

EVALUAREA DEZVOLTĂRII COPILULUI

Ghid metodologic

Acest Ghid a fost elaborat în cadrul Proiectului „Dezvoltarea și promovarea educației incluzive”, implementat de A.O. „Lumos Foundation Moldova”, în colaborare cu Ministerul Educației al Republicii Moldova.

A p r o b a t   p r i n :

Decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 30.01.2015

A u t o r i :

Galina Bulat,

doctor, manager de Proiect, Lumos Moldova

Domnica Gînu,

doctor, conferențiar universitar, manager de Program, Lumos Moldova

Nadia Rusu,

specialist, Lumos Moldova

R e c e n z e n ț i :

Nicolae Bucun,

doctor habilitat, profesor universitar

Vladimir Guțu,

doctor habilitat, profesor universitar

Valentina Prițcan,

doctor, conferențiar universitar

Virginia Rusnac,

doctor, conferențiar universitar, director Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică

Maia Șevciuc,

doctor, conferențiar universitar

Liliana Nanii,

șef Serviciul de asistență psihopedagogică, Fălești

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Evaluarea dezvoltării copilului : Ghid metodologic / Lumos Foundation Moldova. – Chișinău : S. n., 2015 (Tipogr. "Bons Offices"). – 216 p.

1850 ex.

376

E 93

ISBN 978-9975-80-916-0.

© Lumos Foundation, 2015.

*Este adevărat că toți copiii
au nevoie de a-și experimenta
competențele și a-și construi
respectul de sine. Dar tot atât
de adevărat este că fiecare copil
are nevoie să simtă că persoana
sa este apreciată, indiferent de
competențele sale.*

- Dorothy Corkille Briggs -

CUPRINS

Introducere	6
Evaluarea dezvoltării copilului: abordări conceptuale	8
1.1. Domenii de dezvoltare a copilului	9
1.2. Abordări conceptuale privind evaluarea dezvoltării copilului	18
1.3. Modele de abordare și evaluare a dizabilității	23
Tipuri de evaluare	26
2.1. Evaluarea inițială.....	27
2.2. Evaluarea complexă	32
2.3. Evaluări pe domenii de dezvoltare	38
2.4. Asigurarea eficienței evaluării	52
Organizarea procesului de evaluare a dezvoltării copilului	56
3.1. Proiectarea și realizarea evaluării	57
3.2. Reevaluarea	61
3.3. Procesarea și interpretarea datelor evaluării	66
3.4. Raportul de evaluare complexă a dezvoltării copilului.....	67
3.5. Valorificarea rezultatelor evaluării	72
3.6. Codul deontologic al specialistului implicat în evaluarea dezvoltării copilului.....	73
Tehnologii de evaluare a dezvoltării copilului	76
4.1. Aplicarea metodelor de evaluare a copiilor: particularități și exigențe	77
4.2. Metoda observării (observației)	83
4.3. Metoda convorbirii și interviului	89
4.4. Metoda biografică (anamneza)	95
4.5. Metoda analizei produselor activității	96
4.6. Metoda testelor.....	97
Probe de evaluare a dezvoltării copilului	100
5.1. Probe de evaluare a dezvoltării afective	101
5.2. Probe de evaluare a dezvoltării fizice și motorii	105
5.3. Probe de evaluare a dezvoltării cognitive	110
5.4. Probe de evaluare a dezvoltării limbajului și comunicării	139
5.5. Probe de evaluare a dezvoltării psiho-sociale.....	149
Referințe bibliografice	158

Anexe	162
Anexa 1. Particularități de dezvoltare a copilului, pe vârste.....	162
Anexa 2. Dimensiuni ale necesităților de dezvoltare ale copilului.....	164
Anexa 3. Model Plan de activitate a Comisiei multidisciplinare intrașcolare.....	181
Anexa 4. Modele liste de control pentru depistarea inițială a semnelor generale ale dificultăților de învățare	187
Anexa 5. Model Registru de evidență a elevilor cu CES în cadrul CMI.....	194
Anexa 6. Modele Fișe de evaluare psihopedagogică a copilului preșcolar.....	195

Abrevieri

CES.....	Cerințe educaționale speciale
CMI.....	Comisia multidisciplinară intrașcolară
CRAP.....	Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică
PEI.....	Plan educațional individualizat
PIA.....	Plan individualizat de asistență
REC.....	Raportul de evaluare complexă
SAP.....	Serviciul de asistență psihopedagogică

INTRODUCERE

Promovarea pe scară largă, la nivel internațional și național, a educației incluzive în calitate de nouă abordare a educației moderne, impune regândirea tuturor proceselor ce țin de asigurarea accesului la educație și dezvoltarea personalității copilului.

Încă două decenii în urmă Declarația de la Salamanca a statuat: „Fiecare copil are caracteristici, interese, abilități și cerințe de învățare unice. De aceea, pentru ca dreptul la educație să aibă un sens, trebuie concepute sisteme educaționale și trebuie implementate programe educaționale care să țină seama de extrem de marea diversitate a acestor caracteristici și cerințe” (Declarația de la Salamanca, UNESCO, 1994).

Cel mai recent for regional al miniștrilor educației din țările Europei Centrale și de Sud-Est și țările-membre CSI, desfășurat la Istanbul, Turcia (10-14 decembrie 2013), a aprobat manifestul, intitulat ***Call for Action*** (*Chemare la Acțiune*), calificat drept document care urmează să fundamenteze procesele și acțiunile viitoare desfășurate în regiune în vederea asigurării accesului la educație de calitate pentru toți copiii. *Call for Action* (*Chemare la Acțiune*) este reacția guvernelor și partenerilor lor la problemele existente și asumarea responsabilității pentru ca fiecare copil să fie înrolat la timp într-o instituție educațională, fiind, în același timp, sprijinit de sisteme de guvernare efective și eficiente.

La nivel național, a fost aprobat Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, prin care țara se aliază la tendințele internaționale în domeniu.

Acest cadru general cere sistemelor să dezvolte structuri și capacități abilitate cu evaluarea dezvoltării copiilor și asistența lor în procesul de creștere, educație și integrare socio-profesională.

Prezentul Ghid, care este un suport și un instrument de lucru, propune reperatele conceptuale și metodologice de rigoare, recomandă tehnologii concrete care pot fi aplicate de către specialiștii de la diferite niveluri în procesul de evaluare a dezvoltării copilului. Cum să cunoaștem copilul? Care sunt exigențele față de cunoașterea științifică a copilului? De ce avem nevoie de evaluarea dezvoltării copilului și cum putem folosi rezultatele evaluării în crearea unui mediu educațional suportiv? Ce metode și tehnici putem administra în procesul de evaluare, cum acumulăm și sistematizăm informația despre copil, utilizând-o apoi în interesul elevului? – sunt doar câteva din întrebările la care utilizatorii vor găsi răspunsuri în Ghid.

Ghidul este structurat în cinci capitole, conținând recomandări metodologice privind evaluarea dezvoltării copilului în sistemul de educație.

Capitolul I ***Evaluarea dezvoltării copilului: abordări conceptuale*** prezintă o scurtă trecere în revistă a domeniilor de dezvoltare a copilului și a principalelor concepte, teorii, abordări referitoare la acestea. Dată fiind destinația Ghidului, un subcapitol aparte este dedicat modelelor de abordare și evaluare a dizabilității.

În capitolul II *Tipuri de evaluare*, sunt definite tipurile de evaluare după nivelul la care se realizează aceasta – inițială și complexă – și după domeniile de dezvoltare cărora se adresează – psihologică, educațională, logopedică. Sunt prezentate metodologii de realizare a fiecărui tip de evaluare la nivel de unitate școlară (evaluarea inițială) și la nivelul serviciilor raionale de asistență psihopedagogică (evaluare complexă). În scopul asigurării eficienței demersului evaluativ, sunt listate o serie de condiții, criteriile de respectat în procesul organizării și realizării evaluării.

Capitolul III *Organizarea procesului de evaluare a dezvoltării copilului* constituie partea de bază a Ghidului și prezintă, consecutiv, toate etapele procesului: planificarea, pregătirea și realizarea propriu-zisă, procesarea și interpretarea datelor evaluării, valorificarea rezultatelor și reevaluarea. În același capitol, se conțin recomandări metodologice privind perfectarea/completarea Raportului de evaluare complexă a dezvoltării copilului. În perspectiva realizării calitative și în condiții de maximă corectitudine a procesului, este prezentat Codul deontologic al specialistului implicat în evaluarea dezvoltării copilului.

Cele mai uzuale și la îndemâna specialiștilor metode de evaluare (metoda observației, metoda convorbirii, metoda interviului, metoda testelor etc.) sunt expuse în capitolul IV *Tehnologii de evaluare a dezvoltării copilului*. Capitolul conține recomandări metodologice privind aplicarea diferitelor tehnologii. Metodele sunt prezentate prin prisma avantajelor și dezavantajelor lor.

Capitolul V. *Probe de evaluare a dezvoltării copilului* conține seturi de instrumente (teste, probe) aplicate în evaluarea dezvoltării afective, fizice și motorii, cognitive, a limbajului și comunicării și a celei psiho-sociale. Probele sunt însoțite de instrucțiuni privind aplicarea acestora și interpretarea rezultatelor.

Ghidul este destinat membrilor comisiilor multidisciplinare intrașcolare, specialiștilor serviciilor raionale/municipale de asistență psihopedagogică, implicați în procesul de evaluare a dezvoltării copilului, dar și altor profesioniști cu atribuții, directe și indirecte, în acest domeniu.

I

EVALUAREA DEZVOLTĂRII COPILULUI: ABORDĂRI CONCEPTUALE

1.1. Domenii de dezvoltare a copilului

De-a lungul istoriei și evoluției științelor psihologice/pedagogice, dezvoltarea copilului, care are loc de la naștere până la maturitate, a fost în mare măsură ignorată. De cele mai dese ori, copiii au fost priviți, pur și simplu, ca versiuni în miniatură ale adulților și prea puțină atenție a fost acordată progreselor care apar în copilărie și adolescență în dezvoltarea abilităților cognitive, utilizarea limbajului, creșterea/dezvoltarea fizică.

Abia la începutul secolului XX, s-a manifestat un oarecare interes pentru acest domeniu, deși, inițial, a avut tendința de a se concentra pe comportamentul anormal al copilului. În cele din urmă, cercetătorii au devenit tot mai interesați și de alte subiecte ce țin de dezvoltarea copilului, inclusiv norme, indicatori, influențe privind dezvoltarea etc.

De ce este atât de important de a studia și a cunoaște modul în care cresc copiii, cum învață, cum se schimbă? O înțelegere corectă și comprehensivă a dezvoltării copilului este esențială, deoarece ne permite să apreciem pe deplin dezvoltarea cognitivă, emoțională, fizică, socială, educațională, prin care copiii trec de la naștere și până la maturitatea timpurie.

Majoritatea cercetărilor privind dezvoltarea copilului au la bază anumite teorii care fundamentează factorii și condițiile ce influențează, determină dezvoltarea și comportamentele copiilor. Cercetările moderne pornesc de la teoriile marilor savanți din domeniul psihologiei, explicând dezvoltarea copilului în baza mai multor concepte, teorii și abordări.

În cele ce urmează vom prezenta doar câteva din multiplele teorii referitoare la dezvoltarea copilului, lansate de către diverși teoreticieni/cercetători. Respectivetele teorii evidențiază etapele de dezvoltare a copilului și identifică vârstele tipice conforme etapelor de dezvoltare.

Autorul teoriei

Esența teoriei

Teorii privind dezvoltarea cognitivă

Jean Piaget (1896-1980)	Conform teoriei lui Piaget, dezvoltarea cognitivă a copilului este stadială. J. Piaget a fost primul care a remarcat că mediul are un rol important în acumularea cunoștințelor. De aceea, copiii au nevoie de interacțiune cu mediul înconjurător pentru a câștiga competența intelectuală. Teoria lui Piaget susține că copiii pot fi percepuți ca “mici oameni de știință”, care construiesc, în mod activ, cunoștințele și înțelegerea lor despre lumea înconjurătoare. De asemenea, savantul susține că dezvoltarea copilului reperează pe modelele culturale ce domină grupul social din care face parte acesta, dezvoltarea personală fiind strâns legată de influența mediului și a învățării specifice. Instrucția la care este supus copilul trebuie să se potrivească cu tipul de funcționare intelectuală de care acesta este capabil, iar abordarea generală a copilului trebuie să stimuleze procesul de autoreglare, adaptare și dezvoltare a comportamentelor.
-----------------------------------	--

Teorii privind dezvoltarea comportamentală

John B. Watson (1879-1958)	Teoriile privind dezvoltarea comportamentală a copiilor se concentrează asupra faptului cum mediul înconjurător influențează dezvoltarea copilului. Aceste teorii vizează doar comportamentele observabile. Dezvoltarea este considerată o reacție de recompense, pedepse, stimuli. Teoriile respective diferă considerabil de alte teorii referitoare la dezvoltarea copilului, deoarece nu iau în considerație ideile interioare și simțurile individului. În schimb, se concentrează exclusiv pe modul în care experiențele ne determină ca indivizi. De asemenea, aceste teorii promovează învățarea prin consolidarea și adaptarea învățării la ritmul personal al copilului, subliniind importanța învățării bazate pe condiționare operantă.
Ivan Pavlov (1849-1936)	
Burrhus F. Skinner (1904-1982)	

Teorii privind dezvoltarea socială

John Bowlby (1907-1990)	Consideră că relațiile timpurii cu părinții/îngrijitorii joacă un rol important în dezvoltarea copilului și continuă să influențeze relațiile sociale de-a lungul întregii vieți. Conform teoriei lui Bowlby, atașamentul față de mamă are un rol crucial în dezvoltarea emoțională, cognitivă și socială a copilului.
Albert Bandura (1925-)	A propus ceea ce este cunoscut sub denumirea <i>teoria învățării sociale</i> . Potrivit acestei teorii, copiii învață noi comportamente prin observarea altor persoane. Spre deosebire de teoriile comportamentale, Bandura consideră că motivația externă nu este singurul mod prin care oamenii învață lucruri noi. Motivația intrinsecă, determinată de sentimentele de mândrie, satisfacție și realizare, influențează, de asemenea, calitatea învățării. Prin observarea acțiunilor altora, inclusiv ale părinților și semenilor, copiii dezvoltă noi abilități și dobândesc noi informații.
Lev Vygotsky (1896-1934)	Consideră că copiii învață foarte bine în baza propriilor experiențe. Teoria sa socio-culturală sugerează, de asemenea, că părinții, îngrijitorii, colegii și mediul cultural, în general, sunt responsabili pentru funcțiile superioare ale copilului. Vygotsky susține că dezvoltarea pune în evidență două trăsături importante: 1) fiecare formă nouă a experienței sociale se bazează pe forma anterioară, se interiorizează dând naștere la noi forme de adaptare; 2) Interacțiunea între stadiul parcurs și stadiul actual modifică dezvoltarea psihică a copilului, subliniind că socialul este esențial în dezvoltarea psihică a individului uman.

Teorii psihanalitice privind dezvoltarea copilului

Sigmund Freud (1856-1939)	S. Freud, în teoriile sale, explică geneza „eului” ca aparat adaptiv diferențiat din cadrul „sinelui”, ca rezultat al interacțiunii cu realitatea. De asemenea, a considerat că toate produsele activității psihice umane sunt reductibile la particularitățile individuale. Freud subliniază importanța evenimentelor și experiențelor din copilărie pentru dezvoltare, dar se concentrează, aproape exclusiv, pe tulburările mentale, mai degrabă decât pe funcționarea normală.
Erik Eriksson (1902 - 1994)	Propune, de asemenea, o teorie a dezvoltării pe etape, dar aceasta se referă la dezvoltarea umană pe parcursul întregii vieți. Erikson opina că fiecare etapă de dezvoltare se concentrează pe depășirea unui conflict. De exemplu, conflictul primar în perioada de adolescență implică stabilirea simțului identității personale. Succesul sau eșecul în gestionarea conflictelor la fiecare etapă poate afecta funcționarea de ansamblu. La etapa adolescenței, de exemplu, eșecul în dezvoltarea propriei identități creează confuzii în viața individului.

Dezvoltarea este definită ca un ansamblu de schimbări complexe bio-psiho-sociale ale individului, ierarhizate în timp și structurate pe vârste. Potrivit celei mai simple accepțiuni, în sensul evoluției în timp a individului, **dezvoltarea** înseamnă creștere, maturizare și învățare. **Dezvoltarea** este procesul de schimbare în care copilul ajunge să stăpânească simțirea, mișcarea, gândirea, limbajul și interacțiunea cu semenii și cu obiectele din mediu de viață, să achiziționeze cunoștințe, deprinderi și comportamente noi de adaptare și cunoaștere

În literatura de specialitate există mai multe abordări privind dezvoltarea copilului de la 0 la 18 ani, care disting mai multe etape ale procesului. Însă, deși etapele de dezvoltare nu sunt similare ca limită de vârstă în toate abordările, diferențele consemnate sunt ne semnificative.

Domeniul de dezvoltare este definit ca parte din complexitatea dezvoltării copilului cu caracteristici specifice, determinate de tipul de achiziții și procese ce le presupune. Domeniile sunt variabile, dar se identifică în toată perioada de dezvoltare, formând un tot întreg, chiar dacă la anumite etape unele domenii au o intensitate mai evidentă.

Literatura de specialitate oferă diferite clasificări ale domeniilor și subdomeniilor de dezvoltare a copilului. În contextul prezentului Ghid, vom aborda următoarea clasificare:

- **dezvoltarea afectivă;**
- **dezvoltarea fizică și motorie;**
- **dezvoltarea cognitivă;**
- **dezvoltarea limbajului și comunicării;**
- **dezvoltarea psihosocială.**

Fiecare domeniu este divizat în subdomenii care reprezintă aspectele generale ale domeniului respectiv. Toate subdomeniile unui domeniu alcătuiesc imaginea comprehensivă a acestuia. Exemple de subdomenii:

- dezvoltarea conceptului de sine;
- dezvoltarea autocontrolului emoțional;
- dezvoltarea motricității grosiere;
- dezvoltarea motricității fine;
- dezvoltarea gândirii logice;
- dezvoltarea cunoașterii și înțelegerii lumii;
- dezvoltarea capacității de ascultare și înțelegere;
- dezvoltarea capacității de vorbire și comunicare;
- dezvoltarea abilităților de interacțiune cu adulții/cu semenii;
- dezvoltarea comportamentelor psihosociale etc.

În context educațional, pornind de la destinația prezentului Ghid, vom evidenția următoarele etape în dezvoltarea copilului:

3-6/7 ani	preșcolăritatea
7/8-10/11 ani	școlarul mic
11/12-15/16 ani	pubertatea
14/15-18/20 ani	adolescența

Etapele de vârstă și aspectele specifice ale dezvoltării copilului fac obiectul psihologiei vârstelor, care stabilește principalele caracteristici ale acestora pe domeniile dezvoltării și aspecte ale dezvoltării personalității în contextul interacțiunii sociale (Anexa 1).

Dezvoltarea afectivă este un proces psihic complex, caracterizat prin modificări fiziologice, conduită marcată de expresii emoționale și trăire subiectivă (Radu, 1991). Dezvoltarea afectivă vizează emoțiile, sentimentele și atitudinile. Emoțiile sunt prima formă de comunicare, mesajul emoțional fiind transmis prin expresia facială, expresia corpului, fixarea ochilor etc., înainte de exprimarea verbală a enunțurilor.

Dezvoltarea afectivă se manifestă diferit de la o vârstă la alta, indicatorul de bază fiind capacitatea de reglare a emoțiilor. Pe măsură ce se dezvoltă procesele cognitive, limbajul, dominantă afectivă devine mai puțin pronunțată. În funcție de vârsta la care este copilul, dezvoltarea afectivă trebuie raportată la procesul de identificare cu modelele parentale sau cu alte modele furnizate de contactele sociale ale copilului.

Sentimentele morale, de asemenea, devin din ce în ce mai puternice pe măsură ce copilul avansează în vârstă și influențează comportamentele acestuia. Sentimentul datoriei, al responsabilității, rușinea, dorința de a reuși, de a fi laudat etc. sunt premise ale dezvoltării unor sentimente superioare, cum ar fi mândria, simțul critic și autocritic. Activitățile întreprinse în școală nu dezvoltă numai intelectul, ci și sentimentele estetice ca etapă incipientă în apariția unor produse originale (Schiopu și Verza, 1997).

De cealaltă parte, insuccesele școlare repetate, dificultățile de adaptare școlară, pot genera și întreține stări de frustrare continuă sau de anxietate și negativism, care vor determina, la rândul lor, consecințe negative atât asupra randamentului și performanțelor școlare, cât și asupra atitudinii copilului față de școală.

În perioada școlarității, crește capacitatea copiilor de a înțelege emoțiile complexe, care sunt internalizate și integrate dând sens responsabilității personale. De asemenea, se dezvoltă capacitatea de a înțelege emoțiile experiențiale în situații particulare și abilitatea de a afișa, suprima sau ascunde propriile reacții emoționale.

Un aspect important la acest capitol îl constituie atitudinea față de învățare a copilului ca manifestare afectivă în raport cu evoluția continuă pe toate domeniile de dezvoltare și cu modul în care specialiștii care asistă copilul vor susține capacitatea acestuia pentru actul de învățare.

În cazul copiilor cu tulburări/deficiențe în dezvoltare, afectivitatea este marcată de:

- organizarea deficitară generală a structurilor și funcțiilor psihice;
- nediferențierea comportamentului emoțional.

Dezvoltarea fizică și motorie este domeniul vizibil din primele clipe de viață ale copilului, relevă procesele de creștere și dezvoltare a organismului uman, reflectate prin indicatorii antropometrici de bază: înălțime, greutate, indicii de masă corporală. Dezvoltarea fizică, somatică reprezintă indicator al stării de sănătate a copilului și reper pentru vârsta biologică a acestuia.

Noțiunea de dezvoltare fizică corectă și armonioasă include:

- favorizarea proceselor naturale de creștere și dezvoltare a organismului copiilor, care să conducă la evoluția normală a indicilor morfologici și funcționali;
- dezvoltarea armonioasă a tonicității și troficității tuturor grupelor și lanțurilor musculare;
- creșterea stabilității și mobilității articulațiilor în scopul asigurării funcției lor complete;

- educarea reflexului de atitudine corectă a corpului (globală și segmentară), atât în poziții statice, cât și în mișcare;
- prevenirea instalării unor atitudini deficiente sau a unor deficiențe fizice;
- corectarea atitudinilor deficiente și a deficiențelor fizice.

În context, prin *creșterea corpului* se presupun acumulările cantitative naturale în înălțime și greutate ale corpului în întregime și ale sistemelor și organelor acestuia. *Atitudinea corpului* este o funcție a aparatului locomotor (oase, articulații, mușchi) și a sistemului nervos, caracterizată de raporturi constante de echilibru și stabilitate între segmente și corp și între corp și mediu. Atitudinea corectă a corpului este un semn, o caracteristică a echilibrului fizic și psihic, determinat de sănătatea organismului, în special a sistemului nervos. Ea este specifică vârstei și sexului. O altă noțiune cu care se operează în acest context este și atitudinea deficientă, însemnând o abatere segmentară sau globală de la atitudinea corporală normală, care se corectează prin probe specifice. Atitudinea deficientă/*deficiența fizică* constituie abaterea de la atitudinea corectă (globală sau segmentară) care a generat modificări ale grupelor musculare, ale oaselor și articulațiilor și nu se corectează prin probe specifice.

În sens larg, *dezvoltarea organismului* include evoluțiile de ordin morfologic, fiziologic, psihologic, fizic și social. Dezvoltarea este sinteza calitativă a unității tuturor aparatelor, sistemelor și funcțiilor organismului uman, în raport cu vârsta, sexul și cerințele vieții sociale.

Conceptul de *motricitate* exprimă însușirea individului de a reacționa, prin mișcări, cu ajutorul aparatului locomotor, la stimuli externi și interni. Calitățile motrice se referă la aptitudini, posibilități ale organismului în sfera motricității: viteza, îndemânarea, rezistența, forța, mobilitatea, elasticitatea.

Dezvoltarea motrică a copilului este expresia factorilor somatici, funcționali, psihologici și, prin urmare, un nivel bun de motricitate, alături de un corp armonios, o postură corectă, prezintă o evoluție pozitivă a copilului în procesul de creștere și dezvoltare.

În procesul ontogeniei, dezvoltarea cognitivă are un rol definitoriu pentru evoluția individului. Ioan Neacșu definește *dezvoltarea cognitivă* drept ansamblul schimbărilor ordonate, relativ sistemice și stabile pentru o perioadă rezonabilă, în care procesele mentale devin mai complexe și au efecte semnificative asupra personalității, în general, precum și asupra componentelor sale: gândire, raționament, inteligență, rezolvarea problemelor, imaginație, structuri mnezice, scheme perceptiv-reprezentative etc.¹

În fapt, din punct de vedere al dezvoltării cognitive, se presupune achiziționarea abilităților de gândire logică și rezolvare de probleme, cunoștințe elementare matematice, cele referitoare la mediul înconjurător complex și dinamic etc.

Domeniul cognitiv are implicații puternice asupra dezvoltării deprinderilor de învățare și urmărește:

- Asimilarea elementelor limbajelor convenționale de bază (citit-scrisul și calculul);
- Stimularea în vederea percepției, cunoașterii și adaptării la mediul înconjurător;
- Formarea motivației pentru învățare.

¹ Neacșu I. Instruire și învățare. Editura Didactică și Pedagogică. București, 1999.

Evaluarea dezvoltării cognitive urmărește măsurarea și aprecierea cunoștințelor, priceperilor, a comportamentelor și atitudinilor copilului față de procesul de învățare. Totodată, evaluarea dezvoltării cognitive este esențială pentru determinarea cerințelor educaționale speciale ale copilului și a resurselor de asistență și suport pentru remediarea dificultăților în învățare.

Evaluarea dezvoltării cognitive, ca și alte tipuri de evaluări, se realizează prin aplicarea strategiilor evaluative și instrumentarului adecvat particularităților de vârstă și individuale ale copilului. Rezultatele evaluării, procesate și interpretate din punctul de vedere al semnificației lor psihopedagogice, prezintă o reflecție fidelă și obiectivă a nivelului de pregătire a copiilor pentru activitatea de învățare și oferă, în același timp, informația necesară pentru cadrele didactice în sensul administrării unor măsuri de prevenire, remediere și înlăturare a dificultăților de învățare.

În formarea personalității copilului, *dezvoltarea limbajului și comunicării* este crucială în virtutea importanței pe care o au limbajul (deținerea vocabularului, gramaticii, sintaxei, dar și a înțelegerii semnificației mesajelor) și comunicarea (deținerea abilităților de ascultare, comunicare orală și scrisă, nonverbală și verbală) în relaționarea cu semenii, exprimarea gândurilor, sentimentelor etc., dar și în calitate de pre-achiziții pentru scris-citit și competențe școlare mai evaluate.

În context educațional, dezvoltarea limbajului și a comunicării presupune însușirea de către copil a unui număr de cuvinte corespunzător vârstei (vocabularul activ) și formarea unor competențe de bază în ceea ce privește utilizarea diferitelor modalități de transmitere a mesajelor în diverse situații de învățare și de viață, în general.

Dezvoltarea limbajului și comunicării nu poate fi separată de celelalte domenii, fiind, alături de dezvoltarea fizică, psiho-socială și cognitivă, un element care marchează formarea și dezvoltarea individului. Însușirea unui număr corespunzător de cuvinte, pronunția lor corectă, asamblarea lor în enunțuri simple sau complexe – sunt condiții decisive pentru performanța educațională a copiilor. Aceste achiziții stau la baza formării și punerii în valoare a deprinderilor de exprimare.

Evaluarea dezvoltării limbajului și comunicării (logopedică) urmărește identificarea nivelului de dezvoltare a limbajului oral și scris al copilului, evidențierea tulburărilor de limbaj, caracterului, gradului și profunzimii acestora. Ca și în cazul altor tipuri de evaluări, identificarea precoce a tulburărilor/deficiențelor de limbaj este extrem de importantă pentru promovarea intervențiilor corectiv-recuperatorii.

În paralel cu determinarea modului în care se dezvoltă copilul din punct de vedere afectiv, fizic, cognitiv și verbal, este foarte important cum evoluează acesta pe domeniul *dezvoltării psiho-sociale*, unul din fundamentele importante pentru instaurarea stării de bine a copiilor fiind reflecția adaptării lor la mediul înconjurător, în general, și la cerințele mediului educațional, în particular. În esență, este vorba despre temelia pe care se construiesc relațiile și interacțiunile copiilor. Ambele componente ale acestui domeniu de dezvoltare – sociale și emoționale – sunt interdependente și se completează reciproc: relaționarea socială reușită determină dezvoltarea încrederii în sine, a autoaprecierii și autocontrolului.

Evaluarea dezvoltării psiho-sociale presupune determinarea competențelor copilului, care, în mod practic, se referă la capacitatea copilului de a înțelege, a procesa, a administra și exprima aspecte ale propriei vieți în ceea ce privește socializarea, abilitățile inter- și intrapersonale. Aceste competențe vizează abordarea și promovarea comportamentelor sociale în vederea adaptării relaționale (autocontrol, rezolvarea problemelor sociale, gestionarea conflictelor, eficacitatea personală etc.);

În condiții optime de dezvoltare, copiii achiziționează competențele de bază sus-menționate. În cazul unor deficiențe în dezvoltare, însușirea acestor competențe poate întârzia, ceea ce generează, în consecință, tulburări de comportament, alte probleme care, la rândul lor, au efect negativ asupra performanțelor școlare.

În abordarea dezvoltării copiilor se va ține cont de faptul că există **particularitățile de vârstă** – caracteristicile psihofizice specifice majorității copiilor de o anumită vârstă cronologică – și **particularitățile individuale** – caracteristicile particulare, specifice fiecărui individ uman și, respectiv, fiecărui copil.

Particularitățile dezvoltării copilului sunt determinate de un șir de factori:

- Ereditate (stările psihofiziologice, potențialul intelectual, structurile de personalitate etc.);
- Condiții și influențe ale mediului social (locul copilului în sistemul de relații sociale);
- Maturitatea organică/biologică și socială;
- Viteza și ritmul dezvoltării.

E. Erikson a determinat opt etape de dezvoltare psiho-socială:

1	Încredere versus neîncredere	de la naștere la 1 an
2	Autonomie versus nesiguranță, incapacitate de asumare a rolurilor	de la 1 la 3 ani
3	Inițiativă versus vinovăție	de la 3 la 5 ani
4	Încredere în sine versus inferioritate	de la 5 la 12 ani
5	Identitate versus confuzie de identitate	adolescența
6	Afirmația identității versus izolare	începutul perioadei adulte
7	Capacitatea de a trăi, nevoia de a fi util semenilor versus stagnare și sentimentul inutilității	mijlocul perioadei adulte
8	Integritate versus disperare	sfârșitul perioadei adulte

Un rezumat la constatările privind domeniile de dezvoltare ale copilului prezintă următoarele dimensiuni:

Dimensiuni ale dezvoltării copilului²

SĂNĂTATE

- Include creșterea și dezvoltarea, inclusiv bunăstarea fizică și intelectuală. Ia în considerare impactul factorilor genetici și al oricăror deficiențe. Vizează primirea îngrijirii medicale corespunzătoare în caz de necesitate, o dietă adecvată, imunizare, controale specializate și, pentru copii mai mari, sfaturi adecvate și informații cu privire la aspectele cu impact asupra sănătății.

ABILITĂȚI DE AUTOADMINISTRARE

- Se referă la achiziționarea de către copil a competențelor practice, emoționale și de comunicare necesare pentru creșterea gradului de independență. Include abilități timpurii de a se îmbrăca, a mânca, oportunități de a câștiga încrederea, competențe practice de a desfășura activități în afara familiei și de viață independentă. Vizează încurajarea promovării unor abordări focusate pe soluționarea problemelor sociale. Atenție specială ar trebui să fie acordată deficienței/vulnerabilității copilului și circumstanțelor sociale care afectează dezvoltarea abilităților de autoadministrare.

EDUCAȚIE

- Acoperă toate domeniile de dezvoltare cognitivă a copilului încă de la naștere. Include oportunități pentru joc, interacțiune cu alți copii, acces la cărți, achiziționarea de abilități și interese, experimentarea succesului și a realizării personale. Implică adulții care asistă copilul în dezvoltare și monitorizează evoluția acestuia.

IDENTITATE

- Se referă la creșterea încrederii în sine în calitate de persoană separată/distinctă și valoroasă. Include punctul de vedere al copilului asupra propriei persoane, imaginii și respectului de sine, având un sentiment pozitiv referitor la identitate. Rasa, religia, sexul și dizabilitatea pot influența dezvoltarea identității. Sentimentele de apartenență și acceptarea de către familie, grupul de semeni și întreaga societate contează.

² Adaptat după *Vulnerability Checklist. North Yorkshire Children's Trust and North Yorkshire Safeguarding Children Board, 2014.*

DEZVOLTARE EMOȚIONALĂ ȘI COMPORTAMENTALĂ

- Se referă la reacțiile copilului, demonstrate prin sentimente și acțiuni observate, inițial de către părinți și/sau îngrijitori, și, pe măsură ce copilul crește, de alți adulți din afara familiei. Vizează natura și calitatea atașamentelor manifestate timpuriu, caracteristicile de temperament, de adaptare la schimbare, răspunsul la stres și gradul de autocontrol.

FAMILIE ȘI RELAȚII SOCIALE

- Dezvoltarea empatiei și capacitatea de a te pune în locul altcuiva. Include o relație stabilă și afectuoasă cu părinții sau îngrijitorii, relații bune cu rudele, importanță tot mai mare a prietenilor adecvate vârstei, cu semenii și alte persoane importante din viața copilului și răspunsul familiei la aceste relații.

MANIFESTARE SOCIALĂ

- Vizează înțelegerea de către copil a modului în care aspectul, comportamentul sunt percepute de către lumea exterioară și influențează formarea diferitor impresii. Se referă la adecvarea aspectului exterior (vârstă, îmbrăcăminte, igienă personală etc.) și disponibilitatea de a obține sfaturi de la părinți/îngrijitori referitoare la prezentarea în diferite medii.

Cunoașterea dimensiunilor și particularităților dezvoltării copilului este importantă și iminentă pentru identificarea necesităților și cerințelor speciale de dezvoltare. Acestea sunt stabilite în procesul evaluării dezvoltării copilului, efectuate în echipă multidisciplinară de către specialiștii corespunzători. Lucrul eficient în comun furnizează cadrul în care necesitățile copiilor sunt identificate și abordate. În acest sens, este important ca toți subiecții implicați să cunoască principalele dimensiuni ale necesităților de dezvoltare a copilului, structurate pe domenii și niveluri (Anexa 2).

Evaluarea dezvoltării copilului

Este

- Un proces continuu de colectare, documentare, analiză și utilizare a informațiilor referitoare la dezvoltarea copilului, în scopul constatării potențialului și necesităților lui
- Un demers administrat de către o echipa de specialiști, într-un cadru temporal stabilit, cu utilizarea unor instrumente corespunzătoare
- O sursă de date/informații administrate în scopul elaborării programelor de asistență individualizată a copiilor
- O abordare comprehensivă, transversală domeniilor de dezvoltare a copilului
- O parte a unor abordări și evaluări mai largi privind copilul și evoluția lui (evaluarea mediului familial, implicarea părinților etc.)

1.2. Abordări conceptuale privind evaluarea dezvoltării copilului

Evaluarea dezvoltării copilului este un proces de colectare și interpretare a informațiilor cantitative și calitative privind particularitățile de dezvoltare și capacitatea de învățare a copilului.

Procesul de evaluare a dezvoltării copilului se realizează în baza unui set de *principii* care guvernează procesul respectiv la toate nivelurile:

1. *Principiul abordării individualizate* presupune respectarea și abordarea copilului ca individ unic; identificarea particularităților lui de dezvoltare
2. *Principiul abordării multidisciplinare* se referă la caracterul multidimensional al evaluării, bazat pe abordarea holistică a dezvoltării copilului pe diferite domenii: fizic, socio-afectiv, cognitiv, verbal etc.
3. *Principiul intervenției timpurii* reclamă identificarea precoce a particularităților specifice în dezvoltarea copilului.
4. *Principiul identificării potențialului și necesităților copiilor* se referă la orientarea evaluării spre determinarea punctelor forte în dezvoltarea copilului, a capacităților acestuia, la proiectarea intervențiilor de suport pentru asigurarea progreselor în dezvoltare.
5. *Principiul flexibilității* presupune adaptarea continuă a procesului de evaluare la particularitățile copiilor evaluați, la factorii interni și externi care pot influența procesul și rezultatele evaluării, la contexte etc.
6. *Principiul confidențialității* impune specialiștilor abilitați cu evaluarea dezvoltării copilului respectarea normelor de etică și deontologie profesională în procesul evaluării.

În afara principiilor sus-menționate, este important să se rețină că evaluarea dezvoltării copilului presupune un parteneriat autentic între toate părțile implicate (copii, părinți, specialiști) și o muncă în echipă calitativă și calificată.

Evaluarea se efectuează în scopul realizării următoarelor **obiective**:

- colectarea, din diferite surse, procesarea și interpretarea informației relevante pentru constatarea nivelului de dezvoltare a copiilor;
- identificarea competențelor și a necesităților speciale și specifice pe diverse domenii de dezvoltare;
- anticiparea unor posibile probleme în dezvoltarea copilului și în procesul de învățare;
- stabilirea programelor de intervenție și suport care răspund interesului superior al copilului și necesităților lui de dezvoltare;
- determinarea eficienței programelor de intervenție și a progreselor în dezvoltarea copiilor.

În vederea **asigurării calității**, în procesul de evaluare a dezvoltării copilului se va urmări ca activitatea respectivă să îndeplinească următoarele condiții:

- Evaluarea trebuie să fie *centrată pe interesul superior al copilului*: la toate etapele se pune accent pe forțele și cerințele specifice ale copilului, fiind identificată forma optimă de protecție a acestuia, derivată din necesitățile lui.
- Evaluarea trebuie să fie *colaborativă*: specialiștii implicați în evaluare colaborează și își coordonează demersurile pentru a asigura o abordare comprehensivă în colectarea, interpretarea și valorificarea datelor evaluării.
- Evaluarea trebuie să fie *dezvoltativă*: evaluarea sprijină copiii în procesul de dezvoltare prin promovarea unor abordări focalizate pe identificarea potențialului real și a necesităților de dezvoltare a copilului.
- Evaluarea trebuie să fie *accesibilă*: rezultatele evaluării sunt pe înțelesul tuturor celor implicați și utilizate eficient în procesul de satisfacere a necesităților copilului.
- Evaluarea trebuie să fie *transparentă*: scopurile evaluării trebuie să fie clare pentru toți copiii și membrii familiilor lor; instituțiile implicate trebuie să aibă acces la informațiile relevante care le vizează.
- Evaluarea trebuie să fie *multidisciplinară*: procesul necesită o abordare complexă a aspectelor relevante (educație, grad de adaptare psihosocială, sănătate, situație socio-economică etc.), precum și a interacțiunii dintre acestea.
- Evaluarea trebuie să aibă caracter *unitar*: se operează cu aceleași metodologii și criterii de evaluare pentru toți copiii.

Evaluarea dezvoltării copilului

Nu este

- O simplă expunere a profilului copilului
- Folosită pentru diagnosticarea, excluderea sau stigmatizarea copilului
- Un temei pentru judecăți tendențioase și părtinitoare privind copilul
- O limitare la evaluarea domeniilor strict academice: citit-scris, calcul etc.
- O sarcină exclusivă a responsabililor dintr-un singur domeniu: educație sau sănătate
- O acțiune singulară

Potrivit specialiștilor în domeniu, se disting câteva caracteristici importante ale unei evaluări corecte/reușite.

Evaluarea	Evaluatorul
Este în beneficiul copilului	<ul style="list-style-type: none"> • Îi oferă copilului feedback-ul referitor la nivelul de dezvoltare ca parte a interacțiunii cu el • Ia decizii care se bazează pe experiențele trecute ale copilului și sprijină dezvoltarea actuală și viitoare
Implică copiii	<ul style="list-style-type: none"> • Vorbește cu copiii pentru a-i înțelege mai bine • Le oferă copiilor oportunități de a medita asupra a ceea ce au făcut, au spus, au învățat și îi ajută să își planifice activitățile viitoare
Are sens pentru copii	<ul style="list-style-type: none"> • Realizează evaluarea ca parte a activităților zilnice, a rutinei și interacțiunii cotidiene • Implică persoane, folosește obiecte, locuri care sunt familiare și interesante pentru copil
Implică familiile copiilor	<ul style="list-style-type: none"> • Furnizează părinților informații care îi ajută să își înțeleagă mai bine copiii și nivelul de dezvoltare a acestora și fac sugestii cum ar putea să îi sprijine în activitatea de învățare • Oferă părinților oportunități să împărtășească informația despre copilul lor (cu referire la dezvoltare/învățare)
Se bazează pe aplicarea mai multor/diferitor metode	<ul style="list-style-type: none"> • Aplică diferite metode: anamneza, autoevaluarea, conversația, observarea, testarea • Folosește metodele într-un mod cât mai adecvat, luând în considerare vârsta copilului, contextul de viață, nivelul de dezvoltare etc.
Este recurentă, are loc în timp	<ul style="list-style-type: none"> • Colectează informații într-o anumită perioadă de timp (atât cât e necesar) • În timp, creează o imagine amplă a copilului
Marchează amploarea și profunzimea dezvoltării copiilor	<ul style="list-style-type: none"> • Furnizează dovezi privind dezvoltarea transversală a copilului, exprimate prin cunoștințe și abilități, atitudini și valori, stări și sentimente

În context educațional, se operează cu două abordări ale evaluării: evaluarea pentru învățare și evaluarea învățării. Acestea două diferă prin felul în care este utilizată informația colectată în procesul evaluării. Scopul principal al *evaluării învățării* este de a informa subiecții interesați (de ex., părinții, specialiștii) despre realizările copiilor. *Evaluarea pentru învățare* se concentrează pe utilizarea informației pentru a-i sprijini pe copii să își ridice nivelul de dezvoltare.

În definirea indicatorilor care structurează tipul de evaluare a necesităților și progreselor în dezvoltarea copilului există trei abordări majore:

- evaluarea prin raportare la standarde/norme;
- evaluarea prin raportare la criterii;
- evaluarea prin raportarea la individ.

Evaluarea prin raportare la standarde sau norme constituie procesul de cartografiere a performanțelor unui copil comparativ cu copiii de aceeași vârstă. Grupul de comparație este obținut dintr-un eșantion reprezentativ pentru segmentul de populație din care provine co-

pilul. Mai mulți și diferiți factori contribuie la performanță, variind foarte mult între diferite grupuri de populație. În special într-o societate multiculturală, aceasta poate fi o provocare pentru a găsi repere adecvate pentru standardele respective.

În procesul evaluării prin raportare la standarde, fiecare copil evaluat este comparat cu standardul aplicat, de regulă cu punctajul mediu, și astfel se determină performanța particulară a copilului respectiv.

Evaluarea normativă creează posibilitatea de a măsura performanța școlară a copilului în cadrul clasei/grupeii de copii și a determina poziția relativă a acestuia, realizările celorlalți fiind mai puțin relevante.

Avantajele evaluării prin aplicarea testelor-standard rezidă în următoarele:

- sunt considerate valabile în cazul încadrării copiilor în categoria celor cu CES;
- furnizează informații privind evoluția copilului conform obiectivelor stabilite/așteptărilor;
- asigură compararea rezultatelor diferitor copii;
- evidențiază necesitățile copilului pe anumite compartimente.

Aceeași metodă de evaluare are și anumite dezavantaje:

- Rezultatele evaluării pot fi prea generale pentru a fi elucidate toate necesitățile copilului și a orienta corect demersul educațional specific;
- Testele-standard nu pot fi adaptate/modificate în funcție de cazuri și condiții specifice.

Acest tip de evaluare se consideră, în prezent, mai puțin indicat, deoarece constatarea unor devieri de la standarde/norme este calificată ca și anormalitate și duce, implicit, la etichetarea copiilor, în special a celor cu dizabilități/CES.

Evaluarea prin raportare la criterii măsoară ceea ce poate face copilul și determină abilitățile/competențele acestuia, prin raportare la un set de deprinderi prestabilite și validate, presupuse a fi esențiale pentru dezvoltarea plenară a copilului. În evaluarea prin raportare la criterii se pune accentul pe identificarea punctelor forte ale copilului, specifice și relevante, mai degrabă decât pe determinarea statutului și potențialului lui în comparație cu alți copii.

Avantajele evaluării prin raportare la criterii constau în flexibilitatea și adaptabilitatea la diverse curriculumuri, în posibilitatea măsurării capacităților specifice la diferite niveluri acceptabile de formare a competențelor.

Alte avantaje:

- Se constituie într-un instrument de evaluare a progresului;
- Poate stabili eficiența intervențiilor de sprijin;
- Consolidează posibilitatea achiziționării unor deprinderi ulterioare.

Dezavantajele evaluării prin raportare la criterii se referă la:

- Dificultățile în stabilirea celor mai pertinente și relevante criterii;
- Relevanță scăzută (sau irelevantă) în cazul copiilor atipici;
- Ineficiență în măsurarea performanței în raport cu alți copii.

Deși testele prin raportare la criterii nu compară copiii cu nici un standard, ci stabilesc deprinderi și comportamente, pe care copiii urmează să le dezvolte, există, totuși, ca și în cazul evaluării prin raportare la standarde, același risc: stabilirea de criterii sau norme care nu permit măsurarea unui proces de dezvoltare individual, unic și divers.

Evaluarea prin raportare la individ măsoară progresul realizat de copil, comparând propriile lui performanțe cu rezultatele lui anterioare. Acest tip de evaluare se bazează pe recunoașterea faptului că fiecare copil parcurge un proces unic de dezvoltare și învățare; el se modelează prin interacțiunea dintre aspectele biologice și cele de mediu. Evaluarea ia în considerare caracteristicile și particularitățile individuale ale copilului, precum și modul în care acesta relaționează cu ceilalți.

Deși acest tip de abordare oferă posibilități de depășire a dilemelor ridicate de cele expuse anterior, chiar și acestea pot fi restrictive, dacă setul inițial de obiective este stabilit prin raportare la standarde sau la criterii și nu la abilitățile și potențialul unic al copilului. Însă, dacă aceste obiective se stabilesc pentru fiecare copil în parte, se va putea determina în ce măsură intervențiile ajută copilul să-și dezvolte potențialul individual, sprijină ajustarea intervențiilor pentru a satisface cel mai bine necesitățile copilului.

Evaluarea prin raportare la individ permite efectuarea unor analize a performanțelor individuale pentru a stabili unde se situează fiecare individ sau subgrup de indivizi comparativ cu restul copiilor evaluați. În acest fel, pot fi identificate și corectate problemele sistematice care îi aduc pe unii copii sau grupuri de copii în dificultate.

Evaluările prin raportare la individ sunt adecvate pentru implicarea familiei în luarea deciziei privind necesitatea, tipul și eficiența intervenției și modul în care familia este mulțumită de respectiva intervenție, cât și pentru îmbunătățirea comunicării cu părinții și a colaborării cu specialiștii.

Avantajele acestui tip de evaluare rezidă în:

- Crearea oportunităților de monitorizare a progresului copiilor și a construirii unei imagini reale asupra potențialului său;
- Identificarea cerințelor speciale individuale și, respectiv, proiectarea/realizarea măsurilor de intervenție.

Totuși, chiar dacă este o evaluare mai autentică pentru copil, nu ne putem limita doar la acest tip de măsurare. În unele cazuri, se impune și realizarea evaluărilor bazate pe standarde sau pe criterii pentru constatarea progresului copilului pe diverse domenii de dezvoltare.

Toate tipurile de evaluări constituie pre-condiții și pregătesc terenul pentru elaborarea diferitelor planuri, programe individualizate de asistență, pentru ca copilul să reușească cât mai bine pe dimensiunea educațională. Utilizarea evaluării în scopul ameliorării învățării face parte din cele mai recente abordări emergente privind educația și rolul ei în societatea în care fiecare individ trebuie să reușească.

1.3. Modele de abordare și evaluare a dizabilității

În evoluția abordărilor privind dizabilitățile/cerințele speciale se disting clar câteva modele:

- Modelul medical (sau bio-medical);
- Modelul social;
- Modelul Nagi;
- Modelul promovat de Clasificarea Internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății.

Modelul medical, care a guvernat timp de două decenii problematica domeniului, „localizează” problema în însăși persoana cu dizabilități, care este în „rolul” de bolnav. Este un model cu puternice conotații normative, în cadrul căruia preocuparea de bază a statului este să creeze și să furnizeze un sistem cuprinzător de indemnizații și servicii de reabilitare. Modelul medical și abordările ce decurg din acesta au fost considerate controversate și criticate pe larg pentru faptul că nu reflectă și nu asigură, în suficientă măsură, drepturile omului.

Modelul social califică dizabilitatea drept o problemă care este determinată de mediul social și care necesită schimbări sociale. Sunt cunoscute mai multe versiuni ale modelului social, însă toate promovează ideea opresiunii sociale în raport cu dizabilitatea și necesitatea schimbărilor care se impun pentru eliminarea discriminării și segregării în mediul social. Inechitățile sociale cu care se confruntă persoanele cu dizabilități sunt considerate ca fiind similare cu cele ale altor grupuri minoritare. Modelul social se concentrează pe promovarea ideii că dizabilitatea reduce sau chiar exclude oportunitățile de participare a individului în viața comunitară/soci-ală, ca urmare a barierelor fizice și sociale existente

Diferențele dintre modelele medical și cel social pot fi sesizate prin compararea celor mai principale caracteristici ale acestora³.

Caracteristici	Modelul medical	Modelul social
Definirea problemei	Dizabilitatea este o problemă a individului, o anormalitate biologică, cauzată de o boală, un traumatism sau alte condiții de sănătate	Dizabilitatea este o problemă creată de mediul social și reclamă schimbări sociale
Concentrarea pe tratament	Se concentrează pe cauze în scopul de a trata sau a compensa problemele care stau la baza dizabilității	Presupune eliminarea/diminuarea simptomelor prin intervenții directe de asistență și suport (educațional, psihologic, social etc.)
Diagnosticul inițial	Se stabilește la naștere, la etapa preșcolară, de către specialiștii din medicină	Se stabilește, de regulă, pe parcursul școlarității de către specialiști din domeniul educației și psihologiei educaționale
Incidența	Scăzută (cca.1% din populația școlară)	Înaltă (cca.9% din populația școlară)
Pronostic	Dizabilitate pe întreg parcursul vieții	Valorificarea potențialului
Context cultural	Cross-cultural	Specific cultural
Comprehensivitate	De regulă, afectează performanța în cele mai multe situații și în cele mai multe contexte	Poate afecta unul sau câteva aspecte, în unele contexte

³ Adaptare după *Initial Assessment of Learning and Support Needs and Planning Learning to Meet Needs. Good Practice Series*. Crown Copyright, Sheffield, 2001.

Modelul Nagi, numit și paradigma limitării funcționale, este pe larg utilizat în abordarea economică a dizabilității. Acesta identifică limitările funcționale ca restricții impuse de deficiențele în dezvoltare asupra capacității individului de a realiza diferite sarcini în activitățile curente. Modelul califică dizabilitatea drept un construct social, care poate fi valorificat prin acordarea diferitelor „roluri” sociale: familial, de muncă, comunitar și alte roluri de interacțiune socială. Modelul Nagi poate fi interpretat, astfel, ca având o viziune socio-culturală asupra dizabilității. Exemplul clasic dat de Nagi și devenit emblematic este cel al pierderii unui deget, fapt care poate limita individul în a deveni un bun pianist, dar aceasta nicidecum nu înseamnă că el nu poate deveni un învățător excelent!

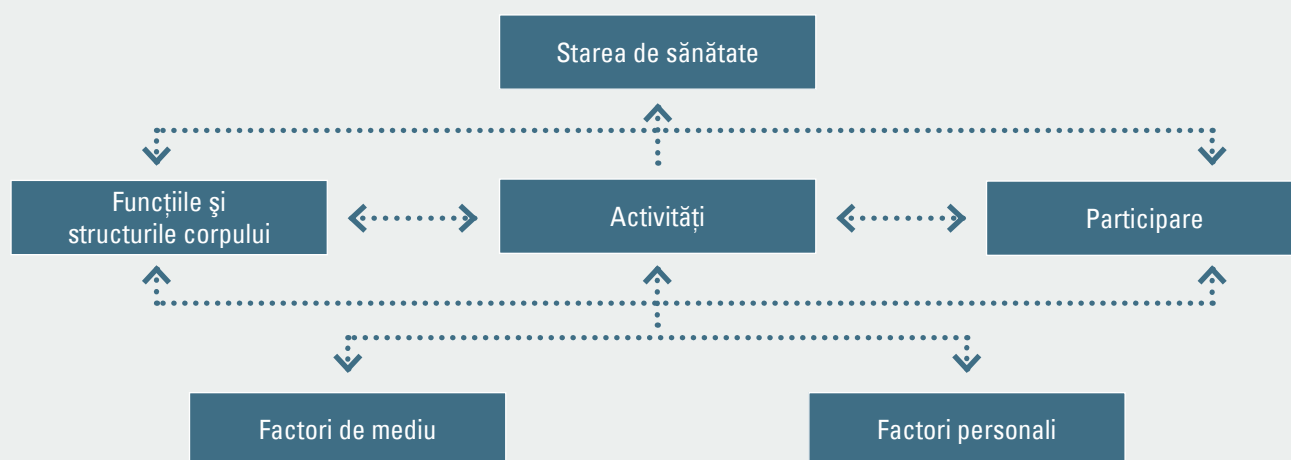
Sfârșitul secolului trecut și începutul sec. XXI au fost marcate de o nouă viziune asupra dizabilității, promovată prin aprobarea în anul 2001 de către Organizația Mondială a Sănătății a **Clasificării internaționale a funcționării, dizabilității și sănătății (CIF)**.

Considerat o clasificare a componentelor sănătății, CIF:

- reprezintă un cadru general de codificare a unei largi diversități de informații legate de sănătate și a stărilor adiacente;
- oferă un limbaj standardizat și unitar;
- promovează o sinteză asupra tuturor perspectivelor sănătății: biologice, individuale și sociale.

CIF definește **funcționarea** drept termen generic care se referă la funcțiile și structurile corpului individului și la modul în care acestea sunt implicate în activități și participare, sub influența diferitor factori de mediu și personali. Pornind de la această accepție, CIF prezintă dizabilitatea drept deficiență care generează limitări în activitate și restricții de participare.

Figura 1. Abordarea funcționării din perspectiva CIF

Unele clarificări terminologice invocate în CIF sunt importante în contextul evaluării dezvoltării copilului și determinării particularităților de dezvoltare. Din această perspectivă, vom utiliza următorii termeni:

- *Deficiență (afectare)* – absență, pierdere sau anormalitate în structurile sau funcțiile corpului (inclusiv psihice);
- *Activitate* – perspectiva individuală a funcționării: executarea unei sarcini sau acțiuni de către un individ;
- *Participare* – perspectiva societală a funcționării: implicarea unei persoane în situații de viață, în diverse contexte sociale;
- *Limitări în activitate* – dificultăți pe care un individ le poate avea în executarea activităților; limitarea poate varia de la ușoară la severă, în ce privește calitatea, cantitatea și maniera de execuție;
- *Restricții de participare* – probleme/obstacole/bariere pe care un individ le poate avea în implicarea în diverse situații de viață.

În acest fel, CIF devine un instrument de bază în evaluarea dezvoltării copilului și schimbă radical abordarea subiectului respectiv:

- De la *viziunea* colectivă și/sau strict categorială la una de *valorizare individuală*, dar și personalizată (contextualizată), interactivă, flexibilă;
- De la *concepția* predominant medicală la una *multidisciplinară* – bio-psiho-socială – și la o abordare administrativă *multisectorială*;
- De la o *protecție* pasivă la una *activă*, prin măsuri afirmative, de *suport efectiv* pentru dezvoltarea maximală a potențialului fiecărei ființe umane.

TIPURI DE EVALUARE

2.1. Evaluarea inițială

Tipurile de evaluare se clasifică după diferite criterii. În funcție de nivelurile la care se realizează și obiectivele urmărite, evaluarea dezvoltării copilului poate fi inițială și complexă.

Evaluarea inițială este procesul de identificare timpurie a potențialului, competențelor și a particularităților specifice ale copilului și de estimare a gradului de corespundere a particularităților lui individuale nivelului de dezvoltare pentru vârsta respectivă. Evaluarea inițială constituie punctul de pornire în proiectarea și realizarea programelor individualizate de învățare, inclusiv planificarea suportului educațional, care reprezintă ajutorul adițional de care are nevoie copilul pentru depășirea barierelor cu care se confruntă în procesul de învățare și achiziționare a competențelor.

Evaluarea inițială este un proces ciclic, demarat cu identificarea necesităților (ca rezultat al evaluării inițiale), încheiat, la o anumită etapă cu evaluarea progreselor și, după caz, reluat prin identificarea unor noi necesități. Imposibilitatea/incapacitatea de a identifica corect și exact necesitățile unui copil poate rezulta în planuri educaționale și programe de asistență care nu răspund necesităților copilului și, prin urmare, nu aduc beneficii în dezvoltarea copilului.

Ca și proces, evaluarea inițială se realizează în echipă multidisciplinară, începe de la primul contact cu copilul și continuă până în punctul în care este definitivat planul educațional individualizat. Necesitățile de învățare și sprijinul ulterior vor fi inevitabil identificate în procesul de revizuire/evaluare a progreselor și ar trebui să fie reflectate în planul educațional.

Evaluarea inițială a copiilor de vârstă preșcolară, se realizează în echipă constituită din specialiști, reprezentanți ai instituțiilor preșcolare, Serviciului de asistență psihopedagogică, ai instituțiilor din domeniul asistenței sociale, protecției copilului și ocrotirii sănătății. Procesul de evaluare a dezvoltării copiilor preșcolari se declanșează la cererea părinților sau la sesizarea instituției preșcolare. De asemenea, evaluarea inițială poate fi solicitată și de medicul de familie, alți specialiști cu atribuții în lucrul cu copiii.

În funcție de rezultate, echipa de evaluatori va face recomandările de rigoare privind școlarizarea copilului și suportul adițional (educațional, social, medical) necesar pentru asigurarea dezvoltării plene și armonioase a copilului.

În instituțiile de învățământ primar și secundar general evaluarea inițială este efectuată de către comisia multidisciplinară intrașcolară (CMI). În componența CMI, constituită din cel puțin șapte membri, intră, în calitate de membri permanenți, directorul adjunct pentru instruire, psihologul școlar, cadrul didactic de sprijin, un învățător și un profesor, deținători de grade didactice, învățătorul sau dirigintele elevului examinat în comisie. În funcție de cazul examinat, componența comisiei se va suplimenta cu alți membri: logoped, medic, asistent social etc. Componența comisiei este aprobată prin ordinul directorului instituției de învățământ.

Activitatea CMI este coordonată/administrată de un președinte, care, de regulă, este directorul adjunct al unității de învățământ. Din punct de vedere metodologic, activitatea CMI este coordonată de Serviciul de asistență psihopedagogică.

CMI activează în baza unui Plan anual de activitate, aprobat de președintele acesteia și coordonat cu directorul instituției de învățământ (Anexa 3), și se convoacă după necesitate, dar nu mai rar decât o dată în trei luni.

CMI exercită următoarele atribuții:

- evaluarea inițială a nivelului de dezvoltare a copiilor;
- identificarea potențialului și a dificultăților de învățare ale copiilor;
- referirea copiilor care prezintă anumite dificultăți și probleme de învățare către Serviciul de asistență psihopedagogică pentru constatarea/confirmarea CES;
- determinarea necesităților specifice ale copiilor/elevilor cu CES și a măsurilor de intervenție/serviciilor de sprijin și/sau terapiilor specifice, după caz, care pot fi acordate în instituția de învățământ, în baza recomandărilor Serviciului de asistență psihopedagogică;
- identificarea constrângerilor (organizatorice, didactice, bugetare etc.) care pot interveni în cazuri concrete de incluziune a copiilor cu CES;
- coordonarea elaborării și înaintarea Consiliului profesoral pentru aprobare a planului educațional individualizat pentru fiecare elev cu CES;

- acordarea asistenței metodologice cadrelor didactice în realizarea adaptărilor curriculare, în stabilirea celor mai adecvate tehnologii de predare-evaluare în cadrul procesului educațional incluziv;
- examinarea, determinarea și înaintarea Consiliului profesoral pentru aprobare a condițiilor de promovare a elevilor cu CES în clasa următoare și de admitere a acestora la examenele de finalizare a studiilor;
- monitorizarea asigurării condițiilor adecvate pentru încadrarea copiilor cu CES în mediul școlar general și cuprinderii acestora în programul educațional;
- informarea părinților/reprezentanților legali privind forma, obiectivele de educație și dezvoltare a copilului lor;
- colaborarea cu instituțiile educaționale și structurile de suport implicate în acordarea asistenței psihopedagogice copiilor cu CES;
- valorificarea practicilor educaționale pozitive și promovarea tendințelor actuale în educație.

Examinarea în cadrul CMI se face pe parcursul a cel mult șapte zile lucrătoare de la data constatării necesității unei atare evaluări. Evaluarea se va întemeia pe informația din dosarul personal al copilului care va conține:

- referința (scurtă caracteristică) privind nivelul de dezvoltare și evoluția școlară a copilului, precum și argumentarea temeiurilor înaintării cazului pentru examinare în comisie, prezentată de către învățător/profesor/diriginte;
- situația școlară curentă a elevului;
- fișa cu rezultatele investigațiilor medicale, după caz;
- ancheta socială a familiei, după caz;
- alte informații relevante cazului.

În cazul copiilor admiși în clasa întâi, examinarea se va face de către CMI la cererea părinților sau la sesizarea directorului, directorului adjunct sau învățătorului la clasă. În procesul examinării, vor fi luate în considerare rezultatele investigațiilor medicale. Examinarea copilului se va face cu acordul și în prezența obligatorie a părinților/reprezentanților legali.

În anumite cazuri, pentru a verifica (confirma, infirma) suspiciunile privind existența unor probleme în dezvoltarea copilului, CMI poate aplica diferite instrumente de evaluare, inclusiv liste de control (Anexa 4).

Un posibil model al unei astfel de liste poate fi următorul:

Listă de control pentru identificarea inițială a problemelor în dezvoltarea copilului

Nr. crt.	Aspecte verificate	Da ×	Nu ×	Parțial ×
1.	Copilul cunoaște date elementare despre identitatea sa			
2.	Copilul corespunde normelor de vârstă în dezvoltarea fizică (greutate, înălțime, motricitate etc.)			
3.	Mișcările copilului sunt abile și coordonate			
4.	Copilul folosește instrumente și suporturi de scris sau efectuează sarcini motrice specifice abilităților practice (decupare, lipire, modelare, etc.)			
5.	Copilul posedă abilități de autodeservire			
6.	Copilul se orientează în spațiul clasei, școlii			
7.	Copilul se orientează în timp			
8.	Copilul stabilește ușor contact cu alte persoane			
9.	Copilul respectă regulile școlare și sociale			
10.	Copilul manifestă un comportament echilibrat și binevoitor			
11.	Copilul înțelege situațiile în care se află și manifestă un comportament potrivit situației			
12.	Copilul se implică în activități extracurriculare			
13.	Copilul reacționează la stimulii externi (strigătul pe nume, zgomot, sunete)			
14.	Copilul înțelege mesajele adresate de la o distanță mare de interlocutor			
15.	Copilul ține cartea prea aproape/prea departe în timp ce citește			
16.	Copilul citește și copie de pe tablă, fără a omite litere sau cuvinte			
17.	Copilul deosebește/potrivește culorile			
18.	Copilul utilizează limbajul nonverbal de comunicare (gesturi, mimică)			
19.	Copilul poate expune corect mesaje			
20.	Copilul înțelege mesajele doar după câteva repetări ale acestora			
21.	Copilul manifestă probleme de pronunție			
22.	Copilul menține atenția în timp ce efectuează o sarcină propusă			
23.	Copilul necesită timp suplimentar în învățarea/executarea unei sarcini			
24.	Copilul omite litere sau cuvinte când citește fragmente de text			
25.	Copilul diferențiază grafemele, de ex: „b - d”, „p - q”, „u - n” și cifrele ca „9- 6”			
26.	Copilul diferențiază fonemele de ex: b-p, d-t, k-h, m-n, j-ș etc.			
27.	Copilul poate găsi o literă, un cuvânt în textul dat			
28.	Copilul utilizează semnele punctuației în procesul citirii-scrierii			
29.	Copilul utilizează corect simbolurile matematice și înțelege relațiile dintre numere și mulțimi			
30.	Copilul poate îndeplini instrucțiuni complexe de felul: „Găsește obiectul galben în partea dreaptă a mesei, în colțul de sus”			

În rezultatul examinării în comisie, poate fi formulată una din următoarele concluzii:

- Copilul nu prezintă deficiențe de dezvoltare și dificultăți de învățare care ar necesita intervenții suplimentare celor promovate, în mod regulamentar, la clasă.
- Copilul atestă deficiențe în dezvoltare și dificultăți de învățare, care, cu un anumit suport educațional, pot fi remediate cu resursele instituției.
- Copilul prezintă probleme de dezvoltare care necesită a fi evaluate de către specialiști calificați în cadrul SAP.

Rezultatele evaluării inițiale efectuate de către CMI se consemnează într-un Proces-verbal de evaluare a dezvoltării copilului, care va avea următorul conținut:

Proces-verbal de evaluare a dezvoltării copilului nr. _____ (evaluare inițială)

Instituția de învățământ:			
Data:			
Date generale despre copil			
Nume, prenume:	Vârsta:	Clasa:	
Rezultatele evaluării:			
Constatări pe domeniul dezvoltării fizice (statut fizic, motricitate grosieră, fină, mod de deplasare):			

Constatări pe domeniul dezvoltării abilităților de limbaj/comunicare (limbaj verbal/nonverbal, nivel de dezvoltare și utilizare):

Constatări pe domeniul dezvoltării cognitive (nivel de achiziții generale, percepere, orientare, atenție, memorie, gândire, etc.):

Constatări pe domeniul dezvoltării comportamentului adaptiv (nivel de adaptare școlară, socială, autonomie personală):

Constatări pe domeniul dezvoltării comportamentului socio-emoțional/relaționare (competențe sociale, afectivitate/emotivitate, nivel și mod de relaționare cu semenii, persoanele adulte):

Concluzii/Recomandări:

Membrii Comisiei multidisciplinare intrașcolare:

Nume, prenume:	Funcția	Semnătura
----------------	---------	-----------

Procesele-verbale ale ședințelor CMI se înregistrează într-un Registru special de evidență.

CMI duc evidența copiilor examinați într-un registru special (Anexă 5), care conține informații despre copil, familie, data examinării/reexaminării, progresul școlar, formele de asistență acordată, starea de sănătate etc.

CMI prezintă Consiliului profesoral al unității de învățământ rapoarte de activitate, semestrial sau cu o altă periodicitate stabilită de conducerea instituției. Rapoartele comisiei vor fi incluse, într-o formă sintetică, în cadrul rapoartelor generale privind starea și calitatea educației din instituția de învățământ.

Evaluarea inițială se realizează prin aplicarea diferitor instrumente, la decizia CMI (a se vedea capitolul V al prezentului Ghid).

2.2. Evaluarea complexă

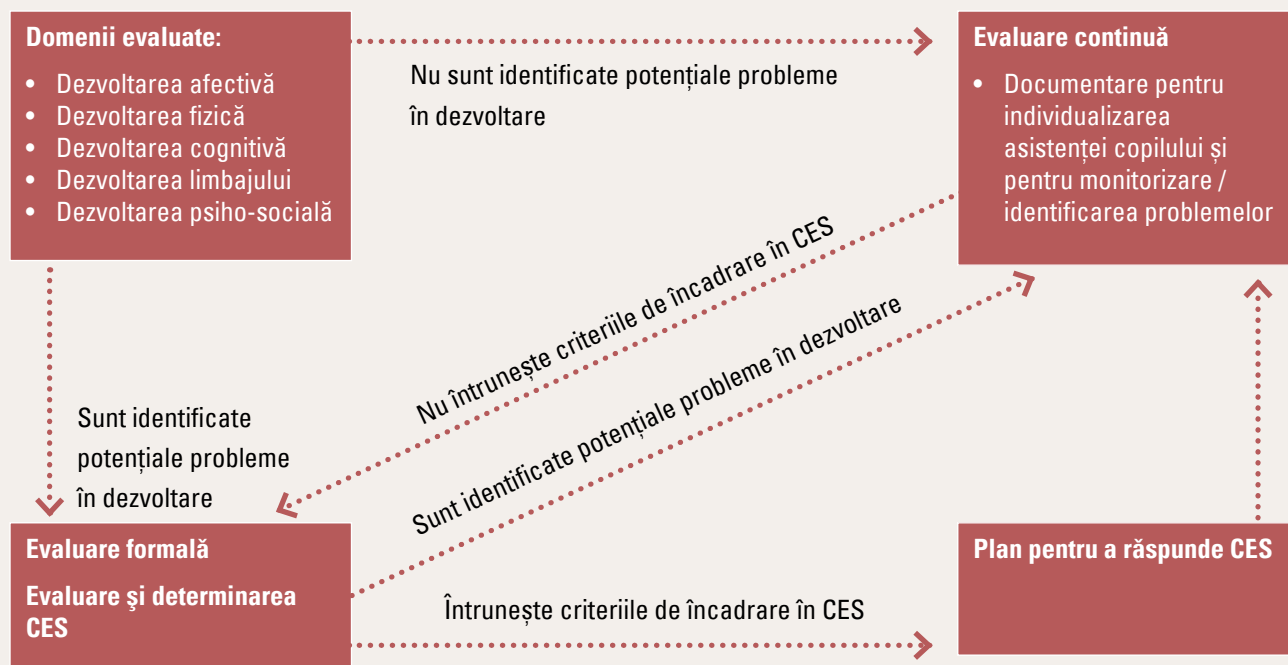
Evaluarea complexă a dezvoltării copilului reprezintă un proces holistic, continuu și complex, realizat în echipă multidisciplinară, care include:

- stabilirea particularităților individuale ale copilului pe diferite domenii de dezvoltare (cognitiv, emoțional, verbal, motor, social etc.);
- identificarea punctelor forte și a necesităților speciale de dezvoltare a copilului;
- determinarea formelor de incluziune (totală, parțială, ocazională) a copilului în activitățile educaționale la nivel de clasă și instituție;
- stabilirea formelor de adaptări: de mediu, de asistență psihopedagogică și de evaluare;
- stabilirea cerințelor educaționale speciale, a măsurilor de intervenție și serviciilor de suport pentru incluziunea educațională.

În sistemul de educație al Republicii Moldova, evaluarea complexă a dezvoltării copilului este de competența Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică, instituit prin decizia autorităților locale în subordinea direcției de învățământ.

Figura 2. Procesul de evaluare a dezvoltării copilului

Evaluarea copiilor în cadrul SAP se face în baza adresării scrise a instituției de învățământ – **Referință** – care se va întemeia pe constatările principale făcute de CMI.

Model de Referință pentru evaluarea complexă a dezvoltării copilului

Instituția de învățământ	
Nr.	din
Serviciul de asistență psihopedagogică	
În temeiul deciziei Comisiei multidisciplinare intrașcolare, proces-verbal nr. _____ din _____ 20____, se referă pentru evaluare complexă elev _____, clasa _____, data nașterii _____.	
Anexe:	
1. Proces verbal de evaluare inițială a dezvoltării copilului	
2.	
3.	
Instituția de învățământ ☐ dispune / ☐ nu dispune de acordul părinților pentru evaluarea complexă a dezvoltării copilului	
Președintele CMI	Directorul instituției de învățământ
Semnătura	Semnătura
L.Ș.	

Evaluarea complexă se poate realiza și la solicitarea unității teritoriale de asistență socială, instituțiilor medicale, părinților sau reprezentanților legali ai copilului, inclusiv în cazul adresării personale a copiilor cu vârsta de peste 16 ani.

Evaluarea complexă se poate realiza prin diverse forme și metode reflectate în capitolele IV și V ale prezentului Ghid.

Evaluarea complexă pe diverse domenii de dezvoltare are ca și consecință stabilirea particularităților copiilor și încadrarea lor, convențională, în următoarele categorii:

- copii capabili să parcurgă învățământul general fără dificultăți;
- copii capabili să parcurgă învățământul general, cu suport;
- copii care necesită adaptări psihopedagogice pentru a realiza obiectivele educaționale.

În cea din urmă categorie se înscriu:

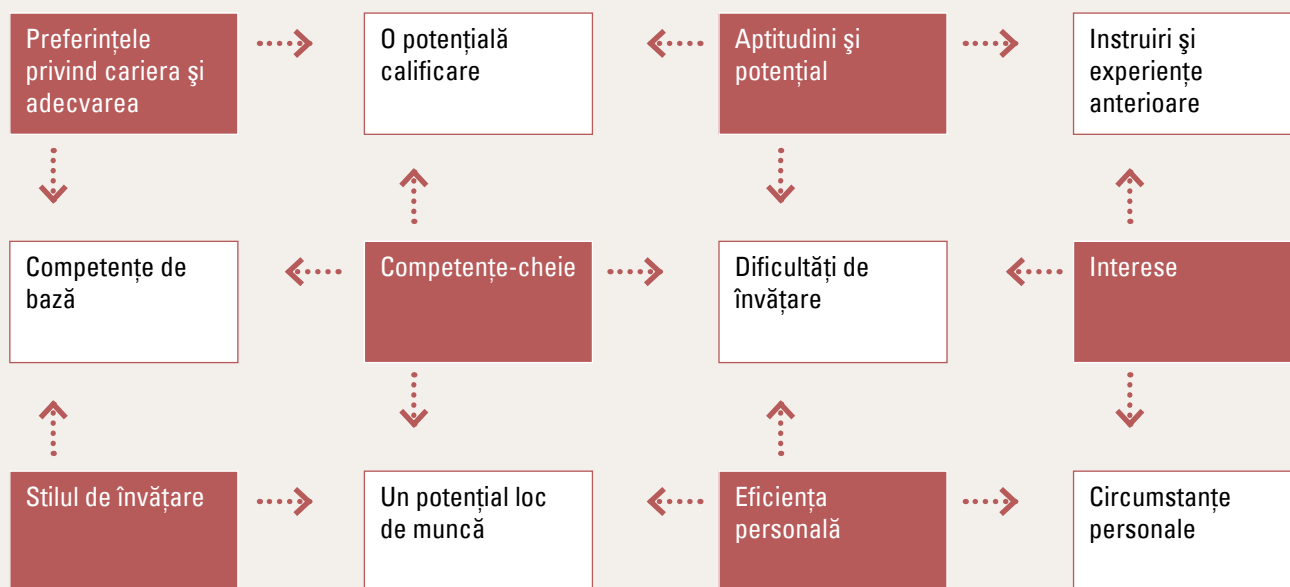
- copii care au o dizabilitate fizică ce nu influențează învățarea;
- copii cu dizabilități fizice asociate cu cele intelectuale, care influențează învățarea;
- copii care au dificultăți de învățare, care necesită suport educațional adițional;
- copii cu dizabilități de văz/auz, cu tulburări de limbaj care influențează învățarea;
- copii care au probleme de ordin comportamental, afectiv sau relațional, care influențează progresul în dezvoltare și performanța în învățare;
- copii în situație de risc, care cresc într-un mediu social defavorizat ce obstrucționează capacitatea și motivația pentru învățare a acestora.

Deși putem asocia anumite grupuri de copii după problemele de dezvoltare, este important să se țină cont de faptul că particularitățile individuale (potențialul și necesitățile) fac diferența și anume acestea trebuie să fie luate în considerare în procesul de planificare a asistenței psihopedagogice, suportului educațional și altor forme de asistență.

Deși nu este un scop în sine al evaluării dezvoltării copilului, stabilirea CES este foarte importantă, în condițiile în care constituie punctul de pornire în declanșarea programelor de intervenție și de sprijin. Conform metodologiilor în vigoare, rezultatele evaluării stau la baza elaborării planului educațional individualizat și, respectiv, a obiectivelor educaționale corespunzătoare.

CES și suportul educațional sunt identificate prin colectarea și analiza unui spectru larg de informații, necesar a fi considerate în procesul evaluării. La modul figurat, toate aceste informații pot fi prezentate ca elemente ale unui „puzzle” care demonstrează că procesul de evaluare este unul de combinare/construcție a unei serii de piese interconectate pentru a crea o imagine generală a individului.

Figura 3. Informația necesară a fi considerată în procesul evaluării complexe⁴

Principalele elemente ale acestui „puzzle” informativ vizează, în temei, următoarele:

Preferințele privind cariera și adecvarea

Cariera profesională ca și finalitate a educației și formării urmează a fi identificată de la cele mai timpurii stadii de dezvoltare a copiilor. Această informație oferă adulților implicați în educația/formarea copilului posibilitatea de a stabili și orienta copilul către un domeniu ocupațional adecvat nivelului de dezvoltare. Alegerea unei cariere este dependentă de mai mulți factori, inclusiv: abilități, interese, deprinderi, cunoștințe, cunoașterea și înțelegerea ocupației alese, dar, înainte de toate, capacitatea de a presta într-un anumit domeniu.

Planul educațional și programele de suport trebuie să contribuie la depistarea predispozițiilor copilului pentru o anumită activitate, să îl orienteze și să îl formeze pentru aceasta.

O potențială calificare

Informația privind o potențială calificare poate fi dedusă din evaluarea nivelului general de abilitate al copilului: forțele lui în anumite domenii, relevante pentru o viitoare carieră. Aceste informații vor ajuta specialiștii să decidă care vor fi cele mai relevante programe de asistență din perspectivă orientării școlare și profesionale către o potențială calificare, considerată adecvată individului concret. Aceeași informație va „developa” și slăbiciunile copilului pe unele domenii de dezvoltare și materii de învățare.⁴

⁴ Adaptare după Initial Assessment of Learning and Support Needs and Planning Learning to Meet Needs. Good Practice Series. Crown Copyright, Sheffield, 2001.

Aptitudini și potențial

Unele realizări și competențe ale copilului s-ar putea să nu reflecte adevăratele aptitudini și potențialul acestuia. Eșecul în achiziționarea de performanțe școlare poate fi determinat de o varietate de cauze, de exemplu absența de la ore sau chiar abandonul școlar pe motive de boală sau dizabilitate. Aptitudinile și potențialul copiilor necesită a fi evaluate cât mai devreme pentru a decide referitor la programele de sprijin de care ar beneficia la maximum copilul asistat.

Instruiri și experiențe anterioare

Scopul stabilirii traseului și experiențelor educaționale anterioare este de a constata ce cunoaște deja copilul, ce abilități și disponibilități le are dezvoltate și a nu irosi timp pentru repetări în domenii în care copilul este deja competent.

Competențe de bază

În procesul evaluării sunt identificate competențele de bază (nivelul curent) în diferite arii curriculare. Evaluarea, de asemenea, va sugera informația privind suportul necesar în arii specifice în care copilul necesită sprijin adițional.

Competențe-cheie

Dacă conform programului de studii/formare, copilul trebuie să formeze competențe-cheie specifice, ca și în cazul competențelor de bază, evaluatorii vor constata nivelul curent al acestor competențe, punctele forte și cele slabe și vor face recomandări pentru orientarea demersului educațional spre forme specifice de suport, astfel încât copilul să ajungă să achiziționeze aceste competențe.

Dificultăți de învățare

În unele cazuri, dificultățile de învățare sau dizabilitățile nu sunt foarte evidente, de aceea evaluarea și constatarea cerințelor speciale de învățare este vitală pentru a interveni, cât mai timpuriu, cu suportul adecvat. Formele de suport vor fi reflectate în planul educațional individualizat, elaborat pentru fiecare copil în instituția de învățământ.

Interese

Colectarea informațiilor privind interesele, hobby-urile copilului susține procesul de evaluare în sensul orientării școlare și profesionale a copilului. În cadrul unor programe școlare prevocaționale anumite predilecții ale copilului pot și trebuie să fie valorificate din perspectiva integrării socio-profesionale viitoare a acestuia.

Stil de învățare

Este cunoscut că fiecare persoană are modul său individual de învățare, numit în știința modernă stil de învățare. Determinarea stilului de învățare în procesul evaluării este crucială din punctul de vedere al proiectării demersului educațional pe principiile individualizării și diferențierii.

Un potențial loc de muncă

Din perspectiva integrării socio-profesionale, orientarea spre un potențial loc de muncă poate fi, de asemenea, sugerată în rezultatul evaluării complexe, în procesul căreia se stabilesc parametri de bază ai dezvoltării personalității. Dacă există anumite deficiențe de dezvoltare care ar putea periclita accesul la un posibil loc de muncă, acestea trebuie identificate cât mai devreme și, în măsura capacității și potențialului copilului, remediate prin formarea de competențe de bază, competențe-cheie etc.

Eficiență personală

Pornind de la particularitățile individuale de dezvoltare, deduse ca și rezultat al procesului de evaluare, poate fi consolidată eficiența personală prin îmbunătățirea unor calități umane precum prezența, încrederea de sine, motivația, asumarea responsabilității, respectul față de sine și față de alții, luarea deciziilor etc. Aceste calități pot fi cel mai ușor dezvoltate în procesul învățării, motiv din care este important ca potențialele deficiențe în acest sens să fie descoperite cât mai timpuri, iar evaluarea complexă creează aceste oportunități.

Circumstanțe personale

În anumite cazuri, situația copilului este determinată de probleme/circumstanțe personale (situația în familie, starea materială., consumul de medicamente etc.), care afectează procesul de învățare, relațiile, comportamentele etc. Fără a fi invazivi și a leza dreptul la intimitate, evaluatorii trebuie să identifice aceste circumstanțe și să le abordeze în modul corespunzător. În astfel de situații, se impune examinarea trans-sectorială, cu implicarea specialiștilor din diverse domenii. Și, evident, măsurile de intervenție vor fi recomandate și furnizate în timp util pentru a înlătura circumstanțele negative.

În funcție de categoriile de CES identificate, școlarizarea copiilor cu probleme în dezvoltare poate fi:

- *totală*, când elevii sunt incluși în învățământul general prin frecventarea tuturor disciplinelor, conform planului-cadru, pe întreaga durată a lecțiilor;
- *parțială*, când elevii frecventează doar anumite discipline școlare și durata aflării lor la fiecare lecție este stabilită pornind de la capacitatea de participare;
- *ocazională*, când elevii participă doar la unele activități desfășurate în școala generală (activități de socializare, extradidactice), fiind școlarizați prin învățământ la domiciliu.

De reținut, însă, că elevul/copilul cu CES poate trece dintr-o formă de incluziune în alta, în funcție de rezultatele și progresele înregistrate.

Analiza în domeniu denotă existența unor *atitudini greșite, discriminatorii* în abordarea evaluării, care trebuie excluse din practica curentă:

1. *Evaluarea orientată spre descoperirea unei dizabilități* a copilului, din perspectiva predominant medicală, defectologică sau psihologică. În practica evaluării, adesea, singurele instrumente de care dispun evaluatorii sunt testele psihologice, cele medicale de laborator și paraclinice și, în consecința, dificultățile cu care se confruntă copilul la un moment dat sunt atribuite exclusiv unor disfuncții somatice sau psihice, ignorându-se posibilitatea inducerii lor pe cale educațională și nu doar.
2. *Evaluarea concepută ca diagnoză* sau redusă doar la valențele sale diagnostice. Evaluarea nu înseamnă numai diagnoză, constatare, clasificare și nu este o etichetă, uneori definitivă, pe un destin. Cunoaștem copiii pentru a le înțelege și stimula dezvoltarea prin intervenții adecvate și nu pentru a-i eticheta.
3. *Evaluarea tardivă*. Se resimte acut necesitatea unor instrumente de identificare a decalajelor în dezvoltarea copilului, de tip screening, cât mai devreme posibil, care să evalueze principalii parametri ai dezvoltării și să dea posibilitate specialiștilor, educatorilor și părinților să intervină pe segmente cu deficit de dezvoltare cât mai timpuriu. Trebuie promovate activ depistarea precoce și intervenția timpurie.
4. *Evaluarea părtinitoare*, în raport cu statutul economico-social al familiei copilului, fiind semnalate cazuri de evaluare incorectă a copiilor proveniți din medii defavorizate.
5. *Stilul inadecvat al unora dintre evaluatori* în administrarea instrumentelor de investigare, cum ar fi: asumarea rolului de persoana inaccesibilă, judecător și arbitru al destinului copilului; nu se admite accesul părinților la evaluare; nu se motivează suficient copilul în vederea anihilării inhibițiilor, inerente situației de evaluare; atitudini manipulatorii; timp redus de evaluare etc.

2.3. Evaluări pe domenii de dezvoltare

Evaluarea complexă presupune realizarea unui proces comprehensiv care include principalele domenii de dezvoltare a copilului. Din această perspectivă, se vor realiza evaluări psihologice, educaționale, logopedice etc.

Evaluarea psihologică reprezintă aplicarea unui sistem de măsuri orientate spre examinarea și constatarea nivelului de dezvoltare a copilului, a potențialului și dificultăților de învățare, a particularităților personale, care pot fi valorificate în procesul de ameliorare a dificultăților.

În funcție de obiect și obiective, evaluarea psihologică urmărește:

1. *Stabilirea nivelului de dezvoltare al copilului:*

- senzorial-motrică;
- cognitivă;
- socio-afectivă;
- personală.

2. Identificarea eventualelor dificultăți specifice vârstei:

- tulburări de atenție și concentrare;
- tulburări de atașament;
- tulburări de comportament;
- anxietate, depresie, fobii etc.

3. Stabilirea potențialului copilului:

- identificarea deprinderilor;
- personalitatea;
- tipul de inteligență;
- interesele școlare și profesionale;
- motivația.

Ca și în cazul altor demersuri similare, evaluarea psihologică trebuie să fie:

- planificată și pregătită;
- axată pe potențialul de dezvoltare al copilului;
- subordonată interesului superior al copilului, în sensul creșterii nivelului de “funcționalitate”, de implicare activă în procesul educațional;
- efectuată prin abordare complexă și completă a elementelor relevante (grad de adaptare psiho-socială, comunicare, afectivitate etc.) precum și a interacțiunii dintre acestea;
- bazată pe parteneriatul autentic cu cel evaluat;
- orientată spre evitarea formalismului.

Evaluarea psihologică a elevului constituie o condiție a educației de calitate, care presupune proiectarea procesului educațional în conformitate cu particularitățile psihologice individuale ale elevului.

Evaluarea educațională reprezintă procesul de identificare a potențialului și competențelor de cunoaștere, învățare ale copilului, precum și a factorilor care favorizează sau obstrucționează/perturbă achiziționarea și dezvoltarea acestora.

Pornind de la obiectivul major de asigurare a incluziunii educaționale a copiilor, evaluarea educațională (cunoscută și cu denumirea de pedagogică), urmărește identificarea:

- competențelor cognitive ale copilului;
- stilurilor și metodelor de învățare specifice copilului;
- factorilor care condiționează dificultăți de învățare;
- domeniilor de interes ale copilului.

Unele principii specifice acestui tip de evaluare, care asigură validitatea, relevanța și fidelitatea demersului evaluativ, ar fi:

- obiectivitatea;
- cooperarea cu copilul; încurajarea copilului spre dezvăluirea competențelor;
- raportarea la particularitățile de vârstă și cele individuale de dezvoltare a copilului.

Identificarea competențelor cognitive ale copilului, a stilurilor și metodelor de învățare constituie premise pentru performanțele și reușita școlară. Pornind de la considerațiile privind teoria inteligențelor multiple, evaluarea educațională furnizează înțelegerea resorturilor care îi determină pe elevi să se manifeste atât de diferit în activitatea de învățare, respectiv, să aibă anumite predilecții pentru unele materii și să le ignore pe altele. Odată identificate aceste predispoziții, este mai ușor de orientat actul educațional în direcția individualizării și diferențierii curriculumului și a parcursului școlar.

Identificarea primară a unor potențiale probleme în dezvoltarea cognitivă a copilului se poate face prin aplicarea unei liste de control:

Lista de control pentru identificarea inițială a problemelor în dezvoltarea copilului

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
1.	Recunoaște și aplică în rutina zilnică relațiile spațiale: sus/mai sus, jos/mai jos, deasupra, dedesubt etc.		
2.	Recunoaște și aplică în exprimare relațiile temporale: azi, ieri, mâine, devreme, târziu, degrabă etc.		
3.	Identifică relațiile cauzale: dacă ... atunci ...		
4.	Identifică și denumește în mediul înconjurător și pe fișe tipărite obiecte care au forme geometrice: cerc, pătrat, triunghi, dreptunghi.		
5.	Poate compara obiectele după formă, culoare, mărime, grosime, lățime, lungime etc.		
6.	Poate grupa obiectele după formă, culoare, mărime etc.		
7.	Poate măsura (prin unități neconvenționale și convenționale) sau cunoaște unitățile de măsură ale corpurilor solide și lichide		
8.	Cunoaște și utilizează unitățile de timp: oră, zi, săptămână, lună, an		
9.	Recunoaște literele alfabetului		
10.	Recunoaște cifrele de la 0 la 9 (sau alte șiruri, în funcție de capacități, vârstă)		
11.	Realizează operații de adunare și scădere cu numere de la 0 la 10 (sau alte șiruri, în funcție de capacități, vârstă)		
12.	Poate rezolva probleme (în funcție de capacități, vârstă)		
13.	Utilizează limbajul matematic în exprimare/comunicare		
14.	Poate alcătui propoziții simple (dintr-un șir dat de cuvinte, la un subiect dat etc.)		
15.	Scrie corect elementele grafice ale cifrelor și literelor sau cifre și litere (în funcție de capacități, vârstă)		
16.	Cunoaște și denumește obiecte și fenomene din mediul înconjurător		
17.	Cunoaște și numește caracteristicile principale ale omului ca ființă		
18.	Recunoaște asemănările și deosebirile între oameni, animale, plante		
19.	Poate relata situații din viața curentă		
20.	Recunoaște importanța protecției mediului înconjurător		

Evaluarea educațională este procesul în rezultatul căruia se identifică dificultățile de învățare ale copilului. Ca urmare a analizei diferitor definiții și interpretări, putem considera că un copil are dificultăți de învățare dacă:

- există o diferență semnificativă între capacitățile sale și performanța școlară atinsă;
- progresul realizat în procesul de învățare este minim într-o perioadă mai mare de timp;
- achizițiile, competențele școlare sunt la un nivel inferior copiilor de aceeași vârstă;
- are dificultăți persistente în învățarea citit-scrisului și a calculului matematic;
- are dificultăți emoționale și de comportament care împiedică frecvent și la un nivel considerabil procesul de învățare al copilului;
- are deficiențe senzoriale și psihice care necesită un echipament sau servicii specializate suplimentare;
- are dificultăți continue de comunicare și interacțiune care îl împiedică în dezvoltarea unor relații sociale echilibrate și formează obstacole în procesul învățării.

În scopul depistării inițiale a dificultăților de învățare, al excluderii sau confirmării suspiciunilor privind existența unor atare probleme, se aplică liste de control operative, care furnizează primele informații privind situația copilului la acest compartiment (Anexa 5).

În știința psihopedagogică, dificultățile de învățare de clasifică în trei grupuri mari:

1. *Non-verbale*, care includ dificultățile psihomotorii: dispraxia și disgrafia;
2. *Verbale*, care sunt asociate cu tulburările de vorbire și ale limbajul de bază: dislexia și discalculia;
3. *Complexe*: Hiperactivitate cu deficit de atenție – ADHD.

Dispraxia este o tulburare specifică a procesului de învățare care afectează orientarea spațială, succesiunea și coordonarea mișcărilor, automatizarea gesturilor voluntare, abilitatea de a planifica etc. Deseori este asociată cu probleme de percepție, limbaj și gândire, probleme emoționale și dificultăți comportamentale.

Disgrafia este dificultatea de învățare manifestată prin reducerea sau chiar lipsa deprinderilor de scriere/copiere, de

Dificultăți de învățare:

- Non-verbale
  - Dispraxia
  - Disgrafia
- Verbale
  - Dislexia
  - Discalculia
- Complexe
  - ADHD

înțelegere și aplicare a semnelor de punctuație; prin omiterea sau înlocuirea literelor, dificultăți în memorizare etc.

Dislexia se manifestă prin dificultăți de înțelegere/percepție a informației auzite, prin lipsa/diminuarea procesului de organizare a ideilor, exprimare verbală defectuoasă, vocabular uzual limitat etc.

Discalculia este tulburarea care afectează capacitatea de învățare a calculului și raționamentului matematic, termenilor, simbolurilor, relațiilor matematice, conceptului de număr, formă, dimensiune, de înțelegere/ comparare (mic/mare, scurt/lung etc.). Se manifestă cel mai vizibil prin dificultatea de a executa operații matematice elementare (adunare, scădere, împărțire, înmulțire) și de a rezolva probleme matematice simple.

ADHD – Hiperactivitate cu deficit de atenție – este considerată, în prezent, o formă foarte răspândită de manifestare a dificultăților de învățare. Cele mai evidente caracteristici/semne ale ADHD sunt în cazul în care copilul:

- Se concentrează foarte greu;
- Este în continuă mișcare;
- Ia pauze dese, în care continuă să se miște;
- Nu știe să-și aștepte rândul, întrerupe/deranjează pe alții;
- Face tema în grabă și neglijent;
- Nu este atent în timpul orelor;
- Nu-și termină temele de casă;
- Uită acasă tema făcută, manualul, rechizitele școlare;
- Are accese de furie;
- Este sfidător sau încăpăținat;
- Este bătăuș, aruncă sau distruge obiecte etc.

În procesul de evaluare a dezvoltării copilului, se va ține cont de faptul că există diverși *factori* care determină dificultățile de învățare:

1. *Bio-fiziologici:*

- imaturizare morfologică, structurală;
- probleme metabolice, deficit de calciu, magneziu, vitamine, deficit sau excedent de ardere energetice;
- probleme hormonale prelungite;
- praguri senzoriale (vizuale și acustice) minimale, minim normale, plasate la limita normalității.

Factori care determină dificultățile de învățare:

- Bio-fiziologici
- Psihologici
- Ambientali
- Sociali
- Relaționali

2. *Psihologici:*

- probleme de percepție discrete, ascunse, greu de sesizat;
- dezechilibrări emoționale, probleme afective;
- demotivări, carențe motivaționale sensibile;
- imaturitate psihică (tendințe de infantilism prelungit);
- timiditate excesivă;
- lexofobia și grafofobia;
- complexe de inferioritate cronicizate etc.

3. *Ambientali:*

- mediu școlar inadecvat CES ale copilului;
- mediu familial demotivant: carențe afective, dezinteresul pentru educația copilului, lipsa unui program și regim organizat, exigență extremă, neînsoțită de sprijin și asistență educațională adecvată, hiperprotecție, dirijism excesiv climat familial tensionat, agresiv, alcoolism etc.

4. *Sociali:*

- afecțiuni pe fundal de statut social.

5. *Relaționali:*

- deficiențe de comunicare;
- dificultăți de integrare în grup etc.

În cazul evaluării dezvoltării copilului de vârstă preșcolară și școlară, este foarte importantă evaluarea capacității și atitudinii în învățare, care determină modul în care copilul se implică în activitatea de învățare (organizată și realizată în diferite forme), modul în care abordează sarcinile și contextele de învățare, precum și la atitudinea față de activitatea respectivă. Domeniul se referă la stabilirea abilităților copilului formate pe parcursul devenirii și adaptării sale, la manifestările cognitive (senzorial-intelective), motivațional-afective, regulatorii, socio-relaționale etc., pe care copilul le exersează în diferite situații de viață. Atitudinea față de învățare este dedusă și din curiozitatea și interesele copilului, din modul în care acesta manifestă inițiativă, implicare, creativitate etc.

Învățarea în cadrul școlii se deosebește esențial de toate experiențele de învățare anterioare școlarității, prin conținut și modul de organizare, motiv din care învățarea școlară devine organizatorul principal al proceselor de dezvoltare psihică și are influențe decisive pentru evoluția copilului.

Componentele învățării care asigură performanța pe domeniul învățării sunt: ascultarea, participarea, persistența în executarea sarcinilor, autoreglarea, autocontrolul, organizarea, respectarea regulilor, cooperarea etc.

Pentru a asigura o evaluare educațională de calitate, evaluatorii trebuie să evite formularea constatărilor, concluziilor și recomandărilor foarte generale, șablonizate, după care „nu se vede” copilul, potențialul și necesitățile lui.

Evaluarea logopedică se efectuează în scopul identificării nivelului de dezvoltare a limbajului oral și scris al copilului, evidențierii tulburărilor de limbaj, caracterului, gradului și profunzimii acestora, stabilirii potențialului de dezvoltare al copilului în domeniul respectiv.

În procesul evaluării logopedice se examinează:

- Expresia emoțională (mimica feței, pantomimica);
- Aparatul articulator (limba, dinții, buzele, palatul dur);
- Vocea, respirația verbală, pronunția sunetelor;
- Auzul fizic și fonematic;
- Vocabularul pasiv și activ;
- Înțelegerea și coerența vorbirii;
- Structura gramaticală a vorbirii, ritmul și fluența limbajului;
- Cititul și scrisul etc.

Identificarea primelor semne ale tulburărilor de limbaj și comunicare se poate face prin aplicarea listelor de control, după următorul exemplu:

Model listă de control pentru evaluarea dezvoltării limbajului și comunicării

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
1.	Posedă vocabular activ variat, conform vârstei		
2.	Denumeste corect obiecte și ființe		
3.	Are o vorbire coerentă, fără pauze, fără cuvinte de umplutură		
4.	Are vorbirea expresivă, conformă enunțurilor		
5.	Deține capacitatea de a alcătui propoziții (simple sau dezvoltate, conform vârstei), care respectă topica corectă		
6.	Poate recita catrene, poezii (conform vârstei)		
7.	Repetă, reproduce enunțuri orale		
8.	Reproduce fidel un text citit		
9.	Înțelege instrucțiunile și orientările		
10.	Distinge cuvintele care sună asemănător		
11.	Posedă auz fonematic dezvoltat		
12.	Posedă autocontrol auditiv dezvoltat		
13.	Pronunță corect sunetele		
14.	Omite sunete în timpul vorbirii		

În literatura de specialitate tulburările de limbaj sunt clasificate în următoarele categorii și sub-categorii:

- Tulburări de pronunție: dislalie, disartrie;
- Tulburări de ritm și fluență a vorbirii: bîlbaială, logonevroza, tahilalie/bradilalie etc.
- Tulburări de voce/fonație: afonie, disfonie, fonastenie, rinolalie;
- Tulburări ale limbajului citit-scris: dislexie-alexie, disgrafie-agrafie.
- Tulburări polimorfe: afazie-alalie.
- Tulburări de dezvoltare a limbajului: mutism psihogen-electiv sau voluntar, retard în dezvoltarea generală a vorbirii.
- Tulburări ale limbajului pe baza unor disfuncții psihice: dislogii, ecolalii, jargonofazii, bradifazii etc. (După E. Verza).

Pentru obținerea unei imagini cât mai ample și comprehensive asupra dezvoltării copilului, în cadrul evaluării complexe pot fi efectuate și alte tipuri de evaluări, complementare celor menționate mai sus:

1. **Evaluarea dezvoltării fizice** reprezintă o secvență importantă prin faptul că furnizează informații ce pot sta la baza diagnozei și prognozei asupra dezvoltării copilului: date raportate la etaloane de vârstă ce pot dezvolta anumite probleme sau riscuri potențiale în dezvoltarea fizică.
2. **Evaluarea medicală** evidențiază dezvoltarea fizică și starea de sănătate a copilului, cu specificarea factorilor care pot determina dificultăți de învățare, pronosticului cu privire la evoluția dezvoltării psihofizice a copilului și a capacităților de învățare în funcție de diagnostic. În evaluarea medicală vor fi implicați, după caz, medici specialiști pentru elaborarea recomandărilor corespunzătoare.
3. **Evaluarea socială** relevă problemele din mediul familial și școlar, dificultățile socio-economice care pot afecta dezvoltarea armonioasă a copilului și determina dificultățile de învățare, se efectuează în scopul valorificării resurselor comunității și familiei în procesul de incluziune educațională/socială a copilului.

În procesul **evaluării dezvoltării fizice**, vor fi analizate următoarele aspecte ale motricității generale și psihomotricității, considerate elemente esențiale pentru adaptarea la mediul școlar:

- deprinderile motrice fundamentale;
- motricitatea grosieră;
- motricitatea fină a mâinii;
- schema corporală;
- lateralitatea;
- orientarea spațio-temporală.

Pornind de la faptul că evaluarea se realizează în scopul determinării relației învățare – dezvoltare, *evaluarea dezvoltării fizice/motrice a copilului se referă la determinarea unor indicatori de dezvoltare conform vârstei, precum și achizițiilor acestuia către vârsta respectivă.*

Evaluarea dezvoltării fizice/motrice are importanță defnitorie prin faptul că furnizează informații care pot fundamenta constatările privind starea de fapt la un moment dat, dar și prognozele privind evoluția copilului. Datele rezultate din evaluarea respectivă oferă

specialiștilor (și părinților) informații obiective, raportate la etaloane de vârstă, ce pot sugera și atrage atenția asupra unor probleme de sănătate și/sau asupra întârzierilor în dezvoltare. Elucidarea stadiului de dezvoltare fizică permite specialiștilor să proiecteze și să realizeze demersul educațional din perspectiva zonei proxime de dezvoltare, stimulând șansele de încadrare cu succes în mediul școlar.

În procesul evaluării dezvoltării fizice a copilului pot fi aplicate, de asemenea, listele de control, cum ar fi următoarea:

Listă de control pentru evaluarea dezvoltării fizice și motrice

Nr. crt.	Indicatori	Da	Nu
		×	×
1.	Recunoaște/indică părțile corpului uman		
2.	Distinge partea dreaptă/stânga pe propriul corp		
3.	Efectuează, conform indicațiilor, acțiuni motrice cu segmentele corpului		
4.	Menține o postură corporală corectă stând în picioare		
5.	Menține o postură corporală corectă așezat		
6.	Menține o postură corporală corectă în mișcare/deplasare		
7.	Aplică principalele abilități motrice de locomoție în diferite condiții		
8.	Poate manevra, relativ precis, cu diferite obiecte în situații diferite		
9.	Își menține echilibrul în executarea diferitor sarcini motrice		
10.	Poate efectua sarcini care implică abilități practice (scris, desen, hașurat, modelat, construit, decupat etc.)		
11.	Utilizează cu ușurință/abilitate diferite suporturi și instrumente de scris		
12.	Posedă și utilizează abilități de autoservire		
13.	Execută mișcări adaptate la condițiile spațiale		
14.	Reproduce prin mișcări ale corpului și/sau părților acestuia fenomene din lumea înconjurătoare		
15.	Parcurge distanțe în segmente de timp prestabilite		
16.	Demonstrează deprinderi de igienă personală		
17.	Respectă reguli sanitare de bază, de păstrare a sănătății și de securitate		
18.	Indici antropometrici:		
	Greutate:		kg
	Indice de masă corporală:		
	<i>subponderal</i>	<i>normoponderal</i>	<i>supraponderal</i>
	Înălțime:		cm

Abordată prin prisma incluziunii școlare, evaluarea dezvoltării fizice/motrice constituie o importantă resursă în valorizarea potențialului copilului.

În cazul constatării necesității evaluărilor complementare, specialiștii SAP vor colabora cu reprezentanții domeniilor respective (medical, social) pentru a asigura o evaluare calitativă și calificată.

Indiferent de domeniul în care se realizează, evaluarea dezvoltării copilului va preciza:

- Capacitatea – cel mai înalt nivel de funcționare pe care un individ îl poate atinge;
- Performanța – ceea ce individul face în mod obișnuit în mediul sau de viață;
- Corelarea a ceea ce poate copilul să facă, nivelul pe care îl poate atinge și așteptările sociale de la acesta.

În procesul evaluării preșcolarilor și școlarii, vom aborda **capacitatea de învățare** a copilului, care este o însușire psihoindividuală ce asigură utilizarea, în mod adecvat și eficient, a potențialului propriu al celui ce învață în scopul achiziționării de competențe. Capacitatea de învățare este determinată de o serie de factori importanți:

- capacitățile intelectuale;
- motivația;
- disponibilitatea;
- nivelul de achiziții;
- experiența;
- stilul de învățare etc.

Potrivit lui Florea Voiculescu, capacitatea de învățare poate fi considerată în mai multe ipostaze:

- Capacitate *potențială* – determinată de totalitatea resurselor psihologice ale individului;
- Capacitate *funcțională* – condiționată de resursele fizice și psihice necesare în realizarea activității de învățare;
- Capacitate *disponibilă* – dată de resursele pe care cel ce învață le poate disponibiliza/valorifica, actualiza continuu și utiliza în procesul învățării.

Este important să se rețină că evaluarea complexă se bazează pe modelul integrat al dezvoltării copilului și trebuie să se concentreze asupra nivelului de organizare a experiențelor copilului și asupra capacităților funcționale, care reprezintă funcționarea integrată - emoțională și cognitivă. Din aceste considerente, în cadrul evaluării complexe/multidisciplinare pot fi aplicate fișe care să identifice nivelul de dezvoltare a abilităților generale ale copilului (Anexa 6).

Probă de evaluare psihopedagogică a nivelului de dezvoltare a abilităților generale ale copilului⁵

Nr. crt.	Indicatori	Interpretare rezultate		
		Executat/ răspuns corect +	Executat/ răspuns incorect ×	Executat/ răspuns parțial corect -
Motricitate				
1.	Poate realiza o construcție (turn) din câteva cuburi			
2.	Poate decupa, cu foarfeca, o imagine dintr-o foaie de hârtie			
3.	Poate reproduce o mișcare efectuată de evaluator cu degetul în aer: spirală, zig-zag etc.			
4.	Poate ține corect creionul în mână			
Cunoașterea schemei corporale				
5.	Identifică mâinile și știe câte sunt			
6.	Identifică degetele și știe câte sunt			
7.	Identifică picioarele și știe câte sunt			
8.	Cunoaște părțile corpului (cap, gât, trunchi, membre)			
9.	Laterality precizată/neprecizată			
Capacitatea de orientare spațială				
10.	Arată mâna dreaptă și piciorul drept la el și la alt copil			
11.	Arată mâna stângă și piciorul stâng la el și la alt copil			
12.	Arată partea de sus a camerei (tavanul)			
13.	Arată partea de jos a camerei (dușumeaua)			
14.	Numește lucrurile care se află în fața lui			
15.	Spune ce lucruri se află în spatele lui			
16.	Indică coordonatele spațiale într-o imagine			
17.	Face diferența între mare-mic, lung-scurt, primul-ultimul			
Capacitatea de orientare temporală				
18.	Știe cum se numește partea zilei când se trezește			
19.	Știe cum se numește partea zilei când merge la culcare			

⁵ Adaptată după Stanica C., Vrasmas E. *Terapia tulburărilor de limbaj*. Editura Universul, București, 1994.

Nr. crt.	Indicatori	Interpretare rezultate		
		Executat/ răspuns corect	Executat/ răspuns incorect	Executat/ răspuns parțial corect
		+	×	-
20.	Știe cum se numește ziua care a trecut			
21.	Știe cum se numește ziua care vine după ziua de azi			
22.	Denumesc anotimpurile			
23.	Enumeră zilele săptămânii			
24.	Redă în ordine cronologică un eveniment (o zi) din viața lui			
Capacitatea de redare grafică a unui model				
25.	Desenează un pătrat după model			
26.	Desenează o minge (închide cercul)			
27.	Desenează o casă și un copac			
28.	Desenează un om (copil)			
29.	Plasează bine desenul în pagină			
30.	Recunoaște și denumește culorile (<i>roșu, verde, galben, albastru, negru, alb</i>)			
Comportamentul cognitiv				
31.	Definește obiecte sau ființe			
32.	Stabilește asemănări între două noțiuni date: <i>câine - pisică, mașină - avion, măr - pară</i>			
33.	Indică lacunele în imagini (<i>o masă fără un picior, o mașină fără roți, o casă fără ușă, un ceas fără acelsăgeată arătătoare etc.</i>)			
34.	Înțelege relația cauză – efect: <i>Dacă pun mâna pe flacără, atunci...</i> <i>Dacă plouă când plec la școală,...</i> <i>Dacă mi-e sete,...</i> <i>Dacă e culoarea roșie la semafor,...</i>			
35.	Poate completa cuvintele-lipsă în perechi de analogii opuse: <i>Vara este cald, iarna este...</i> <i>Tata e bărbat, mama este...</i> <i>Ziua e lumină, noaptea este...</i> <i>Aici înseamnă aproape, acolo înseamnă...</i> <i>Melcul merge încet, mașina...</i>			
36.	Numește pozițiile obiectelor și imaginilor: <i>primul, al doilea, următorul, la mijloc, ultimul</i>			

Nr. crt.	Indicatori	Interpretare rezultate		
		Executat/ răspuns corect	Executat/ răspuns incorect	Executat/ răspuns parțial corect
		+	×	–
Comportamentul verbal				
37.	Își spune numele, prenumele, câți ani are			
38.	Spune adresa unde locuiește și numărul de telefon			
39.	Își cunoaște și numește membrii familiei			
40.	Înțelege și execută ordine simple, consecutive (De ex., <i>Vino la masă! Ia caietul! Deschide-l, du-te la ușă!</i>)			
41.	Repetă serii de foneme, logatomi			
42.	Poate identifica fonemul cu care începe cuvântul			
43.	Repetă fraze de 14 - 18 silabe. De ex.: <i>Ce frumoase sunt florile din camera asta.</i> <i>Vasile a plecat în excursie și e tare bucuros.</i>			
44.	Înțelege întrebări simple și răspunde prin <i>da</i> sau <i>nu</i>			
45.	Folosește adecvat cuvintele în context (completarea lacunelor) (Exemple de enunțuri: <i>Primăvara este... Copiii se joacă... Mama pregătește... Se aude...</i>)			
46.	Răspunde cu o explicație la întrebarea <i>De ce?</i>			
47.	Răspunde adecvat la întrebări de genul <i>Ce se întâmplă dacă...?</i>			
48.	Povestește după imagini, sesizează esențialul			
49.	Poate susține un dialog/conversație/discuție cu evaluatorul			
50.	Scrie câteva litere/cuvinte/enunțuri după dictare			
51.	Recunoaște literele demonstrate			
52.	Asociază literele mari cu cele mici			
53.	Identifică cuvântul corespunzător unei imagini			
54.	Poate scrie o propoziție/compunere după o imagine			
55.	Poate copia un text scurt			
56.	Citește cuvinte/sintagme/enunțuri			
57.	Citește corect, expresiv			

Nr. crt.	Indicatori	Interpretare rezultate		
		Executat/ răspuns corect	Executat/ răspuns incorect	Executat/ răspuns parțial corect
		+	×	-
Abilități logico-matematice				
58.	Poate separa două mulțimi de obiecte desenate/fizice			
59.	Poate stabili corespondența între elementele unei mulțimi și simbolul numeric			
60.	Poate număra cel puțin 10, 20, 30 etc. cuburi			
61.	Poate ordona obiectele după mărime			
62.	Poate clasifica obiectele după formă			
63.	Face diferența între <i>nici unul - unul, mult - puțin</i>			
64.	Cunoaște noțiunile: <i>mai mare, mai mic, la fel (identic), mai lung-mai scurt, mai gros - mai subțire, mai greu - mai ușor</i>			
65.	Identifică forme geometrice: <i>pătrat, cerc, triunghi, dreptunghi</i>			
66.	Rezolvă calcule simple de adunare, scădere, înmulțire, împărțire			
67.	Cunoaște valoarea banilor			

Note:

1. Pentru aplicarea probei respective, vor fi create condiții adecvate pentru copil, mediu prietenos, i se va oferi timp suficient pentru realizarea sarcinii. Pe parcurs, evaluatorul va face notițe, va observa dacă copilul:

- înțelege ușor/greu;
- răspunde cu latență mare/mică;
- este atent/neatent;
- este emoționat/relaxat;
- obosește ușor/greu.

2. Pentru facilitarea evaluării, pot fi folosite diverse materiale: jucării, cărți, cartonașe colorate, imagini cu secvențe din povești, imagini pe care sunt reprezentate obiecte separate și grupuri de obiecte, imagini cu anotimpuri, creioane, stilou, foarfecă, altele la necesitate.

2.4. Asigurarea eficienței evaluării

Unul din principiile fundamentale ale evaluării și asistenței copiilor vizează colaborarea interdisciplinară și intersectorială a autorităților, instituțiilor, specialiștilor cu competențe în domeniu.

Acest principiu deriva din rezultatele studiilor psihosociale care susțin că omul este o ființă socială, forța componentelor individuale ale căruia se manifestă în cadrul unui grup printr-o multitudine de configurații, orientându-se, în mod prioritar, spre ajustarea la eforturile celorlalți. Toți oamenii beneficiază de pe urma unor relații de sprijin cu ceilalți. Asemenea relații contribuie la apariția sentimentului de încredere și siguranță. Relațiile bune au sinergie, ele devin cu adevărat resurse, stimulând idei, sentimente și experiențe, imposibil de a fi generate în mod independent de un singur individ.

În sistemul de educație vor acționa două tipuri de echipe: (1) comisia multidisciplinară intrașcolară care realizează evaluarea inițială a dezvoltării copilului și (2) echipa Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică, care realizează evaluarea complexă.

În organizarea internă a echipelor multidisciplinare se vor lua în considerare două dimensiuni distincte: *dimensiunea informală* și *dimensiunea formală ale echipei*.

Ca structură *informală*, echipa se structurează în jurul a trei parametri:

- **noțiunea de rol**, care definește atitudinea pe care o adoptă, mai mult sau mai puțin conștient, un individ în interiorul unei echipe. Această atitudine determină afirmarea unor trăsături de personalitate ale individului și acțiunile sale în scopul integrării în echipa respectivă;
- **tensiunile** din interiorul echipei, provocate de o anxietate grupală (spre exemplu, un grup de lucru amenințat cu concedieri), tensiuni cauzate de anumite conflicte deschise sau latente, tensiuni provocate de stări de frustrare sau insatisfacție reprimată (spre exemplu, o valorizare mai mică din partea managerului a unei echipe de lucru față de alta cu sarcini similare);
- **factorii de coeziune** sunt reprezentați de calitatea adeziunii personale, de situația mulțumitoare a echipei în raport cu echipele de referință, de satisfacerea intereselor personale ale membrilor echipei prin intermediul asimilării de către aceștia a scopurilor și intereselor echipei și prin integrarea de către individ a valorilor, așteptărilor diferitelor echipe din care face parte.

În ceea ce privește structura *formală*, aceasta se construiește în jurul obiectivelor comune ale echipei. Integrat într-o structură formală, individul este investit cu un statut social și un rol prin intermediul cărora individul se regăsește în centrul unui sistem de așteptări și cerințe ale societății, care se traduc în termeni de norme și comportamente interpersonale.

Pentru ca structurile de evaluare să acționeze ca echipe de profesioniști, sunt necesare câteva **condiții** de îndeplinit:

- Scop comun, strategii și roluri bine definite, care să conducă la rezultatele așteptate într-un interval de timp determinat;
- Evaluarea continuă a necesităților echipei și membrilor ei, pentru identificarea și rezolvarea problemelor;

- Metodologie structurată, norme de grup precise în desfășurarea activităților de grup;
- Conștientizarea diferențelor de statut: poziția în ierarhia formală sau informală, rangul și prestigiul fiecărui membru în echipă;
- Existența diferențelor de rol (sarcinile și activitățile asumate de fiecare din membrii echipei), care conduc la anumite modele de comportament;
- Implicarea activă a fiecărui membru al echipei în îndeplinirea scopului;
- Comunicare, ascultare activă, empatie;
- Flexibilitate, adaptabilitate, creativitate;
- Prezența motivației și interesele personale ale membrilor, care să conducă la coeziunea grupului (abilitatea de a gândi și acționa ca un întreg) și nu la ruptura acestuia;
- Recunoașterea și aprecierea realizărilor individuale și de grup.

În același timp, sunt necesare:

- *O bună gestionare a relațiilor psihologice între membrii grupului*, fapt care să implice armonizarea relațiilor afective, o relație bună a membrilor echipei cu autoritatea formală;
- *Respectarea normelor sociale stabilite în echipă și o informare corectă*, atât la nivelul informației personale, cât și al informației echipei în ansamblul său;
- *Competență și cooperare între membrii echipei*, spirit de participare, încredere în obiectivele echipei, maturitate și capacitate de reflecție a membrilor echipei.

Funcționalitatea celor menționate mai sus este condiționată de maniera în care membrii echipei participă, comunică între ei, fapt care determină dinamica echipei, care se referă la:

- Atmosfera în echipă;
- Nivelul de participare;
- Concurența pentru a deveni lider;
- Conflict, competiție;
- Colaborare;
- Gradul de acceptare între membrii echipei.

Managementul resurselor umane evidențiază cinci pași de facilitare a constituirii și funcționării eficiente a echipei multidisciplinare:

1. Evaluarea membrilor echipei

- Ședința inițială a echipei multidisciplinare ar trebui să clarifice: ce experiențe, capacități, atitudini, așteptări, valori și cunoștințe aduce fiecare membru? În ce constrângeri structurale lucrează fiecare? Prin ce se caracterizează personalitatea fiecăruia?

2. Stabilirea obiectivelor finalităților

- Se stabilește, prin consens, ce obiective își pune echipa pe termen scurt, mediu și lung, ce sarcini specifice se impun și modul în care toate acestea se încadrează în tabloul general. O declarație de misiune ar trebui să fie elaborată și convenită cu toți membrii echipei.

3. Identificarea resurselor și distribuția rolurilor

- Se constată ce resurse fizice și umane sunt necesare pentru a permite echipei să-și efectueze sarcinile? Ce resurse sunt valabile la moment? Ce capacități, sfaturi și experiențe poate să ofere fiecare membru al echipei?

În activitatea echipei multidisciplinare pot interveni diverse **blocaje**, care, în temei, vizează:

- Lipsa de claritate a obiectivelor și responsabilităților;
- Definierea neclară a problemelor;
- Lipsa de cooperare;
- Informarea neadecvată;
- Planificarea defectuoasă a timpului;
- Comportamentul opresiv (atitudini discriminatorii din diverse motive);
- Lipsa de încredere;
- Teama de implicare;
- Lipsa finalității (tendința de a nu pune în aplicare deciziile luate).

Eficiența activității în echipă multidisciplinară este asigurată:

- Obiective clare;
- Alocarea clară de activități și roluri;
- Formalism redus;
- Comunicare deschisă;
- Ascultare activă;
- Dezbateri constructive;
- Participare;
- Consens decizional;
- Leadership participativ;
- Relații deschise cu exteriorul;
- Diversitate de stiluri;
- Autoevaluare;
- Feed-back constructiv.

Pentru a **optimiza** colaborarea în cadrul echipei multidisciplinare este important să:

- facem ceea ce spunem că vom face;
- încurajăm contribuțiile celorlalți;
- nu încercăm să îi dominăm pe ceilalți;
- afirmăm că rezultatul aparține tuturor;
- nu ne propunem „să cântărim” contribuțiile;
- înțelegem că fiecare contribuie cu propria sa experiență;
- clădim pe contribuția celorlalți;
- ascultăm activ;
- fim receptivi la tot ce se întâmplă în jurul nostru;

- fim spontani și flexibili;
- evitam „drobul de sare”;
- încercăm să ne punem în poziția celuilalt.

Calitatea activității echipei multidisciplinare va fi asigurată cu condiția că fiecare specialist:

- Desfășoară o muncă calificată;
- Manifestă empatie și profesionalism;
- Își asumă rolul și responsabilitățile sale specifice;

În calitate de indicatori ai succesului activității echipei multidisciplinare pot interveni:

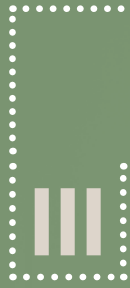
- **Reciprocitatea.** În echipă există consens, echipa funcționează pe principii mutual acceptabile și pentru realizarea obiectivelor comune.
- **Prezența unui organizator.** Șeful echipei este o persoană care are, în fapt, rolul de lider și realizează buna guvernare a echipei. Este persoana respectată de toți membrii și agențiile implicate, credibilă, care poate conduce echipa în procesul de realizare a sarcinilor ce îi revin.
- **Abordarea tuturor nivelurilor.** Parteneriatul funcționează la toate nivelurile unei organizații. Managerul este sensibil la punctul de vedere al personalului și valorifică potențialul acestuia în implementarea activităților proiectate.
- **Gestionarea diferențelor.** Sunt luate în considerație posibilele diferențe individuale, culturale etc. între grupuri profesionale și indivizi. Aceste diferențe sunt gestionate în mod onest și conflictele de interes sunt aduse la „sinceritate”.
- **Lucrul în cadrul structurilor.** Este necesar să fie valorificate capacitățile și posibilitățile tuturor structurilor existente. În cazul în care este necesar, pentru a asigura abordarea trans- și intersectorială, structurile administrative existente trebuie să își adapteze activitatea.

4. Acțiunea

- Motivarea și conducerea echipei, folosind tehnici adecvate care să sublinieze ceea ce este mai bun în fiecare membru, pentru atingerea obiectivelor stabilite, în contextul constrângerilor de timp și resurse. Procesul verbal al ședinței echipei reprezintă o dovadă a lucrului efectuat.

5. Evaluarea

- Evaluarea rezultatelor lucrului echipei multidisciplinare oferă posibilitatea de a învăța lecții despre performanța personală a liderului și a echipei. Se vor colecta rezultate și reacții la activitățile realizate pentru a stabili ceea ce s-a făcut și ce urmează de făcut.

ORGANIZAREA PROCESULUI DE EVALUARE A DEZVOLTĂRII COPILULUI

3.1. Proiectarea și realizarea evaluării

Prezentat sub forma cea mai simplă a unor întrebări și răspunsuri, procesul de evaluare a dezvoltării copiilor ar fi următorul:

Când se inițiază evaluarea?

De regulă, când medicul, părintele sau instituția educațională observă copilul ca având probleme în unul din domeniile de dezvoltare.

Cine realizează evaluarea?

O echipă multidisciplinară de specialiști, după domeniile de evaluare: psiholog, pedagog, logoped, medic, asistent social etc.

Cu ce se realizează evaluarea?

Prin metode și cu instrumente speciale (teste, chestionare etc.), adaptate la particularitățile de vârstă ale copiilor, ritmul de acțiune, experiențele de viață ale acestuia.

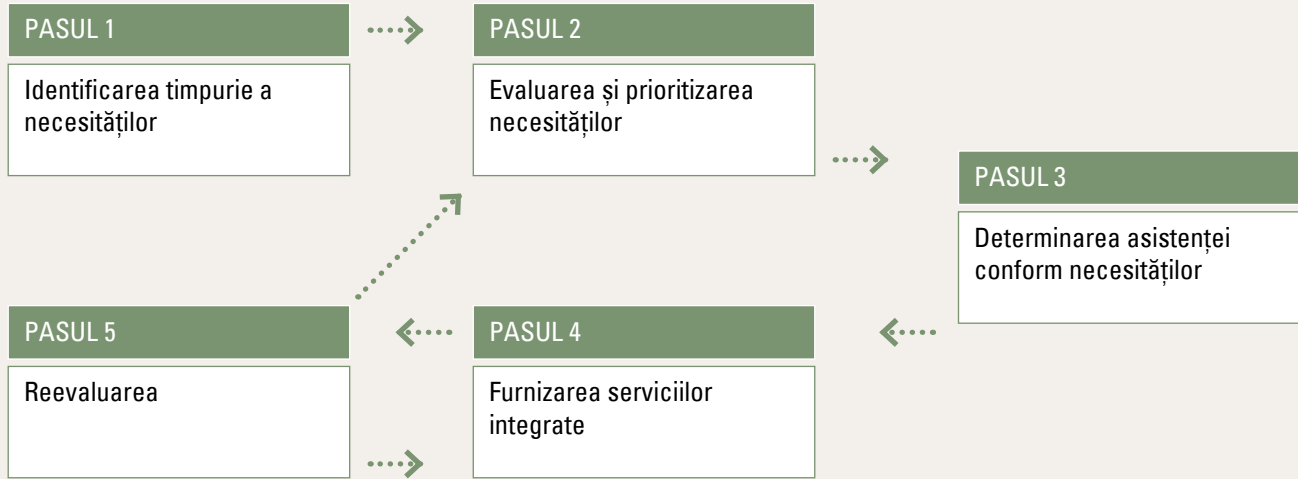
Unde se realizează evaluarea?

Evaluarea se realizează, de regulă, în mediile cunoscute și familiare copiilor, în care aceștia se simt siguri și protejați: instituția de învățământ sau, după caz, domiciliul copilului. Evaluarea se poate realiza și în instituțiile cu atribuții în domeniu: Serviciul de asistență psihopedagogică, Centrul de asistență socială copilului și familiei etc.

În sens larg, evaluarea dezvoltării copilului trebuie privită ca o parte a unui proces complex care nu se rezumă doar la constatarea necesităților, dar care se desfășoară mai departe prin furnizarea de asistență și servicii pe principii integrate.

Figura 4. Pașii procesului de evaluare

Ca și oricare proces, evaluarea trebuie să fie planificată și pregătită. În acest sens, în scopul asigurării coerenței activității de evaluare, este indicat să fie parcurs următorul algoritm:

1. *Pregătirea procesului de evaluare:*

- în corespundere cu scopul evaluării;
- în funcție de dificultățile identificate/presupuse;
- în baza investigării contextului în care se manifestă problemele în dezvoltare.

2. *Selectarea instrumentelor de evaluare:*

- în raport cu scopul și obiectivele evaluării;
- în funcție de caracteristicile individuale ale copilului sau grupului-țintă.

3. *Administrarea instrumentelor de evaluare:*

- în conformitate cu normele metodologice de administrare a instrumentelor de evaluare;
- cu luarea în considerare a contextului și copilului concret.

4. *Interpretarea rezultatelor evaluării:*

- sub aspect cantitativ și calitativ;
- în conformitate cu instrucțiunile privind utilizarea instrumentelor de evaluare;
- în acord cu teoriile și metodele validate științific.

5. *Înregistrarea rezultatelor evaluării:*

- sub formă de document scris, înregistrat electronic sau într-o altă formă acceptabilă;
- puse la dispoziția persoanelor abilitate/autorităților cu respectarea legislației;
- păstrate cu asigurarea confidențialității și securității informațiilor;
- valorificate în procesul de asistență.

6. *Întocmirea raportului de evaluare:*

- pe baza informațiilor obținute în urma evaluării;
- în conformitate cu formatul și structura prestabilită;
- întocmit/elaborat corect și complet, cu respectarea eticii și deontologiei profesionale.

Este important ca cei care realizează procesul respectiv să posede competențele care îi abilitază pentru realizarea demersului evaluativ:

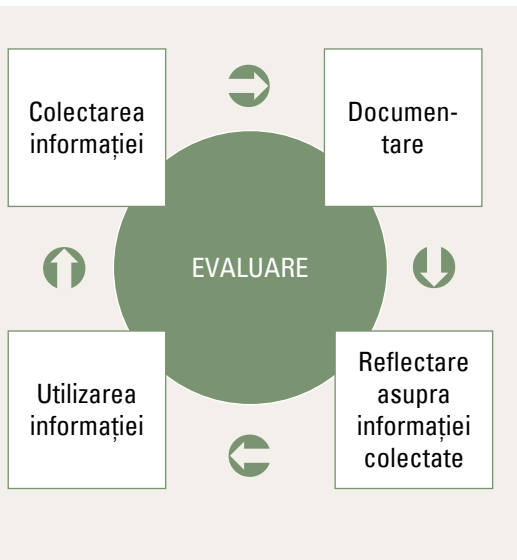
- pregătire profesională în domeniu;
- capacități de înțelegere, aplicare și interpretare a instrumentelor de evaluare;
- abilități de analiză/interpretare a rezultatelor evaluării;
- cunoștințe privind utilizarea cât mai adecvată a rezultatelor evaluării;
- spirit de observație;
- abilități de dezvoltare a parteneriatului cu copiii și adulții;
- abilități de comunicare eficientă.

Procesul propriu-zis de evaluare va fi anticipat de parcurgerea unei etape preparatorii, în cursul căreia specialistul care efectuează evaluarea se va asigura că procesul este conceput și că se va realiza corect. Conceptualizarea se poate face prin enumerarea consecutivă a unor întrebări referitoare la diverse aspecte ale evaluării, răspunsurile la care vor sugera măsura în care procesul este gândit și se va produce conform rigorilor.

Elemente/ aspecte	Întrebări
Luarea deciziei	Pe ce aspecte ale dezvoltării copilului mă voi concentra în procesul evaluării? Cine va lua decizia – eu, copilul sau noi ambii?
Înregistrarea/ evidența	Cum voi înregistra deciziile – în minte, în scris, ca și comentarii, note, ca desen, într-o listă de control, prin filmare etc.? Cum mă voi asigura că, în timp, voi construi o imagine complexă a dezvoltării copilului? Cum le voi crea copiilor oportunitatea să înregistreze propriile păreri?
Comunicarea/ Diseminarea	Ce le voi spune copiilor despre nivelul lor de dezvoltare? Ce informații voi împărtăși cu părinții copiilor? Cum voi disemina informația privind evaluarea?

Fiind un proces continuu, evaluarea presupune parcurgerea consecutivă a câtorva faze, care, în final, oferă o imagine de ansamblu asupra dezvoltării copilului și furnizează informația privind suportul necesar în înregistrarea progreselor în dezvoltare.

Figura 5. Continuitatea procesului de evaluare

Cele patru acțiuni ale evaluării – colectarea, documentarea, reflectarea și utilizarea informației – se suprapun și deseori au loc în același timp. În unele cazuri, specialiștii realizează toate patru acțiunile odată, alții doar una sau două. La fel și durata evaluării: uneori aceasta poate fi de ordinul orelor, alții – al zilelor și chiar săptămânilor.

În procesul realizării evaluării dezvoltării copilului se vor lua în considerare următoarele pre-condiții:

- Starea fizică și emoțională generală a copilului la momentul evaluării;
- Viteza, ritmul de dezvoltare a copilului, capacitatea de a asculta și a înțelege mesajul verbal;
- Amenajarea spațiului de activitate: sigur, protector și stimulator etc.

În literatura de specialitate, sunt enunțate și cazuri când evaluarea complexă poate să nu se realizeze:

- Când necesitățile specifice sunt evidente și au fost deja identificate în cadrul unor evaluări anterioare;
- Când copilul progresaază suficient de bine;
- Când părintele (reprezentantul legal) nu își dă acordul.

Totuși, acordul părinților este o condiție obligatorie pentru realizarea evaluării dezvoltării copilului. În cazul în care părinții refuză să își dea consimțământul, dezacordul lor trebuie să fie argumentat și consemnat prin proces verbal. Totodată, evaluatorii vor informa părinții despre potențialele repercusiuni ale refuzului, care pot periclita dezvoltarea copilului.

Câteva reguli de bază se impun în procesul de planificare și realizare a evaluării dezvoltării copilului:

1. Specialiștii implicați în evaluarea dezvoltării copilului au responsabilitatea să asigure caracterul profesionist, obiectiv și nepărtinitor al evaluării.
2. Evaluarea trebuie considerată parte a serviciilor de asistență, nu doar identificare și măsurare.
3. Procesele, procedurile și instrumentele de evaluare trebuie utilizate conform destinației lor specifice.
4. În procesul evaluării urmează a fi utilizate multiple surse de informare.
5. Evaluarea dezvoltării copilului trebuie să fie recurentă sau periodică, continuă.

6. Orice secvență de evaluare trebuie privită doar ca o trecere spre evaluările următoare.
7. Procedurile de evaluare trebuie să fie sigure și valide. Toate instrumentele, procedurile și procesele de evaluare trebuie să fie adaptate la context.
8. Evaluarea trebuie să se realizeze într-un cadru natural, neamenințător și să implice sarcini relevante pentru copil.

Specialiștii în domeniu au stabilit și câteva practici de evitat în procesul evaluării:

1. Evaluarea prin separarea copiilor de părinți.
2. Evaluarea copiilor de către persoane care nu le sunt familiare.
3. Evaluarea care se limitează la doar unele domenii de dezvoltare.
4. Evaluarea bazată doar pe aplicarea/administrarea testelor. Testele nu trebuie să fie piatra de temelie a evaluării.

3.2. Reevaluarea

Reevaluarea este parte a procesului complex de evaluare a dezvoltării copilului și se recomandă a fi efectuată cel puțin:

- o dată în an în cazul copiilor cu cerințe educaționale speciale din evidența SAP;
- o dată în semestru (în procesul revizuirii PEI), în cazul copiilor cu cerințe educaționale speciale, identificați de CMI și asistați în instituția de învățământ.

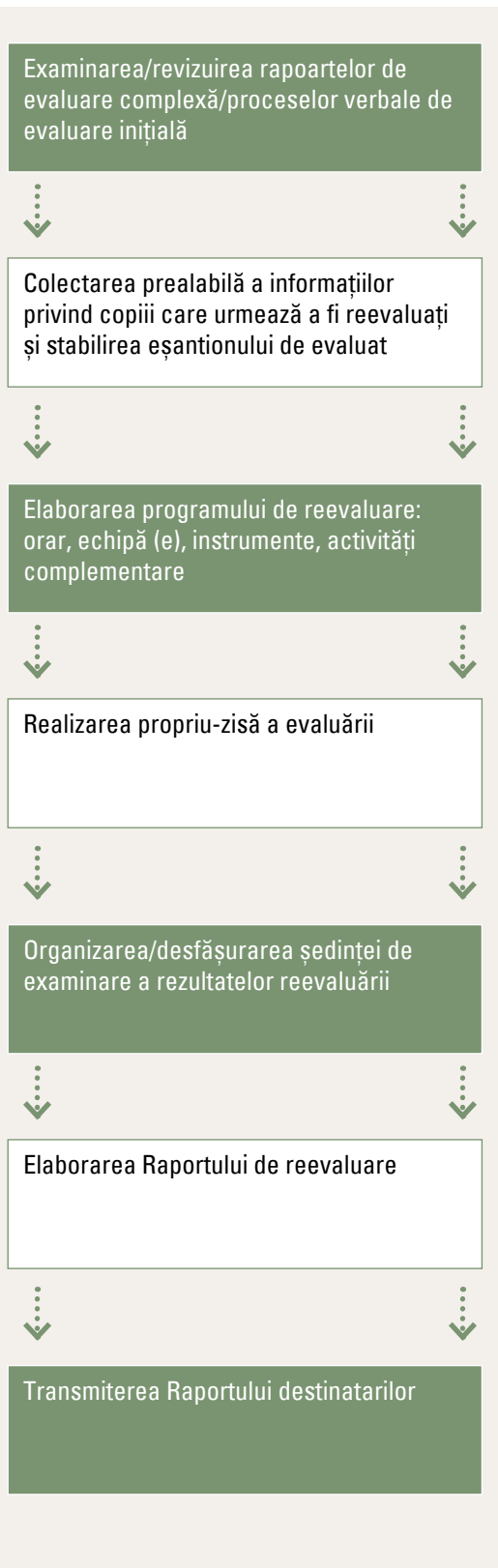
Atât SAP, cât și CMI pot decide reevaluarea cu o altă periodicitate, dar și cea extraordinară în cazul când părinții/reprezentanții legali ai copilului contestă rezultatele evaluărilor inițiale sau când unitatea de învățământ constată situații care depășesc competențele și resursele instituției. Totodată, instituțiile abilitate se pot autosesiza în cazul unor probleme majore de ordin medical sau social ale copiilor (pierderea capacității, internare, lipsa părinților etc.).

Urmând procedurile și cerințele stabilite prin reglementările în vigoare, perioada/data efectuării reevaluării se planifică la momentul finalizării procesului de evaluare inițială sau complexă.

Există mai multe raționamente și situații care determină necesitatea efectuării reevaluării:

- Constatarea evoluțiilor (progreselor sau regreselor) în dezvoltarea copilului;
- Identificarea unor noi necesități;
- Modificarea intervențiilor anterioare planificate și/sau proiectarea unor programe noi de intervenție;
- Pregătirea tranziției (de la o formă de incluziune la alta, de la un nivel de învățământ la altul, dintr-o instituție în alta etc.);
- Evaluarea și aprecierea calității serviciilor furnizate;
- Asigurarea dezvoltării progresive a copilului.

Figura 6. Etapele de bază în organizarea și realizarea evaluării

După cum rezultă din obiectivele sus-menționate, obiectul reevaluării pot fi:

- Performanțele copilului: progresul școlar; progresele legate de adaptare, socializare, comunicare, autoafirmare etc.; remediarea stării de sănătate etc.;
- Dificultățile copilului: impedimente/probleme în realizarea obiectivelor PEI; probleme de ordin social, probleme privind adaptarea, socializarea, comunicarea, autoafirmarea etc.; probleme generate de starea de sănătate etc.

Reevaluarea este o parte importantă în întreg procesul de evaluare a dezvoltării copilului, motiv din care necesită o planificare și pregătire riguroasă.

La etapa de examinare/revizuire a rapoartelor de evaluare complexă/proceselor verbale de evaluare inițială:

- Se va constata oportunitatea efectuării reevaluării;
- Vor fi actualizate datele evaluării (evaluărilor anterioare);
- Vor fi stabilite domeniile de dezvoltare supuse reevaluării.

În rezultatul examinării surselor de informare nominalizate, va fi stabilită lista copiilor care urmează a fi reevaluați și programul de organizare a procesului respectiv: orar, evaluatori, tehnologii aplicate, activități întreprinse etc.

Pentru a se asigura de implicarea în reevaluare a tuturor părților interesate, SAP anunță, în scris, instituțiile de învățământ despre inițierea reevaluării, cu cel puțin 2 săptămâni înainte, prezentând lista copiilor incluși în procesul respectiv. La rândul său, instituția de învățământ anunță părinții copiilor care urmează a fi reevaluați. În funcție de cazurile reevaluate, va fi anunțat Centrul medicilor de familie, medicul de familie, Centrul de asistență socială familie și copilului/organul de asistență socială, după caz, alte organe/instituții relevante.

Realizarea propriu-zisă a reevaluării se face în baza aceluiași reper metodologic și rigori ca și procesul de evaluare (inițială sau complexă). Câteva particularități ar fi următoarele:

- Reevaluarea este precedată de colectarea informațiilor privind evoluția copilului.
- PEI (compartimentul 16 Monitorizarea progresului în dezvoltarea copilului) trebuie să fie esența procesului de reevaluare, alături de alte proceduri de monitorizare a evoluției copilului;

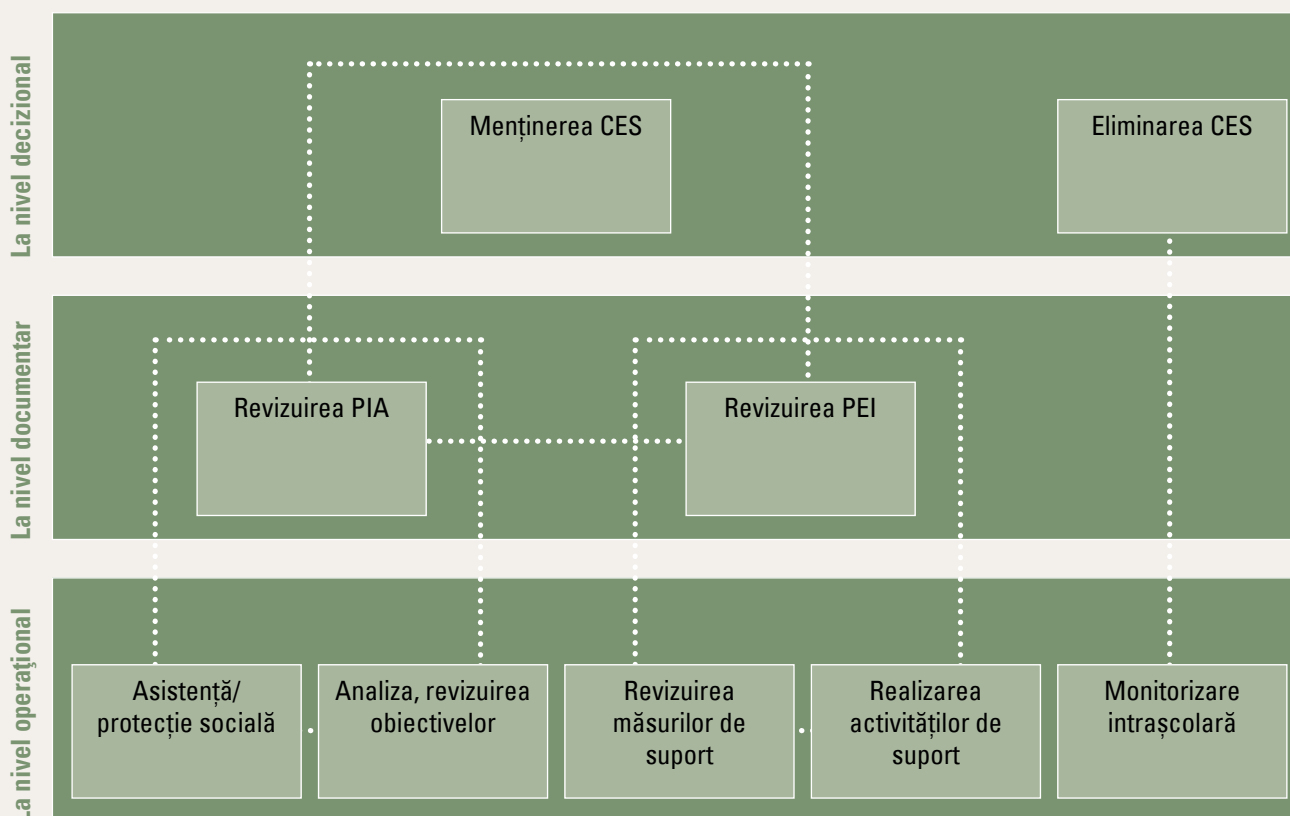
- Informația relevantă va fi furnizată de coordonatorul echipei PEI, cadrul didactic de sprijin, psihologul școlar, dirigințele etc.
- Responsabil de colectarea informației este responsabilul de perfectarea Raportului de reevaluare;
- Vor fi planificate și realizate reevaluări pe toate domeniile de dezvoltare sau doar pe unele, în funcție de necesitate și de informațiile existente privind evoluția dezvoltării copilului.

Sedința de examinare a rezultatelor reevaluării se planifică și se desfășoară după același algoritm ca și cea de examinare a rezultatelor evaluării.

În cazul copiilor din anul final al unui ciclu de școlaritate, reevaluarea se va face în scopul facilitării tranziției și/sau al stabilirii condițiilor specifice de susținere a examenelor de finalizare a nivelului de învățământ respectiv. În procesul reevaluării absolvenților ciclului gimnazial pot fi implicați, alături de specialiștii SAP, și cei din instituția de învățământ, alți subiecți relevanți: reprezentanți ai instituțiilor de formare profesională, APL, oficiului de ocupare a forței de muncă etc. În cazul copiilor cu dizabilități specifice, rolul medicilor și al asistenților sociali va fi definitiv.

Activitățile post-reevaluare pot fi partajate pe trei niveluri de acțiune:

Figura 7. Activități post-reevaluare

Decizia privind menținerea/eliminarea CES se va lua doar în cazul existenței unor dovezi semnificative privind evoluția dezvoltării copilului. Decizia respectivă poate condiționa:

- schimbarea situației copilului: cu/fără PEI, acces la curriculum general, admitere la examenul general etc.;
- stabilirea unor măsuri suplimentare de sprijin;
- schimbarea formei de incluziune;
- alte situații.

Obiect al demersurilor ulterioare de monitorizare și control post-reevaluare vor fi:

- *Copilul*, în sensul constatării progreselor în domeniile reevaluate și a depășirii dificultăților, problemelor identificate în procesul reevaluării;
- *Instituția* de învățământ, în sensul stabilirii suportului adecvat, conform rezultatelor reevaluării și a impactului/calității intervențiilor de suport.

În rezultatul reevaluării, va fi perfectată o Anexă la Raportul de evaluare complexă a dezvoltării copilului, având următoarea structură:

Anexă la Raportul de evaluare complexă a dezvoltării copilului

Nr.		din	
Data reevaluării			
1. Copil (nume, prenume):			
Vîrsta		Clasa/grupa	
Instituția/localitatea			
2. Scopul reevaluării:			
3. Rezultatele reevaluării			
Domeniul de reevaluare			
Competențe			
Necesități			
Concluzii/Recomandări			
Comentarii			

4. Concluzie generală:**Cerințe educaționale speciale** (specificare) :da nu **Forma de incluziune** (specificare):totală parțială ocazională **Plan educațional individualizat** (specificare):da nu **Servicii de suport:****Componenta echipei de evaluare**

Șef Serviciu de Asistență Psihopedagogică (nume, prenume, semnătură)

Responsabil de perfectarea Raportului (nume, prenume, semnătură)

Psiholog (nume, prenume, semnătură)

Pedagog (nume, prenume, semnătură)

Logoped (nume, prenume, semnătură)

Kinetoterapeut (nume, prenume, semnătură)

Data semnării Raportului

Adus la cunoștința părintelui/ reprezentantului legal:

Nume, prenume

Data

Semnătura

Prezentat în instituția de învățământ:

Data

Recepționat

(nume, prenume,
semnătură)**Notă:**

În cazul în care intervin schimbări în următoarele compartimente din Raportul complex de evaluare: I. *Date generale despre copil*; II. *Date despre familia copilului (părinți, frați, surori)/reprezentanții legali*; III. *Condiții de viață a familiei (descriere succintă)*; IV. *Date despre sănătatea copilului (descriere succintă)*, acestea din urmă se introduc în rubrica „Comentarii”.

3.3. Procesarea și interpretarea datelor evaluării

Procesarea rezultatelor este o etapă ordinară a evaluării dezvoltării copilului și constă în organizarea informațiilor acumulate, prelucrarea analitică, sintetizarea și sistematizarea acestora pe categorii relevante.

În mod practic, pot fi realizate două tipuri de procesare:

- *Cantitativă*: ordonarea datelor statistice acumulate prin chestionare, aplicare de teste, liste de control etc., efectuarea calculelor (frecvența manifestărilor, procentaj, medii) identificarea evidențelor care să susțină sau să infirme unele ipoteze etc.
- *Calitativă*: descrierea detaliată a informațiilor relevante colectate, atribuirea de sensuri, raportarea la valori și descriptori etc.

Procesarea datelor evaluării se poate face prin aplicarea sau nu a formularelor-tip.

Interpretarea rezultatelor evaluării constă în acțiunea de „citire” a informației colectate în procesul evaluării și presupune încadrarea acesteia în criterii, norme, standarde. Interpretarea solicită evaluatorilor emiterea unor judecăți de valoare pe baza descriptorilor de performanță, care au menirea de a facilita procesul de apreciere și de a crește obiectivitatea evaluării și valoarea acesteia.

Interpretarea rezultatelor evaluării dezvoltării copilului poate fi specializată și multidisciplinară.

Interpretarea *specializată* se face de către fiecare specialist, pe domeniul său de activitate, care analizează și interpretează rezultatele evaluării în baza probelor acumulate, formulează concluzii și recomandări pe domeniul evaluat. Pentru a asigura obiectivitatea datelor evaluării, interpretarea specializată anticipează ședința de examinare a rezultatelor evaluării complexe și se efectuează nu mai târziu de două zile de la finalizarea evaluării.

Interpretarea *multidisciplinară* se realizează în echipă, în ședințe comune de examinare a rezultatelor evaluării, în care fiecare specialist expune constatările-cheie și informațiile relevante și prezintă concluziile și recomandările pe domeniul evaluat. În cadrul interpretării multidisciplinare, expunerile vor fi coordonate între ele, asigurând abordarea complexă, inter- și transdisciplinară. În scopul asigurării eficienței și utilității evaluării efectuate, interpretarea multidisciplinară se va realiza nu mai târziu de zece zile de la finalizarea evaluării.

Rezultatele evaluării complexe se examinează în ședința comună a echipei Serviciului de asistență psihopedagogică, prin informare reciprocă, coordonarea datelor și formularea, prin consens, a concluziilor generale vizând evaluarea. Specialiștii vor face publice doar acele date care sunt relevante în contextul evaluării și stabilirii serviciilor de suport. Aceștia au datoria să păstreze confidențialitatea și să arhiveze în condiții de siguranță datele și informațiile obținute în procesul de evaluare și interpretare a datelor.

Procesarea și interpretarea rezultatelor sunt etape extrem de importante și de maximă responsabilitate în procesul evaluării, deoarece determină formularea concluziilor și recomandărilor, iar, prin acestea, evoluția copilului evaluat.

3.4. Raportul de evaluare complexă a dezvoltării copilului

În rezultatul evaluării complexe, Serviciul de asistență psihopedagogică elaborează un Raport care conține rezumatul fiecărui tip de evaluare, cu formularea concluziilor și recomandărilor corespunzătoare, precum și concluzia generală de încadrare/ neîncadrare a copilului în categoria celor cu CES.

Raportul de evaluare complexă a dezvoltării copilului (REC) are următoarea structură:

Raportul de evaluare complexă a dezvoltării copilului

Nr.		din	
I. Date generale despre copil			
Data, locul nașterii:			
Domiciliul:			
Instituția de învățământ:			
Clasa/grupa:			
II. Date despre familia copilului (părinți, frați, surori) și reprezentarii legali			
Mama		Tata	
Data nașterii		Data nașterii	
Studii (incomplete, gimnaziale, profesionale, superioare):		Studii (incomplete, gimnaziale, profesionale, superioare):	
Locul de muncă/ ocupația:		Locul de muncă/ ocupația:	
Frați, surori (nume, prenume, vârstă):			
Reprezentantul legal:			
Domiciliul			
Locul de muncă/ ocupația:			
III. Condiții de viață a familiei (descriere succintă)			
Date relevante despre climatul familial, relațiile dintre membrii familiei			
Date relevante despre resursele familiei, situația economică, locuință:			

Date relevante despre familia extinsă:

IV. Date privind starea sănătății

Date despre dezvoltarea copilului/anamneza (sursa):

Diagnoza medicală (sursa):

V. Traseul educațional (educație preșcolară/școlarizare)

Perioada	Denumirea instituției, clasa	Informații relevante
----------	------------------------------	----------------------

VI. Domenii de evaluare

a) Dezvoltarea fizică (statut fizic, motorica grosieră, fină, mod de deplasare)

Competențe (cunoștințe, capacități, deprinderi, atitudini):

Necesități:

Recomandări:

b) Dezvoltarea abilităților de limbaj/comunicare (limbaj verbal/nonverbal, nivel de dezvoltare și utilizare)

Competențe (cunoștințe, capacități, deprinderi, atitudini):

Necesități:

Recomandări:

c) Dezvoltarea cognitivă (nivel de achiziții generale, percepere, orientare, atenție, memorie, gândire etc.)

Competențe (cunoștințe, capacități, deprinderi, atitudini):

Necesități:

Recomandări:

d) Comportamentul socio-emoțional/relaționare (competențe sociale, afectivitate, emotivitate, nivel și mod de relaționare cu semenii, persoanele adulte)

Competențe (cunoștințe, capacități, deprinderi, atitudini):

Necesități:

Recomandări:

e) Dezvoltarea comportamentului adaptiv (nivel de adaptare școlară, socială, nivel de autoadministrare, influențele de mediu asupra copilului)

Competențe (cunoștințe, capacități, deprinderi, atitudini):

Necesități:

Recomandări:

VII. Concluzie generală**Cerințe educaționale speciale** (specificare):da nu **Forma de incluziune** (specificare):totală parțială ocazională **Planul educațional individualizat** (specificare):da nu **Serviciile de suport:**

<i>Servicii/ forme de suport</i>	<i>Activități/ locul desfășurării</i>	<i>Perioada</i>	<i>Specialist/ Responsabil</i>
Cadru didactic de sprijin (la clasă/CREI)			
Suport cognitiv (terapie cognitivă, meditații, su- port în pregătirea temelor pentru acasă)			

Asistență psihologică			
Asistență logopedică			
Terapii specifice de dezvoltare (ludoterapie, kinetoterapie, ergoterapie etc.)			
Altele (asistent personal, alimentație gratuită, manuale etc.)			

Reevaluare: Planificată (perioada, data) La solicitare **Scopul reevaluării:****Domeniu/i de reevaluare:****VIII. Recomandări**

<i>Specialiști implicați/ părinți</i>	<i>Acțiunile/ măsurile</i>	<i>Perioada pentru care se stabilesc</i>	<i>Responsabil de realizare</i>
Recomandări pentru cadrele didactice			
Recomandări pentru cadrul didactic de sprijin			
Recomandări pentru psihologul școlar			
Recomandări pentru logoped			
Recomandări pentru alți specialiști în terapii specifice de dezvoltare			
Recomandări pentru părinți (necesitatea unui asistent personal, consultația medicului de familie, consultarea/evaluarea asistentului social)			
Recomandări privind pregătirea mediului fizic			

Componența echipei de evaluare	
Șef Serviciu de Asistență Psihopedagogică	(nume, prenume, semnătură)
Responsabil de perfectarea Raportului	(nume, prenume, semnătură)
Psiholog	(nume, prenume, semnătură)
Pedagog	(nume, prenume, semnătură)
Logoped	(nume, prenume, semnătură)
Kinetoterapeut	(nume, prenume, semnătură)
Data semnării Raportului	

Adus la cunoștința părintelui/ reprezentantului legal:			
Nume, prenume			
Data		Semnătura	
Prezentat în instituția de învățământ:			
Data		Recepționat	(nume, prenume, semnătură)

Elaborarea REC se realizează în echipa multidisciplinară a SAP, cu contribuția fiecărui specialist. Pentru completarea integrală a REC, șeful SAP desemnează un responsabil din rândul specialiștilor Serviciului.

Completarea REC se face ținând cont de următoarele recomandări metodologice:

1. Compartimentele I-V se completează de către responsabilul de REC în baza actelor ce se conțin în dosarul copilului, a altor informații relevante acumulate din discuțiile cu părinții, reprezentanții legali, reprezentanții instituției de învățământ, membrii familiei largite, din alte surse;
2. Compartimentul VI se completează de către specialiștii SAP în rezultatul evaluării complexe pe domenii specifice și prin culegerea de informații relevante din sursele indicate la pct.1;
3. Compartimentele VII-VIII se completează de către responsabilul de Raport, prin coordonare cu specialiștii și șeful Serviciului.

Toate informațiile incluse în REC vor fi formulate explicit, fiind clare pentru oricare din destinatarii Raportului.

Specialiștii care au realizat evaluarea și au semnat REC își asumă responsabilitatea pentru veridicitatea datelor incluse în Raport.

Data fiind importanța înregistrării cât mai fidele a datelor, REC va fi completat, în două exemplare, după cel mult 15 zile de la de la data finalizării evaluării. Un exemplar al Raportului se păstrează în evidența SAP, fiind înregistrat în registru special. Al doilea exemplar de Raport se transmite, contra semnătură, în instituția de învățământ în care este școlarizat copilul și este parte integrantă a dosarului acestuia. La rândul ei, instituția de învățământ aduce la cunoștință Raportul părinților/reprezentanților legali ai copilului, de asemenea, contra semnătură.

În instituție, REC stă la baza elaborării PEI și declanșează toate formele de suport organizate/furnizate în unitatea educațională: asistență prin cadru didactic de sprijin, încadrarea în grupa de meditații, suport în Centrul de resurse pentru educația incluzivă, consiliere psihologică etc.

3.5. Valorificarea rezultatelor evaluării

Valorificarea rezultatelor este, de asemenea, o etapă importantă în procesul de evaluare și constă în punerea în valoare a potențialului copilului și utilizarea datelor evaluării în proiectarea și realizarea ulterioară a suportului adecvat care să răspundă cerințelor speciale ale copilului.

Rezultatele evaluării dezvoltării copilului vor servi, după caz, drept bază pentru:

- Formularea de recomandări pentru elaborarea și aplicarea programelor ameliorativ-formative pe anumite domenii de dezvoltare;
- Referirea către servicii specializate optime, în funcție de necesitățile specifice ale copilului;
- Stabilirea cerințelor educaționale speciale;
- Efectuarea analizelor asupra evoluției copiilor și a impactului programelor de sprijin promovate;
- Proiectarea programelor viitoare de acțiune.

În cazul copiilor cu CES, valorificarea rezultatelor evaluării va avea ca și finalitate elaborarea PEI, în particular:

- orientarea deciziei și acțiunii educaționale;
- stabilirea serviciilor educaționale și a formelor de suport/asistență optime în funcție de necesitățile specifice ale copilului;
- formularea recomandărilor pentru părinți, cadre didactice, alți specialiști care asistă copilul în procesul de abilitare/reabilitare.
- orientarea școlară, socială și profesională;
- monitorizarea progreselor în dezvoltarea copiilor etc.

Într-o perspectivă mai largă, datele generalizate/sintetizate ale evaluării unui eșantion reprezentativ pot servi drept bază pentru analize specifice la nivel de sistem educațional și pentru dezvoltarea politicilor și a cadrului normativ în domeniu.

3.6. Codul deontologic al specialistului implicat în evaluarea dezvoltării copilului

Specialiștii implicați în evaluarea dezvoltării copilului, indiferent de nivelul la care se realizează aceasta, sunt obligați să însușească și să respecte anumite norme etice și de comportament, care vizează obligații și responsabilități profesionale și morale privind satisfacerea necesităților și intereselor beneficiarilor, fără ca prin activitatea lor să le aducă prejudicii de natură fizică, psihică sau morală și fără să le lezeze demnitatea.

Normele respective se pot constitui într-un *Cod deontologic al specialistului responsabil de evaluarea dezvoltării copilului*, document cu valoare normativă care orientează activitatea și reflectă necesitatea însușirii și demonstrării unor norme tehnice de comportament, dar și a unor norme etice, care să contribuie la reușita profesională.

Codul reprezintă o sinteză de principii și norme morale care urmează a fi respectate în activitatea de evaluare și asistență a beneficiarilor.

Principiul respectării drepturilor și demnității persoane

Acest principiu presupune respectarea următoarelor reguli:

- Manifestarea respectului față de persoana evaluată, trăirile, experiențele, opiniile, opțiunile, valorile acesteia.
- Manifestarea respectului față de membrii echipei de evaluare, părinții/reprezentanții legali ai copilului, reprezentanții instituției de învățământ, alți specialiști care asistă copilul.
- Respectarea dreptului oricărei persoane de a-i fi apreciată valoarea înnăscută/dobândită, indiferent de naționalitate, etnie, cultură, religie, sex, abilități fizice sau intelectuale, statut socio-economic sau orice altă caracteristică de personalitate.
- Neangajare în manifestări comportamentale care aduc prejudicii demnității persoanei.
- Refuz de participare la activități și practici prin care nu se respectă drepturile legale, civice, morale ale persoanei.
- Obținerea acordului informat al părinților/reprezentanții legali pentru evaluarea copilului, fără coerciție/exercitarea presiunii asupra acestora.

Principiul responsabilității profesionale și sociale

În contextul acestui principiu, sunt obligatorii următoarele:

- Exercițarea demersului evaluativ la un nivel înalt de calitate și calificare; onorarea integrală a obligațiilor conform fișei postului.
- Non-implicare în activități care depășesc limitele de competență profesională.
- Utilizarea celor mai adecvate instrumente, metode, tehnici în domeniul de competență profesională.
- Evitarea provocării daunelor fizice, morale sau de orice altă natură beneficiarilor și colegilor.
- Sesizarea organelor abilitate în caz de constatare a oricărei situații de risc pentru viața și securitatea copilului.
- Sesizarea organelor abilitate în cazurile identificării abaterilor de la normele de etică și deontologie profesională.
- Consultarea cu alți specialiști, inclusiv din alte instituții, în scopul asigurării bunăstării copilului.
- Abținerea de la delegarea propriilor responsabilități persoanelor care nu au competențe necesare pentru activitățile respective.
- Preocupare permanentă pentru dezvoltarea profesională continuă.

Principiul integrității profesionale

Regulile de bază în respectarea acestui principiu sunt:

- Oferirea informațiilor privind copilul, întemeiate pe o evaluare adecvată, susținută științific și metodologic, precizând limitele afirmațiilor, concluziilor și recomandărilor lor.
- Neadmiterea distorsiunilor, omisiunilor și falselor prezentări în activitatea de evaluare, interpretare a rezultatelor evaluării și asistență a copiilor.
- Non-implicare în fraude, denaturare intenționată a faptelor, înșelăciune.
- Evitarea relațiilor cu persoanele care pot prezenta conflicte de interese sau care pot reduce capacitatea de a fi obiectivi sau imparțiali.
- Abținerea de la exercitarea unor atribuții profesionale atunci când, din motive de ordin personal sau de alt ordin, poate fi afectată obiectivitatea sau eficiența acțiunii profesionale.

- Evitarea imixtiunii în situații/activități care afectează calitatea prestației profesionale și vin în conflict cu etica profesională.
- Promovarea obiectivității și onestității în activitatea profesională și în relațiile cu beneficiarii, colegii și alți parteneri în domeniul de activitate profesională.

Principiul influenței benefice

Regulile care asigură respectarea acestui principiu se referă la:

- Evitarea poziției autoritare în raport cu oricare din părțile implicate în procesul de evaluare.
- Predispunerea pozitivă a copilului.
- Stimularea capacităților de inițiativă, autonomie și responsabilitate a copiilor, colegilor din echipa de evaluare, reprezentanților instituțiilor de învățământ etc.
- Evitarea utilizării poziției profesionale în scop de gratificare personală.
- Axarea relațiilor profesionale pe comunicare adecvată și constructivă.
- Respect reciproc și autenticitate.
- Promovarea unei ținute vestimentare și a unei imagini exterioare decente (vestimentație, coafură, machiaj, manichiură etc.).

Principiul confidențialității

Presupune:

- Nedivulgarea și păstrarea în siguranță a informațiilor încredințate sau aduse la cunoștință în contextul realizării atribuțiilor de funcție, cu excepția celor prevăzute de legislație, protejând copilul de orice formă de exploatare, abuz și prevenind devalorizarea acestor informații.
- Informarea subiecților evaluării cu privire la limitele confidențialității.
- Neadmiterea accesului persoanelor care nu au atribuții în evaluarea dezvoltării copilului la informațiile pe care copilul sau părintele nu dorește să le facă publice.
- Evidența strictă și respectarea normelor privind transmiterea rapoartelor de evaluare complexă a dezvoltării copilului.
- Principiul confidențialității va fi respectat în activitatea profesională, cu excepția cazurilor când viața, securitatea și/sau integritatea personală a copilului este în pericol.

IV

TEHNOLOGII DE EVALUARE A DEZVOLTĂRII COPILULUI

4.1. Aplicarea metodelor de evaluare a copiilor: particularități și exigențe

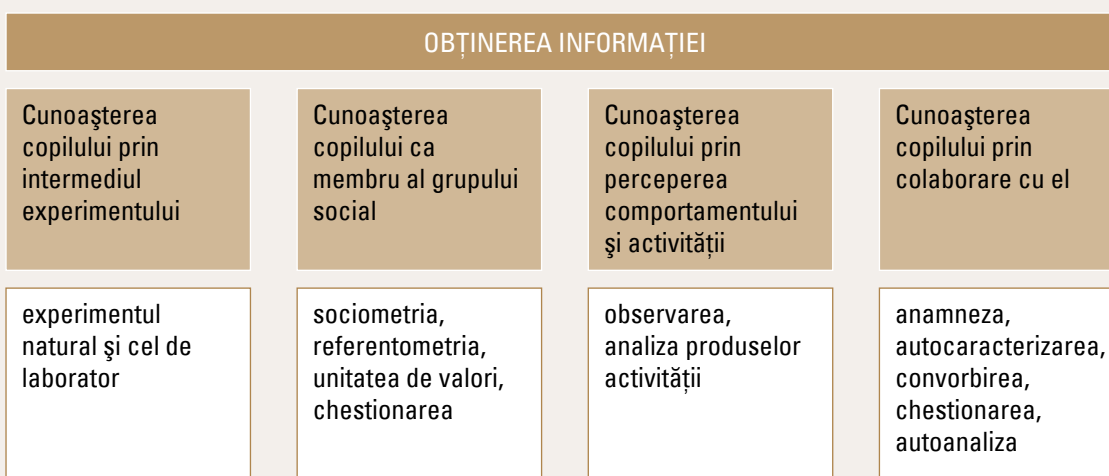
Provenind din grecescul *methodos* (cale, drum către ceva), *metoda* este definită ca reprezentând îmbinarea și organizarea de concepte, modele ipoteze, strategii, instrumente și tehnici de lucru care dau corporalitate unui proiect metodologic. Orice cunoaștere, se realizează utilizându-se un ansamblu de metode care sunt ghidate de principiile teoretico-științifice de la care aceasta pornește.

Metoda nu este o structură dată și imuabilă, în decursul timpului ea înregistrează modificări, corecții, perfecționări, devenind tot mai adecvată și mai eficientă.

Nici una dintre metodele de cercetare psihopedagogică, oricât ar fi ea de elaborată și complexă, nu este suficientă singură pentru o cunoaștere științifică a individului, ceea ce face ca profesionistul să aibă nevoie de o strategie de cercetare.

Metodele științifice ce pot fi aplicate pentru cunoașterea nivelului de dezvoltare a copilului și profilului psihosocial al acestuia, precum și pentru acumularea informației suficiente, formularea concluziilor valide, care ar reflecta particularitățile individuale reale ale copilului, sunt clasificate de Sorin Cristea, după cum urmează:

Figura 8. Metode de acumulare a informației despre copil⁶

⁶După Cristea S. *Introducere în studiul științelor pedagogice: analiza conceptelor fundamentale. Ghid metodologic pentru perfecționarea cadrelor didactice*. Sfinx, Târgoviște, 1999.

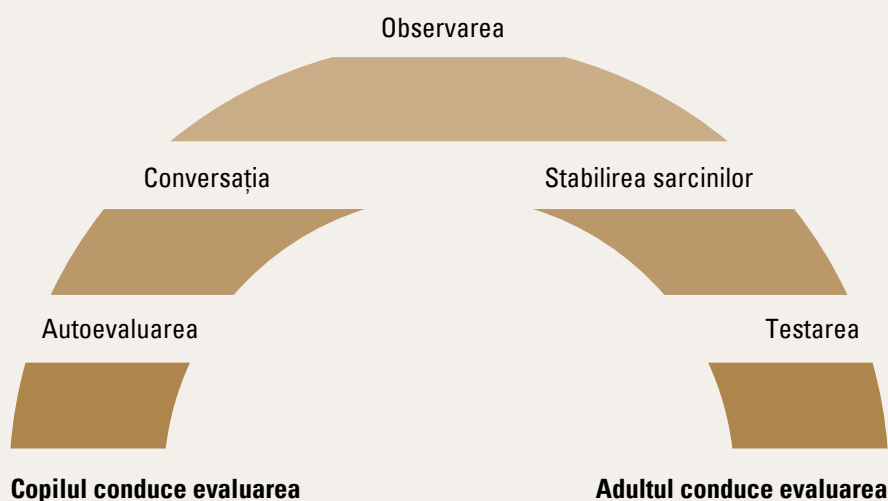
În scopul asigurării caracterului comprehensiv, pentru a constata și demonstra nivelul de dezvoltare a copilului, pot fi aplicate metode formale și metode non-formale.

În categoria metodelor *formale* se înscriu aplicarea testelor standardizate și chestionarelor/ fișelor aprobate oficial, observarea formală a activității și comportamentelor copilului, interviurile structurate etc. În calitate de metode *non-formale* pot fi aplicate portofoliul, observarea în diverse contexte în relații directe și indirecte, analiza/studierea produselor activității școlare, interviurile nestructurate, poveștile terapeutice, desenul, modelarea, jocurile de rol, chestionarea părinților etc.

În practica curentă, se aplică frecvent cinci metode de evaluare, care le includ pe următoarele:

- autoevaluarea și conversația în procesul cărora copiii au/pot avea rolul de conducător în formularea constatărilor și luarea deciziilor referitoare la propria dezvoltare;
- observarea, stabilirea de noi sarcini și testarea presupun conducerea de către adult a procesului de evaluare.

Figura 9. Metodele de evaluare⁷

Fiecare metodă din cele enumerate poate implica deseori și alte metode, de asemenea. O combinație de metode îl ajută pe evaluator să colecteze informații pentru a reliefa o imagine cât mai veridică și cât mai amplă a copilului.

Cele cinci metode de evaluare nu sunt ideale, în esența lor, de aceea se recomandă combinarea acestora. Pentru o mai bună documentare, înțelegere și selectare a metodelor de evaluare, este indicat să se cunoască anumite particularități ale metodelor de evaluare.

⁷ După *Supporting learning and development through assessment. Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework. A research paper.* NCCA, 2008.

Particularități⁸

Metoda	Provocări	Puncte forte
Autoevaluarea	<ul style="list-style-type: none"> • Poate pune prea mult accent pe ceea ce face copilul • Copilul nu deține/trebuie să își formeze abilități pentru a-și autoevalua dezvoltarea 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajută copiii să se înțeleagă pe sine • Încurajează copiii să se simtă mândri de realizările lor • Oferă posibilitate copiilor să fie responsabili de propria dezvoltare • Face ca multe lucruri să fie mai motivante și mai plăcute
Conversația	<ul style="list-style-type: none"> • Abilitatea copiilor de a comunica influențează deciziile lor despre care anume informații să le împărtășească și cum • Evaluatorul trebuie să asculte atent ce și cum comunică copilul • Evaluatorul necesită timp pentru a dezvolta abilități de încurajare și împuternicire a copiilor pentru a împărtăși cu alții, prin conversație, perspectivele asupra dezvoltării lor • Poate consuma mult timp • Poate fi dificil de organizat cu un grup mai mare de copii 	<ul style="list-style-type: none"> • Oferă copiilor oportunitatea de a vorbi despre ceea ce realizează, despre experiențele și familiile lor, despre ceea ce le place și ce nu agreează • Furnizează informații despre modul în care reacționează copiii în anumite situații, despre ceea ce au făcut/au spus sau despre felul în care ei fac diferite lucruri
Observarea	<ul style="list-style-type: none"> • Observările planificate și, mai ales, observarea copilului-țintă necesită timp • Adultul are nevoie de timp pentru a-și dezvolta abilități în colectarea și evidența informațiilor-cheie • Adultul trebuie să fie conștient referitor la ce informații va colecta și să fie atent la modul în care aceste informații vor influența activitățile ulterioare 	<ul style="list-style-type: none"> • Poate fi spontană sau planificată și poate fi realizată în câteva secunde sau minute • Furnizează informații despre contextul în care are loc învățarea și dezvoltarea copilului • Oferă informații imediate privind modul în care realizează copiii anumite lucruri, reacționează și se comportă în anumite situații
Stabilirea sarcinilor	<ul style="list-style-type: none"> • Deseori necesită resurse speciale/particulare • Adultul are nevoie de timp să observe copiii luând parte la realizarea sarcinilor și, acolo unde și când este util, să vorbească cu ei 	<ul style="list-style-type: none"> • Poate furniza mostre ale lucrărilor copiilor ca dovezi privind învățarea și dezvoltarea lor • Oferă informații despre învățarea copiilor în timpul activităților care îi interesează
Testarea	<ul style="list-style-type: none"> • Scorurile testelor pot fi puțin credibile • Sarcinile și întrebările pot fi lipsite de semnificație și irelevante pentru copii și inadecvate cultural • Pot dura/consuma mult timp 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajută la identificarea copiilor cu dificultăți de învățare • Indică dificultățile de învățare și cerințele specifice

⁸ După *Supporting learning and development through assessment. Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework*. A research paper. NCCA, 2008.

Nu este nici practic și nici util ca evaluatorul să înregistreze tot ce aude, vede și descoperă în procesul evaluării. Acesta va decide ce informație specifică este utilă pentru a arăta și a înțelege nivelul de dezvoltare și progresele copilului. Evaluatorul va documenta informația colectată cu diverse dovezi care demonstrează manifestările copilului pe domeniile de dezvoltare. Important este faptul că documentația informează despre lucrul evaluatorului cu copiii într-un mod ușor de gestionat. Diferitele tipuri de documente vor conține/constitui dovezi privind activitatea desfășurată și evoluția copilului.

Tipul de documentare	Resurse, activități
Mostre ale lucrărilor copiilor	<i>Resurse:</i> lucrări ale copiilor <i>Activități:</i> Stocarea mostrelor de lucrări ale copiilor. Lucrările pot fi alese atât de către evaluator, cât și de către copil sau de ei împreună
Note	<i>Resurse:</i> agendă, carnet <i>Activități:</i> Evaluatorul face scurte notițe, deseori conținând doar cuvinte-cheie, referitor la evenimente, întâmplări, situații, sarcini particulare. Uneori notele pot fi mai mari, referindu-se la detalii vizând aspecte specifice ale dezvoltării copilului. Notele pot viza un copil aparte sau un grup de copii, în funcție de scopul (scopurile) și contextul evaluării.
Povestiri, istorioare	<i>Resurse:</i> agendă, carnet <i>Activități:</i> Evaluatorul face scurte notițe despre implicarea copilului în activități, întâmplări, sarcini. Notițele se pot referi la un singur copil sau la mai mulți. În comparație cu <i>Notele</i> , acest tip de documentare oferă mai multe informații detaliate privind interacțiunea copilului cu alții, precum și relaționarea cu obiecte, locuri etc., în succesiune. Aceste istorii îl ajută pe evaluator să vadă și să înțeleagă mai bine progresele copiilor.
Fișe de monitorizare zilnică	<i>Resurse:</i> agendă, fișe, mapă <i>Activități:</i> Evaluatorul face însemnări zilnice, într-o agendă sau în fișe de monitorizare (formulare tipizate), privind activitățile rutinare în care este încadrat copilul și reacțiile acestuia la diferite situații. Drept sursă de informație pentru completarea fișelor pot servi comportamentul copilului, limbajul corporal și verbal, expunerile directe ale copilului la anumite subiecte evaluate etc. Însemnările zilnice/fișele de monitorizate sunt aduse la cunoștința altor specialiști care lucrează cu copilul, precum și părinților. Părinții pot fi solicitați să comenteze constatările evaluatorului.
Liste de control	<i>Resurse:</i> liste de control <i>Activități:</i> Evaluatorul utilizează listele de control pentru a înregistra informații despre diferite aspecte ale dezvoltării copilului, de regulă la un anumit segment de timp (de ex., începutul și sfârșitul unei noi activități etc.). În procesul aplicării listelor de control, evaluatorul bifează cele mai evidente caracteristici.
Rapoarte	<i>Resurse:</i> structuri-standard/formulare de raport <i>Activități:</i> Evaluatorul acumulează informații prin aplicarea unei serii de metode de evaluare/documentare pentru a elabora un raport privind dezvoltarea copilului. Acesta poate fi un raport privind evaluarea specializată a unor aspecte de dezvoltare sau poate fi parte a unui raport de evaluare complexă, efectuată de diferiți specialiști. Există proceduri specifice privind elaborarea raportului de evaluare complexă, care sumează realizările și progresele copiilor. Fiecare evaluator poate fi informat și despre evaluările efectuate de către alți specialiști (cadru didactic, psiholog, logoped etc.). În cazul evaluărilor complexe, este indicat ca specialiștii să lucreze împreună pentru completarea raportului. Rapoartele de evaluare servesc drept surse de informare și bază pentru lucrul ulterior cu copiii.

În timp ce evaluarea formală presupune aplicarea organizată, conform tuturor rigorilor, a unor instrumente standardizate, în evaluarea informală (care se efectuează prin aplicarea altor metode decât cele standardizate), se urmărește colectarea informației pentru formularea judecăților în ceea ce privește comportamentele și caracteristicile copilului într-un cadru neformal.

Metode de evaluare informală⁹

Metoda	Scopul	Recomandări
Observarea		
Presupune urmărirea sistematică a copilului în diferite contexte	Permite cadrelor didactice, altor specialiști să identifice comportamentele copiilor, să documenteze performanțele și să ia decizii	Observarea trebuie să fie planificată și trebuie să fie foarte clare scopurile acesteia
Evidența datelor		
Oferă posibilitatea înregistrării unor informații relevante, în formă de descrieri scurte, referitoare la comportamentele copilului în contexte concrete de viață	Furnizează informații, facilitează înțelegerea unor comportamente particulare ale copilului și constituie bază pentru planificarea unor strategii specifice de învățare	Se înregistrează ceea ce se vede sau se aude; trebuie să se aibă de a face doar cu fapte și contexte concrete (de ex., locurile în care se manifestă anumite comportamente specifice ale copilului) și cu ceea ce a fost spus/făcut
Prelevarea probelor de evenimente		
Se concentrează pe evidența comportamentelor copilului în cadrul unor activități particulare, specifice (de ex., când ia masa, când se citește în grup etc.)	Ajută la obținerea unor informații cât mai detaliate vizând comportamentele specifice	Se menține obiectivitatea și se includ cât mai multe detalii
Prelevarea probelor în timp		
Înregistrează acțiunile sau comportamentele specifice ale copilului la anumite intervale de timp (de ex., 5 minute, 10 minute, o zi, două zile etc.)	Ajută la identificarea situațiilor când copilul demonstrează comportamente specifice (Se va căuta răspunsul la întrebarea „Copilul face ceva anume tot timpul sau uneori, în anumite situații?”)	Se identifică comportamentele-țintă care urmează a fi observate pe parcursul unei anumite perioade de timp (de ex., copilul este agresiv în timpul activităților de grup)

⁹ Adaptare după *Supporting learning and development through assessment. Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework. A research paper.* NCCA, 2008.

Metoda	Scopul	Recomandări
Scara de evaluare		
Conține o listă de descriptori pentru un set de comportamente	Abilitarea cadrelor didactice pentru înregistrarea/ evidența datelor în timpul observației	Să se asigure că descriptorii-cheie și scara de evaluare sunt potrivite pentru ceea ce este observat
Lista de control (<i>checklist</i>)		
O listă de comportamente care să identifice cunoștințele și abilitățile copiilor	Abilitarea cadrelor didactice să observe și să bifeze operativ ceea ce știu și ce pot copiii	Să se asigure că lista de control include indicatori importanți care reflectă programul de învățare (de ex., numără de la 1 la 10, sare într-un picior etc.)
Mostre de lucrări (activități realizate)		
Colecție care demonstrează ce știu și ce pot face copiii	Furnizează exemple concrete de învățare; pot arăta creșterea și realizările în timp	Să se asigure că mostra de lucru demonstrează ce știe și ce poate copilul. Copiii trebuie încurajați pentru a participa la selectarea mostrelor activității lor
Portofoliul		
Colecție a lucrărilor copilului, a altor realizări ale acestuia	Constituie o documentare asupra realizărilor copilului în arii specifice înregistrate într-o perioadă de timp; poate include probe de evaluare, lucrări scrise, desene, filmulețe etc.)	Să se asigure că portofoliul nu este un „tombon”, ci o colectare grijulie a materialelor care documentează, în timp, învățarea
Interviul		
Antrenarea copilului în discuție prin întrebări	Permite copilului să dea răspunsuri la întrebări, să explice lucrările realizate etc.	Se vor pune întrebări la toate nivelele taxonomiei lui Bloom pentru a obține o perspectivă asupra învățării copilului

În funcție de domeniul, nivelul și subiectul evaluării, specialiștii pot utiliza metode formale și informale. Este important ca cei ce aplică metodele și instrumentele de evaluare să le identifice pe cele relevante și adecvate domeniului, în funcție de vârstă și particularitățile de dezvoltare ale copiilor evaluați, obiectivele evaluării și competențele de evaluat.

În scopul asigurării relevanței și consistenței metodelor și tehnicilor de evaluare, în procesul de aplicare, se va asigura că acestea întrunesc următoarele caracteristici de bază:

- *Validitate*: permit colectarea dovezilor care să fie suficiente pentru emiterea unor judecăți de valoare și care pot fi acceptate;
- *Fiabilitate*: asigură evaluarea aceluiași competențe ale diferitor subiecți;
- *Flexibilitate*: permit ajustarea în funcție de particularitățile subiecților supuși evaluării;
- *Corectitudine*: nu admit discriminarea celor evaluați.

4.2. Metoda observării (observației)

În cele ce urmează, vom face o trecere în revistă a celor mai des utilizate metode, care pot fi aplicate atât în evaluarea inițială, cât și în cea complexă.

Metoda observării este una dintre cele mai vechi metode de cercetare. Ca metodă de evaluare psihopedagogică, observația constă în urmărirea atentă, intenționată și înregistrarea exactă, sistematică a diferitelor manifestări ale comportamentului individului, în scopul sesizării unor aspecte esențiale ale vieții psihice. Însuși cuvântul „*observare*” semnifică constatarea exactă a unui fenomen, fapt, cu ajutorul unor mijloace de investigație, urmată de studierea aprofundată a constatărilor. Observatorul este doar un „fotograf” al faptului, iar observația trebuie să redea exact natura fenomenului observat.

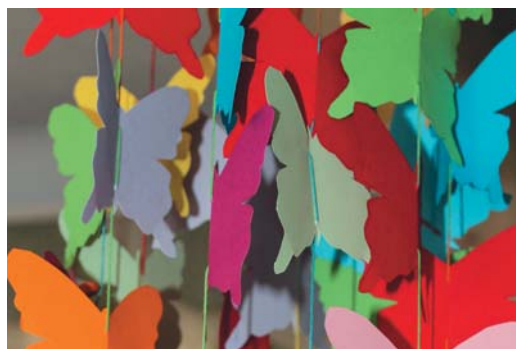
S. Chelcea a sintetizat experiența de cercetare și a formulat o serie de reguli de observare, incluzând condițiile prealabile, procedura, conținutul și modul de notare¹⁰.

Condiții prealabile observării:

- Anticipat procesului propriu-zis, cel ce face observarea trebuie să se familiarizeze cu obiectivele evaluării;
- Tehnicile de observare și procedeele de notare a faptelor de observație trebuie formulate precis și suficient de mult repetate pentru ca observația să fie validă;
- Înainte de a observa, evaluatorul trebuie să memoreze lista unităților de observare (secvențele comportamentale).

Condiții necesare pentru desfășurarea unei bune observări:

1. Stabilirea precisă, clară a scopului urmărit. Este necesar ca observarea să se realizeze pe baza unui plan prestabilit, în care să se menționeze obiectivul urmărit, aspectul sau comportamentul vizat.
2. Selectarea formelor care vor fi utilizate, a condițiilor și mijloacelor necesare. Vor fi precizate cu claritate tipurile de observații folosite și condițiile de loc, timp, durată, de înregistrare a manifestărilor subiectului, aparatura folosită pentru înregistrare, după caz.

¹⁰ S. Chelcea. *Psihosociologie. Teorie, cercetări, aplicații*. Polirom, Iași, 2008.

3. Notarea imediată a observațiilor. Pentru a se evita omisiunile sau distorsiunile este foarte important ca observațiile să se noteze dacă este posibil chiar în timpul activității, dacă nu, imediat după încheierea activității.
4. Necesitatea discreției, în sensul că subiectul nu trebuie să-și dea seama că este observat și ce aspecte sunt vizate.
5. Să fie sistematică: urmărind fenomenul propus în planul inițial, în pofida tentației de a-și îndrepta atenția asupra unor aspecte mai spectaculoase.
6. Să fie veridică, înregistrându-se doar faptele observate și nu supozițiile observatorului, părerile, comentariile acestuia. Este foarte importantă constatarea tendinței observatorului de a deforma faptele în funcție de orizonturile, dispozițiile mentale în care se află acesta în momentul efectuării observației. Este necesar să se combată așa-numitele efecte „de anticipare” – profeția care se împlinște. De exemplu, observatorii nu vor înregistra că X și Y sunt prieteni, ci vor fixa reacții: „zâmbetul adresat unei persoane”, „disponibilitatea de a împrumuta anumite obiecte” etc. Pe baza lor, ei pot decide mai târziu dacă aceștia sunt sau nu indicatori ai prieteniei.
7. Efectuarea unui număr optim de observații în condiții cât mai variate. În acest fel se evită atribuirea unor trăsături pe baza unor observații întâmplătoare, ocazionale, și ne putem edifica asupra constanței acestora. Dacă un elev manifestă ocazional o atitudine agresivă față de un coleg sau un profesor pentru că s-a simțit frustrat într-o situație de joc sau de evaluare, se poate conchide despre manifestări singulare, care depind în mare măsură de situație. Dar dacă atitudinea se manifestă frecvent în diverse situații cu care acesta se confruntă, constatăm prezența unor manifestări recurente, determinate de anumite însușiri psihologice. Manifestările permanente ale comportamentului într-o mare varietate de situații reprezintă aspectul important care trebuie considerat pentru interpretare.

Procedura de notare

- Observatorul trebuie să înregistreze notele de observare, pe cât e posibil, la fața locului, pe teren.
- Timpul admisibil între observare și notare este de ordinul minutelor, și în cazuri excepționale, de ordinul orelor. Henri H. Stahl constată că, oricât de bună memorie ar avea evaluatorul, observația care nu se notează de îndată, poate fi considerată ca pierdută¹¹.
- Observatorul nu trebuie să uite că el însuși este observat și că notarea s-a făcut în perioade de observare.

Conținutul notelor de observație

- Notele de observație trebuie să includă data, ora, durata observației, locul desfășurării evenimentelor, circumstanțele observării, aparatele utilizate în observație, factorii de mediu care pot influența comportamentele (temperatura, iluminatul, zgomotele etc.), precum și modificările care au survenit în timpul observării;

¹¹ Stahl H. H. *Teoria și practica investigațiilor sociale*. Editura Politică, București, 1975.

- În notele de observație nu-și au locul opiniile, ipotezele, remarcile subiective ale evaluatorului. Este greșit să notăm că persoana observată era, de exemplu, emoționată. Va trebui să notăm doar expresia facială, paloarea, contracția musculară etc., fără a face interpretări sau fără să acordăm semnificații faptelor sau actelor de conduită observate.
- Conversația cu persoanele observate, dialogul, trebuie notate în stil direct, așa cum s-au desfășurat.
- Opiniile și deducțiile evaluatorului vor fi notate separat, la intervale prestabilite.

Obiectul/scopul observației

Obiect al observației pot fi cele mai diverse aspecte, situații, contexte, manifestări etc. De exemplu, ca scop al observației poate servi:

- surprinderea dominantei temperamentale a copilului;
- identificarea manifestărilor emoționale tipice ale copilului în situații obișnuite sau proprii copilului și în situații critice;
- surprinderea unor calități senzoriale, motorii;
- surprinderea capacităților cognitive (facultăților mintale) ale copilului: capacitatea de înțelegere, priceperea de a compara, de a analiza, a sintetiza; capacitatea de memorare, capacitatea de reproducere a informației etc.;
- identificarea motivației pentru învățare: intenția de a cunoaște, implicarea în activitățile școlare, participarea activă, satisfacție de reușita școlară;
- depistarea relațiilor interpersonale;
- surprinderea abilităților de comunicare și manifestării inițiativei;
- depistarea gradului de concentrare a atenției la diverse tipuri de activități: capacitatea de concentrare, distribuirea, comutarea;
- manifestări motorii, manifestări fiziologice, tendințe de apropiere/distanțare de ceilalți, frecvența/intensitatea/tipul manifestărilor verbale, comportamentele nonverbale (mimică și gesturi), dominantă atitudinilor de aprobare/ contestare/ negare a unor valori, gradul de implicare în activitate, capacitatea de concentrare, entuziasmul cu care lucrează etc.

Observarea se poate realiza:

- în sala de clasă în timpul orelor și în timpul probelor de evaluare;
- în pauze: în cantină, în curtea școlii, pe stradă;
- în momentul convorbirilor;
- în timpul activităților desfășurate în centrul de resurse;
- în cadrul activităților extrașcolare: în timpul comunicării și inter-relaționării cu ceilalți copii din clasă etc.

Definitivarea notelor de observație

Rezultatele observației vor fi incluse în fișa de observație:

- Notele de observație trebuie revăzute, adăugite, corectate de îndată ce timpul permite acest lucru;
- Notele de observație trebuie clasificate provizoriu, iar când sistemul de categorii este bine conturat, să se treacă la clasificarea lor definitivă;
- Regulile de observație pot fi amănunțite, nuanțate și particularizate în raport cu tipul de observație;
- Descrierea contextului: data, timpul, spațiul, ambianța fizică, tipul activității;
- Descrierea subiectului: sex, vârstă, etnie, aspect fizic, îmbrăcăminte;
- Descrierea acțiunilor și a conduitelor subiectului: a comportamentelor verbale și non-verbale, motorii, expresiv-emoționale etc.;
- Interpretarea situației (încercarea observatorului de a înțelege ce înseamnă situația pentru subiectul supus observării);
- Interpretările alternative ale situației (aceasta furnizează temeuri pentru concluziile la care se va ajunge);
- Descrierea unor trăiri și sentimente ale observatorului pe parcursul observației, care ar putea servi interpretării celor observate.

Avantajele observației

Este vorba în primul rând de facilitatea aplicării, economicitatea mijloacelor materiale necesare efectuării evaluării, naturalitatea și autenticitatea fenomenelor relevate. Observarea permite surprinderea manifestărilor comportamentale firești ale individului în condiții obișnuite de viață, oferă date de ordin calitativ.

Dezavantajele observației

Observatorul trebuie să aștepte uneori mult timp până se produce fenomenul vizat, fără a putea interveni în nici un fel. La aceasta se adaugă imposibilitatea de a izola și controla variabilele. Mai mult decât atât, prezența observatorului poate determina intrarea în funcțiune a mecanismelor de apărare ale subiecților care modifică situația globală a câmpului social sau a comportamentelor celor observați, chiar fenomenul studiat în ansamblu.

În acest sens, este important ca evaluatorul să poată identifica, anticipa și remedia unele posibile probleme în realizarea observărilor¹².

Problema	Consecințe potențiale	Soluții posibile
Domenii de observare insuficient definite	Sistemul de înregistrare a observațiilor este prea greoi sau prea vag	Definirea atentă și selectarea argumentată a domeniilor de observat, bazate pe problemele de evaluat și scopurile intervenției
Fiabilitatea observatorilor	Observatorii derivă de la definițiile originale; corelarea fiabilității scade	Instruirea calificată și de calitate a specialiștilor; efectuarea periodică a monitorizărilor privind fiabilitatea specialiștilor și organizarea formării continue a acestora
Lipsa datelor comparative	Interpretarea datelor observațiilor nu se bazează pe o perspectivă normativă; devierile pot fi sub- sau supra estimate	Încadrarea copiilor tipici sau a celor selectați aleatoriu în aceleași contexte pentru comparație
Reactivitatea observatorului	Comportamentul celui evaluat este influențat de prezența observatorului	Selectarea și participarea în cadrul/situația de observare într-o manieră discretă, inobservabilă
Specificitatea situației	Interpretarea datelor poate să nu prezinte un tablou suficient de larg/complex al situației	Realizarea observațiilor în diverse contexte, locații; evitarea efectuării generalizărilor în baza unor date limitate
Tehnici de înregistrare inadecvate	Caracteristicile celui evaluat nu sunt depistate/descrie adecvat; se formulează concluzii necorespunzătoare	Selectarea sistemelor de înregistrare pentru potrivirea grijulie a domeniilor de evaluat/observat
Perspective părtinitoare ale observatorului	Comportamentele la limită ale celui evaluat pot fi codificate într-o manieră părtinitoare	Rezistarea presiunii de a confirma așteptările unor persoane interesate; păstrarea scrupulozității în ceea ce privește codificarea obiectivă a particularităților de dezvoltare și a comportamentelor celor evaluați

Metoda observării poate fi aplicată prin utilizarea diferitor instrumente. Există o mare varietate de liste de control, fișe și grile de observare.

¹² Merrell K. W. *Behavioral, Social, and Emotional Assessment of Children and Adolescents*. Lawrence Erlbaum associates, 1999.

Un exemplu de grilă de observație:

Grilă de observație

Nr. crt.	Fapte de conduită sau unități de comportament	Da	Nu
		x	x
1.	Abandonează nejustificat activitatea		
2.	Realizează sarcinile cu entuziasm		
3.	Se decide greu pentru acțiune		
4.	Execută activitatea în tăcere		
5.	Gesturile și cuvintele sunt aproape absente		
6.	La fiecare succes exclamă de bucurie, bate din palme		
7.	Se sustrage la orice excitant		
8.	Pune multe întrebări		
9.	Are tendință de a supraestima sarcina de lucru		
10.	Are dificultăți când trebuie să stea în liniște		
11.	Se lasă distrat ușor de stimuli exteriori		
12.	Nu urmează indicațiile profesorului		
13.	Greu își menține atenția pentru un timp îndelungat		
14.	Este agitat și are o activitate motorie exagerată		

Metoda observației se poate aplica la toate vârstele copilăriei – de la 0 la 18 ani – de către psihologi, cadre didactice, alți specialiști, părinți.

Timpul alocat observării poate dura de la câteva minute până la câteva zile, în dependență de subiectul și obiectivele evaluării. De ex.,:

- 45 minute/zi timp de 3, 4, 5 zile;
- 5 ore/ 1 zi (de la momentul venirii la școală până la plecarea de la școală) etc.

În timp ce pentru a determina întârzierile/dificultățile grave de învățare sau dizabilitatea sunt necesare metode formale de evaluare, observarea sistematică este o metodă promițătoare pentru recunoașterea și abordarea necesităților copiilor. Observarea permite înregistrarea nu doar a informațiilor cu privire la evoluțiile pe domenii de dezvoltare, dar și identificarea punctelor forte ale copilului.

În plus, pentru că observarea are loc în contexte naturale și este semnificativ conectată la rutinele, activitățile curente, evaluatorii pot identifica ușor interesele copiilor, informație utilă în procesul adaptărilor curriculare de către profesorii la clasă și încadrării copilului în activități care sunt de interes pentru copil.

4.3. Metoda convorbirii și interviului

Convorbirea este o discuție premeditată, angajată între evaluator și subiectul evaluat, presupunând relația directă, de tipul față în față, dar și sinceritatea deplină a subiectului.

Convorbirea este o metodă mai complicată și mai greu de „învățat“, deoarece în cadrul ei influența reciprocă dintre evaluator și evaluat este mai mare decât în oricare altă metodă și presupune o selecție a relatărilor făcute de subiect. De asemenea, se bazează pe capacitatea subiectului de introspecție, de autoanaliză, necesitând o motivare corespunzătoare a subiecților.

Convorbirea permite investigarea vieții interioare a copilului și, fiind organizată/realizată corect, poate conduce la exprimarea intențiilor, opiniilor, atitudinilor, intereselor, convingerilor, aspirațiilor, conflictelor, prejudecăților, mentalităților, sentimentelor, valorilor, dorințelor așteptărilor, idealurilor etc. Pentru a maximiza potențialul convorbirii, este esențial ca evaluatorii să asculte cu atenție pentru a înțelege ce comunică, de fapt, copilul și cum relatează (nu doar prin ceea ce spune, dar și prin gesturi, comportamente etc.). Realizarea abilă a convorbirii motivează copilul să-și împărtășească sentimentele și să se implice în confesiuni verbale.

Cu toate acestea, evaluatorii trebuie să aibă capacitatea de a discerne informațiile parvenite de la copil în procesul convorbirii.

Interviul cu copii este o metodă de evaluare mai dificil de realizat din cauza vocabularului limitat al copiilor și, deseori, din cauza specificului relației adult-copil.

În perioada ante-preșcolară (1-3 ani) copilul întâmpină dificultăți de înțelegere a limbajului, deși cerința subiectivă a comunicării verbale este constituită la 16 luni.

La vârsta de 1 an copilul poate pronunța circa 100 de cuvinte, alcătuind propoziții de 2-3 cuvinte. În acest moment al dezvoltării, nu se poate realiza un interviu propriu-zis și abia în perioada preșcolară (3-6 ani), date fiind progresele în dezvoltarea comunicării verbale, se pot organiza astfel de interviuri cu copiii (la 3 ani vocabularul mediu al copilului este de 2000 de cuvinte).

La sfârșitul perioadei școlare mici, copiii cunosc cca. 4000-4500 de cuvinte, vocabularul activ fiind de aproximativ 1500

Există mai multe tipuri de convorbire, în funcție de situație alegându-se dintre:

- **Convorbirea standardizată**, dirijată, structurată, care se bazează pe formularea aceluiași întrebări, în aceeași formă și aceeași ordine pentru toți subiecții;
- **Convorbirea semi-standardizată**, semi-structurată, în care întrebările, pot fi reformulate, se poate schimba succesiunea acestora, se pot pune întrebări suplimentare;
- **Convorbirea liberă**, spontană, care nu presupune folosirea unor întrebări prestabilite, acestea fiind formulate în funcție de situația particulară în care se desfășoară;
- **Convorbirea non-directivă** creează condițiile care să faciliteze relatările spontane ale subiectului fără ca acesta să fie permanent întrebat.

de cuvinte, astfel încât copii sunt capabili să dea răspunsuri la întrebările din unele tipuri de interviu, special proiectate pentru evaluarea lor.

Dificultatea realizării interviurilor cu preșcolarii și cu școlarii mici nu rezidă numai în vocabularul limitat al acestora, ci și în particularitățile relației adult-copil. La vârstele mici, copiii îi percep pe adulți ca pe propriii lor profesori sau părinți de la care învață ce este bine și ce este rău, cum să răspundă la anumite întrebări ș.a.m.d. În situația de interviu le este greu să înțeleagă de ce adulții care „le știu pe toate“, îi întreabă pe ei „ce și cum”.

O altă mare problemă o reprezintă sugestibilitatea înaltă a copiilor în comparație cu adulții: formularea întrebărilor, intonația, mimica pot influența puternic răspunsurile. Pe de altă parte, imaginația copiilor este necontrolată: adesea distincția dintre realitate și vis, dintre ceea ce s-a întâmplat efectiv și ceea ce ar fi dorit să se întâmple ridică bariere serioase în interpretarea interviurilor de tip psihopedagogic sau psihosocial. În plus, relația adult-copil trebuie să ia în considerare stadiile raporturilor dintre sexe, pentru că, spre exemplu, la vârsta de 7-12, ani băieții manifestă o anumită aversiune față de fete, astfel încât se recomandă ca interviurile cu școlarii mici să fie făcute de persoane de același sex.

Evident, în interviurile cu copiii trebuie creată o situație care să-i ajute să înțeleagă ce se așteaptă de la ei, recomandându-se utilizarea unor elemente ajutătoare: jucării, desene, personaje din filmele sau animațiile preferate etc.

Condiții necesare pentru o convorbire/interviu calitativ

- Necesitatea desfășurării după o structurare anterioară a întrebărilor de către evaluator;
- Întrebările să vizeze colectarea prealabilă a unor informații despre subiect, prin folosirea altor metode – observarea, analiza produselor activității etc.;
- Motivarea adecvată a subiecților pentru a obține din partea acestora răspunsuri sincere;
- Câștigarea încrederii copiilor, a dorinței lor de colaborare, eliminarea oricăror suspiciuni ale participanților, evitarea unor atitudini critice;
- Menținerea permanentă a interesului în timpul convorbirii;
- Preocuparea permanentă pentru stabilirea sincerității răspunsurilor, deoarece subiecții manifestă tendința de a da răspunsuri care să-i pună într-o lumină favorabilă;
- Atenția la atitudinile și expresiile subiectului în procesul convorbirii; astfel se va obține informație suplimentară pentru etapa de interpretare;
- Evitarea întrebărilor sugestive care influențează rezultatele în vederea obținerii unor răspunsuri dorite;
- Menținerea unui climat destins, de încredere reciprocă, pentru a elimina anxietatea, tensionarea, care ar reduce din validitatea datelor acumulate;
- Înregistrarea convorbirii cu multă discreție;
- Utilizarea diferitor mijloace de înregistrare cât mai fidelă, pentru a obține material relevant și suficient.

Aparent simplă, metoda convorbirii și a interviului, depinde de măiestria și experiența practică în dirijarea conversației și de cunoștințele teoretice din domeniu.

Interpretarea rezultatelor nu ridică probleme deosebite atunci când convorbirea a fost bine proiectată și dirijată.

Avantajele metodei

Obținerea unor informații numeroase și variate, direct de la sursă, într-un timp relativ scurt, precum și faptul că nu necesită aparatură sofisticată ori instalații speciale.

Dezavantajele

Sunt determinate de gradul destul de mare de subiectivitate atât al evaluatorului, cât și al celui evaluat și din eventuala lipsă de receptivitate determinată de lipsa de motivare a subiectului.

Ca și în cazul altor metode, sunt disponibile multe și variate instrumente pentru realizarea unei convorbiri, a interviului. În continuare propunem un exemplu de interviu¹³, structurat pe nouă secțiuni, prin care se încearcă realizarea unei imagini cât mai complete a adolescentului, realizată într-un timp cât mai scurt.

Secțiunea I. Date esențiale referitoare la subiect

- numele/prenumele
- data nașterii
- domiciliul
- clasa
- data realizării interviului

Secțiunea II. Mediul social în care se desfășoară viața cotidiană a adolescentului

1. Cu cine locuiești?
  - Cu ambii părinți
  - Cu unul dintre părinți, cu care?
  - Dacă nu locuiești cu ambii părinți, precizează te rog motivul.
  - Cu altcineva. Precizează, te rog, cu cine.
2. Ce studii au părinții tăi / tutorele / persoanele cu care locuiești?
3. Cu ce se ocupă părinții / tutorele / persoanele cu care locuiești?
4. Câți membri are familia ta și cu ce se ocupă fiecare?
5. Unde locuiești: în mediul:
  - urban
  - rural
  - la casă
  - la bloc
6. Ai camera ta? Dacă nu, cu cine mai locuiești în acea cameră?

¹³ După Pruteanu L. M. *Chestionar A – P. Cod IIS0021.*

Secțiunea III. Climatul emoțional, legăturile afective pe care adolescentul le are și cum le percepe acesta, în relația cu familia de origine sau cu persoanele cu care locuiește

7. Cum te înțelegi cu părinții /tutorele/frații?
- foarte bine cu .....
  - bine cu .....
  - am mici conflicte cu .....
  - am o relație foarte tensionată cu .....

8. Care sunt motivele tensiunilor sau conflictelor?

9. Părinții /tutorele/frații te pedepesc?
- care e pedeapsa cea mai des folosită?
  - care e pedeapsa cea mai grea?

Secțiunea IV. Petrecerea timpului liber, din două perspective:

- perspectiva psihologică, privind conotația efectivă pe care o are timpul liber în percepția adolescentului (modul în care își definește timpul liber) și activitățile preferate cu care acesta și-l ocupă;
- perspectiva materialistă, respectiv accesul pe care tânărul îl are la diversele mijloace de recreere și distracție (TV, radio, computer, Internet, vacanțe/călătorii)

10. Cum îți petreci timpul liber?
- zilnic
  - săptămânal

11. Ai acces la:
- tv
  - radio
  - computer

12. Unde ai acces la acestea?
- acasă
  - la prieteni
  - la școală
  - alte situații

13. Ai acces la Internet?
- acasă
  - la prieteni
  - la școală
  - alte situații

14. Ce te interesează când accesezi Internetul?
- filme
  - muzică
  - jocuri
  - e-mai și Skype
  - informații diverse
  - programe pentru adulți
  - altele

15. Cât timp petreci la computer?
- zilnic
  - săptămânal
  - alte situații

16. Cât de important este computerul în viața ta? Argumentează răspunsul

Secțiunea V. Viața școlară a tânărului, atât sub aspectul interesului cognitiv (materii de studiu preferate, note obținute), cât și sub aspect emoțional (profesori agreați sau neagreți, colegi sau mediul școlar, destins sau conflictual)

17. Care sunt materiile de studiu preferate de tine?
18. Care este media generală cu care ai încheiat anul școlar trecut?
19. Numește 3 lucruri / situații / persoane care-ți plac foarte mult la școală
20. Numește 3 lucruri / situații / persoane care nu-ți plac la școală
21. Cât timp îți ia să ajungi la școală și de la școală acasă?
22. Cum parcurgi această distanță?
  - pe jos
  - cu ajutorul transportului în comun
  - cu taxiul
  - cu mașina părinților
  - cu mașina personală
  - alte situații

Secțiunea VI. Nivelul de expectanță profesională, cu toate aspectele interdependente pe care le comportă: vocațional, grad de dezirabilitate, avantaje materiale

23. Până la ce nivel vrei să-ți continui studiile?
  - nivel mediu/general
  - liceu
  - școală profesională
  - colegiu
  - nivel superior
  - masterat
  - doctorat
24. Ce profesie ai vrea să ai? Numește 3 variante
25. Ce va predomina în alegerea profesiei?
  - dorința ta
  - dorința părinților
  - salariul / banii
  - indiferent
  - alte situații

Secțiunea VII. Tendința spre comportament deviant - consumul de tutun, alcool și droguri în familia de origine și influența acestora asupra tinerilor

26. În familia ta se consumă alcool? De către cine?
  - zilnic
  - ocazional
27. În familia ta se fumează? Cine fumează?
  - da
  - nu
  - nu știu
28. În familia ta se consumă substanțe cu efect psihotic (droguri)? De către cine?

29. Tu consumi alcool?

- da, zilnic
- ocazional
- nu

30. Tu fumezi?

- da
- ocazional
- nu

Secțiunea VIII. Resursele financiare ale tânărului și modul de gestionare a acestora

31. Ai banii tăi de buzunar?

- zilnic
- săptămânal
- lunar
- de câteva ori pe an
- niciodată

32. De unde ai banii?

33. Pe ce îi cheltuiești?

34. Cum este viața ta acum?

35. Cum crezi că va fi viața ta peste 5 ani?

36. Dar peste 10 ani?

37. Dar peste 20 de ani?

Secțiunea IX. Capacitatea de autocunoaștere și autoapreciere a tinerilor

38. Ce-ți place cel mai mult la viața ta de acum?

39. Ce te deranjează cel mai mult la viața ta de acum?

40. Ce-ai dori să schimbi la viața ta?

41. Care crezi că sunt principalele tale calități?

42. Care crezi că sunt principalele tale defecte?

43. Câți prieteni ai?

44. Ce ai în comun cu prietenii tăi?

45. Ce te diferențiază de prietenii tăi?

46. Care este cea mai mare dorință a ta?

47. Care este cel mai mare regret al tău?

Metoda convorbirii/interviului este recomandabilă a fi aplicată pentru copii cu vârste cuprinse între 13 și 18 ani. Timp alocat: 20-45 de minute.

4.4. Metoda biografică (anamneza)

Metoda biografică cunoscută și sub denumirea de *anamneză* reprezintă metoda care ordonează evenimentele vieții copilului și familiei acestuia în vederea identificării condițiilor de dezvoltare și creștere. Anamneza are două părți: anamneza vieții individului și a familiei acestuia și anamneza stării de dezechilibru a dezvoltării.

Analiza datelor privind trecutul unei persoane și a modului ei actual de existență stă la baza planificării și organizării asistenței psihopedagogice. Această metodă contribuie la stabilirea profilului personalității copilului și la explicarea comportamentului acestuia.

Metoda biografică se concentrează asupra succesiunii diferitelor evenimente din viața copilului, relațiilor cauzale dintre fapte, situații, episoade de viață care au marcat dezvoltarea psihică și fizică a copilului.

Informația primară poate fi colectată pe cale *indirectă* sau *directă*.

Calea indirectă constă în:

- studiul documentelor (fișe școlare, documente medicale, caracterizări, recomandări, date de familie etc.);
- discuțiile cu persoane cu care copilul evaluat se află în relații semnificative (rude, prieteni, colegi, cadre didactice etc.);
- analiza produselor activității (caiete, desene, produse realizate în cadrul activităților practice etc.);
- studiul cronologic al vieții (comportament în familie, școală, bilanțul achizițiilor școlare, preocupările din timpul liber etc.);
- situația socio-economică, atmosfera familială;
- particularitățile dezvoltării psihomotorii ale copilului la anumite etape ale vieții,

Calea directă constă în obținerea datelor care ne interesează de la însuși copilul evaluat în cadrul unor convorbiri sau interviuri speciale. Se știe că oamenii diferă foarte mult între ei în ceea ce privește deschiderea, disponibilitatea de a-și relata în mod obiectiv și sincer trecutul. De aceea, evaluatorul trebuie să respecte și să creeze anumite pre-condiții pentru aplicarea calitativă a metodei biografice:

- determinarea prealabilă a apartenenței tipologice a personalității copilului;
- stabilirea strategiei dialogului (pe baza tipologiei stabilite) în vederea obținerii datelor și informațiilor necesare;
- câștigarea încrederii copilului și înlăturarea barierelor cognitiv-afective, care ar putea frâna răspunsurile la întrebări;
- păstrarea unei distanțe necesare, prin neimplicare afectivă, pentru a disocia din relatările individului realul de imaginar, sinceritatea de simulare;
- înregistrarea doar a evenimentelor semnificative modale pe care le-a trăit copilul și care, prin conținutul sau impactul avut, au marcat cursul devenirii ulterioare a profilului personalității;
- manifestarea prudenței, chiar suspiciunii, în legătură cu datele furnizate de copil (sau de ceilalți) și, neapărat, verificarea acestor informații prin alte metode.

Pentru a înțelege comportamentul actual al copilului și relaționarea lui cu ceilalți, este necesar să ne concentrăm atenția asupra perioadelor modale ale psihogenezei:

- vârsta de 3 ani – constituirea conștiinței de sine și a eu-lui;
- vârsta de 6-7 ani – adaptarea și integrarea școlară;
- vârsta de 12-14 ani – pubertatea și profundele sale transformări;
- vârsta de 16-18 ani – adolescența, afirmarea eu-lui, structurarea liniei și a idealului de viață.

Avantajele

Derivă din naturalețea și autenticitatea datelor furnizate de această metodă.

Recomandată pentru cunoașterea psihologică a copiilor, metoda biografică permite evidențierea celor mai importante momente din viața acestora și pune în valoare specificul unei persoane, orientările sale, sensurile particulare pe care le capătă diversele momente ale existenței. Investigația biografică oferă o mare obiectivitate informațiilor, acestea fiind oferite de subiect sau de persoane apropiate acestuia. Examinarea modului concret de reacție a unui subiect în condițiile vieții obișnuite oferă o imagine corectă asupra specificului său, nedistorsionată de ambianța artificială a examenului psihopedagogic.

Dezavantajele

Sunt determinate de faptul că, fiind o metodă de reconstituire a vieții unui copil, pornind de la diverse surse, este posibil ca această reconstituire să fie incompletă sau chiar voit deformată.

Metoda biografică/anamneza poate fi aplicată copiilor cu vârste între 0 și 18 ani.

4.5. Metoda analizei produselor activității

Trăsăturile personalității umane, capacitățile, disponibilitățile, potențele sale, se exteriorizează nu doar în conduite nonverbale, motorii sau expresiv-emoționale, ci și în produsele activității.

Analiza produselor activității este o metodă de explorare a profilului psihopedagogic al copilului, accesibilă, complexă și completă. Este una dintre cele mai utilizate metode, aplicarea căreia permite evidențierea aspectelor ce privesc inteligența, creativitatea, echilibrul emoțional, sensibilitatea, sociabilitatea, autonomia, gradul de maturitate afectivă și atitudinală.

Creațiile materiale și nonmateriale ale copilului pot dezvălui structuri și dimensiuni ale personalității: desenele, modelarea/construcția obiectelor de orice fel, compunerile, creațiile literare, modul de rezolvare a unor probleme etc. – furnizează informații despre funcțiile psihice ale copilului, constituind reale surse de cunoaștere a acestuia. Produsul activității devine un fel de oglindă a creatorului său, iar prin analiza psihopedagogică a obiectului aflăm/descoperim particularitățile dezvoltării, multe lucruri despre însuși creatorul său.

Analiza produselor activității se bazează pe principiul unității dialectice între structurile psihice interne și atitudinile de realizare a diferitor tipuri de produse/activități. Se aplică în scopul evaluării/cunoașterii motivației, interesului și disponibilităților individului.

Metoda este aplicată cu succes în evaluarea caracteristicilor psihice ale copilului. Produsele de ordin literar-artistic sunt relevante mai ales pentru componentele motivațional-afective și morale ale personalității copilului, în timp ce produsele de ordin științific și tehnic sunt relevante pentru componentele de ordin cognitiv-instrumental și motor-dexerial.

Condiții de utilizare eficientă

Folosirea acestei metode presupune un exercițiu îndelungat și mai ales elaborarea și utilizarea unor grile speciale de decodificare, prin care să se evidențieze relațiile dintre diferitele elemente ale produsului activității și diferitele structuri ale personalității. Pentru aceasta este necesară introducerea unor criterii atât de ordin cantitativ – număr, frecvență – cât și calitativ: originalitate, nivel de performanță, valoare utilitară, valoare estetică etc.

O mare importanță o are și stabilirea unor criterii în baza cărora se evaluează produsele activității. Cele mai semnificative ar fi:

- corectitudinea/incorectitudinea;
- complexitatea/simplitatea;
- expresivitatea/non-expresivitatea;
- originalitatea/banalitatea etc.

Metoda analizei produselor activității este recomandată în evaluarea copiilor cu vârste între 5 și 18 ani.

4.6. Metoda testelor

Testul reprezintă o probă standardizată din punctul de vedere al sarcinii propuse spre rezolvare, al condițiilor de aplicare și instrucțiunilor date, precum și al modalităților de interpretare a rezultatelor obținute. Deși este una dintre cele mai folosite metode pentru cunoașterea persoanei, nu se recomandă a fi utilizată decât de specialiști și atunci cu mare prudență, interpretarea rezultatelor făcându-se numai în funcție de valoarea diagnostică a testului.

Funcția principală a testelor este de a măsura diferențele dintre indivizi sau dintre reacțiile aceluiași individ în diferite situații. Cu ajutorul testelor putem obține, într-un timp relativ scurt, informații destul de precise, cuantificabile și obiective despre caracteristicile subiectului testat cu ajutorul cărora se poate formula un pronostic.

Categoriile de teste:**Teste de inteligență:**

- măsoară inteligența generală sau factorii specifici ai inteligenței;

Teste de performanță (de aptitudini și capacități):

- măsoară capacitățile motorii, senzoriale sau intelectuale;

Teste de personalitate:

- măsoară atitudini, interese, valori, însușiri de temperament, caracter, motivație etc. Pot fi obiective și proiective;

Teste de cunoștințe sau docimologice:

- Denumirea cea mai generală a testelor folosite în evaluarea școlară (educațională) este aceea de test educațional. În practică însă, testele nu măsoară sau nu pot măsura tot complexul de rezultate ale procesului educațional, cel mai frecvent evaluat fiind domeniul cognitiv, așa încât se preferă, de cele mai multe ori, termenul de test de cunoștințe. Testul docimologic reprezintă un instrument de evaluare complex format dintr-un ansamblu de sarcini de lucru, ce permit măsurarea și aprecierea nivelului de pregătire al elevilor, precum și a nivelului de formare și dezvoltare a unor competențe. Rezultatul testului docimologic pune în evidență progresul/regresul înregistrat de elev într-o perioadă de timp, oferă, pe baza unor măsurători și aprecieri, informații pertinente cu privire la modul de realizare a obiectivelor didactice, la direcțiile de intervenție de perspectivă pentru ameliorarea și/sau optimizarea demersurilor educaționale.

Utilizarea testelor în școală este benefică în aspectul că ele oferă posibilități de:

- identificare a dificultăților educaționale;
- remediere/diminuare a dificultăților.

Există anumite limite în ceea ce privește aplicarea testelor. Testele clasice solicită proceduri, condiții și interpretări complicate, ceea ce presupune pregătirea prealabilă foarte riguroasă a evaluatorului. Rezultatele testelor, aplicate greșit, pot duce la etichetarea individului, urmată de consecințe negative și dăunătoare chiar. Situațiile respective impun folosirea cu precauție a testelor și o mare responsabilitate în comunicarea rezultatelor.

Vom lua în calcul și faptul că testele și rezultatele aplicării lor nu sunt suficient de valide pentru a fi folosite în luarea unor decizii individuale. Prin construcția lor, testele sunt instrumente care se referă la grupuri de oameni sau indivizi tipici, de aceea, atunci când abordăm un caz particular, metoda testelor trebuie combinată cu altele.

Aplicarea cu succes a testelor este pre-determinată de asigurarea unor condiții riguroase, în special de natură tehnică, pentru a le conferi funcționalitate și validitate. Aceste condiții se referă la unele din calitățile testelor, precum standardizarea, fidelitatea, validitatea, obiectivitatea, utilitatea, operativitatea, economicitatea etc.

Una din principalele calități pe care trebuie să le întrunească testele (probele de evaluare) este *standardizarea*, care presupune apriori că acestea sunt instrumente al căror conținut, aplicare și interpretare sunt bazate pe norme și criterii clare, acceptate de către subiecții demersului evaluativ. Standardizarea asigură un sistem unic de raportare valorică, de care depind obiectivitatea și corectitudinea testului, excluzând influențele mediului ori evaluatorului.

În același context, *fidelitatea* testului asigură obținerea de rezultate similare în condițiile administrării identice, pe eșantioane similare sub aspect reprezentativ și statistic. Această calitate conferă posibilitatea efectuării de generalizări, cu aplicarea ulterioară pe eșantioane care întrunesc aceleași caracteristici. Dacă grupul supus evaluării este unul standard, iar condițiile de administrare – tipice, atunci fidelitatea asigură caracteristicile de standardizare a testelor.

Validitatea reprezintă calitatea testului de a evalua ceea ce trebuie evaluat. Validitatea vizează:

- conținutul testului;
- acuratețea cu care acesta măsoară unii sau alți indicatori;
- concordanța dintre datele obținute în rezultatul evaluării copilului și unele comportamente similare;
- măsura în care testul furnizează predicții privind dezvoltarea ulterioară a copilului;
- fațada (*Face Validity*), care se referă la măsura în care testul este relevant și important pentru cel evaluat.

Obiectivitatea testului vizează gradul de concordanță între constatările făcute de evaluatori și situația reală a copilului. Anume abordarea multidisciplinară a cazurilor asigură un grad mai înalt de obiectivitate a rezultatelor evaluării.

Totodată, este important ca în procesul de aplicare a testelor să fie evitate situațiile care pot influența negativ validitatea și obiectivitatea testelor:

- formularea neclară/ambiguă a indicațiilor;
- înaintarea de sarcini/indicații cu un nivel de dificultate necorespunzător;
- neasigurarea concordanței între cantitatea itemilor, dificultatea lor și timpul acordat pentru executare.

V

PROBE DE EVALUARE A DEZVOLTĂRII COPILULUI

5.1. Probe de evaluare a dezvoltării afective

În funcție de procesele psihice/afective analizate, pot fi aplicate diverse probe de evaluare: teste, chestionare, liste de control. Prezentăm mai jos câteva modele de astfel de instrumente de evaluare.

Proba de evaluare a dezvoltării afective: probleme emoționale, autocontrol

Scop: Identificarea nivelului autocontrolului și a modului de exteriorizare a emoțiilor.

Materiale: Testul tipărit.

Test de evaluare¹⁴

Nr. crt.	Indicatori	Frecvența manifestărilor		
		Niciodată ×	Uneori ×	Permanent ×
1.	Lipsa încrederii în sine			
2.	Are manifestări de tristețe, nefericire, depresie			
3.	Se plânge de singurătate			
4.	Are tendința de a se automutila			
5.	Își exprimă deseori părerea că este diferit (mai rău) decât ceilalți copii			
6.	Manifestă încordare sau neliniște, nervozitate			
7.	Se emoționează negativ, devine foarte neliniștit și nefericit când trebuie să părăsească casa (pentru a merge la școală, de exemplu)			
8.	Are probleme cu somnul/coșmaruri			
9.	Își pierde frecvent răbdarea			
10.	Polemizează frecvent cu adulții			
11.	Refuză, frecvent, să execute sarcinile parvenite de la adulți			
12.	Îi provoacă, frecvent, pe colegi, comițând intenționat fapte provocatoare			
13.	Îi învinuiește frecvent pe alții pentru propriile greșeli și fapte reprobabile			
14.	Se supără ușor			

¹⁴ Adaptare după Kadesjö B, Janols LO, Korkman M, Mickelsen K, Strand G, Trillingsgaard A, Gillberg C. (2004) *FTF (Five to fifteen): The development of a parent questionnaire for the assessment of ADHD and comorbid conditions*. European Child & Adolescent Psychiatry. Vol 13. Supplement 3: 3-13.

Nr. crt.	Indicatori	Frecvența manifestărilor		
		Niciodată ×	Uneori ×	Permanent ×
15.	Este bătăuș			
16.	Este crud cu animalele			
17.	Minte frecvent. Manipulează			
18.	Strică frecvent obiectele care aparțin altora			
19.	Înregistrează perioade/episoade recurente de iritabilitate aparentă			
20.	Repetă în mod constant unele acțiuni sau obiceiuri, dificil de schimbat			
21.	Are idei fixe (constatare argumentată)			
22.	Are mișcări involuntare, ticuri, convulsii sau grimase			
23.	Repetă mișcări lipsite de sens, cum ar fi clătinatul din cap, scuturături, mișcarea degetelor etc.			
24.	Produce spontan sunete, cum ar fi purjarea gâtului, strănutul, înghițirea etc.			
25.	Reușește cu greutate să stea liniștit (de ex., șuieră, murmură, bombănește etc.)			
26.	Repetă fără sens cuvinte sau părți de cuvinte			
27.	Folosește obscenități în vorbire			

Interpretare: Se vor număra răspunsurile cu aprecierea „Permanent”, în dependență de care se vor constata nivelul dezvoltării afective și a autocontrolului emoțional și nivelul problemelor/tulburărilor afective.

Valoarea (nr. răspunsuri)	Nivelul de dezvoltare afectivă și autocontrolul	Nivelul problemelor/ tulburărilor afective
1 – 8	Acceptabil, în limitele normei	Inferior
9 – 14	Mediu	Mediu spre avansat
15 – 27	Inferior	Superior Lipsa autocontrolului

În cazul în care dezvoltarea copilului înregistrează un nivel inferior al dezvoltării afective și autocontrolului, iar nivelul problemelor este superior, este necesară intervenția profesioniștilor: specialist în analiza comportamentală, neuropsihiatru ș.a.

Concluziile vor fi formulate după observări repetate, în diferite contexte.

În cazul înregistrării manifestărilor sporadice, calificate cu răspunsuri „uneori”, se va proceda, de asemenea, la evaluări repetate pentru confirmarea sau excluderea problemelor.

Categoria de vârstă: 8 – 12 ani.

Probă de evaluare a nivelului de anxietate¹⁵

Scop: Identificarea nivelului de anxietate al copilului prin compararea rezultatelor observațiilor făcute de către evaluator, părinți, cadru didactic/educator.

Materiale: Chestionarul tipărit.

Chestionar

Nr. crt.	Indicatori	Punctaj
1.	Nu poate lucra mai mult timp, fără să obosească	
2.	Îi vine foarte greu să se concentreze	
3.	Orice sarcină îi provoacă anxietate excesivă	
4.	Este foarte încordat în timpul executării sarcinilor	
5.	Se tulbură mult mai ușor decât alții	
6.	Vorbește deseori despre situații de stres	
7.	Roșește, de obicei, într-un mediu nefamiliar	
8.	Se plânge că are/visează coșmaruri	
9.	Are mâinile reci și umede, de obicei	
10.	Are disfuncții intestinale, deseori	
11.	Transpiră abundent când este neliniștit	
12.	Are apetitul redus	
13.	Adoarme cu greu și are somnul neliniștit	
14.	Este timorat, multe lucruri îi provoacă frica	
15.	Este agitat, de obicei, se supără ușor	
16.	Nu-și poate reține lacrimile, de obicei	
17.	Nu tolerează să aștepte	
18.	Nu-i place să inițieze lucruri noi	
19.	Nu este încrezut în sine, în propriile puteri	
20.	Îi este teamă să se confrunte cu dificultățile.	

Interpretare: Se va acorda 1 pct. pentru fiecare răspuns pozitiv. Se însumează punctele acordate și se cotează, după cum urmează:

- 15 – 20 puncte: nivel înalt de anxietate;
- 7 – 14 puncte: nivel mediu de anxietate;
- 1 – 6 puncte: nivel redus de anxietate.

¹⁵ Adaptare după metoda autorilor G. P. Iavrentiev, T. M. Titarenco.

Proba de evaluare a diferitor manifestări afective

Listă de control pentru evaluarea dezvoltării afective¹⁶

Nr. crt.	Indicatori	Punctaj acordat
Încrederea în sine		
1.	Acceptă atenția, afecțiunea și aprecierea	
2.	Își exprimă necesitățile clar și adecvat	
3.	Describe propriile sentimente folosind cuvinte, imagini, istorioare etc.	
4.	Face declarații pozitive despre sine și se mândrește cu propriile realizări	
		<i>Media:</i>
Controlul emoțiilor și comportamentul în diferite situații		
5.	Transferă, cu ușurință, atenția de la o activitate la alta	
6.	Acceptă că nu este încadrat primul/prima în activități și își așteaptă rândul	
7.	Face față activităților, dar cu dezamăgire	
8.	Își exprimă frustrarea și furia în mod corespunzător (de ex., fără a se afecta pe sine, pe alții sau obiectele din jur)	
9.	Acceptă consecințele faptelor sale	
		<i>Media:</i>
Implicarea pozitivă în mediul de învățare		
10.	Manifestă interes și participă activ în diferite activități la clasă	
11.	Înțelege conceptul de proprietate personală versus proprietatea altora sau proprietatea comună (a grădiniței/școlii)	
12.	Demonstrează utilizarea și grija adecvată față de materialele/obiectele personale	
13.	Conștientizează necesitatea grijii față de materialele/obiectele personale din sala de clasă	
14.	Urmează regulile stabilite de comportament în clasă/în școală	
15.	Selectează sarcinile și le execută în mod independent	
		<i>Media:</i>

Scop: Identificarea manifestărilor afective.

Materiale: Lista de control tipărită.

Interpretare: Se acordă punctajul, după cum urmează:

- 1 pct. – prezintă necesități de dezvoltare;
- 2 pct. – particularități în proces de dezvoltare;
- 3 pct. – dezvoltare avansată.

¹⁶ Adaptată după *Social and Emotional Development Checklist*, Learning Guidelines. Mississippi Early Learning Center, 2006.

La fiecare compartiment, se adună punctele, se face totalul, se împarte la numărul de indicatori și se obține media. Evaluatorul va face concluziile de rigoare în funcție de constatări și analiza acestora.

Fiecare din probele de mai sus pot fi adaptate într-un format care să permită observarea/evaluarea copilului la anumite perioade de timp și evoluția acestuia pe diverse compartimente.

5.2. Probe de evaluare a dezvoltării fizice și motorii

Evaluarea dezvoltării fizice și motorii se poate efectua prin diferite forme/probe, cele mai ușor de aplicat fiind listele de control. În procesul evaluării pot fi aplicate instrumente consacrate, cum ar fi Scara PORTAGE¹⁷ sau alte atare probe, precum și se poate proceda la adaptarea și/sau elaborarea unor probe relevante tipului de evaluare respectiv.

În continuare prezentăm câteva modele de liste de control pentru evaluarea dezvoltării fizice și motrice a copilului.

Scop: Identificarea nivelului de dezvoltare fizică și motorie.

Materiale: Lista de control tipărită, obiecte, inventar.

Listă de control pentru evaluarea dezvoltării fizice și motorii a copilului de 5-6 ani (conform Scării PORTAGE)

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
1.	Scrie pe hârtie litere de tipar mari, dispartate, la întâmplare		
2.	Merge în echilibru pe o bârnă, înainte, înapoi, lateral		
3.	Face diferite sărituri. Țopăie		
4.	Se dă în scrânciob, inițiind și menținând mișcarea		
5.	Desface degetele și cu cel mare le atinge pe fiecare în parte		
6.	Poate copia litere mici		
7.	Urcă scările de lemn sau treptele toboganului înalt de 3 m		
8.	Bate cu ciocanul un cui		
9.	Driblează mingea cu direcție		
10.	Colorează în interiorul conturului 95%		
11.	Poate decupa imagini din reviste, fără a depăși mai mult de 0,5 cm de la contur		
12.	Folosește ascuțitoarea		

¹⁷ Scara PORTAGE – Ghid care cuprinde inventarul abilităților de care trebuie să dispună copilul între 0 și 6 ani., precum și sugestii educațional-terapeutice pentru învățarea acestora. Scara este structurată pe 6 secțiuni (arii de dezvoltare): stimularea sugarului, socializare, limbaj, cognitiv, motor și autoservire.

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
13.	Copiază desene complicate		
14.	Rupe forme simple din hârtie		
15.	Îndoiaie un pătrat de hârtie de două ori pe diagonală, imitând adultul		
16.	Prinde mingea moale sau un săculeț cu nisip cu o mână		
17.	Poate sări singur coarda		
18.	Lovește mingea cu paleta sau cu bățul		
19.	Ridică de jos un obiect în timp ce aleargă		
20.	Patinează înainte aproximativ 3 m		
21.	Merge pe bicicletă		
22.	Se dă cu sania		
23.	Merge sau se joacă într-un bazin cu apă până la nivelul taliei		
24.	Conduce un vehicul de jucărie (camion), împingându-l cu un picior		
25.	Sare și se învâрте într-un picior		
26.	Își scrie numele cu litere de tipar pe o foaie liniată		
27.	Sare de la înălțimea de 30 cm și aterizează pe tălpi, fără să cadă		
28.	Stă într-un picior fără sprijin, cu ochii închiși, 10 secunde		
29.	Stă atârnat de o bară orizontală 10 secunde, susținându-și greutatea în brațe		

Interpretare: Se vor număra răspunsurile cu „da” (exprimate în %), și se vor aprecia după cum urmează:

- 91 – 100%: excelent, nivel superior de dezvoltare;
- 75 – 90%: foarte bine, nivel corespunzător de dezvoltare;
- 50 – 70%: bine, nivel mediu de dezvoltare;
- 30 – 49%: nesatisfăcător, nivel inferior de dezvoltare.

Categoria de vârstă: 5 – 6 ani.

Listă de control pentru evaluarea dezvoltării fizice și motrice a copilului¹⁸

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
1.	Are un mod ciudat de a alerga și a se căța		
2.	Are un echilibru ciudat – stând într-un picior, mergând pe o linie dreaptă		
3.	Mișcări rigide		
4.	Mișcări flasce (moi) ale corpului		
5.	Nu are netezime în mersul pe jos și în sărituri		
6.	Dificultăți în țopăit și sărit		
7.	Dificultăți în învățarea mișcărilor și în secvențele de mișcare în timpul jocurilor		
8.	La vârsta de 4 ani și mai mare are dificultăți în a se îmbrăca		
9.	O parte a corpului pare să se miște diferit decât cealaltă		
10.	Nu are netezime în aplauze, atingerea mâinilor etc.		
11.	Dificultăți în tăiere, lipire, colorare		
12.	Ține încordat creta sau creionul		
13.	Netezește prea mult		
14.	Netezește prea ușor/superficial		
15.	Când colorează, mâna care nu este folosită pare încordată		

Măsurători somatice și funcționale

Clasa I	Clasa a V-a	Clasa a IX-a	Clasa a XII-a
Atitudinea globală a corpului	Atitudinea globală a corpului	Atitudinea globală a corpului	Atitudinea globală a corpului
Înălțime (m)	Înălțime (m)	Înălțime (m)	Înălțime (m)
Greutate (kg)	Greutate (kg)	Greutate (kg)	Greutate (kg)
Anvergură (cm)	Anvergură (cm)	Anvergură (cm)	Anvergură (cm)
Testul Ruffier	Testul Ruffier	Testul Ruffier	Testul Ruffier

¹⁸ Adaptată după *Symptom Checklist for Learning Difficulties*, by Drina Madden. Pediatric Neuropsychology Diagnostic and Treatment Center.

Testul Ruffier

Scop: Evaluarea condiției fizice, care are la bază variațiile frecvenței cardiace în trei momente: repaus; după efort; revenire.

Descriere: Testul constă în executarea a 30 de genuflexiuni, timp 45 de secunde și urmărirea frecvenței cardiace în perioada de revenire, cu durată de un minut.

Metodologie:

Copilul în poziția așezat. Se măsoară frecvența cardiacă, în repaus, timp de 15 secunde; valoarea obținută se înmulțește cu 4, rezultatul se notează în coloana corespunzătoare - P1 (vezi formula de mai jos);

Se măsoară frecvența cardiacă după efort, după executarea a 30 de genuflexiuni în 45 de secunde; flexia în articulația soldului și a genunchiului se realizează până la 90°;

Copilul în poziția așezat, în ultimele 15 secunde, se măsoară din nou frecvența cardiacă; valoarea obținută se înmulțește cu 4, rezultatul se notează în coloana corespunzătoare - P2;

Elevul în poziția așezat, se măsoară frecvența cardiacă de revenire, măsurată în ultimele 15 secunde ale primului minut post-efort, cifra obținută se înmulțește cu 4, rezultatul se notează în coloana corespunzătoare - P3.

Resurse: Cronometru.

Observații: Elevul trebuie să fie echipat lejer.

Interpretare: Se calculează valorile indicelui Ruffier cu ajutorul formulei de mai jos și se compară valorile de referință din tabel.

$$\frac{(P_1 + P_2 + P_3) - 200}{10}$$

Calificativ	Valoare
Foarte bine	< 0
Bine	0 – 5
Mediu	5 – 10
Satisfăcător	10 – 15
Nesatisfăcător	> 15

Probe de motricitate

Clasa I	Clasa a V-a	Clasa a IX-a	Clasa a XII-a
Naveta 5×5m (s)	Naveta 10×5m (s)	Naveta 10×5m (s)	Naveta 10×5m (s)
Flotări pe plan înclinat (nr. repetări)	Flotări (nr. repetări)	Flotări (nr. repetări)	Flotări (nr. repetări)
Aruncarea mingii de oină de pe loc (m)	Aruncarea mingii de oină de pe loc (m)	Aruncarea mingii de oină de pe loc (m)	Aruncarea mingii de oină de pe loc (m)
Genuflexiuni (nr. repetări)	Genuflexiuni (nr. repetări)	Genuflexiuni (nr. repetări)	Genuflexiuni (nr. repetări)
Săritura în lungime de pe loc (cm)	Săritura în lungime de pe loc (cm)	Săritura în lungime de pe loc (cm)	Săritura în lungime de pe loc (cm)
Ridicarea trunchiului din culcat dorsal (nr. repetări)	Ridicarea trunchiului din culcat dorsal (nr. repetări)	Ridicarea trunchiului din culcat dorsal (nr. repetări)	Ridicarea trunchiului din culcat dorsal (nr. repetări)
Extensia trunchiului din culcat facial (nr. repetări)	Extensia trunchiului din culcat facial (nr. repetări)	Extensia trunchiului din culcat facial (nr. repetări)	Extensia trunchiului din culcat facial (nr. repetări)
Alergare de durată 2'30" (m)	Alerg. de rezist. 600mF-800mB (min, s)	Alerg. de rezist. 800mF-1000mB (min, s)	Alerg. de rezist. 800mF-1000mB (min, s)
Flexia trunchiului din așezat (cm)	Flexia trunchiului din așezat (cm)	Flexia trunchiului din așezat (cm)	Flexia trunchiului din așezat (cm)
Testul Matorin ¹⁹ (Grade)	Testul Matorin (Grade)	Testul Matorin (Grade)	Testul Matorin (Grade)

¹⁹ Testul Matorin (Grade) măsoară coordonarea generală și echilibrul și constă dintr-o săritură cu întoarcere în jurul axei longitudinale a corpului (spre stânga sau spre dreapta). Etalonându-l, Matorin a echivalat performanța de peste 360 de grade cu calificativul “foarte bine”.

5.3. Probe de evaluare a dezvoltării cognitive

Proba „Cuvinte în chenar”

Scop: Depistarea spiritului de observație al copilului.

Material: O pagină cu materialul de lucru necesar.

Procedura de aplicare:

- Copilul primește fișa de lucru;
- Oferim copilului timp pentru a studia cu atenție cuvintele din chenar;
- Copilul trebuie să descopere care dintre cuvintele date întrunesc următoarele condiții:
  - Nu este nici cel mai scurt, nici cel mai lung;
  - Are mai puține consoane decât vocale;
  - Nici un alt cuvânt nu începe ca el;
  - Nu conține nici vocala „i”, nici consoana „t”.

Interpretarea rezultatelor:

- **Nivel superior:** copilul a realizat toate cerințele;
- **Nivel mediu:** copilul a realizat 2-3 dintre cerințe;
- **Nivel inferior:** copilul a realizat 1 dintre cerințe.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 8-12 ani.

Timp alocat: 10-15 minute.

inel
alună
castel
cântec
portofel
prepeliță
sac

Proba „Identifică elementul care lipsește”

Scop: Evaluarea spiritului de observație al copilului.

Material: Fișa cu desene.

Procedura de aplicare:

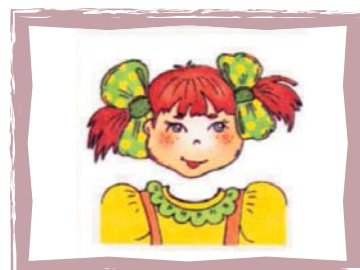
Privește atent desenele de mai jos și spune sau arată ce lipsește la unul sau alt obiect, ființă (La pieptene lipsește un dinte, la masă - un picior, la ușa - mânerul, la deget - o unghie, la pește - coada, la fetiță - gâtul, la foarfece - șurubul, la pisică - o parte de mustăți, la haină - cheutorile).

Interpretarea rezultatelor

- **Nivel superior:** copilul a răspuns corect la 7-9 întrebări.
- **Nivel mediu:** copilul a răspuns corect la 4-6 întrebări.
- **Nivel inferior:** copilul a răspuns corect la 1-3 întrebări.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 5-10 ani:

Timp alocat: 10-15 minute.

Proba „Întrebări-răspunsuri, în baza unei imagini”

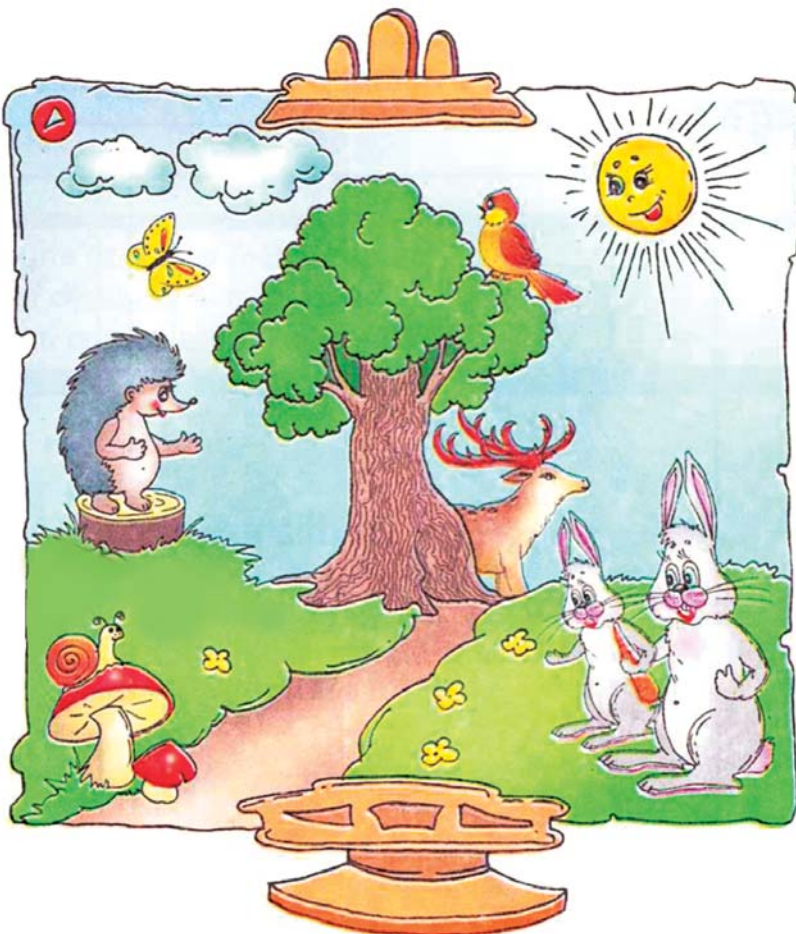
Scop: Evaluarea percepției spațiului de către copil.

Material: Un tablou, o imagine clară, adecvată vârstei și contextului copilului și o listă cu întrebări clar formulate.

Procedura de aplicare:

Privește tabloul de mai jos și răspunde la următoarele întrebări:

1. Unde e desenat soarele? (în colțul de sus din dreapta).
2. Unde sunt reprezentate ciupercile? (în colțul de jos din stânga).
3. Unde sunt desenați norii? (în colțul de sus din stânga).
4. Unde sunt iepurașii? (în colțul de jos din dreapta).
5. Unde este ariciul? (în stânga).
6. În care direcție merg iepurașii? (în stânga).
7. Unde se află cerbul? (După copac).
8. Încotro zboară fluturașul? (în dreapta).
9. Unde stă melcul? (Pe ciupercă).
10. Unde se află pasărea? (în copac).
11. Unde e desenat copacul? (La mijloc).

Interpretarea rezultatelor:

- **Nivel superior:** copilul a răspuns corect la 9-11 întrebări.
- **Nivel mediu:** copilul a răspuns corect la 5-8 întrebări.
- **Nivel inferior:** copilul a răspuns corect la 1-4 întrebări.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 5-9 ani:

Timp alocat: 7-12 minute.

Grila „Cuvinte neutre și cuvinte cu nuanță emotivă”

Scop: Studierea memorizării involuntare a cuvintelor neutre și a celor cu nuanță emotivă.

Material: Fișă cu 24 de cuvinte: *carte, tristețe, măr, radieră, erou, poezie, ceas, iubire, masă, ceartă, vis, nisip, porumb, caiet, rugăciune, zi, cântec, primăvară, lacrimă, arbore, prieten, vânt, melancolie, pierdere.*

Procedura de aplicare:

Elevii clasifică cuvintele în două grupuri egale: cuvinte neutre și cuvinte cu conotație emoțională, reproduc toate cuvintele memorizate și apoi calculează, câte cuvinte au fost memorizate și reproduse din fiecare grup.

Fișa de răspuns:

Cuvinte neutre	Cuvinte cu nuanță emotivă
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.
6.	6.
7.	7.
8.	8.
9.	9.
10.	10.
11.	11.
12.	12.

Prelucrarea rezultatelor:

Calculăm raportul dintre numărul de cuvinte reproduse dintr-un grup la numărul total de cuvinte din grupul dat – 12. Se trage concluzia care cuvinte se memorizează mai bine, cele neutre sau cele cu nuanță emotivă. Se rezervă timp pentru a reflecta asupra rezultatelor proprii, a întreba, a face unele concluzii referitor la diferențele dintre persoane. Testul poate fi aplicat și pentru a clarifica unele surse individuale de emoții ale elevilor.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 9-14 ani.

Timp alocat: 10-15 minute.

Proba „Compară, clasifică și analizează noțiunile după sens”

Scop: Studierea particularităților gândirii verbal-logice, a capacității de generalizare, compara-re, clasificare și analiză a noțiunile după sens.

Materiale: Fișă cu 15 rânduri a câte 5 cuvinte, fișa de răspuns.

Procedura de aplicare:

Elevilor li se propune să găsească cuvântul de prisos pe formularul care se distribuie fiecăruia și să înscrie numărul lui în rubrica respectivă de pe foaia de răspuns:

I.	1. vlăguit	2. îmbătrânit	3. învechit	4. mic	5. uzat
II.	1. puternic	2. curajos	3. viteaz	4. rău	5. hotărât
III.	1. slănină	2. frică	3. brânză	4. lapte	5 smântână
IV.	1. iute	2. repede	3 în pripă	4, treptat	5. în grabă
V.	1. profund	2. înalt	3. deschis	4. mic	5. mărunț
VI.	1. frunză	2. mugure	3. scoarță	4. copac	5. ciot
VII.	1. casă	2. cafea	3. cocioabă	4. bordei	5. șopron
VIII.	1. mestecăn	2. pin	3. copac	4. stejar	5. brad
IX.	1. a urî	2. a disprețui	3. a se revolta	4.a se indigna	5. a pedepsi
X.	1. întunecat	2. deschis	3. albastru	4. luminos	5. pal
XI.	1. cuiș	2. vizuină	3. furnicar	4. poiată	5. bârlog
XII.	1. insucces	2. faliment	3. eșec	4. înfrângere	5. emoție
XIII.	1. ciocan	2. țintă	3. cleștar	4. topor	5. daltă
XIV.	1. minut	2. secundă	3. oră	4. seară	5. 24 de ore
XV.	1. succes	2. biruință	3. reușită	4. liniște	5. victorie

Fișa de răspuns:

Nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	total
1.																
2.																
3.																
4.																
5.																

Prelucrarea datelor poate fi efectuată cantitativ și calitativ.

Analiza cantitativă: Fiecare răspuns corect se apreciază cu 2 puncte, iar cel incorect – cu „0” puncte. Suma tuturor punctelor caracterizează nivelul generalizării.

Se apreciază nivelurile dezvoltării gândirii verbal-logice conform tabelului (pentru elevii de liceu).

Analiza calitativă: Se examinează greșelile mai frecvente și se recomandă elevilor să revadă unele teme sau să precizeze sensul unor cuvinte aplicând dicționarul.

Nivelurile dezvoltării gândirii verbal-logice:

Nr.	Punctaj	Numărul greșelilor	Niveluri
1.	28 – 30	1	foarte înalt
2.	22 – 26	2 – 4	înalt
3.	16 – 20	5 – 7	suficient
4.	mai puțin de 16	mai mult de 7	redus

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 13 -18 ani.

Timp alocat: 20 minute.

Fișă specială de răspuns:

Testul „Labilitate intelectuală”

Scopul: Studiarea labilității intelectuale, a memoriei operative, a capacității de comutare a atenției, priceperii de trecere rapidă de la rezolvarea unor probleme la executarea altora.

Material: Fișă specială de răspuns (mărită la A4).

Instrucțiune: Copiilor li se propune câte o foaie cu un dreptunghi divizat în 16 părți egale. Sarcina este să numeroteze pătratele (în minte!) începând cu 1 până la 16 de la stânga spre dreapta. Ulterior, evaluatorul propune un set de sarcini, spre exemplu, „Duceți o linie din centrul pătratului 2 până la mijlocul liniei de jos a pătratului 8, și apoi spre centru pătratului 13”. (Explicând, evaluatorul demonstrează exemplul de executare a sarcinii pe tablă.) Pentru executarea fiecărei sarcini, se acordă timp special.

Copiii sunt încurajați:

- să execute ceea ce au memorizat și ce reușesc;
- să nu facă greșeli;
- să lase sarcina pe care nu au memorizat-o și să treacă la alta;
- să nu pună întrebări în procesul îndeplinirii testului.

Timpul acordat executării sarcinilor poate fi extins în funcție de potențialul copiilor (ritmul propriu).

Calcularea rezultatelor are loc după numărul de sarcini îndeplinite corect.

Grilă de apreciere:

Pentru sarcinile 1, 2	1 punct
Pentru sarcinile 3, 4	2 puncte
Pentru sarcinile 5, 6	3 puncte
Pentru sarcinile 7, 8	4 puncte
Pentru sarcinile 9, 10	5 puncte

Interpretare: Cu cât este mai mare numărul de puncte acumulate, cu atât mai mare este volumul atenției, durata memoriei și capacitatea de soluționare a sarcinilor în condiții complicate (deficit de timp).

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica testul: 10-15 ani.

Timp total alocat: 8 minute.

Sarcinile

Nr. crt.	Conținutul sarcinii	Timp alocat (secunde)
1.	Uniți centrul pătratului 2 cu centrul pătratului 4	7
2.	Duceți o linie de la partea stângă a pătratului 1 la unghiul drept de sus al pătratului 2	7
3.	Divizați pătratul 2 în 9 părți egale	10
4.	Uniți unghiul stâng de jos al pătratului 10 cu unghiul drept de sus al aceluiași pătrat, apoi continuați linia până la mijlocul laturii din stânga a pătratului 6	10
5.	Uniți centrul pătratului 4 cu centrul pătratului 8, continuați linia până la mijlocul laturii stângi a aceluiași pătrat și apoi duceți-o în unghiul drept de sus al pătratului 4	15
6.	Duceți o linie de la mijlocul laturii drepte a pătratului 3 până în centrul pătratului 7, apoi până în mijlocul laturii stângi a pătratului 6 și continuați până în centru pătratului 1	15
7.	Duceți o linie de la mijlocul laturii stângi a pătratului 9 până la centrul pătratului 14, apoi până la mijlocul laturii de jos a pătratului 10, continuați până în centrul pătratului 13 și până în centrul pătratului 9	15
8.	Duceți o linie de la mijlocul laturii stângi a pătratului 8 până la mijlocul laturii drepte a pătratului 11, apoi la mijlocul laturii de sus a pătratului 16, la mijlocul laturii din dreapta a pătratului 12, la centrul pătratului 12 și la unghiul de jos din dreapta a pătratului 7	15
9.	Duceți o linie din unghiul drept de jos al pătratului 14 la mijlocul laturii stângi a pătratului 15, continuați-o până la mijlocul laturii de jos a aceluiași pătrat, apoi la mijlocul laturii de jos a pătratului 11, la mijlocul laturii drepte a pătratului 12, și la centrul pătratului 12	15
10.	Puneți semnul “+” în centrul pătratelor 3, 7, 10, apoi două “+” în mijlocul pătratului 16, un cerculeț mic în unghiul stâng de sus al pătratului 7 și un triunghi mic în centrul pătratului 6	15

Testul „Asemănare-analogie”

Scop: Evaluarea capacității copiilor de a compara, a identifica asemănările și diferențele.

Material: Fișă cu întrebări.

Procedura de aplicare:

Copilului i se propune să răspundă la întrebarea “Prin ce se aseamănă?”:

- Pruna și piersica;
- Motanul și șoarecele;
- Hârtia și cărbunele;
- Pianul și vioara;
- Kilogramul și metrul;
- Foarfecele și tigaia;
- Munții și lacul;
- Sarea și apa;
- Libertatea și dreptatea.

Răspunsurile sunt apreciate, după cum urmează:

- 2 puncte – dacă răspunsul e generalizator de tipul: “Ambele, și pruna și piersica sunt fructe”;
- 1 punct – gradul de generalizare este redus, e construit prin activități concrete: ambii și motanul și șoarecele au patru picioare, ochi; ambii mănâncă etc.;
- 0 puncte – sunt generalizate particularitățile exterioare (și pianul și vioara sunt făcute din lemn).

Interpretarea rezultatelor:

- **Nivel superior:** 10-12 puncte – copilul dă dovadă de un înalt grad de generalizare bazat pe abstractizare, evidențiază bine semnele esențiale.
- **Nivel mediu:** 5-9 puncte – copilul se orientează spre însușirile general-funcționale, spre acțiuni.
- **Nivel inferior:** până la 5 puncte – copilul observă numai asemănările exterioare.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica testul: 9 -12 ani.

Timp alocat: 7 minute.

Testul: „Labirintul” (după D. Wechsler)

Scop: Studiarea gradului de dezvoltare a analizei vizuale, percepției spațiale, coordonării mișcărilor copilului.

Material: Modele de labirinturi pe fișe.

Instrucțiune: Modelul se pune în fața elevului și i se demonstrează executarea sarcinii. După care i se propune să facă un lucru similar. Indicații suplimentare: să nu desprindă creionul de hârtie; să nu nimerească în impas; să țină cont de faptul că prin perete nu se poate trece.

Analiza rezultatelor/aprecierea:

- 2 puncte: copilul s-a încadrat în timpul prestabilit și nu a comis greșeli;
- 3 puncte: copilul s-a încadrat în timpul prestabilit și a comis o singură greșeală;
- 1 punct: copilul s-a încadrat în timpul prestabilit și a comis 2 greșeli.

Interpretarea rezultatelor:

- **Nivel superior:** 8 puncte și mai multe – copilul acceptă dintr-odată sarcina, lucrează repede, trasează în minte itinerarul mișcării, aproape că nu comite greșeli. Orientarea vizuală și coordonarea mișcărilor e bună.
- **Nivel mediu:** 6-7 puncte – copilul îndeplinește sarcina cu greutate; gradul analizei vizuale și al coordonării este insuficient.
- **Nivel inferior:** 2-4 puncte – copilul are insuficient dezvoltată previziunea; comite greșeli, se orientează greu în labirinturi; încalcă des instrucțiunile, are o orientare vizuală slabă.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica testul: 5 -10 ani.

Timp alocat: 5-7 minute.

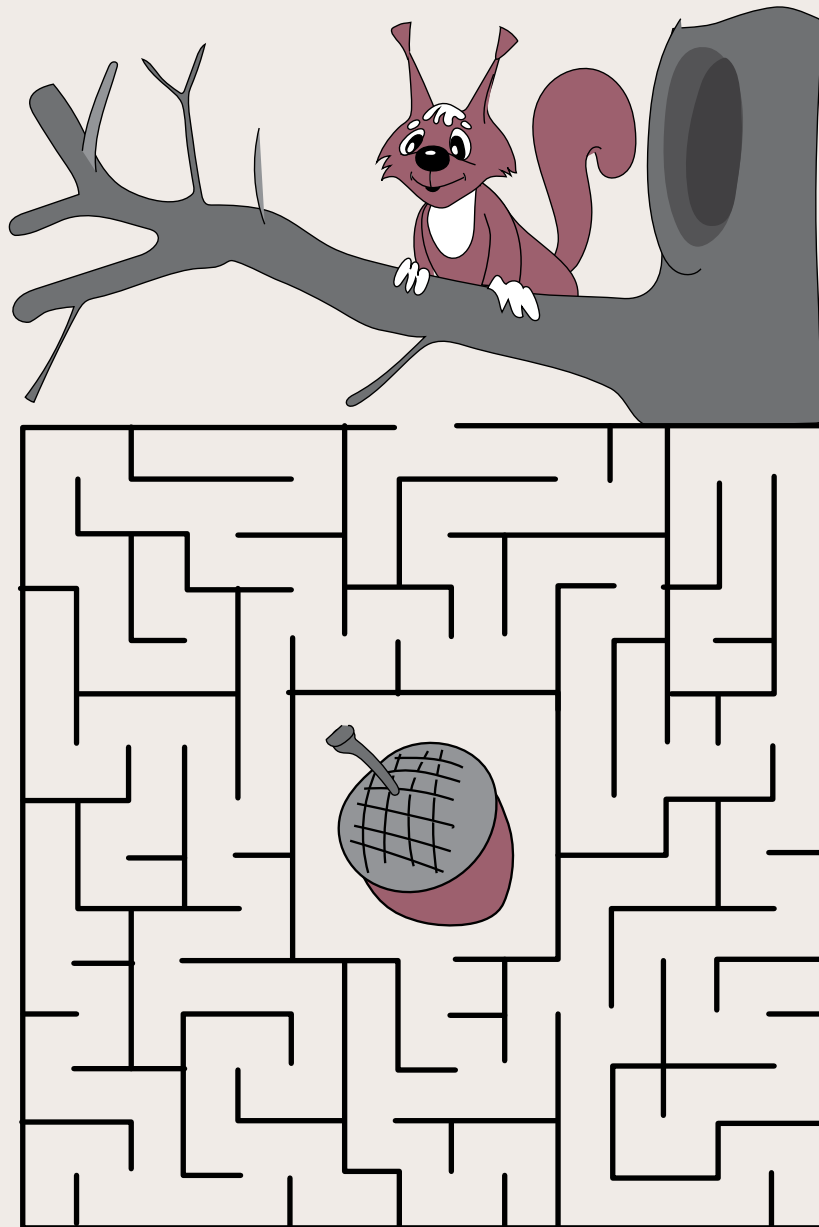
Modele de labirinturi:

Modelul 1. Ajută veverița să ajungă la alună.

Modelul 2. Ajută prințesa să ajungă la prinț.

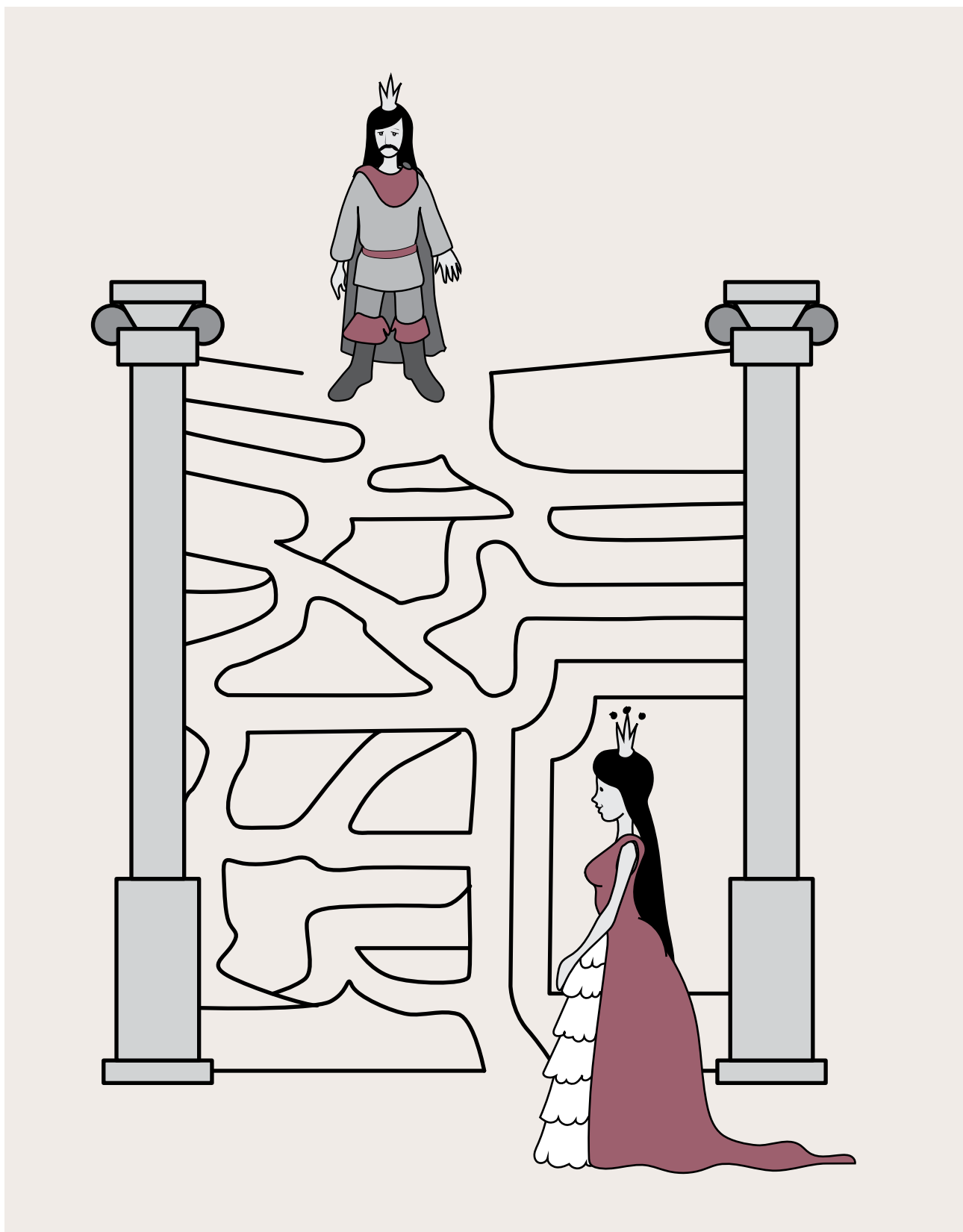
Modelul 3. Ajută sperietoarea de ciori să ajungă la floarea soarelui.

Modelul 1. Ajută veverița să ajungă la alună

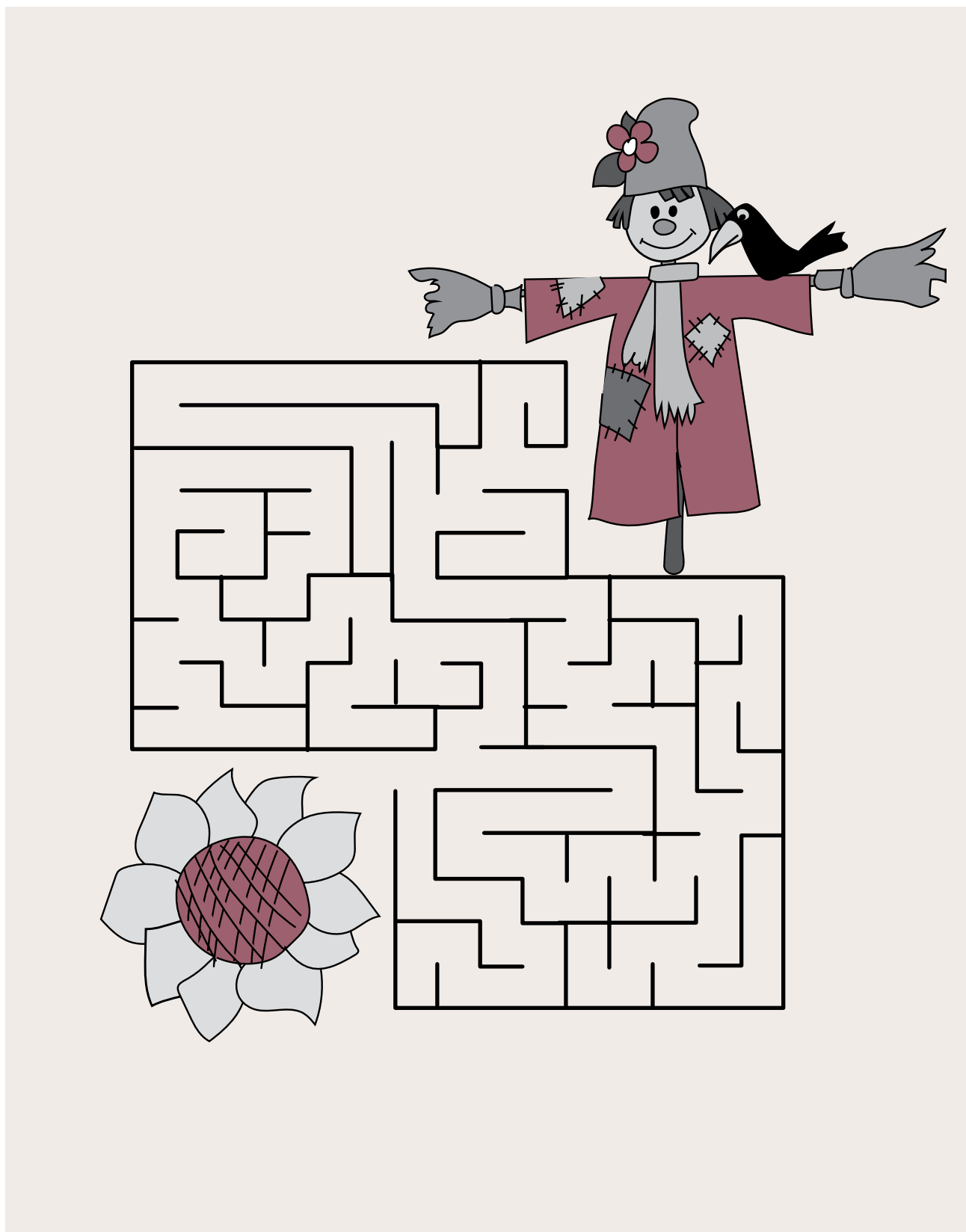

Modelul 2. Ajută prințesa să ajungă la prinț

Modelul 3. Ajută sperietoarea de ciori să ajungă la floarea soarelui

Proba de asamblare a imaginii (copac, căsuță, câine)

Scop: Evaluarea capacității de analiză și sinteză, identificare a părților și asamblare.

Material: Fragmente de figuri, special pregătite.

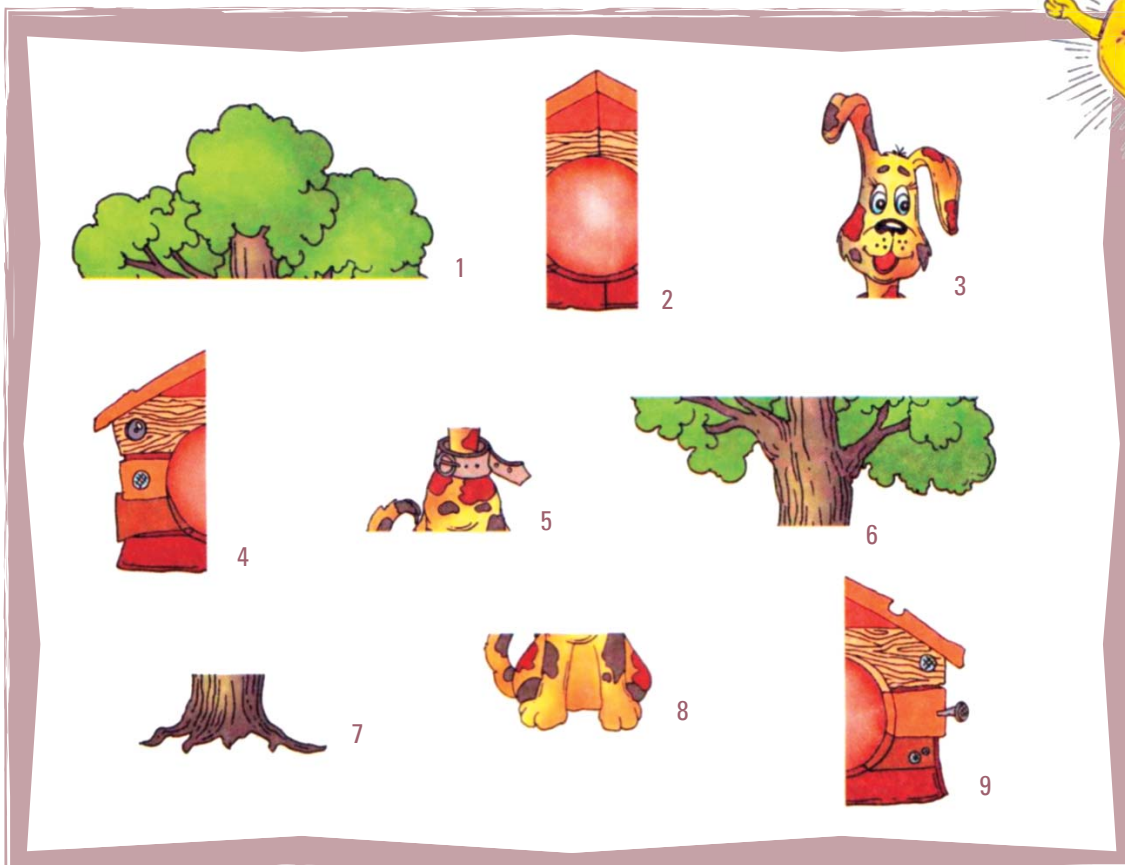
Instrucțiune: Copilului i se oferă fragmentele a 3 figuri/imagini. Fiecare fragment are un număr. Fragmentele numerotate urmează să fie potrivite astfel încât să obținem imaginea întregă. Copilului i se adresează următoarele întrebări: Ce figuri pot fi construite din fragmentele de mai jos?

Rezolvare:

- din fragmentele 1, 6, 7 – un copac;
- din fragmentele 2, 4, 9 – o cușcă;
- din fragmentele 3, 5, 8 – un câine.

Interpretarea rezultatelor:

- **Nivel superior:** copilul a asamblat corect 3 figuri.
- **Nivel mediu:** copilul a asamblat corect 2 figuri.
- **Nivel inferior:** copilul a asamblat corect 1 figură.
- **Categoria de vârstă** pentru care se poate aplica proba: 5 -7 ani.
- **Timp alocat:** 3 minute.

Proba de evaluare a funcției de clasificare, denumire și potrivire a obiectelor

Scop: Evaluarea capacității de identificare, grupare și potrivire a obiectelor

Material: Trei serii de obiecte:

- radieră, un creion, o riglă;
- ceașcă, o farfurie, o zaharniță;
- lingură, un cuțit, o furculiță.

Instrucțiune: Evaluatorul amestecă toate obiectele, apoi îi propune copilului să le aranjeze în grămăjoare aparte ca ele să se potrivească unele cu altele. După care copilul este întrebat câte grămăjoare de obiecte a făcut și cum poate să numească fiecare grămăjoară (Rechizite, veselă, tacâmuri).

Interpretarea rezultatelor:

- **Nivel superior:** copilul a clasificat corect obiectele în trei grămăjoare și le-a numit corect pe toate.
- **Nivel mediu:** copilul a clasificat corect obiectele în trei grămăjoare, dar le-a numit corect numai pe două dintre ele.
- **Nivel inferior:** copilul a clasificat corect obiectele în trei grămăjoare, dar a numit corect numai una dintre ele.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 6 -7 ani.

Timp alocat: 3 minute.

Proba de evaluare a capacității de concretizare

Scop: Evaluarea abilității de particularizare din general.

Material: Listă de sarcini.

Instrucțiune: Evaluatorul propune copilului o serie de sarcini, conform listei pregătite în prealabil:

- Numește păsările pe care le cunoști.
- Dă exemple de pești.
- Enumeră niște legume.
- Numește animale.
- Spune ce fel de încălțăminte cunoști.
- Numește niște flori.
- Dă exemple de copaci.
- Enumeră niște insecte.
- Spune ce tipuri de haine cunoști.

Interpretarea rezultatelor:

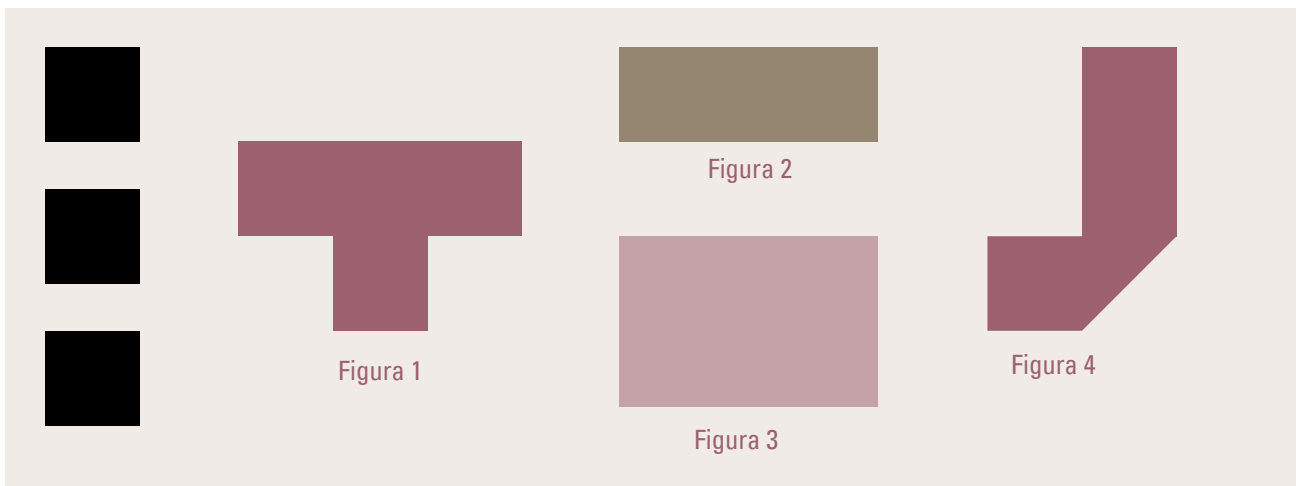
- **Nivel superior:** copilul a răspuns corect la 8-9 întrebări, numind corect cel puțin 3 obiecte, ființe;
- **Nivel mediu:** copilul a răspuns corect la 5-7 întrebări, numind corect cel puțin 3 obiecte, ființe;
- **Nivel inferior:** copilul a răspuns corect la 3-4 întrebări, numind corect cel puțin 3 obiecte, ființe.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 6 -9 ani.

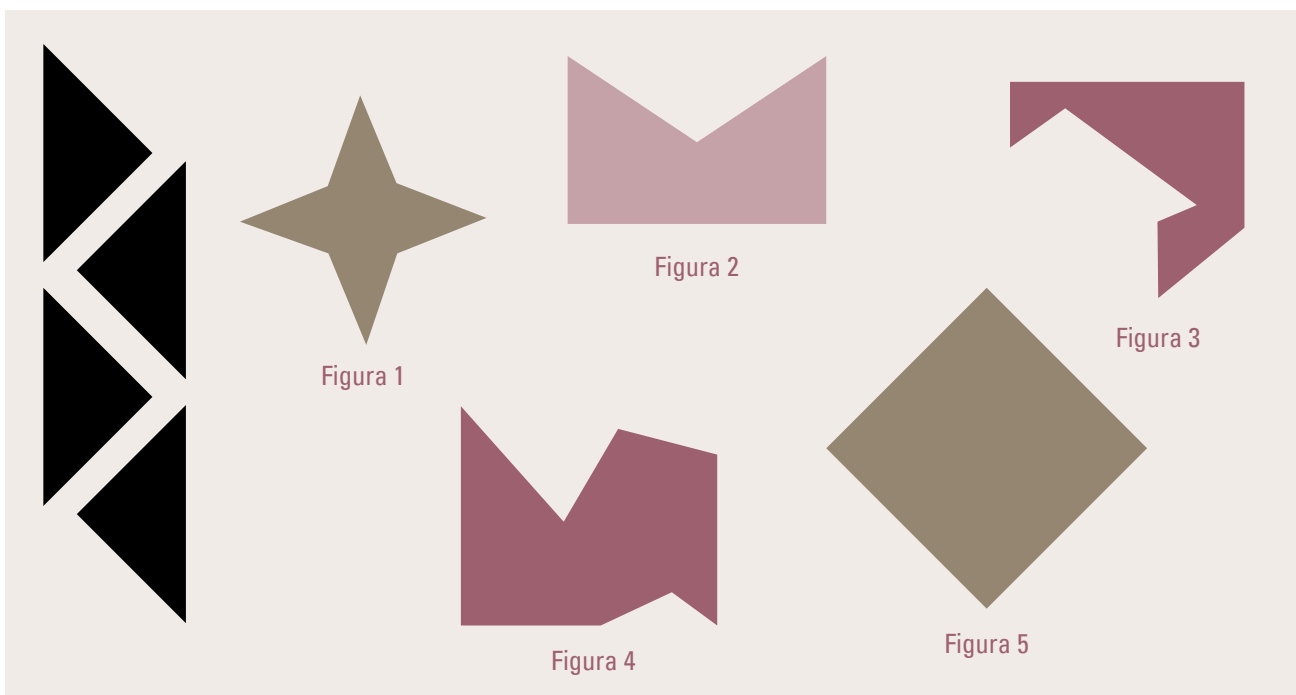
Timp alocat: 3 minute.

Testul de evaluare a funcției de analiză și sinteză de Ed. Thorndike (probele 1, 2, 3)**Scop:** Stabilirea nivelului de dezvoltare a proceselor cognitive.**Material:** Fișe-standard.**Proba 1.**

Găsește printre figurile colorate pe cea în care încap exact toate pătratele negre.

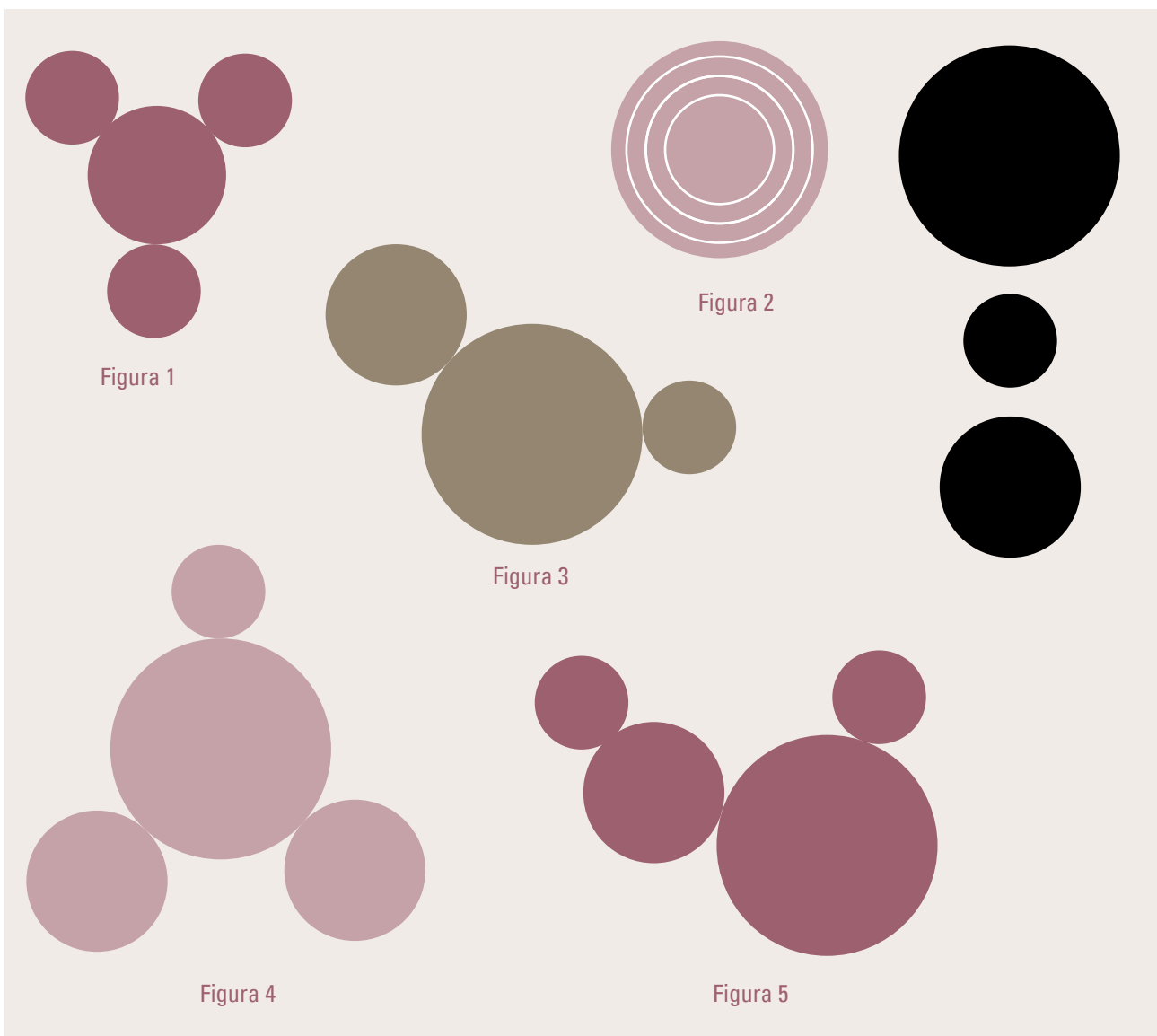
Proba 2.

Găsește printre figurile colorate cea în care încap exact toate triunghiurile negre.

Proba 3.

Găsește printre figurile colorate acea în care încap exact toate cercurile negre.

Aprecierea rezultatelor: Pentru rezolvarea corectă a fiecărei probe vor fi acordate 3puncte.

Interpretarea rezultatelor:

- *Nivel superior:* copilul a acumulat 9 puncte;
- *Nivel mediu:* copilul a acumulat 6 puncte;
- *Nivel inferior:* copilul a acumulat 3 puncte.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica testul: 5 - 9 ani.

Timp alocat: 5 minute.

Proba „Al patrulea de prisos”

Scop: Constatarea dezvoltării operațiilor de gândire.

Material: Set de fișe cu imagini ale obiectelor. Trei din obiecte pot forma un grup, având o particularitate esențială, comună tuturor. Al patrulea obiect din fișă nu posedă această particularitate și, deci, nu poate fi inclus în grupul dat. Fișele cu imagini se expun într-o anumită ordine, în corespundere cu creșterea gradului de complexitate.

Instrucțiunea: „Pe această fișă sunt reprezentate 4 obiecte. Numiți aceste obiecte (astfel concretizăm dacă copilul le recunoaște). Trei dintre ele au o însușire comună, pe când al patrulea se deosebește de ele. Găsiți obiectul care se deosebește de celelalte trei, adică obiectul care este străin și trebuie exclus. Prin ce cuvânt pot fi numite celelalte trei obiecte? Acum lucrează singur la celelalte fișe”.

După explicarea instrucțiunii, lucrăm împreună cu copilul. De exemplu, lucrăm la fișa „Încălțăminte”: copilul numește grupul în care intră cele trei obiecte și explică de ce trebuie exclus al patrulea obiect – piciorul. Următoarele situații elevul le rezolvă singur, respectând instrucțiunea dată. Comentariile făcute la fiecare operație se înscriu în fișa de răspuns, prezentată mai jos.

De regulă elevii rezolvă corect primele trei probe. Pe măsura creșterii gradului de complexitate, încep a comite greșeli, dar, în temei, reușesc la toate probele. Dacă elevul se oprește după proba trei, se presupune o reținere în operațiile intelectuale, dacă sunt devieri ușoare, rezultă că gândirea concretă nu este afectată și că elevul a asimilat doar un număr redus de noțiuni generalizate. El compune corect grupul de obiecte, dar nu îl poate denumi printr-un cuvânt generalizator. În cazul unei rețineri vădite în dezvoltarea intelectuală, elevul nu poate analiza însușirea distinctivă, nu poate abstractiza, de aceea el numește obiectele într-un grup în baza unei asemănări exterioare arbitrate sau în corespundere cu alegerea lor concomitentă într-o situație concretă.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 6 - 10 ani.

Timp alocat: 10 minute.

Model de fișă

Fișa de răspuns la testul „Al patrulea de prisos”

Numele, prenumele:

Data:

Vârsta, clasa:

Sarcinile date copilului	Obiectul exclus	Comentariile elevului
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		
<ol style="list-style-type: none"> Numește obiectele Găsește obiectul care se deosebește de celelalte trei Comentează de ce ai procedat așa 		

Proba de evaluare a gradului de perseverență

Scop: Evaluarea capacității de concentrare și rezistență la acțiuni repetitive.

Material: Sare de bucătărie, 30 de mărgel, o cutie cu lățimea de 20-25 cm și adâncimea de 5-10 cm.

Procedura de aplicare: Se umple cutia cu sare în care se introduc 30 de mărgel. Sarea se va amesteca în așa fel ca să nu fie văzute mărgel. Copilului i se explică că el va trebui să caute și să identifice toate mărgel din cutia cu sare (copilul nu știe câte mărgel sunt ascunse în sare). La fel i se explică copilului că el se poate opri din căutat când consideră că le-a găsit pe toate.

După executarea sarcinii (expirarea timpului alocat), se notează numărul de mărgel scoase.

Interpretare: Cu cât numărul de mărgel scoase este mai mare, cu atât gradul de perseverență este mai înalt.

- **Nivel scăzut:** 1-10 mărgel;
- **Nivel mediu:** 10-20 mărgel;
- **Nivel înalt:** 20-25 mărgel;
- **Nivel superior:** peste 25 mărgel.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 6 - 15 ani.

Timp alocat: 5-7 minute.

Scală de observare „Deficit de atenție” (după N. N. Zavodenco și T. Uspenskaia)

Scop: Evaluarea capacității, gradului de concentrare a atenției, nivelului de rezistență la efort.

Material: Lista de control (adaptată în funcție de cerințele copilului)

Nr.	Aspecte observate/indicatori	Da ×	Nu ×
1.	Mișcarea neliniștită a mâinilor, picioarelor. Șezând pe scaun, copilul se frământă, se mișcă		
2.	Incapacitatea de a sta liniștit pe loc când aceasta se cere		
3.	Sustragerea ușoară la stimulenții externi		
4.	Nerăbdare; incapacitatea de a-și accepta rândul în timpul jocurilor sau diverse situații ce apar în colectiv		
5.	Incapacitatea de concentrare: deseori răspunde la întrebări fără a se gândi, fără a asculta până la sfârșit		
6.	Dificultăți la îndeplinirea însărcinărilor		
7.	Atenție menținută cu greu la îndeplinirea însărcinărilor sau în timpul jocului		
8.	Treceri frecvente de la o acțiune nefinalizată la alta		
9.	Incapacitatea de a se juca liniștit, calm		
10.	Este flecar în contexte nepotrivite		
11.	Încurcă altor, se leagă de cei din jur (de exemplu, se amestecă în jocurile altor copii)		
12.	Se creează frecvent impresia că nu ascultă mesajul		
13.	Pierdere frecventă a lucrurilor necesare în școală și acasă (de exemplu, jucării, rechizite școlare, cărți)		
14.	Comite acțiuni periculoase, fără a medita asupra consecințelor (de exemplu, copilul fuge în stradă, fără a se uita prin părți)		

Prelucrarea rezultatelor:

Prezența la copil a cel puțin 8 din cele 14 simptome enunțate, ce se manifestă un timp îndelungat (nu mai puțin de 6 luni), servește temei pentru constatarea sindromului *deficit de atenție*. Manifestările acestui sindrom pot fi divizate în 3 grupe:

- Indicii hiperactivității (manifestările 1, 2, 9, 10);
- Indicii neatenției (manifestările 3, 6, 7, 12, 13);
- Indicii impulsivității (manifestările 4,5,11,14).

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 6 - 15 ani.

Timp alocat: concluziile pot fi formulate după cel puțin 3 luni de observare.

Proba „Drumuri încurcate”

Scop: Determinarea particularităților individuale de învățare.

Materiale: O pagină cu materialul de lucru necesar.

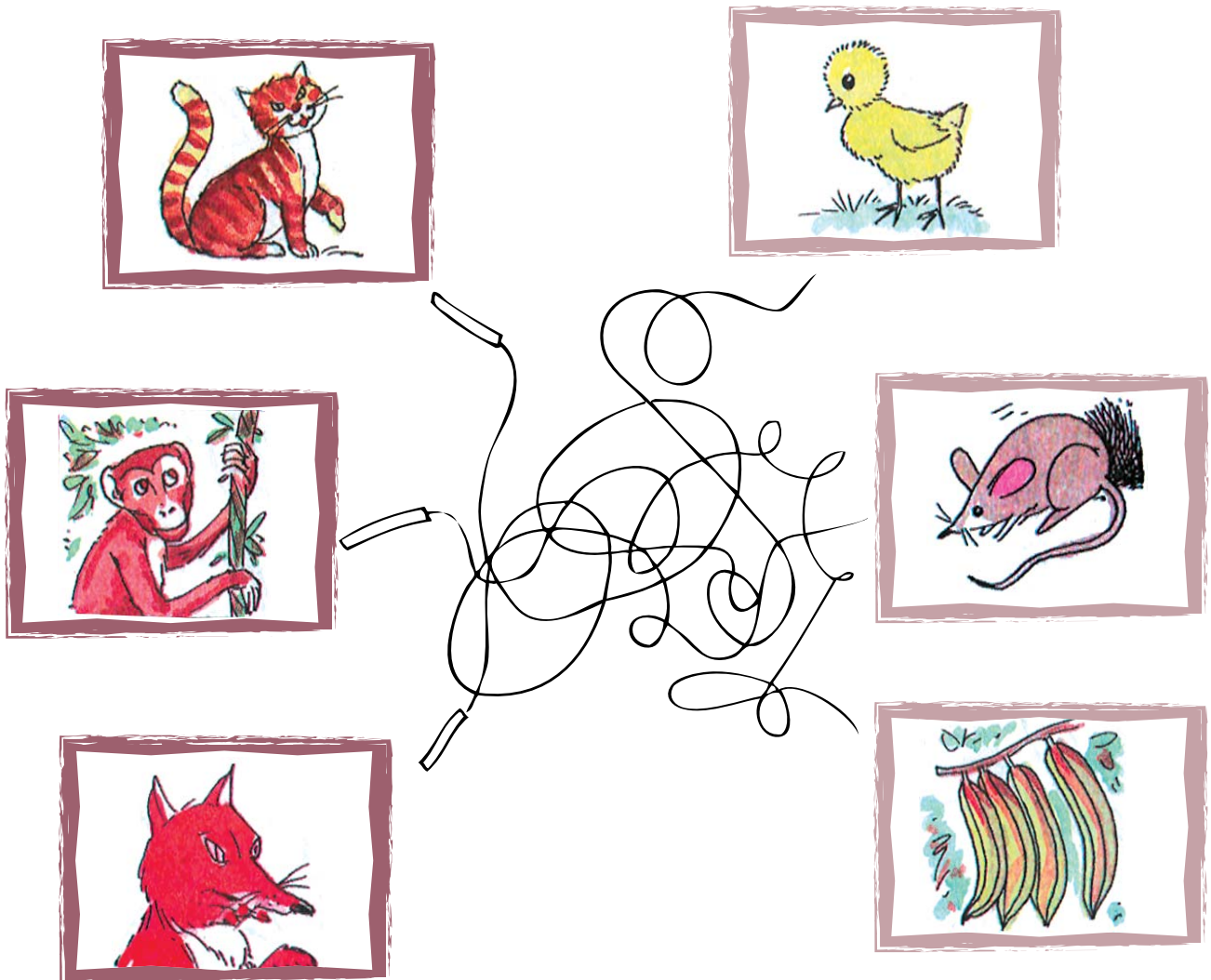
Procedura de aplicare:

Copilul primește fișa de lucru. I se propune să descurce drumurile care duc de la fiecare animal către hrana pe care o consumă acesta și apoi să coloreze fiecare drum cu o altă culoare.

Interpretare: Se va aprecia viteza, meticulozitatea, acuratețea, nivelul de implicare și gradul de rezistență etc., stabilind capacitățile de înțelegere și executare a sarcinii.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 6 - 10 ani.

Timp alocat: 5-7 minute.

Testul "Casă. Copac. Om" (test proiectiv)

Scop: Evaluarea capacității de a exprima sentimente, trăiri și perspective.

Materiale: Foaie de desen A4, creion simplu (permite să se observe schimbările în forța apăsării). La dorință copilului, se oferă și creioane colorate.

Procedura de aplicare:

Copilului i se propune o foaie de desen și un creion simplu. Foaia de hârtie se împăturăște în două și pe prima parte în poziție orizontală se scrie cu litere de tipar "Casă", iar pe părțile a doua și a treia, în poziție verticală, sus, se scrie corespunzător - "Copac" și "Om". Pe partea a patra se scrie numele respondentului și data desfășurării evaluării. Copilului i se dă sarcina să deseneze, cât mai bine, o casă, un copac și un om. Se recomandă ca această instrucțiune să fie prezentată copiilor în trei părți separate.

Executarea testului constă din două părți:

1. Procesul desenării (evaluatorul notează observațiile în timp ce copilul desenează),
2. Convorbirea la sfârșitul desenului. Adresăm copilului întrebări care, de obicei, încep de la om. De exemplu: „Pe cine ai desenat? Câți ani are? Cu ce se ocupă acest om? Ce dispoziție are?” etc.

La analiza desenului vom lua în considerație mărimea, poziția pe foaie, forma, poziția foii, caracterul liniilor, culoarea (dacă copilul desenează cu creioane colorate).

Cu cât e mai mare desenul după mărime, cu atât e mai înalt gradul de excitație, energie, activism, încredere în propriile puteri, hotărâre și descătușare. Cu cât e mai mărunț desenul, cu atât e mai înalt gradul inhibării, al reținerii și încătușării.

Amplasarea desenului în centrul foii denotă adaptarea copilului la situație, iar la marginea foii – devieri.

Forma alungită prezintă activismul, virilitatea copilului, iar forma rotunjită – pasivitatea, feminitatea lui.

Dacă copilul schimbă poziția foii în desene diferite, aceasta reflectă capacitatea adaptării, dacă nu schimbă – rigiditatea gândirii.

Liniile neîntrerupte indică încrederea în propriile puteri, iar liniile întrerupte – ezitări și neliniște, neîncredere. Liniile cu contur suplimentar – ezitări, dorința de a corija sau a sublinia, hașurarea în interiorul conturului – anxietate, îngrijorare (mai ales, hașurarea geometrică). Uneori tremurul, liniile dezințite indică coordonarea proastă (sunt posibile tulburări ale activității cerebrale).

De asemenea, pentru analiza desenelor se utilizează trei aspecte ale cotării: detaliile, proporțiile desenelor și perspectiva. Se consideră că detaliile desenelor prezintă conștientizarea situației cotidiene și interesul copilului față de această situație. Copilul poate arăta pe desenul său care detalii prezintă pentru el interes deosebit prin două moduri:

- *pozitiv* – dacă în timpul desenării copilul șterge sau subliniază anumite detalii sau se întoarce la ele;
- *negativ* – dacă omite detalii importante în desenul său.

Interpretarea acestor detalii semnificative (sau complexe de detalii) poate releva unele conflicte, frica, emoțiile respondentului. Interpretarea trebuie făcută cu evidența complexității desenelor și împreună cu copilul, deoarece sensul simbolic al detaliilor este individual. De exemplu, lipsa ochilor sau a gurii poate indica anumite dificultăți în comunicare sau la alegerea ei, un desen al omului foarte mic – la sentimentul necorespunderii subiectului cu mediul psihologic sau dorința ieșirii autiste din situație; omul, desenat în mișcare (fugind, dansând), de cele mai multe ori, indică atitudinea activă, creatoare a copilului față de propria viață.

Pentru cotarea testului „*Casă. Copac. Om.*” vom evidenția opt complexe simptomatice:

1. lipsa de apărare;
2. anxietatea;
3. neîncrederea în sine;
4. sentimentul inferiorității;
5. agresivitatea;
6. conflictarea, frustrarea;
7. dificultățile în comunicare;
8. depresivitatea.

Fiecare complex constă din anumiți indici care se apreciază cu puncte. Dacă indicele lipsește, se va nota “0” în toate cazurile; prezența unor indici se apreciază în dependență de gradul exprimării. De exemplu, prezența norilor pe un desen – 1 punct, pe două desene – 2 puncte; pe trei – 3 puncte (complexul simptomatic “anxietate”).

În cazul prezenței majorității indicilor vom nota 1-2 puncte în dependență de importanța acestui indicii în interpretarea unui desen sau a testului în întregime. De exemplu, lipsa detaliilor principale a feței (ochi, nas, gură) – 2 puncte, prezentarea omului în profil – 1 punct. Acest exemplu se referă la complexul simptomatic “dificultăți în comunicare”.

Punctajul total al tuturor indicilor unui complex simptomatic ne demonstrează gradul exprimării acestui complex.

Complexele simptomatice ale testului "Casă. Copac. Om."

Complex simptomatic	Simptomele	Punctajul
1. Lipsa de apărare	Desenul în centrul foii	0, 1, 2, 3
	Desenul în partea de sus a foii	0, 1, 2, 3
	Casa, copacul la marginea foii	0, 1, 2
	Desenul în partea de jos a foii	0, 1, 2, 3
	Multe detalii secundare	0, 1, 2, 3
	Copacul e pe deal	0, 1
	Sunt evidențiate rădăcinile	0, 1
	Măinile proporționale lungi Picioarele larg desfăcute	0, 1
2. Anxietatea	Nori	0, 1, 2, 3
	Evidențierea unor detalii	0, 1
	Reducerea spațiului	0, 1, 2, 3
	Hașurare	0, 1, 2, 3
	Linia cu o apăsare puternică	0, 1
	Multe ștersături	0, 1, 2
	Copca uscat, om bolnav	0, 2
	Linia bazei evidențiată	0, 1, 2, 3
	Linia fundamentului casei groasă și apăsată	0, 2
	Părul hașurat intens	0, 1
3. Neîncrederea în sine	Linia desenului foarte slabă	0, 2
	Casa la marginea foii	0, 1
	Linia tulpinii foarte slabă	0, 1
	Copacul desenat printr-o linie	0, 1
	Ușa foarte mică	0, 1
	Acoperirea desenului cu mâna, dezvinovățiri în timpul desenului	0, 1
4. Sentimentul inferiorității	Desenul e foarte mic	0, 1, 2, 3
	Lipsesc mâinile și picioarele	0, 2
	Măinile sunt după spate	0, 1
	Măinile sunt neproporțional scurte	0, 1
	Umerii sunt neproporțional înguști	0, 1
	Sistemul crengilor e neproporțional	0, 1
	Frunze în două dimensiuni neproporțional de mari	0, 1
	Copac putrezit	0, 1

Complex simptomatic	Simptomele	Punctajul
5. Agresivitatea	Lipsa ferestrelor.	0, 2
	La ușa doar broasca cheii	0, 1
	Un copac foarte mare	0, 1
	Copac la marginea foii	0, 1
	Profilul întors al omului, copacului	0, 1
	Crengile în două dimensiuni, ca degetele	0, 1
	Ochii-orbite goale	0, 2
	Degete lungi și ascuțite	0, 2
	Rânjet, se văd dinții	0, 2
	Poziția agresivă a omului	0, 2
6. Conflictarea, frustrarea	Reducerea spațiului	0, 1, 2, 3
	Perspectiva din unghiul de jos (privirea viermelui)	0, 1, 2, 3
	Copierea obiectelor	0, 2
	Refuz de a desena un obiect oarecare	0, 2
	Un copac ca doi copaci	0, 2
	O necorespondere evidentă a unuia din desene	0, 2
	Caracterul contradictoriu al desenului și a exprimării	0, 1
	Talia subliniată	0, 1
	Lipsa hogeagului pe acoperiș	0, 1
7. Dificultățile în comunicare	Lipsa ușii	0, 2
	Ușa foarte mică	0, 1
	Lipsa ferestrelor	0, 2
	Ferestrele-găuri ale ramelor	0, 1
	Ferestre excesiv mici	0, 1
	Față evidențiată	0, 1
	Fața desenată ultima	0, 1
	Lipsa principalelor detalii ale feței	0, 2
	Omul desenat în mod schematic	0, 2
	Casă, om în profil	0, 1
	Ușa fără mâner	0, 1
	Mâinile în poziție de apărare	0, 1
	Presupuneri că omul e singur, fără prieteni	0, 1
8. Depresivitatea	Desenul e plasat în partea de jos a foii	0, 1, 2, 3
	Vederea din poziția de sus a obiectului	0, 1
	Linia bazei ce duce în jos	0, 1
	Linia ce slăbește în procesul desenării	0, 2
	Oboseală puternică după desenare	0, 2

La **interpretarea** testului „Casă. Copac. Om.», vom reieși din complexitatea tuturor desenelor. Prezența doar a unui simptom nu indică instalarea unor anumite particularități psihologice. Acest test poate demonstra care e problema principală a copilului evaluat: intelectuală sau emoțională. Putem vorbi de o posibilă reținere în dezvoltarea intelectuală, dacă copilul desenează mult mai rău: pe desenele sale e nereușită perspectiva, proporțiile sunt neadecvate, lipsesc detaliile principale ale obiectelor, desenele sunt, în general, de o calitate proastă. Dominarea problemelor emoționale se manifestă atunci când doar un desen e de calitate proastă și în toate desenele putem urmări o exprimare serioasă a câtorva complexe simptomatice. Desenele testului „Casă. Copac. Om.» pot indica disfuncția organică a sistemului nervos central. Există 5 indici ai acestei situații:

- linii duble în desen;
- linii dezunite;
- o înclinare mare a figurii desenate;
- un cap foarte mare;
- capul lipit direct de corp.

Prezența a trei indici ne permite să presupunem o tulburare a sistemului nervos central. Totuși, să nu uităm că disfuncțiile organice încă nu indică o retardare mintală. Deseori ele se manifestă ca dificultăți locale în anumite sfere ale activității intelectuale sau la unele etape ale ei (copiii pot obosi mai repede, pot fi apatici și pasivi).

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica testul: 6 - 15 ani.

Timp alocat: 15-20 minute.

5.4. Probe de evaluare a dezvoltării limbajului și comunicării

Proba de evaluare a limbajului oral și scris

Scop: Evaluarea capacităților/deprinderilor de alcătuire, înțelegere, exprimare a enunțurilor.

Material: Fișe de evaluare cu diferite sarcini.

Fișa 1. Alcătuirea propozițiilor după schemele date

- $\frac{S}{sub.} + \frac{A}{adj.} + \frac{P}{verb} + \frac{C}{sub.} + \frac{A}{adj.}$
- $\frac{C}{sub.} + \frac{S}{sub.} + \frac{P}{verb} + \frac{C}{sub.} + \frac{C}{sub.}$
- $\frac{S}{sub.} + \frac{P}{verb} + \frac{C}{adj.}$

S – subiect

A – atribut

P – predicat

C – complement

Fișa 2. Încadrarea propozițiilor în scheme, folosind simbolurile din Fișa 1

- Marcel, Dan și Rebeca se jucau în curte.
- Ieri a nins frumos.
- Pisiul meu sare jucăuș.

Fișa 3. Dezvoltarea propozițiilor simple

- Mama coace.
- Soarele luminează.
- Daniela citește.
- Frunzele se îngălbenesc.

Fișa 4. Transformarea propozițiilor dezvoltate în propoziții simple

- Guguță cu ghiozdanul său mare merge spre școală.
- Natura se trezește din somnul iernatic.
- Întreaga pădure răsună de trilul păsărilor.

Fișa 5. Lucrul cu sinonimele și antonimele

Se identifică sinonimele și antonimele propuse cuvintelor și se alcătuiesc cu ele enunțuri.

Sinonime:

- zăpadă – nea, omăt;
- arbore – copac;
- secular – bătrân;
- pix – stilou;
- carte – manual.

Antonime:

- bun – rău;
- noapte – zi;
- mare – mic;
- înnorat – însorit;
- înghețat – dezghețat;
- plângeră – râde;
- alb – negru.

Exemple de propoziții:

- Pământul s-a acoperit cu o plapumă de nea.
- Odată cu venirea toamnei copacii au prins a se dezgoli.
- Oamenii bătrâni au nevoie de ajutorul nostru.
- Stiloul lasă urme întunecate pe foaia albă.
- Manualele ne prezintă o informație bogată despre lumea înconjurătoare.

Fișa 6. Completarea propozițiilor

Enunțurile vor fi completate cu verbe, substantive, pronume, semne de punctuație după sens.

- Tractoriștii au început prelucrarea .....
- Fiecare ..... are locul său în bancă.
- Olarul meșterește ..... minunate.

Fișa 7. Înlocuirea substantivelor-subiect cu pronumele adecvat

- Fetele se jucau “de-a v-ați ascunselea”.
- Copacul își mișcă ramurile în bătaia vântului.
- Nica a găsit ochelarii bunicului.

Alte probe de evaluare a limbajului:

Dictări:

- de cuvinte;
- de propoziții scurte;
- de texte scurte.

Expuneri:

- după tablou, imagini;
- după cele citite.

Compuneri:

- de descriere a naturii;
- de redare a impresiilor cu caracter emoțional (de ex., după muzica ascultată).

Proba „Cuvinte și fraze”²⁰

Scop: Evaluarea/investigarea limbajului și a flexibilității acestuia, pe cele două coordonate: limbaj receptiv și limbaj expresiv.

Abilități la nivelul cuvintelor

Materiale: 5-10 obiecte (păpușă, mașină, lingură, farfurie, minge, pieptene etc.).

Procedura de aplicare: Cerem copilului să arate un obiect anume și să ni-l dea sau să-l pună într-un coșuleț. Evaluatorul va observa dacă copilul:

- găsește imediat obiectul sau ezită;
- cât de repede învață jocul, viteza cu care copilul execută sarcina;
- cum manipulează obiectele.

Dacă copilul reușește, vom complica „jocul” prin a așeza în fața lui obiecte nu tocmai uzuale și-i cerem să le numească. Apoi îi cerem să spună cuvinte și să le explice.

Abilități la nivelul frazei

Procedura de aplicare: Se dau succesiv serii de cuvinte, copilul având sarcina să alcătuiască povestioare folosind cuvintele date. În procesul de identificare/alcătuire a seriilor de cuvinte, se va ține cont de vârsta și experiențele copiilor.

Între serii se face o pauză de 5 minute.

Pe parcursul relatării povestioarelor, evaluatorul va face notițe privind expunerea copilului. Se cronometrează timpul de realizare a sarcinilor.

Interpretarea rezultatelor: Aprecierea relatărilor copilului se va face în funcție de:

- numărul de cuvinte folosite, asociate cu cuvintele date;
- logica expunerii;
- numărul de imagini artistice create ;
- modul de compoziție.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 5-8 ani.

Timp alocat: 20-25 minute, însă poate, și trebuie ajustat, la potențialul și necesitățile copilului.

Exemplul 1:

- avion, excursie, vara, minunat;
- poimâine, dragi, oaspeți, altădată;
- lup, veveriță, alune, izvor;
- stradă, ploaie, mașină, umbrelă.

Exemplul 2:

- iarnă, fulgi, sanie;
- pisică, pasăre, colivie;
- soare, lumină, dimineața;
- parc, copii, bucurie;
- toamnă, ploaie, târziu.

²⁰ După Stanica C., Vrasmas E. Terapia tulburărilor de limbaj. Editura Universul, București, 1994.

Proba „Definiții” (adaptată după R. Zazzo)

Scop: Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului și identificarea eventualelor tulburări/dezordini de limbaj.

Procedura de aplicare: Se cere copilului să răspundă la un șir de întrebări, ca de exemplu:

• Ce este un scaun?	• Ce este o furculiță?
• Ce este o păpușă?	• Ce este un măr?
• Ce este un cal?	• Ce este o masă?
• Ce este o găină?	• Ce este ploaia?

Întrebările se pun în ordinea indicată. Se „insistă” să se obțină răspunsul după ce copilul repetă cuvântul.

Notare: Se oferă câte 1 punct pentru fiecare răspuns corect.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: preșcolarului și școlarului mic.

Proba vorbirii independente

Scop: Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului copilului și identificarea eventualelor tulburări de pronunție.

Material: Alfabetul în imagini în care sunetele apar în cuvinte la început, la mijloc, la sfârșit.

Procedura de aplicare: Imaginile sunt puse în fața copilului, sunt demonstrate și se cere copilului să pronunțe anumite sunete din cuvintele care denumesc obiectele de pe imaginile demonstrate.

Apreciere: Se constată capacitatea de a recunoaște independent obiectele, a enunța cuvintele care denumesc obiectele, a pronunța corect sunetele în diferite poziții. De asemenea, se constată sunetele pronunțate greșit sau omise.

Evaluarea vorbirii independente se poate face și prin alte probe.

Se cere copilului:

- să reproducă automatisme verbale (numără până la 10, numește zilele săptămânii);
- să denumească culori;
- să recite catrene/poezii;
- să povestească după imagini colorate etc.

Rezultatele aplicării unui atare tip de probe vor fi apreciate după:

- fluența expunerii;
- amplitudinea vocii și ritmul vorbirii,
- vocabularul utilizat;
- sesizarea esențialului etc.

Categoria de vârstă: Proba poate fi aplicată copilului preșcolar și școlarului mic.

Proba Borel – Maisonnny Logatomi

Scop: Evaluarea pronunției, capacității de articulare.

Materiale: Fișe cu logatomi.

Procedura de aplicare: Copilul este rugat să pronunțe următoarele structuri verbale fără sens (logatomi).

Exemple șiruri de logatomi:

1	2	3	4
mu-co	ri-ka-pe	man-dur-na-lo	va-fi-ta-ru-der
bar-tim	nu-ron-li	o-tru-di-re	san-zi-bi-de-lu
fon-ve	si-za-do	i-pa-ben-du	pu-do-nu-ri-tal
ie-roi	fa-vi-ker	es-art-da-li	mu-ni-gna-me-so
lin-ou	ji-fa-zin	mo-lu-ni-vo	pul-bla-go-ri-tel
șan-du	co-gu-ci	sin-zan-șu-jou	zol-ti-du-sel-tor
gon-tra	di-mon-co	gon-ti-du-ran	an-slin-ge-li-til
zul-sen	mo-lu-ne	a-ku-te-bo	var-du-os-ti-var
lu-lir	bi-min-dal		
pon-bi	to-don-kin		

Interpretare: Se apreciază acuratețea pronunției. Se vor observa/nota denaturările, sunetele lipsă, alte caracteristici, precum și nivelul de rezistență.

Dacă copilul reușește să realizeze/pronunțe logatomi în proporție de 91/100%:

- șirurile 1, 2, 3, 4 – excelent, nivel superior al pronunției și articulării;
- șirurile 1, 2, 3 – foarte bine, nivel înalt spre superior al pronunției și articulării;
- șirurile 1, 2 – bine, nivel mediu al pronunției și articulării;
- șirul 1 – suficient, nivel acceptabil al pronunției și articulării.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: de la 3 la 10 ani.

Proba Borel – Maissonny Scris/citit

Scop: Evaluarea/investigarea limbajului scris/citit.

Procedura de aplicare:

1. Se cere copilului să denumească literele alfabetului (prezentate aleatoriu) și semnele de punctuație.
2. Se dau silabe directe și inverse, inclusiv silabe predispuse confuziilor auditive sau vizuale (consoane surde/sonore, litere predispuse confuziilor cinetice: p, d, b, d; u, n).
3. Se cere copilului să citească structuri consonantice – logatomi-tip arc, pla, ast, apl, ble, glo, psi, pri etc.
4. Se dau copilului să citească/repete șiruri de cifre și numere.
5. Se verifică controlul continuității în deplasarea stânga/dreapta a citirii, respectarea rândurilor.
6. Se dau copilului să citească cuvinte, propoziții, texte cu grad de dificultate crescător, cu povestire consecutivă.

În aplicarea acestei probe, trebuie să se țină cont de câteva reguli:

- literele să fie scrise cu caractere cu care copilul este obișnuit;
- evaluarea va fi continuă, copilul nu va fi oprit chiar dacă comite erori;
- se va nota timpul și toate erorile efectuate de către copil în timpul realizării sarcinii.

Notare: Se va nota dacă lectura este silabică, globală, „pe ghicite”, precipitată, dacă se respectă semnele de punctuație, dacă copilul înțelege mesajul textului.

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica proba: 3-10 ani.

Probă de ritm

Scop: Determinarea tempoului spontan în reproducerea structurilor ritmice și identificarea eventualelor tulburări de ritm.

Proba se recomandă a fi aplicată în cazul copiilor care suferă de bălbâială, tahilalie sau bradilalie.

Materiale: un metronom, un cronometru, un creion.

Procedura de aplicare: Se activează metronomul la un anumit interval de timp. Se cere copilului să ia un creion în mână și să lovească cu creionul în masă, în ritmul metronomului (nici mai tare, nici mai slab, nici mai repede, nici mai încet). Se dă comanda *Începe!* După 21 de lovituri, se dă comanda *Încetează!*

Notare: Se notează timpul de execuție a celor 21 lovituri, precum și eventualele accelerări, încetiniri, neregularități de interval, slăbiri, intensificări de lovituri (la a câta lovitură).

Categoria de vârstă: 3-10 ani.

Testul A.B.C . Maturitate psihomotorie

Scop: Evaluarea psihomotorie a copilului, ca suport/condiție pentru învățarea citit-scrisului.

Testul conține 8 probe care se aplică după cum urmează:

Proba 1. Copiere de figuri

Se cere copilului să reproducă figurile din imagine.

Notare: Se notează numărul figurilor reproduse corect.

Proba 2. Denumire de obiecte/figuri

Procedura de aplicare: Pe o fișă sunt desenate 7 obiecte familiare copiilor. Obiectele sunt prezentate copilului timp de 30 de secunde, după care el trebuie să le denumească. Ca și variantă a sarcinii, se poate cere să fie denumite figurile din care sunt alcătuite imaginile obiectelor.

Timp pentru realizare: Nu se fixează timp-limită pentru răspuns. E suficient ca copilul să recunoască și să explice la ce servesc obiectele prezentate.

Proba 3. Reproducere de figuri

Procedura de aplicare: Evaluatorul face o mișcare simplă cu degetul în aer: o spirală, un M, un V, un A, un L, un C, un cerc, un zig-zag. Copilul trebuie să reproducă pe hârtie.

Cotare: Rezultatul depinde de calitatea reproducerii și de existența sau absența mișcărilor inverse.

Proba 4. Reproducere de cuvinte

Procedura de aplicare: Se pronunță în fața copilului o serie de cuvinte pe care acesta trebuie să le repete.

Material verbal: zahăr, cireșe, trandafir, portocale, locomotivă, televizor, motocicletă, arc, crocodil, gogoși, doamnă, pantof etc.

Notare: Se ține seama de reproducerea propriu-zisă și de corectitudinea pronunțării.

Proba 5. Reproducerea unei povestiri

Procedura de aplicare: Evaluatorul povestește o istorioară pe care copilul trebuie să o reproducă.

Exemplu de istorioară: Sandu avea două mere mari și frumoase. El s-a ascuns să le mănânce singur. Deodată a auzit-o pe sora lui, Geta, strigându-l:

- Sandule, unde ești?

Sandu s-a făcut că nu aude. După ce a terminat de mâncat merele, a ieșit din ascunzătoare și a întrebat-o pe sora sa de ce l-a căutat.

- Am două prăjituri și vreau să-ți dau și ție una. Uite, poftim!

Sandu a luat-o și s-a rușinat de fapta sa.

Notare: Se număra totalul ideilor și al detaliilor reținute/memorizate de copil.

Proba 6. Reproducere de polisilabe

Procedura de aplicare: Copilului i se oferă o fișă care conține un număr de structuri verbale polisilabice, după care este rugat să le pronunțe.

Material verbal:

ri - ca - pe	mon - dur - va - lo	no - fi - ta - du - ren
mi - ron - bi	o - tru - ci - re	son - zi - bi - de - lu
f a - v i - k e r	sin - zan - el - j o u	mu - ni - va - me - ta
ta - con - din	cu - ti - du - ron	sal - ti - du - rel - tor
ji - fa - zen	a - cu - te - bo	pul - bla - go - ri - til
ța - ci - jon		

Notare: Se notează reproducerile corecte.

Proba 7. Decupaj

Procedura de aplicare: Copilului i se oferă o foaie de hârtie și este rugat să decupeze o bandă, urmând o linie ondulată și o linie în zig-zag. Grosimea liniei este de 3 mm.

Material: hârtie, foarfece.

Timp acordat: Se acordă 1 minut pentru executarea probei.

Notare: Rezultatul depinde de extensiunea (ce lungime parcurge) și calitatea, perfecțiunea executării.

Proba 8. Punctare

Procedura de aplicare: Copilului i se dă o foaie de caiet în pătrățele și i se cere să pună un punct în fiecare pătrățel.

Material: Caiet cu foi în pătrățele, creion sau stilou.

Timp acordat: 30 de secunde.

Notare: Sunt numărate toate punctele, chiar dacă au fost marcate mai multe în același pătrățel. Scorul depinde de numărul de puncte marcate în 30 de secunde.

Testul A.B.C relevă date cu privire la:

- coordonare vizual-motrică (1 -2-7);
- rezistența la inversiuni în copiere de figuri (3);
- memorie vizuală (2);
- rezistența la ecolalie (4 - 6);
- coordonare auditivo-motrică (6);
- capacitate de pronunțare (6);
- memorie auditivă (4);
- gradul de oboseală (5, 7);
- gradul de atenție dirijată (2, 5, 7, 8);
- vocabular și înțelegere generală (2 și mai ales 5).

Probe pentru examinarea scrierii ²¹

Scop: Evaluarea limbajului și a comunicării grafice, scrise.

Materiale: hârtie, foi cu linii pentru scriere, stilou, creion simplu, creioane colorate, cărți/fișe cu texte scrise cu caractere obișnuite și fișe cu texte scrise cu caractere mai mari, imagini cu secvențe din povești, imagini cu alfabetul limbii pe care o vorbește copilul.

Procedura de aplicare a acestei probe constă în parcurgerea următoarelor etape:

1. Examinarea alfabetului. Copilul este rugat:
  - să copieze litere din alfabet;
  - să scrie litere după dictare.
2. Examinarea silabelor. Se cere la fel:
  - copiere de silabe simple și silabe complexe: cu grupuri consonantice tip cro și bla;
  - scrierea silabelor după dictare.
3. Examinarea cuvintelor: copiere și dictare.
4. Examinarea scrierii cifrelor și numerelor: copiere, dictare.
5. Scriere: copiere și dictare de structuri în care apar anumite reguli de ortografie.
6. Completare:
  - de litere lipsă în cuvinte;
  - de cuvinte lipsă în propoziții.
7. Segregare. Se cere copilului să reconstituie textul: *Ni-cu-șor-a-ple-cat-d-e-a-cas-ă-să-s-e-s-cal-d-e-i-n-N-i-s-t-r-u-p-r-i-ete-nuls-ău-i-a-sp-u-sc-a-ap-a-est-e-pr-eam-a-re* etc.
8. Copiere și dictare de texte.
9. Compunere după imagini.

Se notează:

- recunoașterea literelor;
- reproducerea literelor;
- nivelul scrierii silabice și a cuvintelor, înregistrându-se posibilitățile de sinteză a silabei și a cuvântului;
- tipurile de erori: inversiuni, omisiuni, substituiri, adăugiri;
- fidelitatea copierii;
- orientarea în spațiul grafic;
- ritmul scrierii;
- semnele de punctuație.

Categoria de vârstă: Proba este adresată copiilor de vârstă școlară mică.

²¹După Stanica C., Vrasmas E. Terapia tulburărilor de limbaj. Editura Universul, București, 1994.

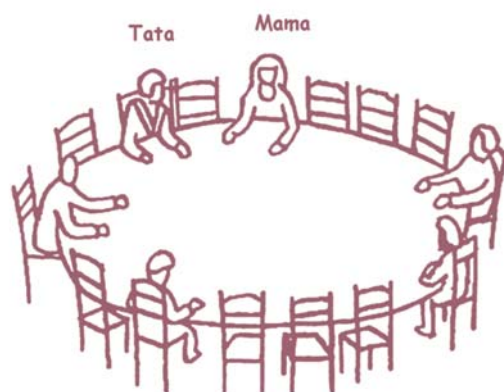
5.5. Probe de evaluare a dezvoltării psiho-sociale

Metodica Rene Jely

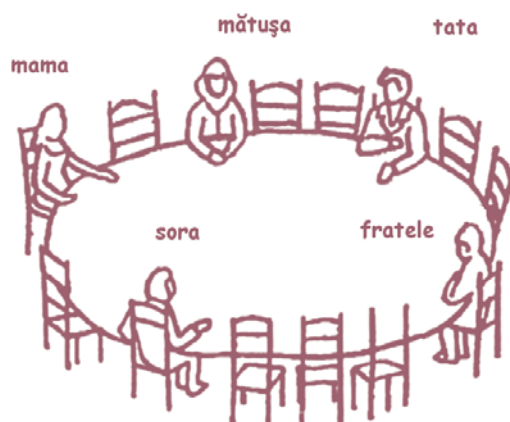
Scop: Evaluarea abilităților de socializare, a gradului de adaptare.

Material: Fișe-standard.

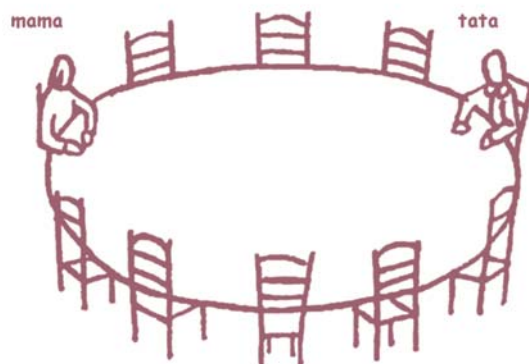
1. La această masă stau diferiți oameni. Bifează cu o cruciuliță unde stai tu.

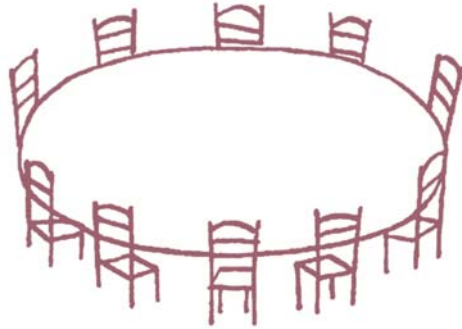
2. La această masă stau diferiți oameni. Bifează cu o cruciuliță unde stai tu.

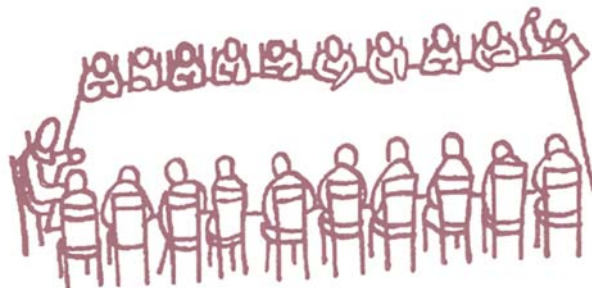
3. La această masă stau diferiți oameni. Bifează cu o cruciuliță unde stai tu.

4. Iar acum amplasează câțiva oameni în jurul acestei mese și pe tine. Care sunt relațiile de rudenie între ei (mama, tata, frate, soră) sau (prieten, amic, coleg de clasă).

5. Iată masa în fruntea căreia stă un om pe care îl cunoști bine. Unde te-ai așeza tu? Cine este acel om?

6. Tu împreună cu familia ta vei petrece vacanța la niște cunoscuți care au o casă mare. Familia ta deja a ocupat câteva camere. Alege-ți acum tu camera.

fratele			mama și tata
sora			

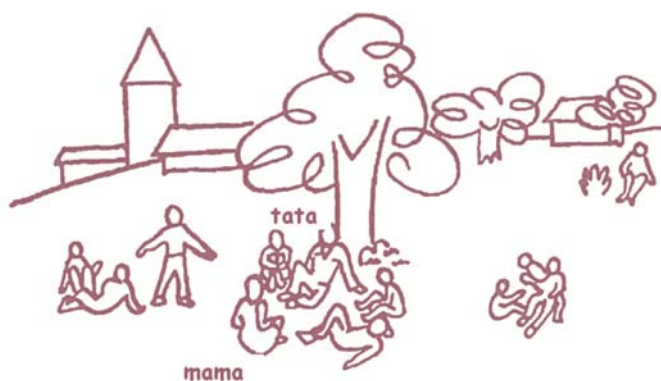
7. Tu stai în vizită de mult timp la niște cunoscuți. Bifează cu o cruciuliță camera care ai alege-o.

tata și mama			
bunelul și bunica			

8. Încă o dată la cunoscuți. Bifează camerele câtorva persoane și camera ta.

9. S-a hotărât să se facă o surpriză cuiva. Tu vrei să faci asta? Cui? Sau poate îți este indiferent? Notează mai jos.

10. Ai posibilitatea să mergi la odihnă pentru câteva zile, însă acolo unde pleci sunt doar două locuri libere: unul pentru tine și altul pentru altă persoană. Pe cine ai lua cu tine? Notează mai jos.
11. Ai pierdut ceva prețios, ce costă foarte mult. Cui primul îi vei spune despre aceasta? Notează mai jos.
12. Te dor dinții și trebuie să pleci la medic să-ți smulgă dintele. Vei merge de unul singur? Sau cu cineva? Dacă cu cineva, cine este el? Notează.
13. Ai susținut examenul. Cui primul îi vei spune despre aceasta? Notează mai jos.
14. Ești la plimbare înafara orașului. Bifează cu cruciuliță unde te afli.

15. Altă plimbare. Unde te afli de data aceasta?

16. Unde ești acum?

17. Acum plasează-te pe tine și pe câteva persoane pe desen. Notează cine sunt?

18. Ție și câtorva altora li s-au dat cadouri. Cineva a primit un cadou cu mult mai frumos decât alții. Pe cine ai fi vrut să vezi în locul aceluia care a primit cadoul? Sau poate îți este indiferent? Notează.

19. Ai de gând să mergi undeva departe de la apropiații tăi. De cine ți-ar fi cel mai tare dor? Notează mai jos.

20. Iată prietenii tăi pleacă la o plimbare. Bifează cu cruciuliță unde te afli tu.

21. Cu cine îți place să te joci: cu cei de seama ta; mai mici ca tine; mai mari ca tine? Subliniază una din variante.

22. Este un teren pentru joacă. Bifează unde te afli tu.

23. Iată prietenii tăi. Ei se ceartă dintr-un motiv care tu nu-l cunoști. Bifează cu o cruciuliță unde te afli tu.

24. Aceștia sunt prietenii tăi care se ceartă din cauză regulilor de joc. Bifează unde te afli.

25. Un amic te-a îmbrâncit intenționat. Ce vei face: vei plânge? vei spune învățătorului? îl vei lovi? îi vei face o însemnare? nu-i vei spune nimic? Subliniază unul din răspunsuri.

26. Iată o persoană pe care o cunoști bine. Ea spune ceva celor așezați pe scaune. Tu te afli printre ei. Bifează cu o cruciuliță care ești tu.

27. Tu o ajuți mult pe mama? Puțin? Rar? Subliniază unul din răspunsuri.

28. Aceste persoane stau în jurul mesei și unul din ei explică ceva. Tu te afli printre persoanele care ascultă. Notează unde te afli.

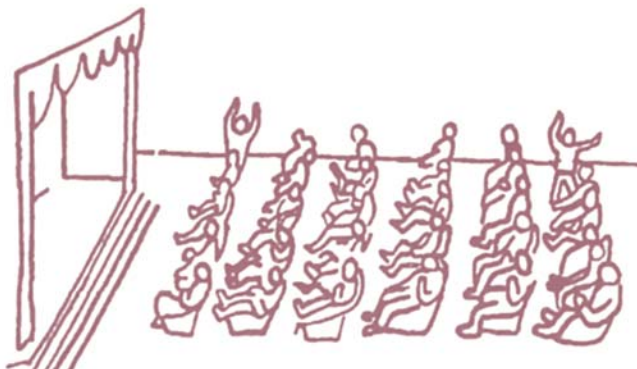
29. Tu ești cu prietenii tăi la plimbare. O femeie vă explică ceva. Notează cu cruciuliță unde te afli tu.

30. În timpul plimbării toți s-au așezat pe iarbă. Notează unde tu te afli.

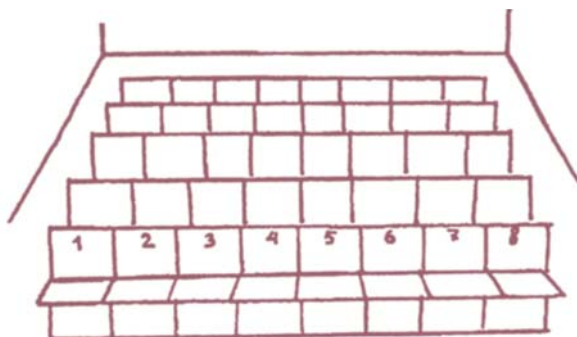
31. Aceștia sunt oameni care privesc un spectacol interesant. Bifează cu cruciuliță unde te afli tu.

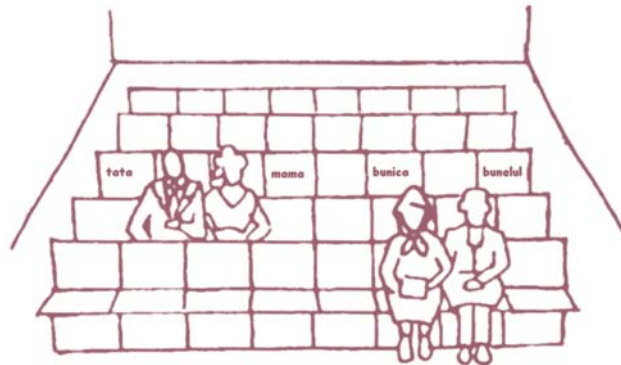
32. Aceasta este o prezentare la tablă. Unde ești tu?

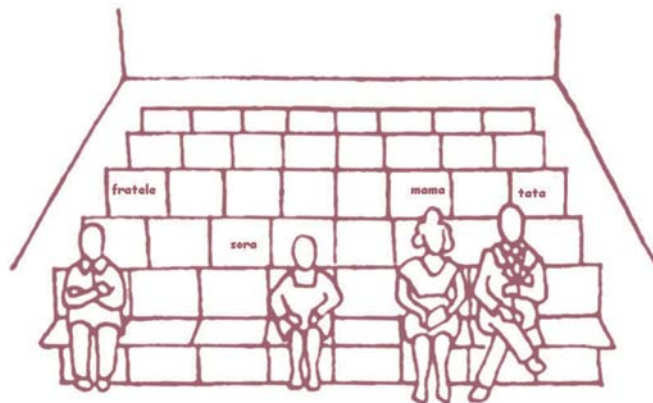
33. Un amic râde de tine. Ce vei face: vei plânge? vei strânge din umeri? vei râde de el? îl vei insulta? îl vei lovi? Subliniază unul din răspunsuri.
34. Unul din amici râde de prietenul tău. Ce vei face: vei plânge? vei strânge din umeri? vei râde de el? îl vei insulta? îl vei lovi? Subliniază unul din răspunsuri.
35. Un prieten ți-a luat pixul fără voie. Ce vei face: vei plânge? vei strânge din umeri? vei râde de el? îl vei insulta? îl vei lovi? Subliniază unul din răspunsuri.
36. Te joci loto (șah sau orice alt joc) și de două ori consecutiv pierzi. Ești nemulțumit? Ce vei face: vei plânge? vei continua jocul? nu vei spune nimic? te vei înfuria? Subliniază unul din răspunsuri.
37. Tatăl tău nu-ți permite să te duci la joacă. Ce vei face: nu vei răspunde nimic? te vei supăra? vei începe a plânge? vei protesta? vei încerca să pleci deși ți s-a interzis? Subliniază unul din răspunsuri.
38. Mama nu-ți permite să te duci să te plimbi. Ce vei face: nu vei răspunde nimic? te vei supăra? vei începe a plânge? vei protesta? vei încerca să pleci deși ți s-a interzis? Subliniază unul din răspunsuri.
39. Învățătorul a ieșit și te-a lăsat "șef" pe clasă. Ești în stare să execuți această sarcină? Notează mai jos.
40. Ai plecat la film împreună cu familia. În cinematograful sunt multe locuri libere. Unde stai tu? Unde stau cei care au venit împreună cu tine?

41. În cinematograful sunt multe locuri libere. Rudele tale au ocupat deja locurile lor. Notează cu cruciuliță unde stai tu.

42. Iarși în cinematograful. Unde vei sta?

Interpretare:

Materialul psihologic care caracterizează sistemul de relații interpersonale ale copilului, obținut în rezultatul metodicii date, poate fi divizat în două grupe mari de variabile:

1. Variabile ce caracterizează relațiile personale concrete ale copilului cu alți oameni:

- atitudinea față de mamă;
- atitudinea față de tată;
- atitudinea față de mamă și față de tată, percepută de către copil ca cuplu (părinți);
- atitudinea față de frați și surori;
- atitudinea față de bunică, bunel și alte rude adulte;
- atitudinea față de prieten (prietenă);
- atitudinea față de învățător (educator).

2. Variabile ce caracterizează manifestarea particularităților copilului:

- curiozitate;
- tendința de a comunica în grupuri mari de copii;
- tendința de a domina, de a fi lider în grupul de copii;
- conflictualitate, agresivitate;

- reacție la frustrare;
- tendința de a se izola, precauție.

Ca și concluzie generală, se identifică gradul de adecvare socială a comportamentului copilului și factorii distructivi (psihologici și sociali).

Cheia: Fiecare variabilă formează o scală independentă. În tabel se indică:

- toate scalele;
- numărul sarcinilor ce se referă la o scală sau alta scală (de exemplu, la scala 1 – „atitudinea față de mamă” – sunt 20);
- cantitatea sarcinilor.

Variabila	Numărul sarcinilor	Cantitatea de sarcini
Atitudinea față de mamă	1-4, 8-15, 17-19, 27, 38, 40-42	20
Atitudinea față de tată	1-5, 8-15, 17-19, 37, 40-42	20
Atitudinea față de mamă și față de tată, percepută de către copil ca cuplu (părinți)	1, 3, 4, 6-8, 13-14, 17, 40-42	12
Atitudinea față de frați și surori	2, 4-6, 8-13, 15-19, 30, 40, 42	18
Atitudinea față de bunică, bunel și alte rude adulte	2, 4, 5, 7-13, 17-19, 30, 40, 41	16
Atitudinea față de prieten (prietenă)	4, 5, 8-13, 17-19, 30, 34, 40	14
Atitudinea față de învățător (educator)	5, 9, 11, 13, 17, 18, 26, 28-30, 32, 40	12
Curiozitate	5, 26, 28, 29, 31, 32	6
Tendința de a comunica în grupe mari de copii	4, 8, 17, 20, 22-24, 40	8
Tendința de a domina, de a fi lider în grupa de copii	20-24, 39	6
Conflictualitate, agresivitate	22-25, 33-35, 37, 38	9
Reacție la frustrare	25, 33-38	7
Tendința de a se izola, precauție	7-10, 14-19, 21, 22, 24, 30, 40-42	18

Categoria de vârstă pentru care se poate aplica testul: 4-12 ani, iar în caz de rețineri în dezvoltarea psihică – și la vârste mai mari.

Timp alocat: 25 de minute.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Baird G. et al. Screening and surveillance for autism and pervasive developmental disorders. *Archives of Disease in Childhood*, 84.6, 2001.
2. Birch A. *Psihologia dezvoltării*. Editura Tehnică, București, 2000.
3. Booth T. Controlling the agenda: policies on inclusion and exclusion in England. In: Armstrong D., Armstrong F., Barton L. (Eds.). *Policy, Contexts and Comparative Perspectives*. Fulton, London, 2012.
4. Bowlby J. *Maternal Care and Mental Health*. The master work series. Geneva: WHO, Monograph series no. 3. 1995. 183 p.
5. Bredekamp S., Copple C. (Eds.). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs*. National Association for the Education of Young Children, Washington, D.C., 1997.
6. Bredekamp S. and Rosegrant T. (Eds.). *Reaching potentials: Transforming early childhood curriculum and assessment*, Vol. 2. National Association for the Education of Young Children, Washington, D.C., 1995.
7. Brock S., Jimerson S., Hansen R. *Identifying, Assessing and Treating ADHD at School*. Springer, New York, 2009.
8. Butuca A. (coord.), Badescu M., Brancoveanu R., Paun E., Potolea D., Vrasmas E., Vrasmas T., Ulrich C., Slamnescu R. *Including the Excluded, Meeting Diversity in Education. Example from Romania*. UNESCO, Paris, 2001.
9. Chelcea S. *Psihosociologie. Teorie, cercetări, aplicații*. Polirom, Iași, 2008.
10. *Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății*. OMS, Geneva – București, 2004.
11. Cocoradă E. *Psihologia educației*. Editura Universității „Transilvania”, Brașov, 2009.
12. Cocoradă E., Voinea M. *Psihologia învățării copilului cu dificultăți de învățare*. Unitate de curs. Universitatea „Transilvania”, Brașov, 2009.
13. Cojocaru V. Gh., Cojocaru V., Postică A. *Diagnosticarea pedagogică din perspectiva calității educației*. F. E.-P. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2011.
14. Cristea S. *Introducere în studiul științelor pedagogice: analiza conceptelor fundamentale. Ghid metodologic pentru perfecționarea cadrelor didactice*. Sfinx, Târgoviște, 1999.
15. Cucoș C. *Teoria și metodologia evaluării*. Polirom, Iași, 2008.
16. EADSNE. *Special Needs Education in Europe*. Thematic Publication, 2003.
17. *Educație incluzivă*. Unitate de curs. Cetatea de Sus, Chișinău, 2012.

18. Enăchescu E. Repere psihologice în cunoașterea și descoperirea elevului. Aramis, București, 2009.
19. European Commission. The European Disability Strategy 2010–2020. European Commission. Brussels, 2010.
20. Freud A. Normal și patologic la copil. Evaluări ale dezvoltării. Fundația Generația, București, 2002.
21. Gardner H. Assessment in context. In: P. Murphy (Ed.). Learners, learning and assessment. (pp. 90-117). Open University/Paul Chapman Publishing, London, 1999.
22. Gherguț A. Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale. Strategii diferențiale și incluzive în educație, ed. a II-a. Polirom, Iași, 2006.
23. Gînu D. Copilul cu cerințe educative speciale. Pontos, Chișinău, 2002.
24. Gînu D. et al. Copilul cu dizabilități neuromotorii. Ghid pentru specialiști. Valinex, Chișinău, 2010.
25. Golu P., Verza E., Zlate M. Psihologia copilului. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993.
26. Grace C., Shores E. F., Brown M. H., Arnold F. D., Graves S.B., Jambor T., Neill M. The portfolio and its use: Developmentally appropriate assessment of young children. Little Rock, AR, Southern Early Childhood Association, 1994.
27. Hahn H. Academic debates and political advocacy: The US disability movement. In C. Barnes, M. Oliver, & L. Barton (Eds.). Disability studies today. Oxford, UK, Blackwell, 2002.
28. Harwood R., Miller S.A., Vasta R. Psihologia copilului. Polirom, Iași, 2010.
29. Initial Assessment of Learning and Support Needs and Planning Learning to Meet Needs. Good Practice Series. Crown Copyright, Sheffield, 2001.
30. Kadesjö B., Janols L.O., Korkman M., Mickelsen K., Strand G., Trillingsgaard A., Gillberg C. FTF (Five to fifteen): The development of a parent questionnaire for the assessment of ADHD and comorbid conditions. European Child & Adolescent Psychiatry. Vol 13. Supplement 3: 3-13. 2004.
31. Manolescu M. Activitatea evaluativă între cognitive și metacogniții. Meteor Press, București, 2004.
32. Manolescu M. Evaluarea școlară – metode, tehnici, instrumente. Meteor Press, București, 2004.
33. Manolescu M. Teoria și metodologia evaluării. Ed. Universitară, București, 2010.
34. McLean M., Bailey D., Wolery M. Assessment of infants and preschoolers with special needs. Merrill/Prentice-Hall, Columbus, OH, 1996.
35. Muntean A. Psihologia dezvoltării umane. Editura Polirom, București, 2009.

36. Merrell K. W. Behavioral, Social, and Emotional Assessment of Children and Adolescents. Lawrence Erlbaum associates, 1999.
37. Nagi S.Z. Disability Concepts Revisited: Implications for prevention. In: Disability in America: Toward a national Agenda for Prevention, edited by A. M. Pope and A. R. Tarlov. Washington DC: National Academy Press, 1991.
38. Neacșu I. Introducere în psihologia educației și a dezvoltării. Polirom, Iași, 2010.
39. Neamțu C., Gerguț A. Psihopedagogie specială. Polirom, București, 2000.
40. Open file on Inclusive education. Support Materials for Managers and Administrators, Ed.2001/WS/UNESCO, Paris, 2003.
41. Parsons T. The Sick Role and the Role of the Physician Reconsidered. In: Health and Society. Vol. 53, No.3, 1975.
42. Pennsylvania Learning Standards for early Childhood. Proof Edition, 2008.
43. Piaget J., Inhelder B. Psihologia copilului. Cartier, Chișinău, 2005.
44. Potolea D., Manolescu M. Teoria și practica evaluării educaționale. Proiectul pentru Învățământul Rural. București, 2006.
45. Radu I. D., Ulici G. Evaluarea și educarea psihomotricității. Humanitas, București, 2000.
46. Sas C. (coord.). Cunoașterea și dezvoltarea competenței emoționale. Ed. Universității Oradea, Oradea, 2010.
47. Sălăvăstru D. Dificultatea învățării. Polirom, Iași, 2004.
48. Sion G. Psihologia vârstelor. Editura Fundației România de Măine, București, 2003.
49. Stahl H. H. Teoria și practica investigărilor sociale. Editura Politică, București, 1975.
50. Stanica C., Vrasmas E. Terapia tulburărilor de limbaj. Institutul Național pentru Recuperare și Educație Specială. Universul, București, 1994.
51. Supporting learning and development through assessment. Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework. A research paper. NCCA, 2008.
52. Șchiopu U., Verza E. Psihologia vârstelor. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.
53. Șchiopu U., Verza E. Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997.
54. Taylor H.G. et al. Utility of kindergarten teacher judgements in identifying early learning problems. Journal of Learning Disabilities 33.2: pp.200–210, 2000.
55. Ținică S. (coord.). Repere în abordarea copilului „dificil”. Instrument de lucru pentru cadre didactice și consilieri. Eicon Educațional, Cluj-Napoca, 2007.
56. Voiculescu F. Manual de pedagogie contemporană. Partea I. Obiectul și temele fundamentale ale pedagogiei. RISOPRINT, Cluj-Napoca, 2005.

57. Vrasmas E. Dificultăți de învățare în școală. Domeniu nou de studiu și aplicație. V&I INTEGRAL, București, 2007.
58. Vrasmas E. Educația copiilor cu cerințe speciale. Credis, București, 2001.
59. Vrasmas E. Introducere în educația cerințelor speciale. Credis, București, 2004.
60. Vrasmas E. Învățarea scrisului. Arlequin, București, 2011.
61. Vrasmas E. Psihopedagogia copilului cu dificultăți de învățare. MECT, 2007.
62. Vrasmas E. (coord.). Să comunicăm cu plăcere. Ghid pentru părinți și persoane implicate în lucru cu copii care au dificultăți în comunicare. RENINCO, UNICEF, București, 2002.
63. Vrasmas E., Oprea V., (coordonatori). Set de instrumente, probe și teste pentru evaluarea educațională a copiilor cu dizabilități. MarLink, București, 2003.
64. Vrasmas E. (coord.). Să învățăm cu plăcere. Fișe de exerciții logopedice în comunicarea orală și scrisă. Supliment al Revistei Învățământ Preșcolar, București, 2011.
65. Vrasmas E., Guranda O., Vrânceanu M., Lăzărescu L. Educația timpurie individualizată. Ghidul educatoarei. Cartier, 192, Chișinău, 2000.
66. Vulnerability Checklist. North Yorkshire Children's Trust and North Yorkshire Safeguarding Children Board, 2014.
67. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. Собр. соч.: в 6 т. Том 4. Москва: Изд-во Просвещение, 1983. 368 с.
68. Winterman K., Sapon R. Everyone's Included: supporting young children with autistic spectrum disorders in a responsive classroom learning environment. Teaching Exceptional Children 35.1: pp.30–35. 2002.

ANEXE

Anexa 1

Particularități de dezvoltare a copilului, pe vârste²²

Particularități de dezvoltare	Acțiuni de stimulare a dezvoltării copilului
Copilul de 4-6/7 ani	
<ul style="list-style-type: none"> Dezvoltare motorie accelerată. Vârsta grației.	<ul style="list-style-type: none"> Adultul favorizează dezvoltarea relațiilor de colaborare cu semenii. Se joacă și comunică activ și intens cu copilul. Creează situații de exprimare a emoțiilor, trăirilor afective prin mișcare, stimulează activitățile motorii. Utilizează jocuri dinamice și de rol în activitățile cu copilul.
<ul style="list-style-type: none"> Dezvoltarea însușirilor caracteriale: atitudinea față de sine, față de alții și față de lucruri.	<ul style="list-style-type: none"> Adultul îi oferă ocazii și multiple șanse de învățare și experimentare a conduitelor și deprinderilor însușite. Preluarea rolurilor sociale prin joc.
<ul style="list-style-type: none"> Dezvoltarea intensă a funcțiilor de autoreglare emoțională. Capacitate înaltă de adaptare la mediul social nou, asumarea de roluri sociale. Învăță ușor prin imitație comportamentele și normele sociale. Respectarea regulilor: de joc, de rol, de autoservire, igienice, comportamentale etc. Dezvoltarea emoțională și motorie îi facilitează adaptarea și integrarea în grupul de copii.	<ul style="list-style-type: none"> Adultul oferă modele de comportamente sociale adecvate: Salutare. Mulțumire. Pauză în comunicare cu adulții și semenii etc. Adulții favorizează comunicarea interpersonală, creează situații de învățare a rolurilor sociale, regulilor, normelor de conduită etc. Adulții oferă șanse și modele multiple de învățare a comportamentelor și trăirilor emoționale.
<ul style="list-style-type: none"> Deprinderile intelectuale, motorii, sociale devin proprii fiecărui copil de această vârstă. Se formează în ritm intens deprinderile grafice și sonore. Se automatizează deprinderile de autoservire.	<ul style="list-style-type: none"> Adultul stimulează prin toate activitățile (spontane și planificate) procesele de cunoaștere, deprinderile motorii și grafice.
Copilul de 7/8-10/11 ani	
<ul style="list-style-type: none"> Modificări antropometrice: creștere în înălțime, masa corpului, dentiția, ritm trepidant al acumulărilor capacităților intelectuale și grafice, motorii, lingvistice etc. Activitățile școlare favorizează instalarea stărilor de oboseală cu variații individuale de la un copil la altul. Această vârstă se distinge prin latență sexuală, se disting primele semne ale sexualității. Băieții și fetele încep să se separe în grupuri în mod spontan.	<ul style="list-style-type: none"> Pedagogul creează condiții adecvate pentru dezvoltarea deprinderilor de comunicare, grafice și școlare, manifestă înțelegere și toleranță față de atitudinile și reacțiile dezechilibrate ale copilului, îi acordă înțelegere și toleranță. Pedagogul este mereu alături și apreciază pozitiv rezultatele și efortul copilului, sprijină copilul în cunoașterea propriului corp, îl ajută să se simtă confortabil, schimbările care se produc le discută cu copii individual și cu multă grijă.

²² Educație incluzivă. Unitate de curs. Cetatea de Sus, Chișinău, 2012.

Particularități de dezvoltare	Acțiuni de stimulare a dezvoltării copilului
<ul style="list-style-type: none"> • Deprinderile școlare (scris, citit, calcul, comunica-re), de autoservire/ autoadministrare (îmbrăcare, dezbrăcare, pregătirea temelor, ordonarea lucrurilor personale etc., igienă, alimentație) se consolidează, se transformă în obișnuințe. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagogul permanent stimulează și apreciază re-zultatele și efortul copilului, oricât de modeste ar fi acestea, dezvoltă încrederea în sine a copilului, în propriile forțe etc.
<ul style="list-style-type: none"> • Imaginea de sine se formează prin preluarea modele-lor de la părinți și adulții din preajmă. • Imaginile parentale interiorizate de către copil îi ofe-ră siguranță și îi sporesc independența. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagogul încurajează, confirmă și apreciază com-portamentele copilului, sprijină dezvoltarea încrede-rii în sine, oferă modele de comportament civilizate. • Exigențele pedagogului influențează formarea personalității copilului – acțiunea educativă va co-rrespunde nivelului de înțelegere al copilului.
<ul style="list-style-type: none"> • Socializarea conduitei este achiziția principală a ace-stei vârste. • Discordanțe între dorințe și posibilități. Încăpăținarea este o caracteristică de vârstă. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagogul diminuează, prin acțiunile sale, aceste discordanțe, le orientează spre activități independen-te, stimulează colaborarea și competiția. • Părinții oferă modele de comportament care sunt foarte apreciate și preluate de copii de această vârstă.
<ul style="list-style-type: none"> • Adaptarea la mediul școlar este fluctuantă și dificilă la începutul și sfârșitul perioadei de vârstă. • Atitudinile și relațiile interpersonale în grupul de co-pii sunt determinate de reușita școlară. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagogul sprijină și stimulează copilul în activitățile zilnice, apreciază efortul copilului, alternează activi-tatea de învățare cu activitatea de joc, alte activități de timp liber. • Apreciază reușitele copilului public, creează situații de reușită pentru fiecare copil, promovează, sprijini-nă copilul în relațiile de prietenie, colaborare cu alți copii.
Copilul de 12-15/16 ani	
<ul style="list-style-type: none"> • Discordanțe între dorințe și posibilități. Încăpăținarea este o caracteristică de vârstă. Distanțarea de familie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Adultul diminuează, prin acțiunile sale, aceste discordanțe, le orientează spre activități independen-te, stimulează colaborarea și competiția. Apreciază constructiv acțiunile copilului.
<ul style="list-style-type: none"> • Imaginea de sine este raportată la grupul de referință. Sentimente morale necesitate apartenenței la grup. • Conduita suportă modificări fundamentale. 	<ul style="list-style-type: none"> • Adultul încurajează, confirmă și apreciază com-portamentele copilului. Acordă înțelegere copilului.
<ul style="list-style-type: none"> • Ritm accelerat în achiziționarea capacităților in-telectuale, lingvistice, relaționare, comunicare etc. Autonomie emoțională. Dezvoltare fizică și somati-că intensă. Disconfort psihic, determinat de matu-rizarea fizică intensă. • Sentimente/trăiri psihice manifestate cu o mai mare putere. 	<ul style="list-style-type: none"> • Adultul creează condiții adecvate pentru dezvol-tarea deprinderilor de comunicare, relaționare și independență în acțiuni. Manifestă înțelegere și toleranță față de atitudinile și reacțiile dezechilibrate ale copilului. • Necesită mult sprijin și încurajare etc. • Apreciază pozitiv rezultatele și efortul copilului.

Anexa 2

Dimensiuni ale necesităților de dezvoltare ale copilului²³

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Necesitățile de dezvoltare ale copilului (0-2 ani)				
Starea sănătății	<ul style="list-style-type: none"> Indice de creștere Indice de creștere adecvat Atingerea standardelor de dezvoltare Sănătos fizic Dietă potrivită și nutritivă Imunizare actualizată, cu excepția cazului în care părinții decid altfel 	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere nu e la nivelul așteptat Lent în atingerea standardelor de dezvoltare Probleme minore de sănătate persistente Copilul are probleme cronice de sănătate Imunizarea nu este actualizată, pentru care părinții nu se opun 	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere devine o cauză de îngrijorare Probleme de sănătate cronice Standardele de dezvoltare puțin probabil a fi atinse Nutriție proastă din cauza neglijării Dizabilitate severă 	<ul style="list-style-type: none"> Probleme de sănătate care limitează viața
Educație și studiu	<ul style="list-style-type: none"> Nu există semne de îngrijorare privind dezvoltarea cognitivă și lingvistică Oportunități potrivite pentru joacă și stimulare Sănătos fizic Contact bun - casă/ îngrijitorul copilului Participare cu satisfacție în activități educative 	<ul style="list-style-type: none"> Apar semne de îngrijorare privind dezvoltarea cognitivă și lingvistică Oportunități nepotrivite pentru joacă și stimulare 	<ul style="list-style-type: none"> Semne de îngrijorare serioase privind dezvoltarea cognitivă și lingvistică Copilul este lăsat pentru perioade extinse fără contact cu adulții sau stimulare Dizabilități evidente de învățare 	

²³ Adaptat după *Vulnerability Checklist. North Yorkshire Children's Trust and North Yorkshire Safeguarding Children Board, 2014.*

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Dezvoltare emoțională și comportamentală	<ul style="list-style-type: none"> • Atașamente timpurii de calitate • Demonstrează reacții potrivite la sentimente și acțiuni 	<ul style="list-style-type: none"> • Atașament timpuriu scăzut • Semne de reacții și acțiuni nepotrivite 	<ul style="list-style-type: none"> • Respingere, lipsa atașamentului față de părinți • Copilul este retras, nevoind să fie implicat 	
Familia și relațiile sociale	<ul style="list-style-type: none"> • Relații stabile și de afecțiune cu părinții/îngrijitorii • Relații bune cu frații/semeni • Începe să dezvolte relații cu semenii 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații de familie inconsistente • Probleme nesoluționate generate de situații complexe, de ex. divorțul părinților, părinți vitregi sau moartea îngrijitorului • Dificultăți în a menține relațiile 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații inconsistente cu părinții/îngrijitorii • Implicare în conflicte cu semenii/frații • Respingere de către părinți/îngrijitori • Destrămarea familiei • Familia nu mai vrea să aibă grijă de copil • Copilul este abandonat • Copilul este abuzat fizic, sexual, emoțional sau este neglijat 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul este victimă a traficului
Prezentarea socială	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte potrivită pentru circumstanțe 	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte nepotrivită pentru sezon, prea strâmtă sau mărime nepotrivită • Copilul nu este păstrat curat 	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte este mereu nepotrivită, murdară și neîngrijită din cauza neglijenței 	
Identitatea	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul are sentimente crescânde de apartenență și de auto-manifestare 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul arată timpuriu semne de lipsă de atașament față de părinți și/ori viceversa 	<ul style="list-style-type: none"> • Relația copil/părinte este dăunătoare pentru copil 	
Grija de sine	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul are ocazia de a se ajuta în necesitățile personale de igienă potrivite vârstei și stadiului de dezvoltare 	<ul style="list-style-type: none"> • Atitudine inconsistentă în a încuraja copilul să aibă grijă de necesitățile de igienă personală 	<ul style="list-style-type: none"> • Relația copil/părinte este dăunătoare pentru copil 	

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Necesitățile de dezvoltare ale copilului (2-4 ani)				
Starea sănătății	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere potrivit Reperle de dezvoltare actualizate Sănătos fizic Dietă potrivită și nutritivă Sănătate emoțională bună 	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere nu e la nivelul așteptat Lent în atingerea standardelor de dezvoltare Probleme minore de sănătate persistente Dietă limitată Îngrijire proastă a danturii Vulnerabilitate la necesitățile sănătății emoționale – anxietate sporită, furie sau neascultare 	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere devine o cauză de îngrijorare Copilul are cerințe de sănătate cronice ori are dizabilitate severă Semne de îngrijorare privind progresul și obiectivele de dezvoltare, care sunt puțin probabil a fi atinse Lipsa hranei poate fi cauzată de neglijență Dantura deteriorată și lipsa tratamentului Dizabilitate severă 	<ul style="list-style-type: none"> Probleme de sănătate care limitează viața
Educație și studiu	<ul style="list-style-type: none"> Nu există semne de îngrijorare privind dezvoltarea cognitivă Oportunități potrivite pentru joacă și stimulare Experiențe de succes/realizări Contact bun - casă/îngrijitorul copilului, legături cu instituția educațională 	<ul style="list-style-type: none"> Semne de îngrijorare privind dezvoltarea cognitivă Oportunități nepotrivite pentru joacă și stimulare Concentrație slabă Ocazional, absențe nemotivate de la creșă/școală Contact slab - casă/îngrijitorul copilului 	<ul style="list-style-type: none"> Îngrijorare serioasă privind dezvoltarea cognitivă Copilul este lăsat pentru perioade extinse fără contact cu adulții sau stimulare Absențe nemotivate frecvente de la creșă/școală Lipsa legăturilor sau relații ostile cu casa/creșă/școala 	

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Dezvoltare emoțională și comportamentală	<ul style="list-style-type: none"> • Atașamente timpurii de calitate • Demonstrează reacții potrivite la/ prin sentimente și acțiuni • Apare abilitatea de adaptare la schimbare • Începe să demonstreze empatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Atașament timpuriu slab, semne de reacții și acțiuni nepotrivite vârstei • Dificultate în acceptarea schimbărilor și pierderea concentrației lejer • Inaptitudine de a manifesta empatie pentru semenii suferinzi • Copilul poate fi fie prea prietenos, fie retras sau izolat • Comportament care perturbă sau provoacă, la școală, acasă sau în comunitate • Copilul este hărțuit sau instigă la hărțuire • Poate avea răbufniri temperamentale insolabile, aparent fără nici un motiv 	<ul style="list-style-type: none"> • Atașament dificil, respingere • Copilului îi este dificil de a face față mâniei și frustrării și nu poate fi distras • Copilul este retras, nedorind a fi implicat • Neputință de a arăta emoții 	
Familia și relațiile sociale	<ul style="list-style-type: none"> • Relații stabile și de afecțiune cu părinții/îngrijitorii • Relații bune cu frații/rudele • Începe să dezvolte relații cu semenii 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații de familie inconsistente • Dificultăți în a menține relațiile • Lipsa de modele pozitive de urmat • Relații calde la nivel scăzut, nivel ridicat al criticii 	<ul style="list-style-type: none"> • Respingere de către părinte/îngrijitor • Situație critică în familie • Familia nu mai vrea să aibă grijă de copil • Copilul este abandonat • Copilul este abuzat fizic, sexual, emoțional sau este neglijat 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul este victimă a traficului

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Prezentarea socială	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte potrivită pentru circumstanțe • Menținerea unui nivel bun de igienă 	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte nepotrivită pentru circumstanțe • Copilul nu este întotdeauna curat și poate fi ironizat • Prea prietenos sau retras, ar putea să nu diferențieze străinii 	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcat nepotrivit, murdar din cauza neglijenței • Murdar și neîngrijit din cauza neglijenței; igienei nu i se acordă atenție • Copilul este precaut și suspicios cu părinții/îngrijitorii • Are comportament sexualizat • Copilul nu este în stare să diferențieze străinii, astfel, potențial, punându-se în situații riscante 	
Identitatea	<ul style="list-style-type: none"> • Începe să dezvolte un sentiment de sine pozitiv • Copilul are sentimente crescânde de apartenență și de auto-manifestare 	<ul style="list-style-type: none"> • Oarecare nesiguranță privitor la propria identitate și propriul eu • Încredere de sine limitată • Copilul demonstrează timpuriu semne de lipsă de atașament față de părinte și/ori viceversa 	<ul style="list-style-type: none"> • Nesiguranță semnificativă • Încredere de sine scăzută • Relația copil/părinte este dăunătoare copilului 	
Grija de sine	<ul style="list-style-type: none"> • Începe să dezvolte competențe în abilități practice – ia masa, se îmbracă • Copilul este îndemnat activ, corespunzător vârstei și stadiului de dezvoltare, să aibă grijă de propria igienă 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul dezvoltă cu greu abilitățile practice specifice vârstei sale • Dizabilitatea copilului limitează dezvoltarea abilităților practice • Atitudine inconsistentă în a încuraja copilul să aibă grijă de igiena personală 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul își asumă puține sau nici un fel de abilități practice în relația cu ceilalți copii • Dizabilitatea îl face pe copil să se bazeze în totalitate pe alții pentru a avea grijă de igiena sa • Copilul nu este încurajat să devină capabil în a avea grijă de sine 	

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Necesitățile de dezvoltare ale copilului (5-9 ani)				
Starea sănătății	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere potrivit Reperere de dezvoltare actualizate Sănătos fizic Dietă potrivită și nutritivă Sănătate emoțională bună 	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere nu e la nivelul așteptat Standardele de dezvoltare atinse lent Nu frecventează programele de rutină Probleme de sănătate minore care rezultă în frecventarea proastă a școlii Îngrijire insuficientă a danturii Cerințe emoționale și mentale Dietă limitată sau restrictivă Copilul fumează Probleme continue Accidente frecvente Probleme de sănătate agravate de lipsa accesului la tratament, la programări medicale 	<ul style="list-style-type: none"> Indicele de creștere devine o cauză de îngrijorare Probleme de sănătate cronice ori dizabilitate severă Îngrijorări privind standardele de dezvoltare Dantură rea din cauza neglijenței ori lipsei tratamentului Studierea afectată semnificativ de problemele de sănătate Apar necesități emoționale, mentale și de sănătate – tulburări de comportament, ADHD, anxietate, respingere parentală Țap ispășitor Comportament sexualizat nepotrivit Probleme complexe de sănătate mentală Copilul implicat în activități cu impact asupra îngrijirii personale, de ex. abuz de substanțe și impact asupra vulnerabilității de a fi exploatat 	<ul style="list-style-type: none"> Probleme de sănătate care limitează viața

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Educație și studiu	<ul style="list-style-type: none"> • Obținerea unei game de abilități, interese, experiențe de succes, reușite • Dezvoltarea cognitivă și lingvistică potrivită vârstei • Acces la cărți, joacă, sport și activități relaxante • Participă cu plăcere în activități educaționale și în viața școlară • Legătură bună cu casa și cu școala 	<ul style="list-style-type: none"> • Neobținerea rezultatelor după cum se anticipează • Frecventare scăzută a școlii și/sau punctualitate scăzută • Dezvoltarea unei tendințe de a absenta nemotivat • Multiple exmatriculări cu termen fix • Neimplicare frecventă în studiu • Nivele variate de realizări • Incapabil de a accesa curriculumul fără ajutor • Legături slabe cu casa, școala • Strategia de intervenție nu dă rezultatul anticipat 	<ul style="list-style-type: none"> • Deține raport de constatare a CES, necesită servicii coordonate complexe • Nu este educat nici la școală, nici acasă de către părinți • Câteva sau nici o realizare • Inapt de a accesa curriculumul fără suport considerabil • Exmatriculare permanentă de la școală • Lipsa sau relații ostile cu casa sau școala 	

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Dezvoltare emoțională și comportamentală	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrează reacții potrivite la/prin emoții și acțiuni • Atașamente timpurii de calitate • Abilitate de a se adapta la schimbări • Abilitate de a demonstra empatie • Încrezut în situații sociale, destul de apt în a distinge între "sigur" și "nesigur" 	<ul style="list-style-type: none"> • Oarecare dificultăți în relațiile familiale • Oarecare dificultăți în relațiile cu semenii • Răspunsuri și acțiuni inadecvate - prea prietenos sau retras, frică nemotivată • Alert și suspicios cu părinții/îngrijitorii • Dificultate în adaptare la schimbare • Copilului îi este greu să facă față mâniei și frustrării • Nu este capabil să înțeleagă întotdeauna impactul propriului comportament asupra altora • Nesupunere la cererile adulților, comportament provocator • Comportament care perturbă sau provoacă, la școală, în comunitate • Începe să comită infracțiuni • Oarecare semne de reacții și acțiuni necorespunzătoare vârstei • Nu poate menține relații cu semenii - este hărțuit sau hărțuiește pe alții 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații familiale dificile • Copilul este retras, nu vrea să se implice • Incapacitate de a demonstra empatie • Abilitate limitată de a înțelege impactul propriilor acțiuni asupra altora • Implicare regulată în comportament antisocial, criminal • Prin propriul comportament, pune pe alții în situații riscante 	

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Familia și relațiile sociale	<ul style="list-style-type: none"> • Relații stabile și de afecțiune cu părinții/îngrijitorii • Relație bună cu frații • Relație pozitivă cu semenii 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații inconsistente cu părinții, îngrijitorii • Implicat în conflicte cu semenii • Poate lua rolul unui îngrijitor tânăr • Copilul este subiect de discriminare, de ex. rasială, sexuală ori în legătură cu dizabilitatea ori aspectul fizic • Poate fi victimă a infracțiunii 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații familiale critice și/sau negative - căldură insuficientă, critică multă • Respingere • Risc de destrămare a familiei • Copilul abandonat de familie • Abuz fizic, sexual, emoțional sau neglijență • Copilul ar fi putut fi scos din grija părinților anterior 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul este victimă a traficului
Prezentarea socială	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte potrivită pentru circumstanțe, anotimp • Nivel bun de igienă personală 	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte nepotrivită pentru circumstanțe, sezon • S-ar putea ca copilul să nu fie întotdeauna curat și, de aceea, ar putea fi hărțuit 	<ul style="list-style-type: none"> • Aspectul exterior al copilului reflectă îngrijire proastă, igienă precară din cauza neglijenței • Respingere sau satirizare de către semenii/colegii 	
Identitatea	<ul style="list-style-type: none"> • Sentiment de sine pozitiv • Demonstrează sentiment de apartenență și acceptare de către familie, semenii/colegii, comunitate 	<ul style="list-style-type: none"> • Oarecare insecurități privind identitatea - încredere de sine scăzută • Copilul este subiect de discriminare - rasă, dizabilitate, religie 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrează respect de sine foarte scăzut într-o serie de situații • Nu are încredere în sine • Discriminare persistentă pe bază de etnie, dizabilitate • Izolat social fără modele de urmat potrivite • Imagine de sine distorsionată 	
Grija de sine	<ul style="list-style-type: none"> • Nivel crescând al competențelor practice 	<ul style="list-style-type: none"> • Lent în dezvoltarea abilităților de îngrijire personală • Dizabilitatea afectează îngrijirea personală în o gamă semnificativă de sarcini 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul nu are nici o responsabilitate pentru grija de sine în comparație cu cei de seama lui • Copilul cu dizabilități se bazează în totalitate pe alții pentru a satisface necesitățile de îngrijire 	

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Necesitățile de dezvoltare ale copilului (10-14 ani)				
Starea sănătății	<ul style="list-style-type: none"> • Indice de creștere potrivit • Sănătos fizic • Reperele de dezvoltare actualizate • Dietă potrivită și nutritivă • Stare emoțională și mentală bună • Activitate sexuală potrivită vârstei • Nu fumează sau nu abuzează de substanțe 	<ul style="list-style-type: none"> • Indicele de creștere nu e la nivelul așteptat • Reperele de dezvoltare atinse lent • Nu frecventează activitățile de rutină programate • Probleme de sănătate minore care rezultă în frecventarea proastă a școlii • Îngrijire insuficientă a danturii • Vulnerabilitate a sănătății emoționale și mentale, de ex. rezultat al unui divorț dureros al părinților, atașament slab • Dietă limitată sau restrictivă • Activitate sexuală prematură • Fumează sau experimentează cu drogurile și/sau alcoolul 	<ul style="list-style-type: none"> • Indicele de creștere devine o cauză de îngrijorare • Probleme de sănătate cronice ori dizabilitate severă • Îngrijorări privind reperele de dezvoltare • Dantură rea (putredă) din cauza neglijenței ori a lipsei tratamentului • Studiul afectat semnificativ de problemele de sănătate • Apar necesități emoționale, mentale și de sănătate, asociate cu tulburări de comportament, ADHD, anxietate, respingere de către părinți • Comportament sexualizat nepotrivit • Sarcină în adolescență timpurie • Exploatare sexuală • Abuz de substanțe persistent • Probleme mentale - autovătămare, depresie • Pericol de sinucidere • Refuzul tratamentului medical, astfel punându-și viața în pericol • Dizabilitate severă – copilul/tânărul depinde în totalitate de alții pentru îngrijirea personală 	<ul style="list-style-type: none"> • Episod psihotic care necesită îngrijire specială/specializată • Condiții medicale care limitează viața

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Educație și studiu	<ul style="list-style-type: none"> • Obținerea unei game de abilități, interese, experiențe de succes, realizări • Dezvoltarea cognitivă și lingvistică potrivită vârstei • Acces la cărți, joacă, sport și activități relaxante • Participă cu plăcere în activități educaționale și în viața școlară • Legătură bună cu casa și cu școala 	<ul style="list-style-type: none"> • Neobținerea rezultatelor academice precum era anticipat • Frecventare scăzută a școlii și/sau punctualitate scăzută • Dezvoltarea unei tendințe de a absenta nemotivat • Multiple exmatriculări cu termen fix • Neimplicare frecventă în studiu • Nivele variate de realizări • Incapabil de a accesa curriculumul fără ajutor • Legături slabe cu casa, școala • Abilități lingvistice și comunicative slabe • Nu este implicat întotdeauna în studiu, de ex. concentrație slabă, motive scăzută, extenuare 	<ul style="list-style-type: none"> • Deține Raport de constatare a CES, necesitând servicii coordonate complexe • Nu este educat nici la școală, nici acasă de către părinți • Câteva, sau nici o realizare, inapt de a accesa curriculumul fără suport considerabil • Exmatriculare permanentă din școală • Lipsa relațiilor sau relații ostile casă/școală • Necesită PEI, pachete de servicii extrem de individualizate 	<ul style="list-style-type: none"> • Tinerii sunt plasați în centre rezidențiale specializate

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Dezvoltare emoțională și comportamentală	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrează reacții potrivite la/prin emoții și acțiuni • Atașamente timpurii de calitate • Abilitate de a se adapta la schimbări • Abilitate de a demonstra empatie • Încrezut în situații sociale, destul de apt în a distinge între "sigur" și "nesigur" • Demonstrează respect pentru alții 	<ul style="list-style-type: none"> • Oarecare dificultăți în relațiile familiale • Oarecare dificultăți în relațiile cu semenii • Răspunsuri și acțiuni inadecvate - prea prietenos sau retras, frică nemotivată • Alert și suspicios cu părinții/îngrijitorii • Dificultate în adaptare la schimbare • Copilului îi este greu să facă față mâniei și frustrării • Nu este capabil să înțeleagă întotdeauna impactul propriului comportament asupra altora • Comportament care perturbă sau provoacă, la școală, în comunitate • Începe să comită infracțiuni • Comportament ofensator și/sau antisocial • Nu poate menține relații cu semenii - este hărțuit sau hărțuiește pe alții 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații familiale dificile • Copilul este retras, nu vrea să se implice • Inabilitate de a demonstra empatie • Abilitate limitată de a înțelege impactul acțiunilor proprii asupra altora • Implicare regulată în activități antisociale, criminale • Săvârșirea infracțiunilor și recidiva rezultă în condamnări judecătorești, sentințe de custodie, ordine pentru comportament antisocial • Se pune pe sine sau pune pe alții în situații riscante 	<ul style="list-style-type: none"> • Condamnat la privațiune de libertate sau arest preventiv și plasat într-o instituție cu condiții securizate (de natură penală) • Plasare într-o instituție socială, cu condiții securizate din contul ajutorului social
Familia și relațiile sociale	<ul style="list-style-type: none"> • Relații stabile și de afecțiune cu părinții/îngrijitorii • Relație bună cu frații/rudele • Relație pozitivă cu colegii 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații inconsistente cu părinții, îngrijitorii • Implicare în conflicte cu frații, colegii • Poate prelua rolul unui tânăr îngrijitor 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații familiale critice și/sau negative - căldură insuficientă, critică multă • Respingere • Risc de destrămarea familiei • Copilul abandonat de familie • Abuz fizic, sexual, emoțional sau neglijență 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul este victimă a traficului

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Prezentarea socială	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte potrivită pentru circumstanțe, anotimp • Nivel bun de igienă personală 	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte necorespunzătoare circumstanțelor, sezonului • S-ar putea ca copilul să nu fie întotdeauna curat și, de aceea, ar putea fi hărțuit • Aspect fizic și/sau comportament care are impact asupra îngrijirii personale, de ex. abuz de substanțe 	<ul style="list-style-type: none"> • Aspectul exterior al copilului reflectă îngrijire proastă, igienă precară din cauza neglijenței • Respingere sau înjosire de către colegi 	
Identitatea	<ul style="list-style-type: none"> • Sentiment de sine pozitiv • Demonstrează sentiment de apartenență și acceptare de către familie, colegi, comunitate 	<ul style="list-style-type: none"> • Oarecare nesiguranță privind identitatea – respect de sine scăzut • Încredere de sine scăzută • Copilul este subiect de discriminare – rasială, religioasă, privind dizabilitatea, orientarea sexuală 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrează respect de sine foarte scăzut în diferite situații • Nu are încredere în sine • Discriminare persistentă pe bază de etnie, dizabilitate, rasă, religie, orientare sexuală • Izolat social, fără modele potrivite de urmat • Imagine de sine distorsionată • Victimă a infracțiunilor serioase, de ex. abuz sexual sau fizic în mod repetat 	
Grija de sine	<ul style="list-style-type: none"> • Nivel crescând al competențelor practice • Dezvoltă abilități sociale de rezolvare a problemelor 	<ul style="list-style-type: none"> • Lent în dezvoltarea abilităților de îngrijire personală proprie vârstei • Dizabilitatea afectează îngrijirea de sine într-o gamă semnificativă de sarcini • Comportament cu impact asupra îngrijirii personale, de ex. abuz de substanțe 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul nu are nici o responsabilitate pentru grija de sine în comparație cu cei de vârsta sa • Copilul cu dizabilități se bazează în totalitate pe alții pentru a satisface necesitățile de îngrijire • Îngrijirea personală neglijată din cauza altor priorități, de ex. abuz continuu de substanțe • Activitatea sexuală, abuzul de substanțe duc la exploatare 	

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Necesitățile de dezvoltare ale copilului (15-18 ani)				
Starea sănătății	<ul style="list-style-type: none"> • Indice de creștere potrivit • Sănătos fizic • Reperele de dezvoltare actualizate • Dietă potrivită și nutritivă • Stare emoțională și mentală bună • Activitate sexuală potrivită vârstei • Nu fumează sau nu abuzează de substanțe 	<ul style="list-style-type: none"> • Indicele de creștere nu e la nivelul așteptat • Reperele de dezvoltare atinse lent • Nu frecventează programările de rutină • Probleme de sănătate minore care rezultă în frecventarea redusă a școlii • Îngrijire insuficientă a danturii • Vulnerabilitatea sănătății emoționale și mentale • Dietă limitată sau restrictivă • Activitate sexuală neprotejată sau necorespunzătoare • Fumează sau experimentează cu drogurile și/sau alcoolul 	<ul style="list-style-type: none"> • Indicele de creștere devine o cauză de îngrijorare • Probleme de sănătate cronice ori dizabilitate severă • Reperele de dezvoltare îngrijorătoare • Dantură rea (putredă) din cauza neglijenței ori a lipsei tratamentului • Studiul afectat semnificativ de problemele de sănătate • Apar necesități emoționale, mentale și de sănătate - tulburări de comportament, ADHD, anxietate, respingere de către părinți, țap ispășitor • Comportament sexualizat nepotrivit, periculos și riscant • Sarcină în adolescență • Exploatare sexuală • Abuz persistent de substanțe • Probleme mentale - autovătămare, depresie • Pericol de sinucidere • Refuzul tratamentului medical, punând viața în pericol • Dizabilitate severă – copilul/tânărul depinde în totalitate de alții pentru îngrijirea sa 	<ul style="list-style-type: none"> • Episod psihotic care necesită îngrijire specială

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Educație și studiu	<ul style="list-style-type: none"> • Obținerea unei game largi de abilități, interese • Experiințe de succes, realizări • Dezvoltarea cognitivă și lingvistică potrivită vârstei • Acces la cărți, joacă, sport și activități de agrement • Participă cu plăcere în activități educaționale și în viața școlară • Legătură bună cu casa și cu școala • Progrese și aspirații planificate • Viață extrașcolară activă 	<ul style="list-style-type: none"> • Neobținerea rezultatelor academice precum era anticipat • Frecventare scăzută a școlii și/sau punctualitate scăzută • Ocazional absențe nemotivate • Multiple exmatriculări cu termen fix și/sau permanente • Neimplicare frecventă în studiu • Nivele variate de realizare • Incapabil de a accesa curriculumul fără ajutor • Legături slabe cu casa, școala • Abilități lingvistice și de comunicare slabe • Nu este implicat întotdeauna în studiu, de ex. concentrare slabă, motivare scăzută, extenuare • Progres limitat • Riscă să ia decizii nepotrivite, fără informare privind progresul • Participare limitată în educație, angajare sau practică de lucru după vârsta de 16 ani 	<ul style="list-style-type: none"> • Deține Raport de constatare a CES, necesitând servicii coordonate complexe • Nu este educat nici la școală, nici acasă de către părinți • Câteva, sau nici o realizare, inapt de a accesa curriculumul fără suport considerabil • Exmatriculare permanentă din școală • Nu este școlarizat • Lipsa relațiilor sau relații ostile cu casa, școala • Pachete de învățare extrem de individualizate • Nu este la școală, în câmpul muncii sau în formare 	<ul style="list-style-type: none"> • Tinerii sunt plasați în centre rezidențiale de specialitate

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Dezvoltare emoțională și comportamentală	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrează reacții potrivite la/prin emoții și acțiuni • Atașamente timpurii de calitate • Abilitate de a se adapta la schimbări • Abilitate de a demonstra empatie • Încăput în situații sociale, destul de apt de a distinge între contacte sigure și nesigure • Demonstrează respect pentru alții 	<ul style="list-style-type: none"> • Oarecare dificultăți în relațiile familiale • Oarecare dificultăți în relațiile cu colegii • Reacții și acțiuni inadecvate - prea prietenos sau retras, frică nemotivată • Alert și suspicios cu părinții, îngrijitorii • Dificultate în adaptare la schimbare • Copilului îi este greu să facă față mâniei și frustrării • Nu este capabil să înțeleagă întotdeauna impactul comportamentului său asupra altora • Nesupunere la cererile adulților, comportament provocator • Comportament care perturbă sau provoacă, la școală, în comunitate • Începe să comită infracțiuni • Comportament ofensator și/sau antisocial • Nu poate menține relații cu semenii - este hărțuit sau hărțuiește pe alții 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații familiale dificile • Tânărul este retras, nu vrea să se implice • Inabilitate de a demonstra empatie • Abilitate limitată de a înțelege impactul acțiunilor proprii asupra altora • Implicat regulat în acțiuni antisociale, criminale • Săvârșirea infracțiunilor și recidiva rezultă în hotărâri judecătorești, sentințe de custodie, ordine pentru comportament antisocial • Se pune pe sine însuși sau pune pe alții în situații periculoase 	<ul style="list-style-type: none"> • Condamnat la privațiune de libertate sau arest preventiv și plasat într-o încăpere securizată (de natură penală) sau în instituții pentru tineri infractori • Plasare în încăpere securizată din contul ajutorului social

Domenii	Nivelul I Universal	Nivelul II Intervenție timpurie coordonată	Nivelul III Complex	Nivelul IV Intensiv
Familia și relațiile sociale	<ul style="list-style-type: none"> • Relații stabile și de afecțiune cu părinții/îngrijitorii • Relație bună cu frații • Relație pozitivă cu semenii 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații inconsistente cu părinții, îngrijitorii • Implicare în conflicte cu frații, semenii • Poate prelua rolul unui tânăr îngrijitor 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații familiale critice și/sau negative - căldură insuficientă, critică multă • Respingere • Risc de destrămarea familiei • Tânărul abandonat de familie • Abuz fizic, sexual, emoțional sau neglijență 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul este victimă a traficului
Prezentarea socială	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte potrivită pentru circumstanțe, anotimp • Nivel bun de igienă personală 	<ul style="list-style-type: none"> • Îmbrăcăminte necorespunzătoare circumstanțelor, sezonului • S-ar putea ca copilul să nu fie întotdeauna curat și, de aceea, ar putea fi hărțuit 	<ul style="list-style-type: none"> • Aspectul exterior al copilului reflectă îngrijire proastă, igienă precară din cauza neglijenței • Respingere sau înjosire de către semenii/colegi 	
Identitatea	<ul style="list-style-type: none"> • Sentiment de sine pozitiv • Demonstrează sentiment de apartenență și acceptare de către familie, semenii/colegi, comunitate 	<ul style="list-style-type: none"> • Oarecare nesiguranță privind identitatea – respect de sine scăzut • Încredere de sine scăzută • Adolescentul este subiect de discriminare (religioasă, privind orientarea sexuală, dizabilitatea etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrează respect de sine foarte scăzut în diferite situații • Nu are încredere în sine • Discriminare persistentă pe bază de etnie, dizabilitate, religie, orientare sexuală • Izolare socială, fără modele potrivite de urmat • Imagine de sine distorsionată • Victimă a infracțiunilor serioase, de ex. abuz sexual sau fizic 	
Grija de sine	<ul style="list-style-type: none"> • Competență în toate aspectele îngrijirii personale 	<ul style="list-style-type: none"> • Lent în dezvoltarea abilităților de îngrijire personală proprie vârstei • Dizabilitatea previne îngrijirea de sine într-o gamă semnificativă de sarcini 	<ul style="list-style-type: none"> • Tânărul nu are nici o responsabilitate pentru grija de sine în comparație cu cei de vârsta sa • Tânărul cu dizabilități se bazează în totalitate pe alții pentru a satisface necesitățile de îngrijire 	

Anexa 3

Model Plan de activitate a Comisiei multidisciplinare intrașcolare

APROBAT

Director _____

_____
_____ 2014**PLANUL DE ACTIVITATE**a Comisiei multidisciplinare intrașcolare din _____
pentru anul de studii _____

Nr. crt.	Activitatea	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri	Indicatori de realizare
I. Aspecte organizatorice					
1.	Actualizarea componenței nominale a Comisiei multidisciplinare intrașcolare	August	Președinte CMI	Administrația liceului	Ordinul de constituire a CMI
2.	Repartizarea sarcinilor membrilor CMI	August	Președinte CMI	Administrația liceului	Proces-verbal al ședinței CMI
3.	Studierea actelor normative cu referință la educația incluzivă	Sistematic	Membrii CMI	Cadrele didactice din instituție	Documente studiate, nr. ședințe de examinare, nr. participanți
4.	Identificarea partenerilor în activitatea CMI	August-septembrie	Președinte, membrii CMI	Administrația liceului, SAP	Lista partenerilor
5.	Perfectarea Planului anual de activitate a CMI pentru noul an de studii	Septembrie	Președinte CMI	Administrația liceului, SAP	Planul aprobat
6.	Perfectarea/completarea/actualizarea documentației CMI	Septembrie	Președinte CMI	SAP	Registre, mape cu documente conform recomandărilor
II. Evidența elevilor cu cerințe educaționale speciale					
7.	Evaluarea inițială a elevilor înscriși în instituție în anul de studii	Septembrie	Membrii CMI	Diriginții claselor în care sunt înscriși elevii, asistentul social, medicul de familie, părinții elevilor evaluați	Procese-verbale de evaluare inițială

Nr. crt.	Activitatea	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri	Indicatori de realizare
8.	Referirea elevilor, la necesitate, spre evaluare complexă și multidisciplinară, către SAP	August-octombrie	Președinte și membri CMI	Administrația liceului	Nr. referințe către SAP
9.	Actualizarea listei și completarea registrului de evidență a elevilor cu CES	Septembrie-octombrie	Președinte CMI, Responsabilul de evidența copiilor cu CES	Diriginții claselor în care sunt înscriși elevii, asistentul social, medicul de familie	Liste perfectate, registru completat
10.	Examinarea rapoartelor SAP de evaluare complexă a dezvoltării copiilor, în vederea identificării elevilor care necesită cadru didactic de sprijin	August	Membrii CMI	Administrația liceului	Ordin privind aprobarea listei elevilor care vor fi asistați de cadrul didactic de sprijin
11.	Identificarea elevilor cu CES care vor fi asistați în Centrul de resurse	August-septembrie	Membrii CMI	Diriginții de clasă în care sunt înscriși elevii cu CES	Ordin privind lista elevilor asistați în Centrul de resurse
12.	Identificarea și perfectarea listei elevilor care necesită Plan educațional individualizat	August-septembrie	Membrii CMI	Diriginții de clasă în care sunt înscriși elevii cu CES	Listă perfectată
III. Probleme pentru examinare în cadrul Consiliului profesoral					
13.	Aprobarea planurilor educaționale individualizate pentru elevii cu CES	Septembrie	Președinte CMI	Echipele PEI	Proces-verbal al Consiliului profesoral, Nr. PEI-uri aprobate
14.	Dimensiunile instituționale ale educației incluzive: desfășurarea și promovarea practicilor incluzive, politici instituționale incluzive, cultura incluzivă	Noiembrie	Președinte și membri CMI	Administrația liceului, Direcția raională învățământ, SAP	Raport privind analiza dimensiunilor instituționale ale educației incluzive, proces-verbal al Consiliului profesoral, nr. participanți

Nr. crt.	Activitatea	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri	Indicatori de realizare
15.	Progresul școlar al elevilor cu CES	Decembrie, mai	Președinte și membri CMI	Diriginții claselor în care sunt înscriși elevii cu CES, membrii echipelor PEI	Proces-verbal al Consiliului profesoral
16.	Eficiența activității CMI, cadrului didactic de sprijin și a Centrului de resurse în asistența educațională a elevilor cu CES	Aprilie	Președinte și membri CMI, cadrul didactic de sprijin	Administrația liceului, SAP, DRÎ	Raport privind analiza eficienței structurilor și serviciilor respective, proces-verbal al Consiliului profesoral, nr. participanți
17.	Promovarea și admiterea la examene de absolvire a elevilor cu PEI	Mai	Președinte și membri CMI, cadrul didactic de sprijin	Membrii echipelor PEI	Proces-verbal al Consiliului profesoral, nr. participanți
IV. Elaborarea, realizarea, monitorizarea planurilor educaționale individualizate					
18.	Constituirea echipelor PEI	August-septembrie	Președinte CMI	Administrația liceului	Ordin privind constituirea echipelor PEI, nr. echipe PEI
19.	Ședințe de lucru cu echipele PEI „Scopul, funcțiile și structura Planului educațional individualizat”	Septembrie	Președinte CMI	SAP	Nr. ședințe, nr. participanți
20.	Monitorizarea și acordarea asistenței în procesul PEI	Pe parcursul anului	Președinte și membri CMI	SAP	Nr. ședințe de lucru
21.	Ateliere de consultanță în elaborarea și realizarea adaptărilor curriculare	În procesul PEI	Președinte și membri CMI	SAP	Nr. persoane asistate
22.	Examinarea și coordonarea PEI-urilor elaborate	Septembrie	Membrii CMI	Coordonatorii echipelor PEI	Nr. PEI-uri examinate
23.	Prezentarea PEI-urilor elaborate, spre aprobare, Consiliului profesoral	Septembrie-octombrie	Președinte CMI	Administrația liceului	Nr. PEI-uri aprobate, proces-verbal al Consiliului profesoral
24.	Ședințe de revizuire/actualizare a PEI-urilor	Semestrial	Președinte CMI	Membrii echipelor PEI	Nr. ședințe, nr. PEI revizuite

Nr. crt.	Activitatea	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri	Indicatori de realizare
25.	Formularea și înaintarea către Consiliul profesoral pentru aprobare a condițiilor de promovare a elevilor cu CES în clasa următoare și de admitere a acestora la examenele de finalizare a învățământului gimnazial	Mai	Președinte și membri CMI	Membrii echipeilor PEI	Nr. elevi cu CES promovați în clasa următoare, nr. elevi admiși la examene prin proceduri și reglementări specifice
V. Asistența metodologică					
26.	Asistență metodologică echipelor PEI în elaborarea, realizarea, monitorizarea, revizuirea PEI	Sistematic	Membrii CMI	SAP	Nr. ședințe de consultanță, nr. persoane asistate
27.	Seminar cu cadrele didactice ale liceului „Dimensiunile instituționale ale educației incluzive: desfășurarea și promovarea practicilor incluzive, politici instituționale incluzive, cultura incluzivă”	Noiembrie	Membrii CMI	SAP	Agenda, nr. participanți
28.	Ateliere de lucru pe catedre metodice „Elaborarea și realizarea adaptărilor curriculare. Evaluarea progresului școlar al elevului cu CES”				Nr. participanți, nr. ședințe, proces-verbal al ședinței
	Catedra <i>Limbă și comunicare</i>	Octombrie	Membrii CMI	SAP	
	Catedra <i>Matematică și științe</i>	Octombrie	Membrii CMI	SAP	
	Catedra <i>Educație socio-umanistică</i>	Octombrie	Membrii CMI	SAP	
	Catedrele <i>Arte, Tehnologii, Sport</i>	Noiembrie	Membrii CMI	SAP	

Nr. crt.	Activitatea	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri	Indicatori de realizare
29.	Ateliere de lucru pe catedre metodice „Organizarea procesului educațional la clasa în care sunt înscriși elevi cu PEI”		Membrii CMI	SAP	Nr. participanți, nr. ședințe, proces-verbal al ședinței
	Catedra <i>Limba și comunicare</i>	Februarie	Membrii CMI	SAP	
	Catedra <i>Matematică și științe</i>	Februarie	Membrii CMI	SAP	
	Catedra <i>Educație socio-umanistică</i>	Februarie	Membrii CMI	SAP	
	Catedrele <i>Arte, Tehnologii, Sport</i>	Februarie	Membrii CMI	SAP	
30.	Asistență directă cadrelor didactice în procesul PEI	Sistematic	Membrii CMI	Administrația liceului, SAP	Nr. cadre asistate, registru de evidență a asistenței
31.	Asistență metodologică cadrelor didactice în elaborarea probei individualizate de examene pentru absolvirea învățământului gimnazial	Mai	Membrii CMI	Administrația liceului, DÎ, SAP	Nr. cadre asistate, nr. probe individualizate elaborate
VI. Lucrul cu părinții					
32.	Ședința cu părinții claselor primare „Educația incluzivă”	Septembrie	Membrii CMI	Administrația liceului, DÎ, SAP	Nr. participanți
33.	Ședința cu părinții claselor gimnaziale „Educația incluzivă”	Octombrie	Membrii CMI	Administrația liceului, DÎ, SAP	Nr. participanți
34.	Masă rotundă cu părinții elevilor cu CES „Scopul și funcțiile PEI în incluziunea școlară a elevului cu CES”	Octombrie	Cadrul didactic de sprijin	CMI, administrația liceului, SAP	Nr. participanți
35.	Ședințe de lucru cu părinții elevilor cu CES „Implicarea părinților în procesul PEI”	Octombrie-noiembrie	Cadrul didactic de sprijin	CMI, administrația liceului, SAP	Nr. participanți
36.	Ședință de lucru cu părinții elevilor cu CES din clasele a IX-a „Oportunități de încadrare în sesiunea de examene a elevului cu CES”	Aprilie	CMI	administrația liceului, SAP	Nr. participanți

Nr. crt.	Activitatea	Termene de realizare	Responsabil	Parteneri	Indicatori de realizare
37.	Ședință de lucru cu părinții elevilor asistați în Centrul de resurse „Asistența elevului în Centrul de resurse”	Octombrie	Cadrul didactic de sprijin	Administrația liceului, membrii CMI	Nr. participanți
VII. Activitatea de raportare					
38.	Perfectarea rapoartelor semestriale de activitate a CMI	Decembrie, iunie	Președinte CMI	Cadrele didactice pe discipline școlare, CDS, psihologul școlar	Rapoarte perfectate
39.	Perfectarea raportului anual de activitate a CMI	Iunie	Președinte CMI	Cadrele didactice pe discipline școlare, CDS, psihologul școlar	Raport perfectat făcut public
40.	Perfectarea rapoartelor de monitorizare a progresului școlar al elevilor cu PEI	Decembrie, mai	Membrii CMI	Cadrele didactice pe discipline școlare, dirigenții	Rapoarte perfectate
VIII. Dezvoltarea parteneriatului					
41.	Lansarea inițiativelor de parteneriat: invitații, apel în cadrul emisiunilor radio/TV și alte surse mass-media, vizite, întâlniri și discuții cu eventualii parteneri	Pe parcursul semestrului I	Președinte CMI	Administrația liceului, DRÎ, SAP	Nr. invitații expediate, emisiuni radio/TV, articole în mass-media
42.	Întâlniri cu partenerii, în vederea proiectării activităților comune, precizării unor angajamente etc.	Periodic	Președinte CMI	Administrația liceului	Nr. activități, nr. participanți, listă de angajamente comune
43.	Masă rotundă cu membrii CMI din alte instituții din raion, în vederea schimbului de experiență în activitatea CMI (în baza Liceului ...)	Ianuarie	Președinte CMI	Administrația liceului, DRÎ, SAP	Agendă, nr. participanți

Anexa 4

Modele liste de control pentru depistarea inițială a semnelor generale ale dificultăților de învățare

MODELUL 1

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
Vârsta preșcolară 3-5 ani			
1.	Probleme în pronunțarea sunetelor, cuvintelor		
2.	Dificultăți în a găsi cuvântul corect/potrivit		
3.	Probleme în învățarea alfabetului, numerelor, culorilor, figurilor, zilelor săptămânii		
4.	Dificultăți în urmarea unor direcții/reguli de rutină în procesul de învățare		
5.	Dificultăți în utilizarea creioanelor, stilourilor și foarfecelor sau în colorarea în interiorul conturului		
6.	Dificultăți de orientare în spațiu, în pagină		
7.	Probleme cu încheierea nasturilor, fermoarelor, legarea șireturilor etc.		
Vârsta 6-9 ani			
1.	Probleme în învățarea conexiunii dintre litere și sunete		
2.	Incapacitate de a combina sunetele pentru a alcătui cuvinte		
3.	Încurcă cuvintele de bază când citește		
4.	Constant face greșeli la scris și citit		
5.	Dificultăți în învățarea conceptelor matematice de bază		
6.	Dificultăți în precizarea timpului (orei) și în memorarea unor secvențe de timp		
7.	Încetinire în învățarea unor competențe noi. Dificultăți de orientare în spațiu, timp, propriul corp		
Vârsta 10-13 ani			
1.	Dificultăți în înțelegerea celor citite și cu competențele matematice		
2.	Dificultăți cu testele cu întrebări închise și deschise, probleme cu cuvintele		
3.	Îi displace cititul și scrisul; evită să citească cu voce tare		
4.	Ortografiază diferit același cuvânt într-un singur text		
5.	Competențe organizaționale reduse (dormitorul, masa de lucru etc.)		
6.	Probleme în urmărirea/continuarea discuțiilor în clasă și în exprimarea în voce a propriilor gânduri		
7.	Caligrafie deficitară		

MODELUL 2²⁴

Dificultăți	
Limbaj	☐ Dezvoltarea vocabularului ☐ Articularea (pronunțarea sunetelor) ☐ Înlocuirea sau identificarea cuvintelor ☐ Interes pentru cele povestite – continuare și implicare în subiect ☐ Litere sau cuvinte ☐ Înțelegerea sunetelor și conexiunea lor cu desenele și/sau cuvintele ☐ Răspunsul adecvat la întrebări ☐ Urmarea unor instrucțiuni simple
Abilități motorii	☐ Învățarea abilităților de autoadministrare (de ex. încheierea nasturilor, a fermoarului etc.) ☐ Mișcările motore grosiere și fine ☐ Coordonarea mișcărilor ☐ Motivația pentru desen/contur/scrise
Memorie	☐ Memorarea și urmarea rutinei ☐ Redenumirea obiectelor cunoscute ☐ Învățarea numerelor, alfabetului, zilelor săptămânii
Atenție	☐ Ascultarea, concentrarea, prezența ☐ Gestionarea nivelurilor de mișcare fizică (de ex. șezutul sitting still) ☐ Persistența în realizarea sarcinilor
Alte	☐ Interacționarea cu semenii ☐ Abilități sociale

²⁴ Adaptare după *Early Intervention Learning Difficulties, Resources Folder*, DECS, 2004.

MODELUL 3²⁵

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
Concentrarea atenției. Impulsivitate în comportament			
1.	Nu finalizează sarcinile		
2.	Acționează înainte de a se gândi		
3.	Se înfurie ușor		
4.	Aruncă obiecte în alți copii		
5.	Plânge sau are izbucniri de furie		
6.	Trece deseori de la o activitate la alta		
7.	Are probleme în a rămâne așezat		
8.	Devine supărat când i se spune să facă ceva		
9.	Are dificultăți în a sta pe loc		
10.	Necesită multă supraveghere		
11.	Poate fi ușor distras		
12.	Înterupe sau vorbește fără să îi vină rândul		
13.	Neglijează lucrul deseori (poate lucra perfect!)		
14.	Este inconsistent în realizarea lucrului		
15.	Pedeapsa este inefficientă		
16.	Se descurcă mai bine în situațiile <i>unu la unu</i>		
17.	Devine excitat ușor		
18.	Neagă greșelile sau îi blamează pe alții		
19.	Este intenționat distructiv		
20.	Este imatur pentru vârsta sa		
21.	Necesită multă supraveghere din partea adulților		
22.	Devine ușor suprasolicitat în situații de grup		
23.	Atinge tot ce vede		
24.	Autocontrol redus		
25.	Își așteaptă cu greu rândul		
26.	Este mai puțin activ decât alții constant		
27.	Este frustrat ușor		

²⁵ Adaptare după *Symptom Checklist for Learning Difficulties*, by Drina Madden. Pediatric Neuropsychology Diagnostic and Treatment Center.

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
Auzul, procesarea auditivă și percepția			
1.	Dificultăți în recunoașterea diferențelor între sunete sau cuvinte prezentate verbal		
2.	Dificultăți în identificarea rimelor		
3.	Dificultăți în memorarea direcțiilor		
4.	Copilul a început să vorbească târziu sau anormal		
5.	Copilul a avut infecții cronice ale urechii de la naștere până la vârsta de 6 ani		
6.	Întârzieri în învățarea culorilor, numerelor sau alfabetului		
7.	Vorbirea copilului este cu greu înțeleasă de alții		
8.	Se pare ca și cum că copilul nu acordă atenție		
9.	Vorbește prea încet sau prea tare		
10.	Nu răspunde când este chemat de la distanță		
11.	Întoarce urechea în direcția sunetului		
12.	Există antecedente familiale cu probleme de auz/urechi		
13.	Se plânge de zgomote în cap sau amețeli		
14.	Excesiv de des întrebă „Ce?”		
15.	Dificultăți în clasificarea sau categorisirea cuvintelor		
Percepția vizuală. Procesarea și mișcarea			
1.	Trebuie să atingă/să simtă lucrurile înainte de a reacționa		
2.	Dificultăți în asamblarea puzzle-urilor simple		
3.	Dificultăți în a rămâne pe linie sau în cadrul unor limite		
4.	Orientare redusă în pagină (în timpul desenului)		
5.	Dificultăți în a face forme simple		
6.	Dificultăți în copierea unor modele simple		
7.	Inversează sau rotacizează unghiuri, litere, cuvinte		
8.	Dificultăți în potrivirea culorilor, formelor, figurilor, dimensiunilor		
9.	Atenție concentrată asupra detaliilor neimportante		
10.	Dificultăți cu memoria vizuală		
11.	Dificultăți în interpretarea literelor sau cuvintelor reversibile		
12.	Se pierde ușor sau încurcă direcțiile		
13.	Mijește sau clipește frecvent din ochi		
14.	Dificultăți în a prinde sau a arunca o minge		
15.	Confundă prim-planul și fundalul		

Nr. crt.	Indicatori	Da ×	Nu ×
16.	Uită denumirea formelor sau culorilor		
17.	Uită sunetele		
18.	Uită numerele		
19.	Evită lucrul senzorial și puzzle		
20.	Se freacă la ochi, înclină capul sau rotește cărțile și alte hârtii		
Organizare spațială			
1.	Se dezorientează în cameră, în clădire sau pe terenul de joacă		
2.	Inconsistență vizând „mâna preferată”		
3.	Confuzii cu „la stânga” – „la dreapta”		
4.	Slaba cunoaștere a părților corpului omenesc		
5.	Confuzii cu direcționarea (aproape, departe, în față, în spate)		
6.	Ajunge/atinge lucrurile prea aproape sau prea departe		
7.	Ține mâinile în poziție greșită pentru a prinde ceva		
8.	Reacționează prea lent sau prea rapid la stimuli în mișcare (de ex., mingea aruncată în direcția lui)		
9.	Încurcă distanța în timpul activităților (de joacă, de lucru etc.)		
10.	Întoarce (încurcă, schimbă) forme, litere, numere		

MODELUL 4²⁶

Nr. crt.	Aspecte verificate	Da ×	Nu ×
Deficiențe de auz			
1.	Copilul are probleme de auz când i se vorbește de la spate		
2.	Copilul vorbește prea tare sau prea încet		
3.	Copilul nu răspunde când este chemat pe nume de la o distanță de 3-5 metri		
4.	Copilul manifestă probleme de pronunție foarte des		
5.	Copilul înțelege mesajele doar după câteva repetări ale acestora		
6.	Copilul răspunde incorect la întrebările puse		
7.	Copilul răspunde la întrebări prin gesturi sau semne		
8.	Copilul are probleme în timp ce se joacă cu semenii		

²⁶ Adaptare după *Early Intervention Learning Difficulties, Resources Folder*, DECS, 2004.

Nr. crt.	Aspecte verificate	Da ×	Nu ×
9.	Copilul necesită mai multe repetări ale mesajelor în timpul lecțiilor		
10.	Copilul face sunetul televizorului/radioului prea tare		
11.	Copilul nu reacționează la sunetele stridente din anturajul lui		
12.	Copilul nu poate expune corect chiar și mesaje simple		
13.	Copilul urmărește foarte evident expresiile faciale/mișcarea buzelor în timp ce i se vorbește		

Notă: Dacă 4 sau 5 răspunsuri din cele menționate mai sus sunt Da, copilul necesită examinarea de către un specialist calificat.

Retard mintal

1.	Copilul nu răspunde când este chemat pe nume		
2.	Copilul are memorie adecvată și maturitate mintală		
3.	Copilul are nevoie de mai mult timp comparativ cu semenii pentru a învăța unele lucruri		
4.	Copilul reușește să realizeze independent activități zilnice precum toaleta/igiena, pieptănarea, îmbrăcarea etc.		
5.	Copilul necesită prea multe repetări pentru memorarea lucrurilor simple		
6.	Capul, ochii, buzele etc. par diferite comparativ cu figurile tipice		
7.	Copilul are probleme de înțelegere și comportament neconforme situațiilor în care se află		
8.	Copilul are manifestări de comportament agresive și emoționale		
9.	Copilul are probleme în comunicarea cu semenii		
10.	Copilul nu-și poate controla instinctele naturale		
11.	Copilul are memorie nedezvoltată și necesită repetarea frecventă a indicațiilor în viața lui cotidiană		
12.	Copilul nu-și poate controla propriile emoții		
13.	Copilul nu conștientizează când îi este foame/sete		

Notă: Dacă 4 sau 5 răspunsuri din cele menționate mai sus sunt Da, copilul necesită examinarea de către un specialist calificat.

Deficiențe de vâz

1.	Copilul are dificultăți în a număra degetele de la mâna întinsă la distanța de un metru		
2.	Copilul își mută capul după sursa de lumină		
3.	Copilul se freacă la ochi foarte des		
4.	Copilul ține cartea prea aproape/prea departe în timp ce citește		
5.	Copilul întreabă frecvent alți copii în timp ce copie de pe tablă		
6.	Copilul are dificultăți în a citi de pe tablă, chiar dacă stă în banca întâi		
7.	Copilul nu este capabil să identifice/să potrivească culorile		
8.	Copilul are o structură atipică a ochilor (bulbucați/prea mari/prea mici)		

Nr. crt.	Aspecte verificate	Da ×	Nu ×
9.	Copilul are probleme în urmărirea obiectelor în mișcare		
10.	Variațiile luminii în mediul înconjurător îl confuzează pe copil		
11.	Copilul clipește din ochi foarte des		
12.	Copilul are dificultăți în a identifica obiecte/oameni la distanța de 4-5 metri și mai mult		

Notă: Dacă 4 sau 5 răspunsuri din cele menționate mai sus sunt Da, copilul necesită examinarea de către un specialist calificat.

Dizabilități de învățare

1.	Copilul are dificultăți în a-și menține atenția în timp ce efectuează o sarcină dată, fără a se distra când nu este supravegheat		
2.	Copilul are dificultăți în a executa o sarcină, într-un termen prescris, când nu este supravegheat		
3.	Copilul omite litere sau cuvinte când citește fragmente de text		
4.	Copilul are dificultăți în a urma linii sau cuvinte într-un rând		
5.	Copilul poate organiza lucrurile, de exemplu după formă, culoare sau dimensiune, astfel ca plasarea sistematică a cărților în ghiozdan		
6.	Copilul are dificultăți în a copia de pe tablă, fără a omite litere sau cuvinte		
7.	Copilul are dificultăți în utilizarea simbolurilor matematice și înțelegerea relațiilor dintre numere		
8.	Copilul are dificultăți în diferențierea literelor, de ex., „b” și „d”, „p” și „q”, „u” și „n” sau a numerelor ca „9” și „6” etc.		
9.	Copilul are dificultăți în menținerea unei linii drepte sau lăsarea spațiilor adecvate între cuvinte și rânduri		
10.	Copilul are dificultăți în înțelegerea utilizării punctuației în procesul citit-scrisului		
11.	Copilul are dificultăți în înțelegerea cuvintelor și a semnificației și relației dintre numere și propoziții		
12.	Copilul are dificultăți în selectarea sau filtrarea detaliilor pentru a răspunde la întrebările legate de o istorioară, pasaj, situație de caz		
13.	Copilul are dificultăți în localizarea unui obiect când i se dau instrucțiuni specifice. De ex.: Găsește obiectul galben în partea dreaptă a mesei în colțul de sus		
14.	Copilul are dificultăți în localizarea unor litere, cuvinte în textul dat		
15.	Copilul are tendința de a afișa intervale scurte de atenție dincolo de executarea sarcinilor date acasă, la școală sau în timpul jocului cu copiii		
16.	Copilul are dificultăți în a urma regulile unor jocuri comune, foarte populare printre semenii săi		

Notă: Dacă 4 sau 5 răspunsuri din cele menționate mai sus sunt Da, copilul necesită examinarea de către un specialist calificat.

Anexa 5

Model Registru de evidență a elevilor cu CES în cadrul CMI

Anul de studii _____

Nr. crt.	Numele, prenumele elevului	Data nașterii	Data înscrierii în instituția de învățământ	Clasa	Evaluarea elevului				PEI		Note
					Evaluarea inițială		Evaluare complexă și multidiscplinară (SAP)		Data		
					data	nr. proces-verbal	nr. raportului, data	categoria CES	aprobării	revizuirii	
1.											
2.											
3.											
4.											
5.											

Anexa 6

Modele Fișe de evaluare psihopedagogică a copilului preșcolar

MODEL 1

Nivelul de vârstă 3-5 ani	
Numele și prenumele	
Data nașterii	
Instituția preșcolară	
Anul de învățământ	
Perioada încadrării în învățământul preșcolar (inclusiv în alte instituții preșcolare)	

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
DOMENIUL LIMBĂ ȘI COMUNICARE			
Înțelegerea și utilizarea corectă a semnificațiilor structurilor verbale			
1.	Ia parte la discuții		
2.	Întreabă și răspunde la întrebări simple		
3.	Utilizează corect salutarile		
4.	Știe să se prezinte		
5.	Transmite un mesaj simplu în cadrul jocului sau activităților de învățare		
6.	Îndeplinește acțiuni simple, ca răspuns adecvat (verbal sau comportamental) la ceea ce i se spune		
7.	Urmărește linia unei povești, concomitent cu imaginile din carte, ori ascultând povestea spusă sau citită de educatoare		
Exprimarea orală corectă din punct de vedere fonetic, lexical și sintactic			
1.	Pronunță (relativ) corect sunetele limbii române		
2.	Recunoaște și numește sunetul inițial dintr-un cuvânt		
3.	Intuiește sensul unui cuvânt în cadrul jocurilor, situațiilor de învățare		
4.	Utilizează cuvinte noi în contexte adecvate		
5.	Manifestă inițiativă în comunicarea orală și interes pentru semnificația cuvintelor		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
6.	Alcătuiește propoziții simple despre obiecte și ființe familiare, personaje din povești, aspecte ale vieții sociale etc.		
Creativitatea și expresivitatea limbajului oral			
1.	Reține expresii rimate și ritmate, recită poezii cu respectarea intonației, ritmului, pauzei, în concordanță cu mesajul transmis		
2.	Realizează mini-dramatizări sau jocuri de rol pornind de la textul unei povestiri sau poezii, utilizând vorbirea dialogată, nuanțarea vocii, intonația, cu sprijinul educatoarei și folosindu-se de indicațiile sugerate de text		
Capacitatea de a înțelege și transmite intenții, gânduri, semnificații mijlocite de limbajul scris - CITIRE			
1.	Înțelege diferența dintre desen (imagine) și scris		
2.	Indică scrisul în cărți, reviste, ziare, filme etc.		
3.	Își recunoaște numele propriu oriunde îl întâlnește		
4.	„Citește” un text pe baza unor succesiuni de imagini		
5.	Face legătura între cuvintele pronunțate oral și imaginile la care acestea se referă		
6.	Știe să manipuleze o carte (cum se deschide, cum se întorc paginile, să nu îndoie foile, să nu o murdărească)		
7.	Recunoaște („citește”) în viața zilnică și în jocurile de rol nume de magazine, parcuri, monumente, etichete ale unor produse, indicatoare și nume de instituții simple		
8.	Recunoaște global și contextual (ajutându-se de imagini) cuvinte sau simboluri din calendarul naturii, din catalog, din lista cu sarcini a copilului de serviciu etc.		
9.	Își compune propriul nume din literele unui alfabetar, din cuburi cu litere, din litere decupate și lipite etc.		
10.	Asociază sunetul cu litera corespondentă		
11.	Arată cuvinte (chiar dacă nu le poate citi) care încep cu aceeași literă		
12.	Joacă cu interes <i>Loto</i> , <i>Domino</i> sau orice alt joc care implică recunoașterea și citirea unor semne, litere, cifre		
Capacitatea de a înțelege și transmite intenții, gânduri, semnificații mijlocite de limbajul scris - SCRIERE			
1.	Sortează, dintr-un grup de obiecte sau jucării, pe cele identice ori similare		
2.	Sortează și potrivește diferite contururi		
3.	Deosebește și potrivește după formă diferite litere și cifre (inițial, chiar fără a le cunoaște semnificația)		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
4.	Știe cum se utilizează hârtia, creioanele colorate, creta etc.		
5.	Execută elemente grafice elementare: trasare liberă de linii, colorare		
6.	Urmărește perceptiv și motric anumite trasee (de ex.: labirintul)		
7.	Completează desene simple, începute, cu părțile care lipsesc		
8.	Utilizează, încurajat de educatoare, săgeți, cerulețe, cruciulițe, litere etc. în jocurile de rol ori în alte tipuri de jocuri pentru a semnifica direcții, locuri ale participanților sau obiectelor într-un joc/context dat etc.		
9.	Utilizează în cadrul jocurilor/activităților cartea de telefon și/sau scrierea numerelor de telefon, listele, rețelele, calendarele, plicurile sau cărțile poștale, chiar dacă scrierea, la început, se reduce la o mazăleală		
10.	Utilizează propriul nume pentru a personaliza lucrurile care-i aparțin, creațiile proprii (de ex.: copilul va fi încurajat să scrie o literă, fie întreg numele pe diferite desene, lucrări, scrisori etc.)		
11.	Recunoaște și identifică după formă litere și cifre și le denumește		
12.	Trasează peste modelul punctat al literei de tipar sau cifrei		

DOMENIUL ȘTIINȚE

Operații intelectuale pre-matematice

1.	Spune care obiect e mai aproape sau mai departe, luându-se pe sine ca reper		
2.	Spune unde se găsește el în raport cu un anumit spațiu/obiect din spațiu (în cameră, în afara camerei, pe scaun, sub masă, lângă colegul său etc.)		
3.	Răspunde cu un comportament adecvat la îndemnuri de genul: acum așteptăm, să facem rândul, întâi faci..., apoi faci... etc.		
4.	Precizează momentele temporale în funcție de activități familiare (întâi mănânc, apoi mă joc; dimineața mă trezesc... seara mă culc etc.)		
5.	Utilizează repere cronologice în funcție de ritmurile naturale: zi/noapte, dimineață/ prânz/ seară, zilele săptămânii, lunile anului, anotimpurile etc.		
6.	Compară duratele și le apreciază verbal (o melodie mai lungă/mai scurtă, filmul a fost scurt/lung etc.)		
7.	Clasifică obiecte după criteriul culorii		
8.	Clasifică obiecte după criteriul formei		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
9.	Clasifică obiecte după criteriul mărimii		
10.	Clasifică obiecte pe care se află simboluri (toate cuburile pe care există cifra „3”, florile pe care sunt scrise litere etc.)		
11.	Ordonează obiecte după mărime (cel puțin 3 mărimi)		
12.	Ordonează obiecte după lungime (cel puțin 3 lungimi)		
13.	Selectează obiecte identice, aranjându-le în perechi		
14.	Compară două obiecte scoțând în evidență diferența dintre ele (care e mai mare și care e mai mic etc.)		
15.	Construiește structuri de obiecte (mărgele, boabe, cuburi, jetoane etc.) având modelul în față		
16.	Utilizează și construiește figuri (spații) deschise sau închise (forme neregulate ori regulate) utilizând diferite materiale		
Capacitatea de a înțelege și a utiliza numerele și cifrele			
1.	Construiește grupe de obiecte prin corespondență de unu la unu (până la 5 elemente) și arată, astfel, care grupă e mai mare sau mai mică		
2.	Numără de la 1 la 5 și recunoaște cifrele 1, 2, 3, 4 și 5		
3.	Pune în corespondență, în intervalul 1-5, cifra cu numărul de obiecte		
4.	Descoperă care cifră lipsește în șirul dat (de la 1 la 5)		
5.	Descoperă care sunt vecinii din dreapta sau din stânga ai unui număr din intervalul 1-5		
6.	Identifică și numește primul și ultimul element dintr-un șir de 5 elemente		
7.	Construiește un șir/o grupă de obiecte pe baza unui număr dat, adăugând ori scoțând 1 element (în intervalul 1-5)		
8.	Efectuează operații de adunare și scădere cu 1 element în limitele 1-5, prin manipulare de obiecte, manipulare de jetoane, trasare pe hârtie/caiet de matematică		
Capacitatea de a recunoaște, denumi, construi și utiliza formele geometrice			
1.	Identifică cercul și pătratul dintr-o mulțime de alte forme geometrice		
2.	Recunoaște cercul și pătratul în mediul ambiant		
3.	Construiește cercul și pătratul folosind diferite obiecte (cuburi, bile, mărgele, jetoane etc.)		
4.	Trasează un cerc și un pătrat trecând cu creionul peste o linie deja trasată/după model		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
Capacitatea de a utiliza corect unitățile de măsură întrebuițând un vocabular adecvat			
1.	Măsoară cu pasul o distanță dată		
2.	Măsoară cu palma o lungime dată		
3.	Măsoară lungimi cu ajutorul unor cuburi, bețișoare, fâșii de hârtie, creioane etc.		
4.	Află care obiect este mai greu ori mai ușor, utilizând balanțe improvizate, cu greutăți din cuburi, pietre, alte obiecte luate drept unitate de măsură		
5.	Verbalizează activitatea de măsurare a obiectelor utilizând termenii adecvați (greu, ușor, lung, scurt, mai lung decât..., mai ușor ca..., la fel de lung ca...)		
6.	Spune ce se întâmplă înainte și după un eveniment (activitate)		
7.	Spune care activitate (eveniment) are loc: prima, a doua, ultima		
8.	Utilizează banii (de „jucărie”) în cadrul jocurilor de rol		
Capacitatea de a rezolva probleme prin achiziția de strategii adecvate			
1.	Alege dintr-un grup de jetoane, cuburi etc. pe acelea care au înscrise cifrele corespondente numerelor utilizate în problema dată		
2.	Exprimă rezultatul obținut în problemă prin utilizarea semnelui „=”		
3.	Găsește rezolvarea problemei sprijinindu-se pe datele exprimate de o imagine		
Capacitatea de cunoaștere și înțelegere a mediului înconjurător, precum și stimularea curiozității pentru investigarea lui			
1.	Descoperă elemente componente ale mediului înconjurător prin antrenarea tuturor organelor de simț		
2.	Enumeră/numește părți componente ale corpului uman, plantelor, animalelor		
3.	Recunoaște fenomene ale naturii (vânt, ploaie, ninsoare, viscol, furtună, tunet etc.) în momentul producerii lor		
4.	Identifică caracteristicile anotimpurilor și lunile corespunzătoare acestora		
5.	Observă și enumeră modificări apărute în viața omului, plantelor, animalelor în funcție de anotimp		
6.	Efectuează experiențe simple (dizolvare, colorare, plutire, scufundare etc.) folosindu-se de instrumente diferite		
7.	Denumesc/identifică elemente locale specifice (obiective socio-culturale, economice, istorice, religioase etc.)		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
Utilizarea unui limbaj adecvat în prezentarea unor fenomene din natură și din mediul înconjurător			
1.	Adresează întrebări în legătură cu cele observate		
2.	Cunoaște existența mai multor medii de viață		
3.	Interpretează date și simboluri din care extrage informații (calendarul naturii, tabelul responsabilităților, jurnalul grupei etc.)		
Deprinderi de îngrijire și ocrotire a mediului înconjurător			
1.	Participă, alături de adulți, la acțiuni practice de îngrijire, ocrotire și protejare a mediului		
2.	Selectează imagini, cărți, reviste după criteriile date de educatoare (în legătură cu aspectele de mediu cunoscute)		
3.	Își asumă responsabilități de îngrijire și ocrotire a mediului		
4.	Își exprimă impresiile și trăirile proprii despre natură și protejarea acesteia prin activități artistico-plactice, practice, muzicale etc.		
5.	Respectă regulile de igienă individuală și colectivă		
6.	Respectă regulile de conviețuire socială manifestând un comportament civilizată în relațiile cu cei din jur (copii, adulți)		
DOMENIUL OM ȘI SOCIETATE			
Cunoștințe despre materiale și caracteristicile lor, despre utilizarea de tehnici de lucru de prelucrare a materialelor			
1.	Denumeste ustensile de lucru accesibile vârstei		
2.	Observă caracteristici ale materialelor din natură și ale celor sintetice (formă, culoare, dimensiune etc.)		
3.	Colectează materiale din natură, deșeuri (materiale re folosibile) și le găsește utilitatea		
4.	Sesizează modificările materialelor în urma prelucrării lor (prin mototolire, întindere, udare etc.)		
Cunoașterea și respectarea normelor de comportare în societate			
1.	Acceptă și respectă regulile de conviețuire în grup		
2.	Manifestă spirit de echipă și colaborează la realizarea unei teme/activități în comun		
3.	Se prezintă pe sine și își prezintă membrii familiei, colegii, prietenii, vecinii		
4.	Cunoaște și aplică regulile de igienă personală		
5.	Așteaptă într-o situație dată		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
6.	Își cunoaște responsabilitățile în microgrupul din care face parte		
7.	Dovedește autonomie în activitatea zilnică		
Trăsături pozitive: voință și caracter, atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți			
1.	Își apreciază propriul comportament în raport cu persoane, personaje și situații cunoscute		
2.	Respectă promisiunile făcute		
3.	Manifestă încredere, sinceritate, curaj în raport cu sine și cu ceilalți		
4.	Acceptă diversitatea de opinii și atitudini		
5.	Manifestă toleranță față de alți copii care aparțin diferitelor categorii minoritare		
Cunoașterea unor elemente de istorie, geografie, religie			
1.	Cunoaște numele țării de origine și al localității natale, precum și domiciliul		
2.	Cunoaște simbolurile/insemnele țării		
3.	Face distincția între o zi obișnuită și o zi de sărbătoare		
4.	Recunoaște evenimente importante (Ziua națională, alte evenimente tradiționale, religioase, culturale, istorice)		
DOMENIUL ESTETIC ȘI CREATIV			
Deprinderi de lucru pentru realizarea unor desene, picturi, modelaje			
1.	Respectă poziția corectă a corpului față de suportul de lucru		
2.	Utilizează corect instrumentele de lucru în exprimarea liberă a gestului grafic		
3.	Trasează linii în diferite poziții, pentru a reda imaginea unor obiecte (în desene individuale sau colective)		
4.	Completează siluete desenate de educatoare		
5.	Ilustrează povestiri, evenimente, plante, animale, oameni cu mijloace specifice domeniului artistic		
6.	Aplică culoarea pe suprafețe date sau libere (cu pensula, buretele, degetul, palma, ghemotocul de hârtie, ghemul de ață, ștampila, peria, tubul etc.)		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
Simț practic și estetic			
1.	Realizează lucrări originale, manifestând creativitate în alegerea subiectelor		
2.	Manifestă stabilitate și perseverență în activitate		
3.	Găsește utilitate tuturor obiectelor realizate		
4.	Își exprimă opinia față de lucrarea proprie și/sau față de lucrarea celorlalți, motivându-și părerea		
5.	Obține efecte plastice prin combinarea culorilor sau alte tehnici (fuzionare, presare, stropire etc.)		
6.	Pregătește materialul de modelat prin frământare, rupere		
7.	Modelează prin: mișcarea palmelor pe planșetă, împreunarea capetelor prin lipire, adâncire, apăsare, mișcare circulară		
Corespondența între diferite elemente de limbaj plastic și forme, obiecte din mediul înconjurător			
1.	Recunoaște puncte, linii, culori, forme în mediul înconjurător		
2.	Denumeste materiale și instrumente de lucru specifice desenului, modelajului, picturii		
3.	Aplică reguli de utilizare a materialelor și instrumentelor, astfel încât să asigure protecția sănătății proprii și a celorlalți		
4.	Folosește cuvinte și expresii specifice activităților artistico-plastice (decorare, colorare, stropire, presare, rupere, frământare, adâncire etc.)		
Stimularea expresivității și creativității prin desen, modelaj, pictură			
1.	Aplică tehnicile învățate pentru realizarea unor combinații originale		
2.	Creează forme și modele noi prin îmbinarea elementelor de limbaj plastic		
3.	Elaborează creații individuale și colective cu și fără temă dată		
4.	Participă la crearea cadrului estetic specific ambiental		
5.	Descoperă semnificația lucrărilor din analiza culorilor, formelor, liniilor		
Capacitatea de receptare a lumii sonore și a muzicii			
1.	Ascultă și reproduce onomatopoeic sunete din natură și din mediul înconjurător		
2.	Diferențiază auditiv timbrul sunetelor din mediul înconjurător (gălăgie, liniște, vorbit, cântat, sunete ale unor obiecte din mediul apropiat etc.) și al sunetelor muzicale		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
3.	Diferențiază auditiv și reproduce intensitatea unor sunete din mediul înconjurător și a sunetelor muzicale (tare-încet)		
4.	Intuiește sunetele înalte și joase reprezentative pentru anumite onomatopee din natură		
Capacitatea de exprimare prin muzică			
1.	Cântă, cu dezinvoltură, în colectiv și în grupuri mici, cântece pentru copii		
2.	Cântă acompaniat de educatoare		
3.	Acompaniază ritmic cântece cunoscute folosindu-se de percuție naturală/obiecte sonore, jucării muzicale		
4.	Asociază mișcări adecvate cântecelor cunoscute (mișcări libere, mișcări sugerate de ritm sau de textul cântecului)		
Abilități practice specifice nivelului de dezvoltare motrică			
1.	Selectează și folosește adecvat uneltele și materialele, conform temei propuse		
2.	Verbalizează acțiunile întreprinse, folosind un limbaj adecvat		
3.	Execută, individual și în grup, tema dată		
4.	Manifestă spirit cooperant în activitățile de grup		
5.	Efectuează operații simple de lucru (mototolire, rupere, tăiere a hârtiei, lipire, îndoire a hârtiei/sârmei, înșirare a mărgelilor pe ață/sârmă, răsucire fire textile, înnodare etc.)		
DOMENIUL PSIHOMOTRIC			
Deprinderi motrice de bază și aplicativ-utilitare			
1.	Respectă poziția corectă a corpului și a segmentelor acestuia pentru comenzile de mers și alergare (obișnuit și în diferite variante)		
2.	Execută corect mișcările diferitelor segmente ale corpului		
3.	Își coordonează mișcările cu ritmul solicitat de educatoare		
4.	Respectă poziția corectă pentru comenzile: „Drepti!”, „Pe loc repaus!”, „La stânga!”, „La dreapta!”		
5.	Execută corect acțiunile motrice învățate (mers, urcare, coborâre, sărit în două picioare, sărit într-un picior, alergare, mers în echilibru, târâre)		
6.	Parcurge o distanță scurtă din ce în ce mai repede		
7.	Execută, progresiv, un exercițiu fizic în număr crescut de repetări		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
8.	Respectă regulile jocurilor de mișcare sau ale jocurilor sportive în care este implicat		
Aplicarea independentă a deprinderilor însușite			
1.	Răspunde adecvat din punct de vedere motric la o comandă dată		
2.	Exprimă stări afective sau comportamentale prin mișcare		
3.	Respectă regulile stabilite de comun acord în cadrul grupului		
4.	Este activ în jocurile în care este implicat și participă la reușita echipei		
Deprinderi practic-gospodărești			
1.	Se autoservește în situații simple care impun acest lucru (masă, dormitor, WC, baie, activități etc.)		
2.	Ordonează jucăriile și obiectele din ambient		
3.	Îngrijește animale și plante de casă		
4.	Execută operații de curățenie adecvate vârstei (ștersul prafului, spălătul suprafețelor, spălătul și ștersul vaselor, spălătul fructelor/legumelor etc.)		
5.	Participă la aranjarea și servirea mesei		
6.	Participă la prepararea unor salate, produse de patiserie simple etc.		
7.	Respectă normele igienico-sanitare în toate situațiile impuse de activitățile de acest gen		
Concluzii:			

Data evaluării	
Evaluator (i):	
Nume, prenume	
Funcția	Semnătura (i)

MODEL 2

Nivelul de vârstă 5-7 ani	
Numele și prenumele	
Data nașterii	
Instituția preșcolară	
Anul de învățământ	
Perioada încadrării în învățământul preșcolar (inclusiv în alte instituții preșcolare)	

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
DOMENIUL LIMBĂ ȘI COMUNICARE			
Înțelegerea și utilizarea corectă a semnificațiilor structurilor verbale			
1.	Ia parte la discuții		
2.	Întreabă și răspunde la întrebări simple		
3.	Utilizează corect salutarile		
4.	Știe să facă prezentări și să se prezinte		
5.	Ia parte la activitățile de învățare în grup, sugerează ce este de făcut mai departe într-un joc, o activitate, continuând secvențe de acțiuni		
6.	Îndeplinește acțiuni, ca răspuns adecvat (verbal sau comportamental) la ceea ce i se spune		
7.	Ascultă și reacționează adecvat la povești, poezii, alte tipuri de text (ghicitori, glume, informații)		
8.	Înțelege textul apelând la diferite mijloace de redare sau rememorare a acestuia (repovestire, dramatizare, desen etc.)		
Exprimarea orală corectă din punct de vedere fonetic, lexical și sintactic			
1.	Pronunță (relativ) corect sunetele limbii române		
2.	Recunoaște și numește sunetul final dintr-un cuvânt		
3.	Recunoaște și numește sunetul din interiorul cuvântului		
4.	Intuiește sensul unui cuvânt în cadrul jocurilor, situațiilor de învățare		
5.	Utilizează cuvinte noi în contexte adecvate		
6.	Manifestă inițiativă în comunicarea orală și interes pentru semnificația cuvintelor		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
7.	Alcătuiește propoziții simple și dezvoltate despre obiecte și ființe familiare, personaje din povești, aspecte ale vieții sociale etc.		
8.	Prezintă colegilor, adulților cuvinte noi în cadrul jocurilor sau activităților de învățare propriu-zise		
9.	Înțelege felul în care propozițiile sunt alcătuite din cuvinte, iar cuvintele din silabe		
Creativitatea și expresivitatea limbajului oral			
1.	Reține expresii rimate și ritmate, recită poezii cu respectarea intonației, ritmului, pauzei, în concordanță cu mesajul transmis		
2.	Realizează mini-dramatizări sau jocuri de rol pornind de la textul unei povestiri sau poezii, utilizând vorbirea dialogată, nuanțarea vocii, intonația, cu sprijinul educatoarei și folosindu-se de indicațiile sugerate de text		
3.	Utilizează calitățile expresive ale limbajului oral și ale celui corporal în transmiterea unor idei și sentimente		
Capacitatea de a înțelege și transmite intenții, gânduri, semnificații mijlocite de limbajul scris - CITIRE			
1.	Indică și recunoaște (citește) scrisul în mediul înconjurător (nume de străzi, indicatoare, plăcuțe cu nume de mașini, firme, nume de produse etc.)		
2.	Manipulează cărți cu ușurință și își manifestă interesul față de ele		
3.	Își recunoaște numele propriu oriunde îl întâlnește		
4.	Înțelege că o etichetă pusă pe un sertar/dulap/cutie etc. arată ce este înăuntru		
5.	„Citește” un text pe baza unor succesiuni de imagini		
6.	Face legătura între cuvintele pronunțate oral și imaginile la care acestea se referă		
7.	Știe să manipuleze o carte (cum se deschide, cum se întorc paginile, să nu îndoie foile, să nu o murdărească)		
8.	Recunoaște („citește”) în viața zilnică și în jocurile de rol nume de magazine, parcuri, monumente, etichete ale unor produse, indicatoare și nume de instituții simple		
9.	Recunoaște global și contextual (ajutându-se de imagini) cuvinte sau simboluri din calendarul naturii, din catalog, din lista cu sarcini a copilului de serviciu etc.		
10.	Își compune propriul nume din literele unui alfabetar, din cuburi cu litere, din litere decupate și lipite etc.		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
11.	Asociază sunetul cu litera corespondentă		
12.	Identifică într-un text semne de punctuație (punct, semnul întrebării, semnul exclamării etc.)		
13.	Știe să plaseze semne de punctuație, înțelegând contextul oral și sprijinindu-se pe imagini		
14.	Discută despre cărți cu povești, poezii, care i s-au citit ori ale căror ilustrații le-a privit, spune de ce i-au plăcut, discută despre personajele lor etc.		
Capacitatea de a înțelege și transmite intenții, gânduri, semnificații mijlocite de limbajul scris - SCRIERE			
1.	Execută cu succes sarcinile jocurilor tip Incastre, Puzzle, Loto, Domino etc.		
2.	Știe cum se utilizează hârtia, creioanele colorate, creta etc.		
3.	Deosebește și potrivește după formă diferite litere și cifre (inițial, chiar fără a le cunoaște semnificația)		
4.	Respectă reguli/condiții minime ale actului scrierii: poziția corectă a corpului, a mâinii și a instrumentului de scris în mână		
5.	Respectă treptat spațiul, mărimea, ordinea literelor atunci când scrie		
6.	Urmărește perceptiv și motric anumite trasee (de ex.: labirintul)		
7.	Trasează semne grafice relativ corect în ceea ce privește spațierea, direcția de la stânga la dreapta		
8.	Utilizează, încurajat de educatoare, săgeți, cerculețe, cruciulițe, litere etc. în jocurile de rol ori în alte tipuri de jocuri pentru a semnifica direcții, locuri ale participanților sau obiectelor într-un joc/context dat etc.		
9.	Utilizează în cadrul jocurilor/activităților cartea de telefon și/sau scrierea numerelor de telefon, listele, rețetele, calendarele, plicurile sau cărțile poștale		
10.	Utilizează propriul nume pentru a personaliza lucrurile care-i aparțin, creațiile proprii (de ex.: copilul va fi încurajat să scrie o literă, fie întreg numele pe diferite desene, lucrări, scrisori etc.)		
11.	Recunoaște și identifică după formă litere și cifre și le denumește		
12.	Trasează independent litere și cifre		
13.	Copiază cuvintele după modelul scris/dat		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
DOMENIUL ȘTIINȚE			
Operații intelectuale pre-matematice			
1.	Cunoaște semnificația relațiilor spațiale (sus, jos, la dreapta, la stânga, pe sub, deasupra, dedesubt, aproape, departe, înăuntru, în afară, lângă, aici, acolo etc.) și utilizează limbajul adecvat		
2.	Utilizează repere cronologice comune clasei (în funcție de reperele din orar) sau în funcție de ritmurile naturale		
3.	Înțelege semnificația reperelor temporale uzuale: acum, apoi, mai târziu, mai întâi, azi, mâine, ieri, dimineața, seara, prânz etc. și le utilizează corect		
4.	Apreciază simultaneitatea evenimentelor		
5.	Clasifică o varietate de obiecte, ființe prin numirea unei proprietăți comune (mari, mici, înalte, scurte)		
6.	Ordonează obiectele după cât mai multe criterii (culoare, formă, lungime, după sunetul pe care îl emit, după miros etc.) și cu cel puțin patru grade de diferențiere		
7.	Aranjează obiecte în perechi		
8.	Precizează momentele temporale în funcție de activități familiare (întâi mănânc, apoi mă joc; dimineața mă trezesc... seara mă culc etc.)		
9.	Utilizează repere cronologice în funcție de ritmurile naturale: zi/noapte, dimineață/seară/prânz, zilele săptămânii, lunile anului, anotimpurile etc.		
10.	Compară duratele și le apreciază verbal (o melodie mai lungă/mai scurtă, filmul a fost scurt/lung etc.)		
11.	Clasifică obiecte după criteriul culorii		
12.	Clasifică obiecte după criteriul formei		
13.	Clasifică obiecte după criteriul mărimii		
14.	Construiește structuri de obiecte (mărgele, boabe, cuburi, jetoane etc.) având modelul în față		
Capacitatea de a înțelege și a utiliza numerele și cifrele			
1.	Construiește grupe de obiecte prin corespondență de unu la unu (până la 10 elemente) și arată, astfel, care grupă e mai mare sau mai mică		
2.	Numără de la 1 la 10 și recunoaște cifrele 1-10 și chiar până la 20		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
3.	Numără crescător de la 1-10 și descrescător de la 5 -1		
4.	Numără crescător pornind de la un număr dat		
5.	Descoperă care cifră lipsește într-un șir dat de cifre		
6.	Pune în corespondență în intervalul 1-10 cifra cu numărul de obiecte		
7.	Trasează cifrele în intervalul 1-10 independent sau peste linii deja trasate		
8.	Construiește un șir/o grupă de obiecte pe baza unui număr dat, adăugând ori scoțând 1 element (în intervalul 1-10)		
9.	Descoperă care sunt vecinii din dreapta sau stânga ai unui număr din intervalul 1-10		
10.	Efectuează operații de adunare și scădere cu 1 element în limitele 1-10, prin manipulare de obiecte, manipulare de jetoane, trasare pe hârtie/caiet de matematică		
Capacitatea de a recunoaște, denumi, construi și utiliza formele geometrice			
1.	Identifică cercul și pătratul, dreptunghiul, triunghiul, ovalul dintr-o mulțime de alte forme geometrice		
2.	Recunoaște cercul și pătratul, triunghiul, ovalul în mediul ambiant		
3.	Construiește cercul și pătratul folosind diferite obiecte (cuburi, bile, mărgelile, jetoane etc.)		
4.	Trasează un cerc și un pătrat trecând cu creionul peste o linie deja trasată/după model		
5.	Compară lungimile a două sau mai multe obiecte și spune care este mai lung, mai scurt sau dacă au aceeași lungime		
Capacitatea de a utiliza corect unitățile de măsură, întrebuițând un vocabular adecvat			
1.	Spune care activitate sau eveniment a durat mai mult sau mai puțin		
2.	Cunoaște utilizarea calendarului și a ceasului, cel puțin orele fixe		
3.	Identifică valoarea monedelor curențe și a bancnotelor mai des utilizate		
4.	Află care obiect este mai greu ori mai ușor, utilizând balanțe improvizate, cu greutăți din cuburi, pietre, alte obiecte luate drept unitate de măsură		
5.	Verbalizează activitatea de măsurare a obiectelor utilizând termenii adecvați (greu, ușor, lung, scurt, mai lung decât..., mai ușor ca..., la fel de lung ca... etc.)		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
6.	Spune ce se întâmplă înainte și după un eveniment (activitate)		
7.	Spune care activitate (eveniment) are loc: prima, a doua, ultima		
8.	Utilizează banii (de „jucărie”) în cadrul jocurilor de rol		
Capacitatea de a rezolva probleme prin achiziția de strategii adecvate			
1.	Alege dintr-un grup de jetoane, cuburi etc. pe acelea care au înscrise cifrele corespondente numerelor utilizate în problema dată		
2.	Exprimă rezultatul obținut în problemă prin utilizarea semnului =/+/-		
3.	Rezolvă probleme prin desen, alegând operația corectă		
Capacitatea de cunoaștere și înțelegere a mediului înconjurător, precum și stimularea curiozității pentru investigarea lui			
1.	Analizează elemente componente ale mediului înconjurător prin antrenarea tuturor organelor de simț		
2.	Enumeră/numește părți componente ale corpului uman, plantelor, animalelor		
3.	Recunoaște fenomene ale naturii (vânt, ploaie, ninsoare, viscol, furtună, tunet etc.) în momentul producerii lor		
4.	Identifică caracteristicile anotimpurilor și lunile corespunzătoare acestora		
5.	Observă și enumeră modificări apărute în viața omului, plantelor, animalelor în funcție de anotimp		
6.	Efectuează experiențe simple (dizolvare, colorare, plutire, scufundare etc.) folosindu-se de instrumente diferite		
Utilizarea unui limbaj adecvat în prezentarea unor fenomene din natură și din mediul înconjurător			
1.	Adresează întrebări în legătură cu cele observate		
2.	Cunoaște existența mai multor medii de viață		
3.	Exprimă descoperirile și ideile sale utilizând un limbaj adecvat		
Deprinderi de îngrijire și ocrotire a mediului înconjurător			
1.	Participă, alături de adulți, la acțiuni practice de îngrijire, ocrotire și protejare a mediului		
2.	Selectează imagini, cărți, reviste după criteriile date de educatoare (în legătură cu aspectele de mediu cunoscute)		
3.	Își asumă responsabilități de îngrijire și ocrotire a mediului		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
4.	Își exprimă impresiile și trăirile proprii despre natură și protejarea acesteia prin activități artistico-plastice, practice, muzicale etc.		
5.	Respectă regulile de igienă individuală și colectivă		
6.	Respectă regulile de conviețuire socială manifestând un comportament civilizat în relațiile cu cei din jur (copii, adulți)		
7.	Cunoaște regulile de minimă protecție a sănătății proprii și a naturii și anticipează pericolele încălcării lor		
Cunoștințe despre materiale și caracteristicile lor, despre utilizarea de tehnici de lucru de prelucrare a materialelor			
1.	Denumeste ustensile de lucru accesibile vârstei		
2.	Observă caracteristici ale materialelor din natură și ale celor sintetice (formă, culoare, dimensiune etc.)		
3.	Colectează materiale din natură, deșeuri (materiale re folosibile) și le găsește utilitatea		
4.	Sesizează modificările materialelor în urma prelucrării lor (prin mototolire, întindere, udare etc.)		
Abilități practice specifice nivelului de dezvoltare motrică			
1.	Selectează și folosește adecvat uneltele și materialele, conform temei propuse		
2.	Verbalizează acțiunile întreprinse, folosind un limbaj adecvat		
3.	Execută, individual și în grup, tema dată		
4.	Manifestă spirit cooperant în activitățile de grup		
5.	Efectuează operații simple de lucru (mototolire, rupere, tăiere a hârtiei, lipire, îndoire a hârtiei/sârmei, înșirare a mărgelilor pe ață/sârmă, răsucire fire textile, înnodare etc.)		
DOMENIUL PSIHOMOTRIC			
Deprinderi motrice de bază și aplicativ-utilitare			
1.	Respectă poziția corectă pentru comenzile: „Drepti!”, „Pe loc repaus!”, „La stânga!”, „La dreapta!”		
2.	Respectă poziția corectă a corpului și a segmentelor acestuia pentru comenzile de mers și alergare (obișnuit și în diferite variante)		
3.	Execută corect mișcările diferitelor segmente ale corpului		
4.	Își coordonează mișcările cu ritmul solicitat de educatoare		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
5.	Execută corect acțiunile motrice învățate (mers, alergare, mers în echilibru, târâre)		
6.	Parcurge o distanță scurtă din ce în ce mai repede		
7.	Execută, progresiv, un exercițiu fizic în număr crescut de repetări		
8.	Respectă regulile jocurilor de mișcare sau ale jocurilor sportive în care este implicat		
Aplicarea independentă a deprinderilor însușite			
1.	Răspunde adecvat din punct de vedere motric la o comandă dată		
2.	Exprimă stări afective sau comportamentale prin mișcare		
3.	Respectă regulile stabilite de comun acord în cadrul grupului		
4.	Este activ în jocurile în care este implicat și participă la reușita echipei		
Deprinderi practic-gospodărești			
1.	Se autoservește în situații simple care impun acest lucru (masă, dormitor, WC, baie, activități etc.)		
2.	Ordonează jucăriile și obiectele din ambient		
3.	Îngrijește animale și plante de casă		
4.	Execută operații de curățenie adecvate vârstei (ștersul prafului, spălarea suprafețelor, spălarea și ștersul vaselor, spălarea fructelor/legumelor etc.)		
5.	Participă la aranjarea și servirea mesei		
6.	Participă la prepararea unor salate, produse de patiserie simple etc.		
7.	Respectă normele igienico-sanitare în toate situațiile impuse de activitățile de acest gen		
Cunoașterea și respectarea normelor de comportare în societate			
1.	Acceptă și respectă regulile de conviețuire în grup		
2.	Manifestă spirit de echipă și colaborează la realizarea unei teme/activități în comun		
3.	Se prezintă pe sine și își prezintă membrii familiei, colegii, prietenii, vecinii		
4.	Cunoaște și aplică regulile de igienă personală		
5.	Așteaptă într-o situație dată		
6.	Își cunoaște responsabilitățile în microgrupul din care face parte		
7.	Dovedește autonomie în rutina zilnică		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
Trăsături pozitive: voință și caracter, atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți			
1.	Își apreciază propriul comportament în raport cu persoane, persoane și situații cunoscute		
2.	Respectă promisiunile făcute		
3.	Manifestă încredere, sinceritate, curaj în raport cu sine și cu ceilalți		
4.	Acceptă diversitatea de opinii și atitudini		
5.	Manifestă toleranță față de alți copii care aparțin diferitelor categorii minoritare		
6.	Își adaptează comportamentul la diferite situații		
Cunoașterea unor elemente de istorie, geografie, religie			
1.	Cunoaște simbolurile/insemnele țării		
2.	Face distincția între o zi obișnuită și o zi de sărbătoare		
3.	Recunoaște evenimente importante (Ziua națională, alte evenimente tradiționale, religioase, culturale, istorice)		
4.	Cunoaște numele țării de origine și al localității natale, precum și domiciliul		
DOMENIUL ESTETIC ȘI CREATIV			
Deprinderi de lucru pentru realizarea unor desene, picturi, modele			
1.	Respectă poziția corectă a corpului față de suportul de lucru		
2.	Utilizează corect instrumentele de lucru în exprimarea liberă a gestului grafic		
3.	Trasează linii în diferite poziții, pentru a reda imaginea unor obiecte (în desene individuale sau colective)		
4.	Completează siluete desenate de educatoare		
5.	Ilustrează povestiri, evenimente, plante, animale, oameni cu mijloace specifice domeniului artistic		
6.	Aplică culoarea pe suprafețe date sau libere (cu pensula, buretele, degetul, palma, ghemotocul de hârtie, ghemul de ață, ștampila, peria, tubul etc.)		
Simț practic și estetic			
1.	Realizează lucrări originale, manifestând creativitate în alegerea subiectelor		
2.	Manifestă stabilitate și perseverență în activitate		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
3.	Găsește utilitate tuturor obiectelor realizate		
4.	Își exprimă opinia față de lucrarea proprie și/sau față de lucrarea celorlalți, motivându-și părerea		
5.	Obține efecte plastice prin combinarea culorilor sau alte tehnici (fuzionare, presare, stropire etc.)		
6.	Pregătește materialul de modelat prin frământare, rupere		
7.	Modelează prin: mișcarea palmelor pe planșetă, împreunarea capetelor prin lipire, adâncire, apăsare, mișcare circulară		
8.	Cooperează în realizarea unor lucrări plastice complexe		
Corespondența între diferite elemente de limbaj plastic și forme, obiecte din mediul înconjurător			
1.	Recunoaște puncte, linii, culori, forme în mediul înconjurător		
2.	Denumeste materiale și instrumente de lucru specifice desenului, modelajului, picturii		
3.	Aplică reguli de utilizare a materialelor și instrumentelor, astfel încât să asigure protecția sănătății proprii și a celorlalți		
4.	Folosește cuvinte și expresii specifice activităților artistico-plastice (decorare, colorare, stropire, presare, rupere, frământare, adâncire etc.)		
5.	Describe acțiuni specifice tehnicilor folosite		
Stimularea expresivității și creativității prin desen, modelaj, pictură			
1.	Aplică tehnicile învățate pentru realizarea unor combinații originale		
2.	Creează forme și modele noi prin îmbinarea elementelor de limbaj plastic		
3.	Elaborează creații individuale și colective cu și fără temă dată		
4.	Participă la crearea cadrului estetic specific ambiental		
5.	Descoperă semnificația lucrărilor din analiza culorilor, formelor, liniilor		
Capacitatea de receptare a lumii sonore și a muzicii			
1.	Ascultă și reproduce onomatopoeic sunete din natură și din mediul înconjurător		
2.	Diferențiază auditiv timbrul sunetelor din mediul înconjurător (gălăgie, liniște, vorbit, cântat, sunete ale unor obiecte din mediul apropiat etc.) și al sunetelor muzicale		

Nr. crt.	Domenii evaluate	Comportamente	
		Comportament însușit/dezvoltat	Comportament în dezvoltare
3.	Diferențiază auditiv și reproduce intensitatea unor sunete din mediul înconjurător și a sunetelor muzicale (tare-încet)		
4.	Intuiește sunetele înalte și joase reprezentative pentru anumite onomatopee din natură		
Capacitatea de exprimare prin muzică			
1.	Cântă, cu dezinvoltură, în colectiv și în grupuri mici, cântece pentru copii		
2.	Cântă acompaniat de educatoare		
3.	Acompaniază ritmic cântece cunoscute folosindu-se de percuție naturală/obiecte sonore, jucării muzicale		
4.	Asociază mișcări adecvate cântecelor cunoscute (mișcări libere, mișcări sugerate de ritm sau de textul cântecului)		
Concluzii:			

Data evaluării	
Evaluator (i):	
Nume, prenume	
Funcția	Semnătura (i)

Pentru notițe

Lined writing area consisting of two columns of horizontal dashed lines.